

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Τμήμα Οικονομικών Επιστημών
ΠΜΣ «Εφαρμοσμένη Οικονομική»
Ακαδημαϊκό έτος 2012-2013, Βόλος

Τίτλος Διπλωματικής Εργασίας:

«Η Δημοσιονομική Πολιτική στην ΟΝΕ, το μέλλον της και η Ελλάδα»

Στοιχεία Φοιτήτριας: Τοπάλη Μαριλένα

Επιβλέπωντας Καθηγητής: Κυριαζής Νικόλαος

Ευχαριστίες

Η παρακάτω εργασία αποτελεί την διπλωματική εργασία μου για το Μεταπτυχιακό Τμήμα «Εφαρμοσμένης Οικονομικής» του Οικονομικού Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. Πριν τη παρουσίαση της, θα ήθελα να ευχαριστήσω πρωτίστως τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Κυριαζή Νικόλαο για την καθοδήγηση του για την εκπόνηση αυτής της εργασίας, όπου έμαθα και αποκόμισα πολλές σημαντικές γνώσεις για ένα τόσο επίκαιρο θέμα.

Στην συνέχεια θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τους γονείς μου Κωνσταντίνο και Αναστασία, για τις θυσίες όλων αυτών των χρόνων ώστε να μου παρέχουν τη δυνατότητα της γνώσης και της μόρφωσης και να φοιτήσω σε αυτό το Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις τόσο δύσκολες εποχές για τη χώρα μας. Ακόμη ευχαριστώ θερμά τον αδερφό μου Πέτρο για την πολύτιμη βοήθεια του όποτε τη χρειάστηκα. Ευχαριστώ επίσης όλους τους καθηγητές, όπου ο καθένας ξεχωριστά προσπάθησε με το καλύτερο δυνατό τρόπο να μεταδώσει σε εμένα και τους συμφοιτητές μου τις γνώσεις του και να μας λύσει την οποιαδήποτε απορία.

Τέλος, ευχαριστώ πολύ τους συμφοιτητές μου, όπου χωρίς αυτούς, η πορεία του μεταπτυχιακού δεν ήταν τόσο μοναδική και ευχάριστη. Ξεχώρισα πραγματικούς φίλους και οι στιγμές που περάσαμε όλοι μαζί εντός και εκτός μεταπτυχιακού θα μου μείνουν πραγματικά αξέχαστες.

Περιεχόμενα

Περίληψη	σελ.2
Εισαγωγή	σελ.3
Η ίδρυση της ONE και η δράση της.....	σελ.5
Η σημασία ίδρυσης της ONE	σελ.16
Η δράση της ONE σε μακροοικονομικό και μικροοικονομικό επίπεδο.....	σελ.17
Φορολογική πολιτική κ φορολογικός ανταγωνισμός στα πλαίσια της ONE.....	σελ.21
Οικονομική ολοκλήρωση και τα οφέλη της ONE.....	σελ.31
Γερμανική πολιτική	σελ. 33
Η Bundesbank ως πρότυπο νομισματικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας	σελ. 36
Η Ανεξαρτησία και Διαφάνεια της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας.....	σελ. 41
Η πορεία της Γερμανίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση	σελ. 43
Η Διεθνής Οικονομική Κρίση του 2008.....	σελ.51
Η Κρίση στην Ευρώπη	σελ. 59
Μακροοικονομική αντιμετώπιση της κρίσης ΗΠΑ-Ευρωπαϊκή Ένωση	σελ. 68
Οι «αδύναμες οικονομίες» και ανισοροπίες στην Ευρωζώνη.....	σελ. 82
Το ιστορικό του Ελληνικού δημοσίου χρέους (1974 μέχρι σήμερα).....	σελ.89
Η ένταξη της Ελλάδας στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση (Ο.Ν.Ε).....	σελ.94
Το ισοζύγιο της ένταξης της Ελλάδας στην ONE (Θετικά - Αρνητικά)	σελ.95
Η κρίση στην Ελλάδα: Τα αίτια της κρίσης	σελ.99
Ο δρόμος προς το Μνημόνιο: Επιβολή Πρώτου Μνημονίου.....	σελ.108
Επιβολή Δεύτερου Μνημονίου και το PSI.....	σελ. 115
Κατάρτιση του Μεσοπρόθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013-16.....	σελ.121
Η περίπτωση της Κύπρου.....	σελ.128
Συμπεράσματα.....	σελ.133
Βιβλιογραφία	σελ.138

Περίληψη

Η δημιουργία της ΟΝΕ και η εισαγωγή στο ευρώ από τα κράτη-μέλη θεωρείται ένα ιστορικό άλμα για την επίτευξη της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Η Συνθήκη της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή αλλιώς Συνθήκη του Μάαστριχτ είναι αυτή που συντέλεσε και καθόρισε το χρονοδιάγραμμα για την επίτευξη της οικονομικής και νομισματικής ολοκλήρωσης. Η νομισματική πολιτική των κρατών-μελών πλέον πέρασε στη δικαιοδοσία και ασκείται αποκλειστικά από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. Από την άλλη πλευρά, η άσκηση της δημοσιονομικής πολιτικής παρέμεινε στη δικαιοδοσία των κρατών-μελών, όμως είναι υποχρεωμένα να την ασκούν με κάποιους καθορισμένους κανόνες που θέτει το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης, το αρμόδιο ευρωπαϊκό όργανο που επιβλέπει και επιτηρεί την εφαρμογή των διαφόρων εθνικών δημοσιονομικών πολιτικών. Σκοπός αυτής της εργασίας είναι η διερεύνηση της άσκησης της νομισματικής και κυρίως της δημοσιονομικής πολιτικής που ασκήθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση σε αντίθεση με τις πολιτικές των ΗΠΑ μετά το ξέσπασμα της Παγκόσμιας Χρηματοπιστωτικής Κρίσης και το αντίκτυπο της Κρίσης στην Ελληνική Οικονομία και οι χειρισμοί της σε αυτή τη κρίσιμη περίοδο.

Εισαγωγή

Η Συνθήκη της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή αλλιώς Συνθήκη του Μάαστριχτ σηματοδότησε την αρχή της ΟΝΕ και καθόρισε τις προϋποθέσεις συμμετοχής και το χρονοδιάγραμμα για την ολοκλήρωση της. Η νομισματική πολιτική πλέον ασκείται αποκλειστικά από την ΕΚΤ, ένα νεοσύστατο ευρωπαϊκό όργανο και η δημοσιονομική πολιτική παραμένει στη δικαιοδοσία των κρατών-μελών ώστε να χαράζουν τη δική τους δημοσιονομική πολιτική αλλά κάτω από αυστηρούς κανόνες που ορίζει το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης.

Έπειτα από 10 χρόνια λειτουργίας της ΟΝΕ, το ξέσπασμα της Παγκόσμιας Οικονομικής Κρίσης βρήκε την Ευρωπαϊκή Ένωση απροετοίμαστη και χωρίς την ύπαρξη ενός ενιαίου σχεδίου δράσης. Η Κρίση δεν άργησε να περάσει από το χρηματοπιστωτικό τομέα στην πραγματική οικονομία και σαν ντόμινο παρέσυρε το σύνολο σχεδόν της παγκόσμιας οικονομίας, κατάρρευση μεγάλων χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, εκτίναξη ανεργίας και πληθωρισμού, μείωση του ρυθμού ανάπτυξης κτλ. Η τωρινή Κρίση θεωρείται ως μεγαλύτερη κρίση μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και μετά το κραχ της δεκαετίας του 30'.

Έτσι η Κρίση έφερε στην επιφάνεια και ανέδειξε τις αδυναμίες της ΟΝΕ με αποτέλεσμα να είναι πλέον επιτακτική η ανάγκη για σημαντικές αναδιαρθρώσεις και μεταρρυθμίσεις εντός της ΕΕ και της Ζώνης του Ευρώ και ουσιαστική αναμόρφωση τόσο της ΕΚΤ όσο και το Συμφώνου. Ακόμη διασαφηνίζονται οι λόγοι υιοθέτησης του γερμανικού προτύπου ως βάση δημιουργίας της ΕΚΤ και οι όροι ανεξαρτησίας και η διαφάνεια της που εμπεριέχονται στη Συνθήκη του Μάαστριχτ.

Έτσι στην παρούσα εργασία αρχικά γίνεται παράθεση μιας ιστορικής αναδρομής της ίδρυσης της ΟΝΕ, λειτουργία και ρόλο της ΕΚΤ και ΣΣΑ. Εν συνεχεία γίνεται μια παρουσίαση της μακροοικονομικής πολιτικής της ΕΕ, της ΕΚΤ σε επίπεδο νομισματικής πολιτικής και του Συμφώνου σε επίπεδο δημοσιονομικής πολιτικής.

Στην συνέχεια παραθέεται μια συνοπτική επισκόπηση της Παγκόσμιας Κρίσης, πως ξεκίνησε στις ΗΠΑ και πως πέρασε στην πραγματική οικονομία, στην Ευρώπη και τις επιπτώσεις της . Εξετάζεται η νομισματική και δημοσιονομική πολιτική της ΕΕ στο πλαίσιο της χρηματοπιστωτικής κρίσης, σε σύγκριση με την αντίστοιχη

μακροοικονομική πολιτική των ΗΠΑ και πιο συγκεκριμένα τις πολιτικές αντιμετώπισης της Κρίσης από τις Κεντρικές Τράπεζες ΕΚΤ και FED, με στόχο την ταχύτερη έξοδο από την κρίση και την αντιμετώπιση όλων των προβλημάτων που προκλήθηκαν από αυτήν.

Στο τελευταίο μέρος της εργασίας, γίνεται αναφορά για την Ελλάδα, αρχικά μια σύντομη ιστορική αναφορά του Ελληνικού δημοσίου χρέους από το 1974 και μετά, γίνεται λόγος για την ένταξη της Ελλάδας στην ΟΝΕ για τα θετικά και τα αρνητικά που αποκομίζει από την ένταξη αυτή. Και ερχόμενοι στο σήμερα, την κρίση που πλήττει τη χώρα μας, οι λόγοι και τα αίτια και επιπτώσεις της κρίσης στην ελληνική οικονομία. Ο δρόμος προς τα Μνημόνια, ΔΝΤ και Τρόικα και κατά πόσο είχαν θετικό αντίκτυπο στην οικονομία και στην ανάπτυξη της χώρας μας .Η εργασία κλείνει με μια σύντομη αναφορά στη περίπτωση της Κύπρου.

Τέλος, συνοψίζονται τα συμπεράσματα από την εκπόνηση αυτής της εργασίας.

Η ίδρυση της ΟΝΕ και η δράση της

Το 1944 ενώ στην Ευρώπη (Bird G., 2007), εξακολουθεί να μαίνεται ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, διεξήχθη στο Bretton Woods των Ηνωμένων Πολιτειών μια διάσκεψη για την αναδιοργάνωση των χρηματοοικονομικών και νομισματικών σχέσεων σε παγκόσμια κλίμακα. Στη διάσκεψη μετείχαν πάνω από 40 χώρες, οι οποίες ήρθαν σε συμφωνία με το σύστημα του Bretton Woods. Το σύστημα αυτό λειτούργησε με βάση ένα κανόνα ανταλλαξιμότητας σε χρυσό, με τον οποίο οι χώρες είχαν σταθερές συναλλαγματικές ισοτιμίες έναντι του αμερικανικού δολαρίου και η τιμή του ήταν σταθερή σε όρους χρυσού και ίση με 35 δολάρια ανά ουγκιά. Το σύστημα του Bretton Woods (Sanford J., Weiss M., 2004), βασιζόταν στις αρχές των σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών και της μετατρεψιμότητας σε χρυσό ή άλλα νομίσματα και μπήκε σε πλήρη λειτουργία στα τέλη του '50. Μόνο οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής διατηρούσαν την μετατρεψιμότητα σε χρυσό κατά την εποχή του Bretton Woods, αλλά διευκρίνιζε ότι τα νομίσματα των κρατών μελών ήταν μετατρέψιμα στα νομίσματα των άλλων και με σταθερές ισοτιμίες. Με την συμφωνία του Bretton Woods, προβλέπεται και η σύσταση της Παγκόσμιας Τράπεζας και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ).

Μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο (Γεωργακόπουλος Θ., Τσακαλωτός Α., 1996) οι οικονομίες των κρατών διέρχονται σε βαθιές αλλαγές και καθίστανται αναγκαίες για την αποφυγή νέων δεινών η ανάπτυξη διεθνούς συνεργασίας. Έτσι, το 1945 ιδρύεται ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών και στην ευρωπαϊκή ήπειρο τοποθετούνται τα πρώτα θεμέλια για τη μελλοντική Ευρωπαϊκή Ένωση μέσω τριών Συνθηκών που συγκεντρώνουν έξι υπογράφοντα κράτη (Γερμανία, Βέλγιο, Γαλλία, Ιταλία Λουξεμβούργο και Κάτω Χώρες). Οι συνθήκες ήταν οι εξής:

- Η Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ) που υπεγράφη στις 18 Απριλίου 1951
- Οι συνθήκες της Ρώμης, η συνθήκη περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ)
- Η Συνθήκη περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας, που υπογράφηκαν το Μάρτιο του 1957

Στη διάσκεψη κορυφής της Χάγης του Δεκεμβρίου 1969, (Bakaert G.,Harvey C., Lundbland C.,Siegel C., 2012) οι αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων ορίζουν ένα νέο στόχο της ευρωπαϊκής οικοδόμησης: την Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ONE). Μια ομάδα υψηλού επιπέδου, υπό την προεδρία του Pierre Werner, πρωθυπουργού του Λουξεμβούργου, αναλαμβάνει τη σύνταξη έκθεσης για τα μέσα που πρέπει να χρησιμοποιηθούν προκειμένου να επιτευχθεί αυτός ο στόχος πριν από το 1980.

Η ομάδα Werner υποβάλλει την τελική της έκθεση τον Οκτώβριο του 1970. Στην έκθεση προβλέπεται η καθιέρωση Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης σε δέκα έτη, σύμφωνα με ένα σχέδιο πολλών σταδίων. Τελικός στόχος είναι η πλήρης ελευθέρωση των κινήσεων κεφαλαίων, η απόλυτη μετατρεψιμότητα των νομισμάτων των κρατών μελών και ο αμετάκλητος καθορισμός των ισοτιμιών. Η έκθεση εξετάζει τότε την υιοθέτηση ενιαίου ευρωπαϊκού νομίσματος ως τελικό στόχο της διαδικασίας αλλά δεν τον θεωρεί ακόμη ξεχωριστό στόχο. Εξάλλου, η έκθεση συστήνει να ενισχυθεί ο συντονισμός των οικονομικών πολιτικών και να καθοριστούν κατευθυντήριες γραμμές όσον αφορά τις εθνικές δημοσιονομικές πολιτικές.

Τον Μάρτιο του 1971, (Γεωργακόπουλος Θ., Τσακαλωτός Α., 1996) παρά τις διαφωνίες τους για ορισμένες βασικές συστάσεις της έκθεσης, οι Έξι συμφώνησαν κατ' αρχήν για τη θέσπιση ONE σε πολλά στάδια. Η έναρξη του πρώτου σταδίου, η οποία αντιστοιχούσε στη μείωση των περιθωρίων νομισματικής διακύμανσης, επρόκειτο να πραγματοποιηθεί σε πειραματική βάση, χωρίς να συνεπάγεται δέσμευση ως προς τη συνέχεια της πορείας.

Στα μέσα του 1973 η προσπάθεια για την υπεράσπιση των σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών εγκαταλείφθηκε και οι οικονομίες στράφηκαν στις ευέλικτες συναλλαγματικές ισοτιμίες, υπό την έννοια ότι το δολάριο, το γιεν και τα ευρωπαϊκά νομίσματα επέπλεαν το ένα έναντι του άλλου. Πλέον έχουμε την κατάρρευση του συστήματος του Bretton Woods. Η εξέλιξη αυτή επανέφερε έντονα το θέμα των ισοτιμιών μεταξύ των ευρωπαϊκών νομισμάτων. Έτσι τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποφάσισαν να αποτρέψουν τις διακυμάνσεις των τιμών του συναλλάγματος σε ποσοστό μεγαλύτερο του 2, 25% μεταξύ των νομισμάτων τους μέσω αντισταθμιστικής παρέμβασης στις αγορές συναλλάγματος. Αυτό είχε ως

αποτέλεσμα την δημιουργία ενός ευρωπαϊκού νομισματικού συστήματος (ΕΝΣ), το οποίο τέθηκε σε ισχύ το Μάρτιο του 1979. Το σύστημα αυτό είχε ένα νόμισμα αναφοράς που ονομαζόταν ECU, και αυτό είχε το ρόλο του «καλαθιού» στο οποίο συγκεντρωνόταν νομίσματα από όλα τα κράτη-μέλη. Εν συνεχεία, είχε ένα μηχανισμό συναλλαγματικών ισοτιμιών, όπου κάθε νόμισμα είχε μια συναλλαγματική ισοτιμία που συσχετιζόταν με το ECU και ένα πιστωτικό μηχανισμό όπου κάθε χώρα είχε την υποχρέωση να μεταφέρει το 20% του συναλλάγματος της και των αποθεμάτων της σε χρυσό σε ένα κοινό ταμείο.

Ωστόσο μετά την επανένωση της Γερμανίας, (Bakaert G.,Harvey C., Lundbland C.,Siegel C., 2012) υπήρξαν συναλλαγματικές πιέσεις στην Ευρώπη με αποτέλεσμα η ιταλική λιρέτα και η στερλίνα να αποχωρούν από το ΕΝΣ το 1992. Προς αποφυγήν μεγάλων συναλλαγματικών διακυμάνσεων ανάμεσα στα ευρωπαϊκά νομίσματα και προκειμένου να εξαιρεθούν οι ανταγωνιστικές υποτιμήσεις, οι κυβερνήσεις των κρατών-μελών αποφασίζουν να προβούν σε μια προσπάθεια δημιουργίας μιας πλήρους νομισματικής ένωσης και στην εισαγωγή ενός ενιαίου νομίσματος. Τον Ιούνιο του 1989, στο συμβούλιο της Μαδρίτης, οι αρχηγοί των κρατών-μελών ενέκριναν το σχέδιο για οικονομική και νομισματική ένωση, το οποίο αποτελούνταν από 3 στάδια. Το σχέδιο εντάχθηκε και εγκρίθηκε από το συμβούλιο στη **Συνθήκη του Μάστριχτ** το Δεκέμβριο του 1991, όπου έτσι σηματοδοτήθηκε η δημιουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης και θεμελιώθηκε ως σύγχρονος θεσμός με τη συμμετοχή και συνένωση 27 κρατών.

Το **πρώτο στάδιο**¹ έλαβε χώρα την 1^η Ιουλίου το 1990 και περιλάμβανε:

- Απόλυτη ελευθερία στη ροή κεφαλαίων εντός των ορίων της Ε.Ε.
- Αύξηση των πόρων για την εξάλειψη ανισοτήτων ανάμεσα στις περιοχές της Ευρώπης (Βορράς-Νότος)
- Οικονομική σύγκλιση μέσω πολυμερούς εποπτείας των οικονομικών πολιτικών των κρατών μελών

¹ http://europa.eu/index_el.htm

Το **δεύτερο στάδιο**¹ άρχισε την 1^η Ιανουαρίου 1994 και περιείχε τα εξής:

- Την ίδρυση του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Ιδρύματος στην Φρανκφούρτη, το οποίο αποτελείται από τους διοικητές των Κεντρικών Τραπεζών των κρατών-μελών
- Την ανεξαρτησία των Εθνικών Κεντρικών Τραπεζών
- Πολιτικές για τη μείωση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων των κρατών μελών.

Κατά την διάρκεια αυτού του σταδίου, (Γεωργακόπουλος Θ., Τσακαλωτός Α., 1996) τα κράτη-μέλη ήταν υποχρεωμένα να αποφεύγουν τα υπερβολικά δημοσιονομικά ελλείμματα και να θέσουν σε κίνηση την διαδικασία για την ανεξαρτητοποίηση των κεντρικών τραπεζών, έτσι ώστε η μελλοντική νομισματική ένωση να συγκεντρώνει κράτη με υγιή δημοσιονομική διαχείριση.

Στα πλαίσια της διαδικασίας για την ανεξαρτητοποίηση των κεντρικών τραπεζών, η συνθήκη απαγορεύει σε αυτές να παρέχουν στις κυβερνήσεις την δυνατότητα υπεραναλήψεων ή οποιουδήποτε άλλου είδους πιστωτικές διευκολύνσεις, καθώς επίσης και να αγοράζουν απευθείας από τον εκδότη τους τίτλους δημοσίου.

Το **τρίτο στάδιο**¹ ήταν η γέννηση του ενιαίου νομίσματος και την υιοθέτηση του ευρώ. Την 1^η Ιανουαρίου έντεκα χώρες υιοθέτησαν το ευρώ ως ενιαίο νόμισμα, μεταξύ των οποίων ήταν η Αυστρία, Βέλγιο, Φιλανδία, Γαλλία, Γερμανία, Ιρλανδία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Κάτω Χώρες, Πορτογαλία και Ισπανία. Από εκείνη τη στιγμή, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα ανέλαβε την ευθύνη για την νομισματική πολιτική, η οποία καθορίζεται και εφαρμόζεται σε ευρώ.

Την 1η Ιανουαρίου 2002, στις δώδεκα χώρες της ευρωζώνης τέθηκαν σε κυκλοφορία χαρτονομίσματα και κέρματα του ευρώ. Τα εθνικά νομίσματα αποσύρθηκαν από την κυκλοφορία δύο μήνες αργότερα. Από τότε, το ευρώ είναι το μοναδικό νόμιμο μέσο πληρωμής για όλες τις συναλλαγές σε μετρητά και τις τραπεζικές συναλλαγές στις χώρες της ευρωζώνης, οι οποίες αντιπροσωπεύουν πάνω από τα δύο τρίτα του πληθυσμού της ΕΕ.

¹http://europa.eu/index_el.htm

Ωστόσο κάθε κράτος-μέλος για να μπορεί να συμπεριληφθεί στο τρίτο στάδιο έπρεπε να τηρεί κάποιες προϋποθέσεις, τα λεγόμενα **κριτήρια σύγκλισης**¹ και είναι τα εξής:

- Σταθερότητα των τιμών: όσον αφορά το ποσοστό του πληθωρισμού, δεν μπορεί να υπάρχει απόκλιση μεγαλύτερη της τάξης του 1,5% σε σχέση με το μέσο όρο του ποσοστού του πληθωρισμού των τριών κρατών μελών με το χαμηλότερο πληθωρισμό,
- Επιτόκια: όσον αφορά τα μακροπρόθεσμα επιτόκια, δεν μπορεί να υπάρχει απόκλιση μεγαλύτερη της τάξης του 2% σε σχέση με το μέσο όρο των επιτοκίων των τριών κρατών μελών με τα χαμηλότερα επιτόκια,
- Έλλειμμα: το έλλειμμα του προϋπολογισμού των κρατών μελών δεν πρέπει να υπερβαίνει το 3% του ΑΕΠ,
- Δημόσιο χρέος: δεν μπορεί να υπερβαίνει το 60% του ΑΕΠ,
- Σταθερότητα της συναλλαγματικής ισοτιμίας: οι συναλλαγματικές ισοτιμίες πρέπει να έχουν παραμείνει εντός των επιτρεπών περιθωρίων διακύμανσης κατά τη διάρκεια των δύο τελευταίων ετών.

Με το κριτήριο του πληθωρισμού (Γεωργακόπουλος Θ., Τσακαλωτός Α., 1996) επιδιώκεται να διασφαλιστεί η σταθερότητα των τιμών, ώστε ο ρυθμός πληθωρισμού κάθε χώρας-μέλους να μην αποκλίνει από την σχετική τάση του αντίστοιχου ευρωπαϊκού, ο οποίος καθορίζεται όπως προαναφέρθηκε από τις χώρες με την καλύτερη επίδοση στο τομέα αυτό. Το κριτήριο αυτό συμβάλλει στη συνοχή της Νομισματικής Ένωσης, δεδομένου ότι οι μεγάλες αποκλίσεις στα επίπεδα πληθωρισμού των διαφόρων χωρών θα απειλούσαν την ανταγωνιστικότητα των οικονομιών τους, με αρνητικές συνέπειες και προβλήματα στη λειτουργία και συνοχή της Ένωσης.

Τα χαμηλά επιτόκια είναι αποτέλεσμα και ένδειξη μακροχρόνιας νομισματικής σταθερότητας και σύγκλισης, η οποία συνδέεται με το κριτήριο του πληθωρισμού. Η νομισματική σταθερότητα οδηγεί σε χαμηλά επιτόκια, γεγονός που δείχνει ότι στη συγκεκριμένη χώρα δεν επιβάλλεται από την αγορά σημαντικό κόστος από τον κίνδυνο διασφάλισης απέναντι σε νομισματικές διαταραχές. Η επίτευξη αυτού του κριτηρίου που είναι δείγμα αξιοπιστίας της οικονομικής πολιτικής της συγκεκριμένης

χώρας στην αγορά, είναι απαραίτητη έτσι ώστε η είσοδος της στην ONE να αποτελεί παράγοντα σταθερότητας και όχι πηγή διαταραχών για τις άλλες χώρες που συμμετέχουν σε αυτή.

Με τα κριτήρια για το δημοσιονομικό έλλειμμα και του χρέους επιδιώκεται η παρεμπόδιση των χωρών της Νομισματικής Ένωσης να υποσκάψουν και να καταστήσουν αδύναμη την ασκούμενη νομισματική πολιτική από ΕΚΤ, μέσω επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής. Η αύξηση των ελλειμμάτων μια χώρας μπορεί να έχει αρνητικές επιπτώσεις στη σταθερότητα που έχει επιτευχθεί σε άλλες χώρες.

Με το κριτήριο της σταθερότητας των συναλλαγματικών ισορροπιών εμποδίζεται η χρησιμοποίηση με καταχρηστικό τρόπο της συναλλαγματικής ισοτιμίας ενός νομίσματος για τεχνητές διορθώσεις της ανταγωνιστικότητας μιας οικονομίας σε βάρος άλλων οικονομιών. Σε άλλη περίπτωση η χώρα αποκλείεται από την είσοδο της στην ONE. Η σταθερότητα των συναλλαγματικών ισοτιμιών που θα αντανάκλα την εμπιστοσύνη των χρηματαγορών βραχυχρόνια επιβάλλεται στην ONE, παρόλο που τα στενά όρια διακύμανσης μετά τη συνθήκη του Μάστριχτ, από το + _ 2,5% διακυμάνθηκαν στο +_ 15%.

Έτσι με την ολοκλήρωση των 3 σταδίων(Τσακαλογιάννης Π., 2000) σηματοδοτείται η ένταξη κάθε κράτους-μέλους στην νομισματική ένωση και πρέπει να τηρούνται όλα τα παραπάνω. Στην πράξη αυτό σημαίνει ότι όταν μια χώρα εντάσσεται στην ONE δεν μπορεί να αλλάξει την ισοτιμία του νομίσματος με ηθελημένες υποτιμήσεις ή ανατιμήσεις. Της απαγορεύεται επίσης, να καθορίσει την ποσότητα του νομίσματος που βρίσκεται σε κυκλοφορία. Η νομισματική και η συναλλαγματική πολιτική δεν σχεδιάζονται πλέον με βάση τις εθνικές ιδιαιτερότητες αλλά με τις πανευρωπαϊκές ανάγκες.

Σε αντίθεση με την νομισματική πολιτική, η οποία με την υπογραφή της Συνθήκης του Μάστριχτ και τη δημιουργία της ONE, η δημοσιονομική πολιτική μεταφέρθηκε στη δικαιοδοσία της Ένωσης και της ΕΚΤ, ενώ άλλοτε ήταν θέμα των εκάστοτε κυβερνήσεων. Ωστόσο κατά την διάρκεια των διαβουλεύσεων της συμφωνίας δύο

ήταν οι κυρίαρχες τάσεις εφαρμογής δημοσιονομικής πολιτικής στα κράτη-μέλη, οι οποίες ήταν και αντικρουόμενες.

Η πρώτη τάση αφορούσε τις περιοχές με άριστη νομισματική πολιτική όπου οι εθνικές δημοσιονομικές αρχές ήταν υποχρεωμένες να διατηρούν ένα σημαντικό βαθμό ευελιξίας και αυτονομίας, καθώς όταν λείπει το εργαλείο της συναλλαγματικής ισοτιμίας, οι εθνικοί κρατικοί προϋπολογισμοί είναι τα μόνα εργαλεία των κρατών-μελών για την αντιμετώπιση εξωγενών διαταραχών (shocks).

Από την άλλη πλευρά, η δεύτερη τάση αφορούσε την ανάγκη εφαρμογής δημοσιονομικών πολιτικών σύμφωνα με τις οποίες τα κράτη-μέλη πρέπει να πειθαρχούν και συμμορφώνονται βάσει σαφών κανόνων σχετικά με το μέγεθος των εθνικών ελλειμμάτων, καθώς η μη διατήρηση εθνικών χρεών σε νορμάλ επίπεδα, μπορούν να βλάψουν άλλα κράτη-μέλη και ενδεχομένως να ασκήσουν πιέσεις στην ΕΚΤ.

Τελικώς επικράτησε η δεύτερη τάση και εφαρμόστηκε έτσι σε επίπεδο δημοσιονομικής πολιτικής, τον Ιούνιο του 1997, όπου το συμβούλιο ενέκρινε ένα **Σύμφωνο σταθερότητας και ανάπτυξης (ΣΣΑ)**. Η βασική του αρχή (Μούσης Ν., 2000) είναι η θέσπιση του μεσοπρόθεσμου στόχου επίτευξης ισοσκελισμένων ή πλεονασματικών προϋπολογισμών. Κάθε χώρα-μέλος υποχρεούται να παρουσιάζει ένα πρόγραμμα σταθερότητας στο τέλος κάθε χρόνου. Τα προγράμματα σταθερότητας αποτελούν μεσοπρόθεσμες δημοσιονομικές εκθέσεις και περιέχουν μια προβολή των μακροοικονομικών της χώρας, καθώς και όλα τα σχεδιασμένα δημοσιονομικά μέτρα για τα τρία επόμενα έτη. Στη συνέχεια, τα προγράμματα αξιολογούνται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προέκυψε τον Ιούλιο του 1967 (Καπλάνης Σ., Νανούση Δ.) από τη συγχώνευση των εκτελεστικών οργάνων τριών Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΕΟΚ,ΕΚΑΧ,ΕΚΕ). Αποτελείται από 20 μέλη που επιλέγονται βάση των γενικών τους καθηκόντων και παρέχουν κάθε εγγύηση ανεξαρτησίας. Η Επιτροπή αποτελεί την κινητήρια δύναμη της ΕΕ, καθώς είναι το μόνο όργανο που μπορεί να κάνει προτάσεις για τη λήψη των κοινοτικών αποφάσεων. Ακόμη αποτελεί το θεματοφύλακα των Συνθηκών και του παραγώγου δικαίου. Έχει δικαίωμα εξουσίας

έρευνας που ασκεί με δική της πρωτοβουλία, κάνει εκτίμηση της παράβασης ή μη των κανόνων κοινοτικού δικαίου, καθώς και προσφυγής στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο σε περίπτωση μη συμμόρφωσης του παραβάτη στους κανόνες και νόμους του κοινοτικού δικαίου. Η Επιτροπή παίζει επίσης ένα αντιπροσωπευτικό ρόλο, εκπροσωπώντας την ΕΕ σε τρίτα κράτη και Διεθνείς Οργανισμούς και διαπραγματευόμενη τελωνειακές συμφωνίες, στο πλαίσιο της Γενικής Συμφωνίας, για τους Δασμούς και το Εμπόριο GATT, εμπορικές ως και συμφωνίες ένταξης νέων κρατών στην ΕΕ.

Με βάση αυτές τις αξιολογήσεις, το Συμβούλιο εκφέρει γνώμη σχετικά με την ικανότητα του προγράμματος να αποφύγει τα υπερβολικά ελλείμματα και να φθάσει μεσοπρόθεσμα σε ισοσκελισμένη ή πλεονασματική δημοσιονομική θέση.

Το Συμβούλιο αντιπροσωπεύει τις κυβερνήσεις των κρατών-μελών και συντίθεται τόσο από το Συμβούλιο γενικών υποθέσεων στο οποίο συμμετέχουν οι Υπουργοί Εξωτερικών των κρατών-μελών όσο και από τα Ειδικά Συμβούλια Υπουργών αναλόγως του θέματος π.χ. γεωργία, οικονομικών που συμμετέχουν οι αντίστοιχοι υπουργοί. Το Συμβούλιο, ενεργώντας με ειδική πλειοψηφία, μπορεί να απευθύνει σύσταση σε μια συγκεκριμένη χώρα, ζητώντας αλλαγές στο πρόγραμμα σταθερότητάς της. Μετά από εισήγηση της Επιτροπής, (Μούσης Ν., 2000) το Συμβούλιο ενδέχεται να απευθύνει συστάσεις στο ενδιαφερόμενο κράτος-μέλος, αν ο κυβερνητικός δανεισμός απομακρύνεται από την ισορροπία ή πλησιάζει το 3% του ΑΕΠ. Η επόμενη αρχή του ΣΣΑ κληροδοτήθηκε από τη Συνθήκη του Μάαστριχτ (η οποία ορίζει κανόνες που αφορούν στον προϋπολογισμό και τους οποίους οι χώρες πρέπει να πληρούν για να εισέλθουν στην ΟΝΕ). Σύμφωνα με το άρθρο 104 της Συνθήκης, «τα κράτη-μέλη θα πρέπει να αποφεύγουν τα υπερβάλλοντα ελλείμματα».

Ως υπερβάλλοντα ελλείμματα (Σιοκέρλης Β., 2007) καθορίστηκαν αυτά που ξεφεύγουν από το 3% του ΑΕΠ. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προετοιμάζει εκθέσεις αν το κυβερνητικό έλλειμμα υπερβαίνει το 3% του ΑΕΠ. Εφόσον η Επιτροπή θεωρεί το έλλειμμα υπερβάλλον, εξετάζεται η άποψη της στο Συμβούλιο. Αν η ενδιαφερόμενη χώρα δεν εφαρμόσει τα απαραίτητα μέτρα, είναι πολύ πιθανό να πληρώσει πρόστιμα, υπό τη μορφή άτοκων καταθέσεων στην Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) που κυμαίνονται μεταξύ 0.2% και 0.5% του ΑΕΠ της. Κάθε επιβολή προστίμου θα πρέπει

να αποφασίζεται με πλειοψηφία δύο τρίτων στο Συμβούλιο (Συνθήκη του Μάαστριχτ, άρθρο 104c-13). Ωστόσο, είναι δυνατό να μην πληρώσει πρόστιμο σε περίπτωση «εξαιρετικής» κατάστασης (ειδικοί λόγοι). Αυτό συμβαίνει όταν η υπέρβαση είναι έκτακτη και προσωρινή και το έλλειμμα προήλθε από ασυνήθιστο γεγονός εκτός ελέγχου των εθνικών αρχών ή όταν ο λόγος ελλείμματος προς ΑΕΠ μειώνεται περισσότερο από 2% ετησίως. Αν ο λόγος μειώνεται μεταξύ 0.75% και 2%, τότε, για τη μη επιβολή προστίμου απαιτείται η σύμφωνη γνώμη των Υπουργών Οικονομικών των χωρών-μελών της ΕΕ.

Το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης προέκυψε από το φόβο και το κίνδυνο των μη-διατηρήσιμων χρεών και ελλειμμάτων και τις γενικές ανησυχίες σχετικά με τη εφαρμογή της δημοσιονομικής πειθαρχίας στην ΟΝΕ. Η θεσμοθέτηση του διαμόρφωσε ένα σύστημα για το συντονισμό και την επιτήρηση των εθνικών δημοσιονομικών πολιτικών και αποτέλεσε ένα σύστημα προστασίας για την ΕΚΤ σε τυχόν πληθωριστικές κρίσεις δημοσιονομικών χρεών των εθνικών κυβερνήσεων με επιπτώσεις στη σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού τομέα της Ευρωζώνης. Έτσι οι χώρες που είχαν ως πολιτική την χρηματοδότηση του χρέους τους με την έκδοση νέου χρήματος, με την είσοδο στην ΟΝΕ καθίσταται αδύνατη η πρόσβαση στους αυτόματους σταθεροποιητικούς μηχανισμούς που στο παρελθόν συνέβαλλαν στο περιορισμό της έντασης και της διάρκειας των υφέσεων της οικονομίας. Με αυτό τον τρόπο επιτυγχάνεται η αποδυνάμωση των κινήτρων για δημιουργία μεγάλων ελλειμμάτων.

Πιο συγκεκριμένα το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης (Γεωργακόπουλος Θ., Τσακαλωτός Α., 1996) χωρίζεται σε 2 μέρη. Το πρώτο μέρος σχετίζεται με την επιτήρηση και το δεύτερο με την αποτροπή. Το πρώτο μέρος που σχετίζεται με την επιτήρηση, περιλαμβάνει ένα σύστημα έγκαιρης προειδοποίησης, το οποίο αποσκοπεί στον περιορισμό ελλειμμάτων στους προϋπολογισμούς των κρατών-μελών προτού αποκτήσουν επικίνδυνο μέγεθος. Τα κράτη-μέλη είναι υποχρεωμένα να υποβάλλουν προγράμματα σταθερότητας, τα οποία αφορούν κυρίως στη χρηματοδότηση δημοσίων δαπανών, επιδιώκοντας την ισοσκελίση του προϋπολογισμού ή τη δημιουργία πλεονάσματος σε αυτόν και περιγράφουν την πορεία προσαρμογής μέχρι την επίτευξη του στόχου. Το συμβούλιο μετά εξετάζει τα προγράμματα αυτά και

αποτιμά τα όρια ασφάλειας υλοποίησης του κάθε δημοσιονομικού προγράμματος και έχει το δικαίωμα να απευθύνει άμεση προειδοποίηση για την αποφυγή υπερβολικού ελλείμματος ή μπορεί να επέμβει μέσω έγκαιρης συμβουλευτικής πολιτικής, με λήψη διαρθρωτικών μέτρων όταν τα δημοσιονομικά μεγέθη ενός κράτους-μέλους αποκλίνουν από τους μεσοπρόθεσμους στόχους.

Το δεύτερο μέρος του Συμφώνου αφορά τη διαδικασία του υπερβολικού ελλείμματος. Το έλλειμμα του προϋπολογισμού κρίνεται υπερβολικό όταν αυτό ξεπερνάει το 3% του ΑΕΠ, εκτός εάν το έλλειμμα οφείλεται σε ειδικούς λόγους, είναι προσωρινό και δεν αποκλίνει ιδιαίτερα από το ποσοστό αναφοράς. Έτσι το έλλειμμα που υπερβαίνει το 3% μπορεί να αποδοθεί σε δύο λόγους. Πρώτον, αν η διόγκωση του ελλείμματος οφείλεται σε ασυνήθιστο γεγονός, το οποίο είναι αδύνατο να ελεγχθεί από την κυβέρνηση λόγω χάρη από μια φυσική καταστροφή. Δεύτερον, αν η διόγκωση του ελλείμματος είναι αποτέλεσμα μιας σοβαρής οικονομικής ύφεσης, στη περίπτωση αυτή το συμβούλιο αποφασίζει ότι το έλλειμμα δεν είναι υπερβολικό και η διαδικασία που προβλέπεται στο δεύτερο μέρος του Συμφώνου δεν ενεργοποιείται. Όταν η ετήσια μείωση του πραγματικού ΑΕΠ είναι μεταξύ 0,75%-2%, η εκάστοτε κυβέρνηση μπορεί να επικαλεστεί άλλους ειδικούς λόγους, να παρουσιάσει τα επιχειρήματα της και να δικαιολογήσει το υπερβολικό έλλειμμα. Όταν η ετήσια μείωση του πραγματικού ΑΕΠ είναι μικρότερη από 0,75% η εξεταζόμενη χώρα δεν επιτρέπεται να δικαιολογήσει το υπερβολικό έλλειμμα επικαλούμενη ειδικούς λόγους.

Εάν το συμβούλιο διαπιστώσει την ύπαρξη υπερβολικού ελλείμματος τότε προτείνει στο κράτος-μέλος να λάβει κάποια διαρθρωτικά μέτρα για τη μείωση του ελλείμματος, εντός τεσσάρων μηνών. Αν το κράτος-μέλος δεν συμμορφωθεί (Μούσης Ν., 2011) με τις υποδείξεις αυτές τότε το Συμβούλιο παρατείνει κατά δύο μήνες την περίοδο εφαρμογής των μέτρων. Μετά το τέλος αυτής της περιόδου, αν το κράτος-μέλος δεν έχει λάβει ακόμη τα αναγκαία μέτρα, το Συμβούλιο επιβάλλει κυρώσεις εντός δύο μηνών. Αν αποφασιστεί αυτό, το εμπλεκόμενο μέλος υποχρεώνεται να καταθέσει ατόκως συγκεκριμένο ποσό, για ορισμένο χρονικό διάστημα. Αν το έλλειμμα δεν μειωθεί εντός δύο ετών, η υποχρεωτική κατάθεση μετατρέπεται σε πρόστιμο. Αντιθέτως, αν το έλλειμμα μειωθεί ικανοποιητικά πριν

από το τέλος της περιόδου των δύο ετών, το ποσό της κατάθεσης επιστρέφεται στο εμπλεκόμενο κράτος-μέλος. Ωστόσο το σύμφωνο κρίθηκε αυστηρό και αναθεωρήθηκε το Μάρτιο του 2005, όπου επιχείρησαν να του προσδώσουν ένα πιο ευέλικτο χαρακτήρα. Εντούτοις, κάποια βασικά κριτήρια παρέμειναν ως είχαν, όπως τα όρια του 3% παρέμειναν σε ισχύ. Παρά την αναθεώρηση, το Σύμφωνο συνεχίζει να βρίσκεται υπό έντονη αμφισβήτηση τόσο για το όριο του 3% όσο και για την έλλειψη ευελιξίας που συνεχίζει να έχει. Μεγάλη μερίδα σκεπτικιστών και μη, πιστεύουν πως το Σύμφωνο δεν προωθεί ούτε τη σταθερότητα ούτε την ανάπτυξη και παρατηρούν ότι σε ορισμένες περιπτώσεις όπως της Γερμανίας ή της Γαλλίας απέτυχε να εφαρμόσει τις προβλεπόμενες κυρώσεις που απαιτούνταν.

Ωστόσο η δημιουργία της ONE, (Bakaert G.,Harvey C., Lundbland C.,Siegel C., 2012) και η εισαγωγή του ευρώ ήταν ένα ιστορικό άλμα προς τη διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Συνεπώς, η δημιουργία της ONE επιφέρει οφέλη και κόστη, τόσο βραχυχρόνια όσο και μακροχρόνια. Στα σημαντικά οφέλη συγκαταλέγονται η σταθεροποίηση του πληθωρισμού, η μείωση των επιτοκίων, η διευκόλυνση της χρηματοδότησης του δημοσίου και του εξωτερικού χρέους της χώρας, η εξάλειψη του συναλλαγματικού κινδύνου στις συναλλαγές με τα υπόλοιπα κράτη-μέλη της Ευρωζώνης και συνεπακόλουθα η τόνωση του ενδοευρωπαϊκού εμπορίου και η σταθεροποίηση των προσδοκιών για την πορεία της συναλλαγματικής ισοτιμίας έναντι των υπόλοιπων νομισμάτων. Η τελική απόφαση προηγήθηκε από μια αμφιλεγόμενη ακαδημαϊκή και πολιτική συζήτηση σχετικά με τη βιωσιμότητα και την σκοπιμότητα του ενιαίου νομίσματος. Ωστόσο η υιοθέτηση του ευρώ συνεπακόλουθα είχε θερμούς υποστηρικτές και σκεπτικιστές. Οι υποστηρικτές του ευρώ, το είδαν ως ένα απαραίτητο συμπλήρωμα στην ενιαία αγορά της Ευρώπης, ενώ άλλοι θεώρησαν ότι η ζώνη του ευρώ δεν θα επιτύχει ως μια 'βέλτιστη νομισματική ζώνη' . Το ευρώ αντικατέστησε πλήρως τα εθνικά νομίσματα της ζώνης του ευρώ. Από το 1999, πέντε κράτη μέλη της Ε.Ε. έχουν εκπληρώσει τις προϋποθέσεις για την υιοθέτηση του ευρώ και εντάχθηκαν στη ζώνη του ευρώ: η Ελλάδα το 2001, η Σλοβενία το 2007, η Κύπρος και η Μάλτα το 2008, και τη Σλοβακία στις αρχές του 2009. Σήμερα, το ευρώ είναι το ενιαίο νόμισμα για πάνω από 320 εκατομμύρια ευρωπαίους πολίτες.

Η σημασία ίδρυσης της ΟΝΕ

Η ίδρυση της ΟΝΕ (Μούσης Ν.,2011) ήταν μια λύση για την μακροοικονομική αστάθεια που επικρατούσε εκείνη την περίοδο στην παγκόσμια οικονομία. Όταν ιδρύθηκε η Ε.Ε. το 1957, είχε ως στόχο την οικοδόμηση μιας «κοινής αγοράς» για το εμπόριο. Με την πάροδο του χρόνου, κατέστη σαφές ότι για την εκπλήρωση αυτού του στόχου, για περαιτέρω ανάπτυξη η στενότερη οικονομική και νομισματική συνεργασία των κρατών-μελών ήταν πλέον απαραίτητη.

Οι υπέρμαχοι του ενιαίου νομίσματος, (Wyplosz C., 2010) υποστήριζαν ότι η άρση των κινδύνων και των συναλλαγματικών ισοτιμιών θα μειώσει το κόστος των συναλλαγών και θα συμβάλει στην αύξηση της ασφάλειας για τον προγραμματισμό διασυνοριακών συναλλαγών και επενδύσεων, με αποτέλεσμα την τόνωση της ενιαίας αγοράς και της οικονομικής ευημερίας μέσω οικονομίων κλίμακας και αύξησης του ανταγωνισμού. Σε συνδυασμό με την κατάλληλη σταθερότητα σε μακροοικονομικό πλαίσιο πολιτικής, το ευρώ θα προωθήσει τη μακροοικονομική σταθερότητα σε όλη τη ζώνη του ευρώ. Επιπλέον, η ένταση του ανταγωνισμού, σε συνδυασμό με την άρση της υποτίμησης του νομίσματος, θα προκαλέσει διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις για τη βελτίωση της εγχώριας παραγωγικότητας, της ανταγωνιστικότητας και της ανάπτυξης. Ακόμη το ενιαίο νόμισμα και η μειωμένη μακροοικονομική αστάθεια μπορεί να προκαλέσει άλλες θετικές επιπτώσεις στην ανάπτυξη μέσω της μείωσης του κόστους του κεφαλαίου και την επίτευξη στενότερης ενοποίησης των χρηματοπιστωτικών αγορών. Τέλος, ένα ενιαίο νόμισμα αναμένεται να δώσει στην Ευρωπαϊκή Ένωση μια ισχυρότερη παρουσία στην παγκόσμια οικονομία.

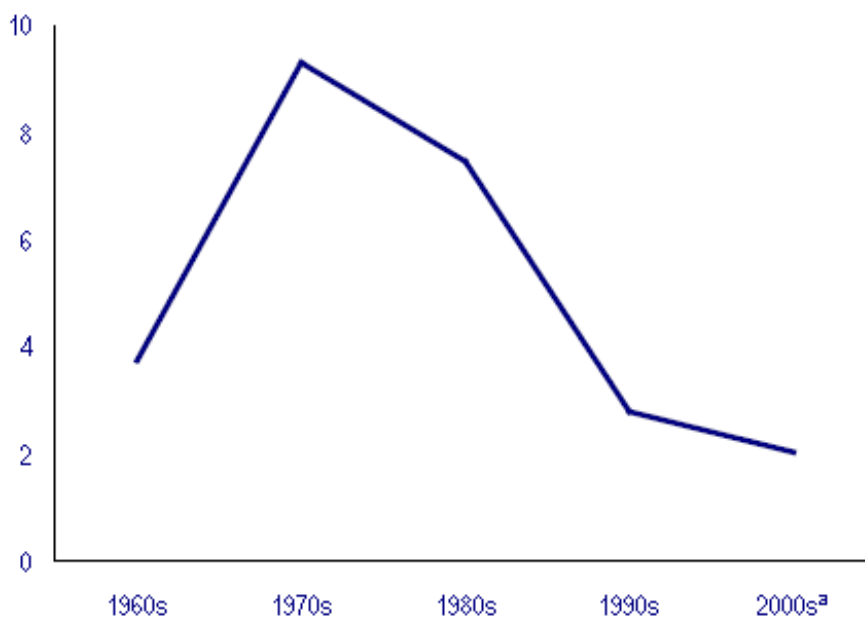
Ωστόσο οι μη υποστηρικτές του ευρώ, ήταν επιφυλακτικοί σχετικά με την ικανότητα της ενιαίας νομισματικής πολιτικής να αντιμετωπίσει εξωγενές διαταραχές (shocks) για κάθε χώρα όσον αφορά την αλληλεπίδραση μεταξύ της κεντρικής νομισματικής πολιτικής και της αποκεντρωμένης δημοσιονομικής πολιτικής. Λόγω της ποικιλομορφίας των οικονομιών των κρατών-μελών, οι σκεπτικιστές υποστηρίζουν, ότι μια πιθανή απώλεια της νομισματικής πολιτικής και της συναλλαγματικής ισοτιμίας, η προσαρμογή της κάθε χώρας σε μια νέα οικονομική κατάσταση θα είναι πιο δύσκολη από την αναμενόμενη. Όσον αφορά τη δημοσιονομική πολιτική, την οποία θα πρέπει να εφαρμόζει το κάθε κράτος-μέλος, οι φόβοι για δημοσιονομική

ασωτία ήταν ευρέως διαδεδομένοι. Ορισμένα κράτη-μέλη θα μπορούσαν λόγω καλύτερης οικονομικής κατάστασης της χώρας τους, ασκώντας μια πιο χαλαρή δημοσιονομική πολιτική, να δημιουργήσουν εντάσεις μεταξύ της ενιαίας δημοσιονομικής πολιτικής και νομισματικής πολιτικής. Τέλος, προβλήθηκε το επιχείρημα ότι τα πραγματικά επιτόκια θα συμπεριφέρονται προ-κυκλικά σε κάποιες περιπτώσεις θα πέφτουν προς τα κάτω, καθώς ο πληθωρισμός θα αυξάνεται και το αντίστροφο, καθιστώντας πιο δύσκολο στις οικονομίες να προσαρμοστούν φυσικά εξωγενείς διαταραχές (shocks).

Η δράση της ONE σε μακροοικονομικό και μικροοικονομικό επίπεδο

Σε μακροοικονομικό επίπεδο, (Portes R., 2009) η ONE έχει δημιουργήσει μια ζώνη μακροοικονομικής σταθερότητας στην Ευρώπη, με σταθερότητα των τιμών και χαμηλό κόστος δανεισμού. Το ευρώ εξάλειψε τις δαπάνες των ενδο-ευρωπαϊκών συναλλαγματικών ισοτιμιών. Η εξέλιξη του πληθωρισμού στη ζώνη του ευρώ, προσφέρει μια σαφή απόδειξη της αποτελεσματικότητας των θεσμικών ρυθμίσεων που εφαρμόστηκαν για την επίτευξη μακροοικονομικής σταθερότητας. Ο μέσος πληθωρισμός (Perez S., Westrup J., 2008) κατά τα πρώτα 10 χρόνια της ζώνης του ευρώ ήταν σε γενικές γραμμές στο ίδιο επίπεδο με τη σταθερότητα των τιμών αναφοράς της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ), κάτω του 2% ο ετήσιος πληθωρισμός. Μαζί με την αισθητή βελτίωση του πληθωρισμού, υπήρξε και μια απότομη μείωση της αστάθειας των τιμών. Με τις παραπάνω επιδόσεις η ΕΚΤ έχει επιτύχει τις προσδοκίες για την σταθεροποίηση του πληθωρισμού και αποκτά υψηλή αξιοπιστία σε ένα σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα. Η επίδοση αυτή είναι αξιοσημείωτη, δεδομένου ότι πριν από 10 χρόνια, η ΕΚΤ ήταν ακόμα ένας νέος θεσμός χωρίς ιστορικό. Συνολικά η σταθερότητα αντικατοπτρίζεται περαιτέρω σε χαμηλότερα και λιγότερο ασταθή μακροπρόθεσμα επιτόκια. Έτσι, στη νομισματική ένωση έχει στερεοποιηθεί μια πανευρωπαϊκή κουλτούρα της σταθερότητας, με την αποφασιστική συμβολή του ενιαίου νομίσματος.

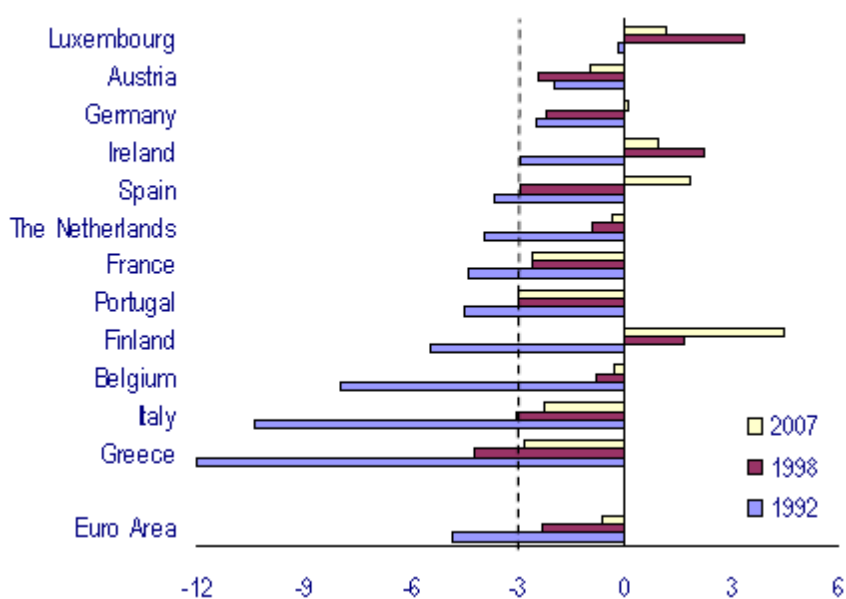
Figure 1: Inflation in the Euro Area (% , decade averages)

Πηγή: Eurostat

Εν συνεχεία, (Bakaert G.,Harvey C., Lundbland C.,Siegel C., 2012), οι δημοσιονομικές πολιτικές που εφαρμόστηκαν στο κάθε κράτος-μέλος, συνέβαλλαν στη μακροοικονομική σταθερότητα της ΟΝΕ. Η πρόοδος όσον αφορά τη δημοσιονομική εξυγίανση ήταν σημαντική, με τα δημοσιονομικά ελλείμματα να βρίσκονται μόνο στο 0,6% του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος (ΑΕΠ) το 2007 σε σύγκριση με το μέσο όρο του 4% στη δεκαετία του 1980 και του 1990. Ωστόσο τα ελλείμματα αυξήθηκαν από την αρχή της δεκαετίας του 2000, θέτοντας υπό αμφισβήτηση την αποτελεσματικότητα του συντονισμού. Ακολούθησε μεταρρύθμιση στο πλαίσιο του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης το 2005, με βάση τις εμπειρίες από τα πρώτα χρόνια της ΟΝΕ, ώστε να βελτιωθεί ο συντονισμός των δημοσιονομικών πολιτικών. Ως εκ τούτου, χάρη σε έκτακτα κέρδη των φορολογικών εσόδων, καμία χώρα της ευρωζώνης δεν είχε έλλειμμα άνω του 3% του ΑΕΠ μέχρι το 2007 όπως διαφαίνεται στο παρακάτω διάγραμμα.

Figure 2: Fiscal Position, 1992, 1998, and 2007 (% of GDP)

Πηγή: OECD Economic Outlook

Σε μικροοικονομικό επίπεδο, το ευρώ (Μπιτζένης Α., 2009) έχει οχυρώσει την ενιαία ευρωπαϊκή αγορά και έχει βελτιώσει την ευημερία των καταναλωτών. Έχει προωθήσει την σύγκλιση των αγορών χρήματος και κεφαλαίου με την αύξηση του ανταγωνισμού, τη ρευστότητα της αγοράς και της διαφάνειας, καθώς και των οικονομιών κλίμακας και φάσματος. Το ευρώ σε συνδυασμό με την απελευθέρωση των αγορών, την τεχνολογική καινοτομία, με τις βελτιωμένες δυνατότητες για τη διαφοροποίηση και αντιμετώπιση των κινδύνων και με την πιο αποτελεσματική κατανομή των πόρων έχει καταστεί ως ένα ανταγωνιστικό και ισχυρό νόμισμα. Σχεδόν αμέσως μετά την εισαγωγή του ευρώ, τα επιτόκια στις διατραπεζικές καταθέσεις και συμβόλαια παραγώγων σε όλη τη ζώνη του ευρώ, συγκλίνουν πλήρως με το δείκτη αναφοράς Euribor και Eonia².

²Eonia (Euro Overnight Index Average) δείκτης επιτοκίου διατραπεζικής αγοράς χρήματος του ευρώ για καταθέσεις μιας νύκτας, μέσο σταθμικό επιτόκιο των χωρίς ενέχυρο δανειακών συναλλαγών σε ευρώ μιας ημέρας

Euribor (Euro Interbank Offered rate) πρόκειται για το επιτόκιο που προσφέρεται για καταθέσεις μιας Τράπεζας σε άλλη Τράπεζα αναφορικά με ορισμένη διάρκεια (π.χ., μιας εβδομάδας, ενός μηνός) σε ευρώ.

Τα επιτόκια αναφοράς Εοπία υπολογίζεται από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα , με βάση όλα τα περιουσιακά στοιχεία διαπραγματευτική τη διάρκεια της νύχτας που δημιουργήθηκαν πριν από το κλείσιμο του ΣΔΣΧ συστημάτων στις 6μμ ώρα Κεντρικής Ευρώπης , και δημοσιεύονται μέσω της Thomson Reuters κάθε μέρα πριν από την 19:00 ώρα Κεντρικής Ευρώπης

Ωστόσο το ευρώ συνέβαλλε στην εξάλειψη του συναλλαγματικού κινδύνου εντός της ζώνης του ευρώ και αύξησε τη διαφάνεια των τιμών, μείωσε το κόστος των συναλλαγών καθώς και την ένταση του ανταγωνισμού, με αποτέλεσμα την προώθηση του εμπορίου εντός της ζώνης του ευρώ. Για παράδειγμα το εμπόριο εντός της ζώνης του ευρώ το 2009 ήταν 24% υψηλότερο κατά μέσο όρο από το 1999, ενώ το εμπόριο μεταξύ της ζώνης του ευρώ και ξένων χωρών ήταν μόλις το 12% υψηλότερο σύμφωνα με την οικονομική έκθεση Flam et al, 2009. Έτσι περισσότερες επιχειρήσεις ενθαρρύνονται να πωλούν προϊόντα στο εξωτερικό, με αποτέλεσμα να διαθέτουν περισσότερα προϊόντα στην αγορά, αυξάνοντας έτσι τις επιλογές των καταναλωτών και τη χρησιμότητά τους. Έτσι επιτυγχάνεται μεγαλύτερη διαφάνεια τιμών και αποθαρρύνει τις αυξήσεις και διακρίσεις τιμών μεταξύ των εθνικών αγορών.

Το ευρώ (Garrett G.,1998) έχει ωφελήσει τις Άμεσες Ξένες Επενδύσεις (ΑΞΕ) στη ζώνη του ευρώ. Θεωρείται ότι η υιοθέτηση του ευρώ έχει προωθήσει τις άμεσες ξένες επενδύσεις από χώρες εκτός της ζώνης του ευρώ. Επιπλέον το ευρώ έχει ενισχυθεί από εγχώριες και διασυνοριακές συγχωνεύσεις και εξαγορές μεταξύ μεγάλων και μικρών επιχειρήσεων. Το ευρώ είχε μια πολύ ισχυρή επίδραση σχετικά με τις συγχωνεύσεις και τις εξαγορές εντός του ίδιου τομέα στον τομέα της μεταποίησης.

Μετά το δολάριο των Η.Π.Α., το ευρώ θεωρείται ως το δεύτερο πιο σημαντικό διεθνές νόμισμα στο κόσμο. Το ευρώ έχει αλλάξει τον παγκόσμιο οικονομικό και νομισματικό τοπίο. Επέτρεψε σε διεθνείς δημόσιους και ιδιωτικούς επενδυτές να διαφοροποιήσουν την κατανομή του ενεργητικού τους και δανειολήπτες να βρουν άλλες πηγές χρηματοδότησης.

Παρά τον αυξανόμενο παγκόσμιο ρόλο της ζώνης του ευρώ, η πρόοδος του ευρώ συνεχίστηκε στην εξωτερική εκπροσώπηση σε διεθνείς οργανισμούς, όπως το Διεθνές

Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) και στις συνόδους G7, G8, G20. Στις παγκόσμιες αγορές συναλλάγματος, το ευρώ έναντι του δολαρίου, ως ζεύγος νομισμάτων, διαπραγματεύονται ενεργά, αντιπροσωπεύοντας περισσότερο από το ένα τέταρτο του συνολικού κύκλου εργασιών. Σε αγορές χρεογράφων, το ποσό των εκκρεμών διεθνών χρεογράφων σε ευρώ έχει ξεπεράσει εκείνο του αμερικανικού δολαρίου, με το ευρώ να αντιπροσωπεύει σχεδόν το ήμισυ των αποθεμάτων του κόσμου των διεθνών χρεογράφων. Το ενιαίο ευρωπαϊκό νόμισμα είναι επίσης ευρέως διαδεδομένο χρησιμοποιείται για την τιμολόγηση και αποτελεί ένα σημαντικό μέρος των συναλλαγματικών αποθεμάτων κεντρικών τραπεζών που δεν ανήκουν στη ζώνη του ευρώ.

Φορολογική πολιτική κ φορολογικός ανταγωνισμός στα πλαίσια της ONE

Ο φορολογικός ανταγωνισμός, (European Commission,1997) ειδικά μεταξύ των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, είναι ένα φαινόμενο το οποίο έχει καταστεί αντικείμενο ερευνών και θέμα πολλών οικονομικών συνεδρίων, και ως βασικός λόγος ύπαρξής του θεωρείται η παγκοσμιοποίηση της οικονομικής δραστηριότητας.

Η φορολογική πολιτική (Μελάς Κ.,2012) ενός κράτους συνδέεται με βασικές παραμέτρους του επιπέδου διαβίωσης, δεδομένου ότι αποτελεί σημαντικό αναπόσπαστο τμήμα της δημοσιονομικής πολιτικής μια χώρας και συνεπώς της οικονομικής πολιτικής γενικότερα.

Πιο συγκεκριμένα, με την πρόοδο (Halkos G., Kyriazis N., 2006) της οικονομικής ολοκλήρωσης της ONE, αυξάνονται οι απαιτήσεις για φορολογική εναρμόνιση μεταξύ των κρατών-μελών. Δεδομένου ότι τα κράτη μέλη έχουν χάσει την ανεξαρτησία της νομισματικής πολιτικής μετά την εισαγωγή στην ONE, η προσαρμογή των οικονομιών των επιμέρους κρατών- μελών γίνεται μόνο μέσω της φορολογικής πολιτικής και της εισοδηματικής πολιτικής. Ωστόσο ενώ γίνονται σημαντικές προσπάθειες φορολογικής εναρμόνισης στην ΕΕ, αποτυγχάνουν τις περισσότερες φορές λόγω των συγκρούσεων συμφερόντων και στο γεγονός ότι απαιτείται ομοφωνία σε επίπεδο του Συμβουλίου.

Έτσι, ενώ η φορολογική ουδετερότητα (European Commission,1997) μέσα σε μια τελωνειακή ένωση επιτυγχάνεται με την εναρμόνιση των διαρθρώσεων των φόρων επί του κύκλου εργασιών και επί της κατανάλωσης, μέσα σε μια ενιαία αγορά και ακόμα περισσότερο σε μια οικονομική και νομισματική ένωση πρέπει επιπλέον να υπάρξει εναρμόνιση των συντελεστών αυτών των φόρων για να υπάρχει ισότητα των όρων του ανταγωνισμού. Μακρινότερος στόχος είναι η εναρμόνιση της άμεσης φορολογίας για να αναπτυχθεί μέσα στην Ένωση ένα περιβάλλον ευνοϊκό για την επιχειρηματικότητα, την απασχόληση και την προστασία του περιβάλλοντος. Η στενότερη φορολογική εναρμόνιση μπορεί να έχει αποτελέσματα διάχυσης επί των κοινών πολιτικών στα πεδία των επιχειρήσεων, της απασχόλησης και του περιβάλλοντος.

Ο φορολογικός ανταγωνισμός (Halkos G., Kyriazis N., 2006) είναι ένα σημαντικό ζήτημα και αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι ο φόρος ως προς το ΑΕΠ στις περιοχές της ΕΕ είναι πολύ υψηλός σε σχέση με τα διεθνή πρότυπα. Ομοίως, ο μέσος όρος πραγματικών φορολογικών συντελεστών για εργασίας και της κατανάλωσης είναι πολύ υψηλότερος στις περιοχές της ΕΕ από ό, τι στις περισσότερες χώρες του ΟΟΣΑ. Αυτό δίνει κίνητρα στους παραγωγούς και τους καταναλωτές να βρουν νόμιμα και παράνομα μέσα για την αποφυγή αυτών, αυξάνοντας έτσι ενδεχομένως εκροές κεφαλαίων σε άλλες χώρες, την παραοικονομία και το κόστος συμμόρφωσης και ελέγχου.

Έτσι, ο φορολογικός ανταγωνισμός μπορεί να αποτελεί (European Commission,1997) σημαντικό παράγοντα στη μετατόπιση αυτή του φορολογικού βάρους σε βάσεις εργασίας με μικρότερη κινητικότητα. Ο υψηλός βαθμός κινητικότητας ορισμένων βάσεων ανάγκασε ίσως τα κράτη-μέλη να μειώσουν τη φορολογία τέτοιων βάσεων κάτω από τα επιθυμητά επίπεδα και χρειάστηκαν αντίστοιχες αυξήσεις βάσεων με χαμηλότερη κινητικότητα. Η τάση αυτή στις φορολογικές διαρθρώσεις πρέπει να αντιστραφεί. Όλο και περισσότερες ενδείξεις οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η υψηλή φορολογία της εργασίας έχει σημαντική αρνητική επίπτωση στο επίπεδο της απασχόλησης και της ανάπτυξης στην Ευρώπη. Εκτιμάται ότι αρκετές εκατοστιαίες μονάδες του σημερινού επιπέδου ανεργίας οφείλονται στην αύξηση της φορολογίας της εργασίας.

Από τα τέλη του 1990, αναγνωρίζονται (Halkos G., Kyriazis N., 2006) οι αρνητικές επιπτώσεις της υψηλής φορολογίας και οι περισσότερες χώρες της ΕΕ έχουν αρχίσει τη μείωση της φορολογίας, με την εισαγωγή ενός νέου γύρου του φορολογικού ανταγωνισμού, η οποία εξακολουθεί να συνεχίζεται. Το γεγονός αυτό συνεπάγεται μια ελαφρά μείωση των φορολογικών για την εργασία, και μια πιο γενική μείωση των εταιρικών φόρων εισοδήματος, με στόχο την προσέλκυση ξένων κεφαλαίων και να συγκρατήσουν τις εγχώριες επενδύσεις κεφαλαίου. Λόγω της μεγαλύτερης κινητικότητας των κεφαλαίων και χάρη στις νέες τεχνολογίες, οι οποίες διευκολύνουν το e-commerce, ο φορολογικός ανταγωνισμός αυξάνεται και ενδέχεται να αυξηθεί περαιτέρω.

Η φορολογική πολιτική (European Commission, 2001) που ακολουθεί κάθε κράτος-μέλος αποτελεί βασικό στοιχείο της εθνικής κυριαρχίας του, επηρεάζει την οικονομική πολιτική όλων των υπόλοιπων κρατών-μελών συμβάλλοντας έτσι στην δημιουργία των πόρων για δημόσιες δαπάνες και διανομή των εσόδων. Στην ΕΕ, οι φορολογικές πολιτικές εξαρτώνται κυρίως από τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τα όποια εκχωρούν σε τοπικό ή περιφερειακό επίπεδο ένα μέρος της αρμοδιότητας τους, ανάλογα με την συνταγματική και διοικητική οργάνωση των δημόσιων αρχών και φορέων.

Η φορολογική πολιτική στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης απαρτίζεται από δύο κλάδους: την άμεση φορολογία, που περιλαμβάνει τον φόρο εισοδήματος, τον φόρο επιχειρήσεων και τον φόρο κοινωνικής ασφάλισης και εξακολουθεί να υπάγεται στην αποκλειστική αρμοδιότητα των κρατών-μελών και την έμμεση φορολογία, που περιλαμβάνει τον Φ.Π.Α, τον ειδικό φόρο κατανάλωσης και άπτεται της ελεύθερης κυκλοφορίας εμπορευμάτων και της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών. Η εναρμόνιση των εμμέσων φόρων (Μούσης Ν.,2011) είναι πολύ σημαντική, όχι μόνον για την καλή λειτουργία της ενιαίας αγοράς, αλλά επίσης για τη σύγκλιση των οικονομικών συνθηκών των κρατών μελών. Τα νέα καθεστώτα του ΦΠΑ και των ειδικών φόρων κατανάλωσης επιτρέπουν στις επιχειρήσεις να αγοράζουν, να πωλούν, να επενδύουν σε όλα τα κράτη μέλη χωρίς να υπόκεινται σε ελέγχους και διατυπώσεις συνδεδεμένους με το πέρασμα των συνόρων. Οι ιδιώτες μπορούν να πηγαίνουν να αγοράζουν όπου θέλουν μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση και να φέρνουν στη χώρα

τους τα αγαθά που προορίζονται για την προσωπική τους χρήση χωρίς να υπόκεινται σε φορολογία ή ελέγχους στα σύνορα. Τα διευρωπαϊκά αυτοματοποιημένα δίκτυα εξασφαλίζουν τη φορολόγηση των αγαθών και των υπηρεσιών σε όλα τα κράτη μέλη σύμφωνα με την ευρωπαϊκή φορολογική νομοθεσία. Στο κλάδο της άμεσης φορολογίας, οι φόροι επί των εισοδημάτων, δεν αποτελούν άμεσους στόχους της διαδικασίας εναρμόνισης και η τάση για προσέγγιση των συντελεστών και της προοδευτικότητας των άμεσων φόρων είναι σαφώς μικρότερη. Με την πρόοδο της ΟΝΕ, όμως, θα πρέπει να υπάρχει μια διαδικασία συντονισμού των εθνικών φορολογικών πολιτικών που να επιτρέπει τη σταδιακή σύγκλισή τους παράλληλα με τη σύγκλιση των οικονομικών πολιτικών. Αυτός ο συντονισμός δεν χρειάζεται να έχει ως στόχο την καθιέρωση ομοιόμορφων φορολογικών συντελεστών, αλλά την εξάλειψη των στρεβλώσεων στην ενιαία αγορά, την ανάπτυξη φορολογικών δομών ευνοϊκών για την απασχόληση και την αποφυγή απώλειας φορολογικών εσόδων. Γι' αυτό και τα κράτη μέλη έχουν θεσπίσει μέτρα που επιτρέπουν την αποφυγή της φοροδιαφυγής και της διπλής φορολογίας.

Η φορολογική πολιτική μεριμνά ώστε (European Commission, 2001) να μη νοθεύεται ο ανταγωνισμός μεταξύ των κρατών μελών στην εσωτερική αγορά από τις διαφορές των φορολογικών συντελεστών και των συστημάτων φορολογίας στο επίπεδο της έμμεσης φορολογίας. Έχουν επίσης θεσπιστεί μέτρα για να αποφευχθούν οι ζημιογόνες συνέπειες του φορολογικού ανταγωνισμού.

Με την ελεύθερη κίνηση των κεφαλαίων (Μούσης Ν., 2011) και τον ορθολογικό καταμερισμό των συντελεστών της παραγωγής έγινε επιτακτική η ανάγκη για μια ελάχιστη εναρμόνιση των άμεσων φόρων. Για να επιτευχθεί μια οικονομική σύγκλιση στην ΕΕ θα πρέπει να υπάρξει ένας φορολογικός μηχανισμός που να καθοδηγεί προς αυτή την κατεύθυνση. Επίσης για την δημιουργία ενός κατάλληλου περιβάλλοντος όπου οι επιχειρήσεις θα πραγματοποιούν επενδύσεις θα πρέπει οι χώρες μέλη να αποφεύγουν φορολογικές πολιτικές, οι οποίες θα δημιουργούν υπερφορολόγηση των επιχειρήσεων που δρουν σε περισσότερα του ενός κράτη-μέλη.

Ωστόσο, ο φορολογικός ανταγωνισμός (Halkos G., Kyriazis N., 2006) μεταξύ των κρατών μελών ξεκινά υπό άνισες συνθήκες εκκίνησης. Αυτό διαφαίνεται από το γεγονός ότι ενώ όλα τα κράτη-μέλη πρέπει να τηρούν τους κανόνες τους Συμφώνου,

δηλαδή το Δημόσιο Χρέος κάτω από το 60% του ΑΕΠ και το έλλειμμα κάτω από το 3%, το κάθε κράτος-μέλος δεν έχει το ίδιο ποσοστό Δημοσίου Χρέους και ελλείμματος, πράγμα που σημαίνει ότι δεν ξεκινάνε από τις ίδιες αφετηρίες. Παραδείγματος χάριν κράτη όπως το Λουξεμβούργο με υγιή οικονομική βάση δεν αντιμετωπίζουν εμπόδια με αποτέλεσμα ένα επιτυχή φορολογικό ανταγωνισμό, μπορώντας να κρατήσουν χαμηλά τους συντελεστές φορολογίας των επιχειρήσεων, με αποτέλεσμα να προσελκύουν Άμεσες Ξένες Επενδύσεις και τη διατήρηση του κεφαλαίου του εντός των ορίων του. Οι χώρες με «επισφαλή» οικονομική βάση δεν μπορούν τόσο εύκολα να μειώσουν φορολογικούς συντελεστές διότι έτσι θα έχουν απώλεια εσόδων και θα επιδεινωθεί περαιτέρω η οικονομική τους κατάσταση.

Ακόμη και αν είναι πεπεισμένα κάποια κράτη-μέλη ότι χαμηλότερα των φορολογικοί συντελεστές θα προσελκύσουν σε μακροπρόθεσμο ορίζοντα περισσότερες ΑΞΕ, ως εκ τούτου εμμένουν σε μια αύξηση της φορολογικής βάσης, βραχυπρόθεσμα περισσότερα κέρδη αποκομίζονται από τις εταιρείες που είναι ήδη εγκατεστημένες εντός των συνόρων τους. Αυτό συμβαίνει διότι όπως προαναφέρθηκε μια μείωση των φορολογικών συντελεστών θα επιφέρει μείωση των εσόδων και μια αναμονή για την προσέλκυση και ωρίμανση ΑΞΕ μπορεί να λάβει μερικά χρόνια, πράγμα που σημαίνει η δημοσιονομική κατάσταση της χώρας μπορεί να επιδεινωθεί βραχυπρόθεσμα με μια μείωση φορολογικών συντελεστών, πριν από την αναμενόμενη βελτίωση σε βραχυπρόθεσμη βάση. Σε τέτοια περίπτωση το τμήμα σταθερότητας της ΟΝΕ δεν λαμβάνει κάποια ευθύνη ή παροχή βοήθειας.

Ωστόσο, οι φοροαπαλλαγές που (Μούσης Ν., 2011) παρέχει μια χώρα μπορούν να προσελκύσουν με αθέμιτο τρόπο επιχειρήσεις άλλων χωρών, πράγμα που δημιουργεί στρεβλώσεις στην εσωτερική αγορά. Ως αποτέλεσμα αυτού τα κράτη-μέλη έχουν δεσμευτεί να τηρούν έναν κώδικα δεοντολογίας και να μην ακολουθούν τέτοιες πρακτικές.

Έτσι, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (European Commission, 1997) σε μια ακόμα προσπάθεια συντονισμού τις φορολογικής πολιτικής δημιούργησε ένα κώδικα δεοντολογίας (Code of Conduct) για την φορολογία των επιχειρήσεων. Ο κώδικας δεοντολογίας για τη φορολογία των επιχειρήσεων αποτελεί βασικό στοιχείο του πακέτου. Θα έχει τη μορφή μιας πράξης της οποίας η εφαρμογή δεν πρέπει να είναι

υποχρεωτική άλλα να δεσμεύει τα κράτη μέλη σε πολιτικό επίπεδο να σεβαστούν τις αρχές του θεμιτού ανταγωνισμού, και να απέχουν από τη λήψη επιζήμιων φορολογικών μέτρων. Ο κώδικας θα συμπεριλάβει μια διαδικασία αναθεώρησης και ελέγχου, και θα μπορεί να υποστεί περαιτέρω βελτίωση και τελειοποίηση βάσει της εμπειρίας που πρόκειται να αποκτήσει. Θα βοηθήσει επίσης στην αξιολόγηση της ανάγκης θέσπισης και άλλων μέσων στον τομέα της φορολογίας των επιχειρήσεων.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, τα θεσμικά της όργανα, ο ΟΟΣΑ έχουν πλέον μια συντονισμένη δράση για τον φορολογικό ανταγωνισμό στην Ευρώπη και στον υπόλοιπο κόσμο. Ο στόχος του συντονισμού αυτού είναι η μείωση των στρεβλώσεων που εξακολουθούν να υπάρχουν εντός της ενιαίας αγοράς και η αποφυγή απωλειών των φορολογικών εσόδων. Ουσιαστικά λοιπόν γίνεται προσπάθεια να αποφευχθεί μια απώλεια ή μείωση των φορολογικών εσόδων.

Ωστόσο ο φορολογικός ανταγωνισμός μεταξύ (Halkos G., Kyriazis N., 2006) των κρατών-μελών εντείνει την προσέλκυση επενδύσεων και έχει γίνει εντονότερος τα τελευταία χρόνια. Τα νέα κράτη-μέλη υιοθετούν χαμηλότερους συντελεστές στην άμεση φορολογία, οδηγώντας έτσι και τα παλαιότερα κράτη μέλη στην εφαρμογή νέων φορολογικών μεταρρυθμίσεων. Μια χώρα, η οποία μειώνει τον φορολογικό συντελεστή της μπορεί να είναι σε θέση να μειώσει το χρέος της, με την προσέλκυση περισσότερων «ξένων» στα φορολογικά έσοδα. Χώρες με υψηλό έλλειμμα του προϋπολογισμού θα μπορούσαν πιθανότατα να αυξήσουν τους φορολογικούς συντελεστές, προκειμένου να μειώσουν το έλλειμμα τους, αλλά αν το κάνουν θα έχουν απώλεια ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος έναντι άλλων χωρών για τη προσέλκυση ΑΞΕ. Η δυναμική του φορολογικού ανταγωνισμού είναι πως η μείωση ενός φορολογικού συντελεστή μίας χώρας, προκαλεί την άλλη να μειώσει τον φορολογικό συντελεστή της πάρα πολύ, ώστε να γίνει και αυτή ανταγωνιστική έναντι της άλλης.

Είναι επίσης σαφές (European Commission, 1997) ότι οι φορολογικές πολιτικές πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τη συνολική ανταγωνιστικότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των διεθνών υποχρεώσεων βάσει των κανόνων του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου. Η παγκοσμιοποίηση και οι ταχέως αυξανόμενες εμπορικές και κεφαλαιακές ροές εντείνουν τους κινδύνους επιζήμιου φορολογικού

ανταγωνισμού. Συγχρόνως, οι τεχνολογικές καινοτομίες και η ανάπτυξη του ηλεκτρονικού εμπορίου, e-commerce, ενισχύουν την κινητικότητα ορισμένων μορφών οικονομικής δραστηριότητας, ιδιαίτερα στον τομέα των υπηρεσιών, και στις κινήσεις κεφαλαίων και μπορούν να αυξήσουν την επίπτωση των διαφορών φορολογικής μεταχείρισης στις αποφάσεις των επιχειρήσεων.

Ο φορολογικός ανταγωνισμός μπορεί να λάβει πολλές διαστάσεις και ερμηνείες. Μια ερμηνεία είναι ότι αποτελεί ένα φαινόμενο κατά το οποίο οι χώρες μειώνουν τους φορολογικούς τους συντελεστές στην προσπάθειά τους να προσελκύσουν επενδύσεις.

Ο φορολογικός ανταγωνισμός προκύπτει (Winner H., 2005), όταν οι χώρες στρατηγικά χρησιμοποιούν την φορολογική τους πολιτική για να ανταγωνιστούν παραγωγικούς συντελεστές που χαρακτηρίζονται από κινητικότητα. Όταν όμως οι κυβερνήσεις επιβάλλουν φόρους για να μεγιστοποιήσουν την ευημερία των κατοίκων τους εσωτερικά, αυτή η κινητικότητα των συντελεστών παραγωγής φαίνεται να είναι η αιτία όπου η φορολογική πολιτική αυτής της χώρας θα επηρεάσει τις φορολογικές βάσεις των άλλων χωρών.

Ο φορολογικός ανταγωνισμός είναι (European commission,1997) επιθυμητός, εφόσον από τα αποτελέσματα του επωφελούνται οι πολίτες και ασκείται μια πίεση για την περικοπή των δημόσιων δαπανών. Ωστόσο, ο ανεξέλεγκτος ανταγωνισμός για τους συντελεστές οι οποίοι παρουσιάζουν κινητικότητα μπορεί να επηρεάσει αφενός τα φορολογικά συστήματα εις βάρος της απασχόλησης και αφετέρου να καταστήσει δυσχερέστερη την ομαλή και σωστά διαρθρωμένη μείωση της συνολικής φορολογικής επιβάρυνσης. Περιορίζει επίσης τις δυνατότητες επιλογής για την εκπλήρωση άλλων κοινοτικών στόχων, όπως είναι η προστασία του περιβάλλοντος. Επιπλέον, ο φορολογικός ανταγωνισμός μπορεί να βλάψει τις προσπάθειες περικοπής των δημοσιονομικών ελλειμμάτων, που είναι βασικός στόχος αλλά και αναγκαία για τη συμμόρφωση με τα κριτήρια του Μάαστριχτ όσο και με το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης. Η ενοποίηση της αγοράς, χωρίς οποιονδήποτε συνοδευτικό φορολογικό συντονισμό, επιβάλλει επιπλέον περιορισμούς στην ελευθερία των κρατών μελών να επιλέξουν την κατάλληλη φορολογική διάρθρωση, συμπεριλαμβανομένης της διεύρυνσης της φορολογικής βάσης και της μείωσης των συντελεστών.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (Griffith R.,Klemm A.,2004) υποστηρίζει ότι ο μόνος συστηματικός τρόπος για την αντιμετώπιση των βαθύτερων φορολογικών εμποδίων που υπάρχουν για τις εταιρείες, που δραστηριοποιούνται σε περισσότερα από ένα κράτος-μέλος στο πλαίσιο της εσωτερικής αγοράς, είναι να παρέχει στις εταιρείες μια ενοποιημένη φορολογική βάση για ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Σύμφωνα με το κοινοτικό δίκαιο, τα κράτη μέλη δεν πρέπει να παρεμποδίζουν την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων, των επιχειρήσεων, των κεφαλαίων, την ελευθερία παροχής διασυνοριακών υπηρεσιών και να στρεβλώνουν τους όρους του ανταγωνισμού μέσω της παροχής φορολογικών ελαφρύνσεων. Όμως μια τέτοια βέλτιστη συντονισμένη (Halkos G., Kyriazis N., 2006) συμφωνία για την εναρμόνιση των φορολογικών συντελεστών είναι δύσκολο να επιτευχθεί λόγω των πρακτικών δυσκολιών όπως η ελλιπής πληροφόρηση, η άρνηση κυβερνήσεων για αποκάλυψη φορολογικών στοιχείων τους σε συνδυασμό με τις ατέλειες στην διαδικασία διαπραγμάτευσης.

Ωστόσο ένα θεμελιώδες ζήτημα για την επίτευξη των ευρωπαϊκών ενοποιήσεων, είναι και η διατήρηση παράλληλα της εθνικής αυτονομίας. Το σημείο εδώ είναι ότι, ενώ ο φορολογικός ανταγωνισμός μπορεί να είναι επιβλαβής για ορισμένες κυβερνήσεις και κράτη ενώ είναι ευεργετική για τα άλλα κράτη-μέλη. Ορισμένα κράτη έχουν κερδίσει από την αύξηση των εσόδων από «ξένους», η οποία οδηγεί σε αύξηση της ανάπτυξης, ευημερίας στα οικονομικά τους.

Τα κύρια θέματα που παρουσιάζουν (Griffith R.,Klemm A.,2004) ενδιαφέρον είναι η ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων που δεν πρέπει να τεθεί σε κίνδυνο και οι εταιρείες ή οι υπήκοοι άλλων κρατών-μελών δεν πρέπει να υφίστανται διακρίσεις. Ωστόσο, η διασυνοριακή συνεργασία σε φορολογικά θέματα είναι δύσκολη να επιτευχθεί διότι τα κυρίαρχα κράτη είναι απρόθυμα να δεχτούν περιορισμούς για τις φορολογικές πολιτικές.

Ο φορολογικός ανταγωνισμός (Campbell J.,2005) μεταξύ επιχειρήσεων και οι συντελεστές φορολογίας διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο όπως προαναφέρθηκε στις επενδύσεις και ειδικότερα για Άμεσες Ξένες Επενδύσεις.

Πιο συγκεκριμένα, οι διαφορές των άμεσων φόρων (Μούσης Ν.,2011) ευνοούν τις πολυεθνικές επιχειρήσεις, γιατί αυτές έχουν τη δυνατότητα να συγκεντρώνουν τα

κέρδη τους στο κράτος που τις φορολογεί λιγότερο. Προς τον σκοπό αυτό χρησιμοποιούν τις εταιρείες βάσης, τις τιμές μεταβίβασης στο εσωτερικό της ομάδας και τα διεθνή ομολογιακά δάνεια. Οι εταιρείες βάσης εγκαθίστανται στις χώρες με χαμηλή φορολογία, που ονομάζονται «φορολογικοί παράδεισοι». Αυτές οι εταιρείες συγκεντρώνουν, τα κέρδη των θυγατρικών επιχειρήσεων της ομάδας που είναι εγκαταστημένες σε χώρες με κανονική φορολογία και τα επανεπενδύουν στις ίδιες ή άλλες εταιρείες. Ένας τρόπος συγκέντρωσης των κερδών σε χώρες με χαμηλή φορολογία είναι οι τιμές μεταβίβασης μεταξύ μονάδων της ίδιας εταιρείας, τιμές που μπορεί να διαφέρουν πολύ από τις πραγματικές τιμές της αγοράς.

Έτσι, η φορολογία αποτελεί έναν από τους πολλούς παράγοντες επιλογής μιας επένδυσης. Ο φορολογικός ανταγωνισμός (Halkos G., Kyriazis N., 2006) σε κάθε περίπτωση, φαίνεται είτε από τον επενδυτή ή το σημείο του καταναλωτή άποψη αυξάνει την προσωπική ελευθερία, δίνοντας περισσότερες δυνατότητες επιλογής, η επιλογή είναι μία από τις βασικά στοιχεία της ελευθερίας. Αυτό δεν είναι κάτι που μετράται εύκολα κατά την εξέταση για τις επιπτώσεις στην ευημερία παράδειγμα, αλλά εξακολουθεί να είναι ένα σημαντικό σημείο για τις δημοκρατικές κοινωνίες. Θεωρούνται επίσης σημαντικά οι υποδομές μιας χώρας, η πρόσβαση σε νέες τεχνολογίες, το εκπαιδευμένο εργατικό δυναμικό καθώς και η πολιτική και κοινωνική σταθερότητα.

Η εισροή Άμεσων Ξένων Επενδύσεων (Bjorvatn K., Eckel C., 2006) είναι ένας κρίσιμος παράγοντας της οικονομικής ανάπτυξης, ειδικότερα μετά την προσθήκη νέων κρατών-μελών στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Κατά την τελευταία εικοσαετία όλες οι υπό μετάβαση χώρες έχουν υιοθετήσει επενδυτικά κίνητρα για την προσέλκυση ξένων επενδυτών επιταχύνοντας τους ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης. Ο ανταγωνισμός μεταξύ των κρατών-μελών για Άμεσες Ξένες Επενδύσεις μπορεί να οδηγήσει σε ανεπιθύμητες ενέργειες. Η κύρια ανησυχία είναι ότι οι «πόλεμοι προσφοράς» μπορεί να αποδυναμώσουν τα δημόσια οικονομικά και να διαστρεβλώσουν την κατανομή των επενδύσεων.

Είναι προφανές ότι η διαδικασία εναρμόνισης (Μούσης Ν., 2011) είναι κατ' ανάγκην μακρύτερη, γιατί είναι και δυσκολότερη. Οι διαφορές στη φορολογία των εταιρειών επηρεάζουν την εγκατάσταση των πολυεθνικών επιχειρήσεων και προκαλούν

στρεβλώσεις του ανταγωνισμού. Η συνύπαρξη δεκαπέντε εθνικών φορολογικών συστημάτων στην εσωτερική αγορά αποτελεί την αιτία διαφόρων φορολογικών εμποδίων στη διασυνοριακή οικονομική δραστηριότητα και αναδιάρθρωση των επιχειρήσεων. Τα εμπόδια αυτά μπορούν να υπερνικηθούν μόνο μέσω ενός συνδυασμού καλά προσδιορισμένων μέτρων και μιας σφαιρικής αντιμετώπισης, μια δημιουργία ενοποιημένης φορολογικής βάσης για τις εταιρείες, έτσι ώστε να θεωρούν οι επιχειρήσεις τις επενδύσεις τους στα διάφορα κράτη-μέλη σαν επενδύσεις σε μια ενιαία αγορά. Επιπλέον, για να περιοριστεί ο επιζήμιος φορολογικός ανταγωνισμός μεταξύ κρατών μελών, η Ευρωπαϊκή Ένωση πρέπει να αντιστρέψει την τάση για αυξανόμενη επιβολή φορολογίας στην εργασία ως αντιστάθμισμα της απώλειας φορολογικών εσόδων από τον ευκίνητο παράγοντα παραγωγής που είναι το κεφάλαιο και να θέσει σε εφαρμογή έναν κώδικα σωστής φορολογίας των επιχειρήσεων στην ενιαία αγορά. Η εναρμόνιση της φορολογίας των επιχειρήσεων πρέπει να έχει στόχους τη διατήρηση και την ενίσχυση της οικονομικής αποτελεσματικότητας στην εσωτερική αγορά καθώς και τη βελτίωση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων.

Έτσι, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχοντας (Braun G., Kovács Z, 2010), αναγνωρίζει ότι η φορολογία των επιχειρήσεων είναι σε θέση να παίζει κεντρικό ρόλο στην επίτευξη των επιθυμητών αποτελεσμάτων για μια ανταγωνιστικότερη και πιο δυναμική Ευρωπαϊκή οικονομία, θεώρησε πρωταρχικής σημασίας την ενίσχυση της ενιαίας αγοράς και την αντιμετώπιση του φορολογικού ανταγωνισμού μέσω του κατάλληλου μείγματος φορολογικής πολιτικής. Στη Συνθήκη της Λισσαβόνας, η Επιτροπή παρουσίασε συγκεκριμένα μέσα για την υλοποίηση του μακροπρόθεσμου στόχου δημιουργίας μιας κοινής ενοποιημένης φορολογικής βάσης για τις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται σε ενδοκοινοτικό επίπεδο, με στόχο τη μείωση του κόστους συμμόρφωσης, στην διατήρηση σταθερής ροής φορολογικών εσόδων, την ενίσχυση του ανταγωνισμού και καταπολέμησης ταυτόχρονα του επιζήμιου φορολογικού ανταγωνισμού, την ανάπτυξη του εμπορίου καθώς και στην ενίσχυση της έρευνας και της ανάπτυξης. Τα εν λόγω μέτρα δεν αλλάζουν τις δομές των φορολογικών συστημάτων των κρατών-μελών ούτε αμφισβητούν την εθνική τους κυριαρχία, αλλά στοχεύουν στην μείωση των αρνητικών επιπτώσεων που έχουν τα υπάρχοντα

φορολογικά συστήματα για την ολοκλήρωση της Ενιαίας Αγοράς και στο κόστος για τις επιχειρήσεις.

Οικονομική ολοκλήρωση και τα οφέλη της ΟΝΕ

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, η οικονομική ολοκλήρωση (Αλαβάνος Α.,1999) είχε ως στόχο τη δημιουργία «μιας ενιαίας αγοράς ελεύθερης αγοράς, όπου μέσα από τον υγιή ανταγωνισμό των εθνικών οικονομιών θα προκύψει η οικονομική αρμονία των εθνικών οικονομιών των κρατών-μελών». Οπότε, η επιτυχία της οικονομικής ολοκλήρωσης θα μπορέσει να επιτευχθεί μόνο με την δημιουργία και το συντονισμό μιας υπερεθνικής αρχής, που θα έχει ως στόχο τον συντονισμό και τη σύγκλιση των εθνικών οικονομικών πολιτικών των κρατών μελών της. Για να υπάρχει πλήρης συμμόρφωση ως προς τις κοινές αρχές και αξίες, ένα από τα καθήκοντα της αρχής είναι η παρακολούθηση των κρατών-μελών της και η επιβολή προστίμων σε περίπτωση ανυπακοής (Σύμφωνο Σταθερότητας).

Ωστόσο, η οικονομική ένωση προϋποθέτει την αρμονική συνύπαρξη της ενιαίας αγοράς και της νομισματικής ένωσης: απαιτούνται όμως συμπληρωματικές πολιτικές προκειμένου να διασφαλιστεί η ενιαία αγορά από την ανασφάλεια που προκαλείται από τις διάφορες νομισματικές διακυμάνσεις.

Ανάμεσα στα μέτρα και στις πολιτικές που ελήφθησαν για την ύπαρξη μιας ενιαίας αγοράς, είναι και πολιτικές νομισματικού τύπου, οι οποίες έχουν ως στόχο να καταστήσουν δυνατή την πλήρη απασχόληση, τους ψηλούς ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης, τη σταθερότητα των τιμών και των μισθών εντός των ορίων του ευρωπαϊκού χώρου αλλά και μέσω των παρεμβάσεων στη προσφορά του χρήματος, όσο και στα επιτόκια, τα οποία επηρεάζουν την οικονομική δραστηριότητα και το βιοτικό επίπεδο των Ευρωπαίων πολιτών.

Όσον αφορά την νομισματική πολιτική, (Begg D.,2006) αποτελεί το πεδίο δράσης μιας κεντρικής τράπεζας και είναι γεγονός ότι σημαντικό μέρος της επιτυχίας της είναι ένας επιτυχημένος συνδυασμός δημοσιονομικής πολιτικής και νομισματικής πολιτικής με απώτερο σκοπό τη σταθεροποίηση των εισοδημάτων σε υψηλά επίπεδα.

Λαμβάνοντας υπόψη όλα τα παραπάνω για μια εύρυθμη λειτουργία της οικονομίας σε παγκόσμιο επίπεδο, πρέπει να κινητοποιηθούν οι παγκόσμιες δυνάμεις προκειμένου να μπει σε μια τάξη η αναρχία που επικρατεί και να αναπτυχθούν μηχανισμοί ελέγχου και ορθολογικής εφαρμογής πολιτικών, νομισματικού, δημοσιονομικού, κοινωνικού και οικονομικού χαρακτήρα.

Έτσι, η δημιουργία της ONE (Βαβούρας Ι.,1994) οδήγησε σε συστηματικές μεταβολές του συστήματος και εν συνεχεία σε μεταβολές της οικονομικής και νομισματικής πολιτικής, που οδηγεί σε μεταβολές στις συμπεριφορές των νοικοκυριών, επιχειρήσεων και άλλων οικονομικών παραγόντων καταλήγοντας στις τελικές επιπτώσεις της ONE τόσο σε μικροοικονομικό και μακροοικονομικό επίπεδο όπως είναι η σταθερότητα και η ισότητα μεταξύ των μελών.

Στόχος λοιπόν της Ευρωπαϊκής Ένωσης ήταν και παραμένει να είναι μια Ευρώπη χωρίς κοινωνικές διακρίσεις, ελεύθερη και ευέλικτη για όλους.

Τα οφέλη που προέκυψαν από την ολοκλήρωση της ενιαίας αγοράς είναι πολλά όπως η κατάργηση των συνοριακών ελέγχων, η απελευθέρωση των προμηθειών του δημόσιου τομέα αλλά και η απελευθέρωση των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών. Πιο συγκεκριμένα, η κατάργηση των συνοριακών ελέγχων αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα πλεονεκτήματα της ενοποίησης, διότι συνέβαλλαν στην πλήρης και οριστική ενοποίηση.

Οι οικονομικές επιπτώσεις επέφεραν και αυτές πολλά οφέλη όπως η μείωση του κόστους των εισαγόμενων αγαθών, με αποτέλεσμα τη μείωση των τιμών των προϊόντων που διοχετεύονται εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, διότι το κόστος που προκύπτει από τις καθυστερήσεις παράδοσης των εμπορευμάτων αλλά και από τις γραφειοκρατικές διαδικασίες πληρωνόταν άμεσα ή έμμεσα από τους ενδιαφερόμενους εισαγωγείς.

Βραχυχρόνια υπάρχουν και συνέπειες στη απασχόληση (Κουζής Γ.,1999) των θέσεων εργασίας στο δημόσιο τομέα. Ένα ακόμη πλεονέκτημα αφορά την απελευθέρωση των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, ένα όφελος που συμβάλλει στην αύξηση του ανταγωνισμού του χρηματοπιστωτικού τομέα και ειδικότερα των τραπεζών και των πιστωτικών οργανισμών. Η απελευθέρωση των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών έχει

σημαντικές επιπτώσεις τόσο για τους καταναλωτές όσο και για τους παραγωγούς αυτών των υπηρεσιών. Τα οφέλη που προκύπτουν διότι αυξάνονται οι υπηρεσίες σε χρηματοπιστωτικό επίπεδο ενώ ταυτόχρονα μειώνονται και οι τιμές εξαιτίας του έντονου ανταγωνισμού. Από την πλευρά των παραγωγών, ωφελούνται δεδομένου ότι τους προσφέρεται η δυνατότητα να παράσχουν τις υπηρεσίες τους σε μια ευρύτερη ενιαία αγορά. Ένα ακόμη σημαντικό όφελος από την απελευθέρωση των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών αφορά την αγορά κεφαλαίων και λόγω των τάσεων της εξίσωσης των επιτοκίων δημιουργείται διασπορά σε μεγαλύτερο εύρος. Αυτό σημαίνει πως οι ίδιοι οι επενδυτές ωφελούνται σε τελική ανάλυση, δεδομένου ότι ο εν λόγω επενδυτής, θα πρέπει ή να αποδεχτεί υψηλότερο κίνδυνο ή χαμηλότερη προσδοκώμενη αποδοτικότητα για ένα δεδομένο βαθμό κινδύνου. Έτσι, η απελευθέρωση των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, συντελεί στην ενοποίηση των χρηματοπιστωτικών αγορών, ενθαρρύνοντας την κίνηση κεφαλαίων από χώρες με χαμηλότερα επιτόκια, σε χώρες με σχετικά υψηλά επιτόκια, με αποτέλεσμα να εξομοιωθούν τα επιτόκια στην ενιαία αγορά.

Γερμανική πολιτική

Η Γερμανία, (Boarman P.,1964) από το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και έπειτα, έχει μία συνεπή συμπεριφορά πριν και μετά την κρίση. Επιδιώκει πληθωρισμό χαμηλότερο από τους ανταγωνιστές της για να ενθαρρύνει τις εξαγωγές της, βασίζεται στα κίνητρα των άλλων χωρών για συνολική ζήτηση, χρησιμοποιεί συντηρητική εγχώρια δημοσιονομική και νομισματική πολιτική και τέλος κατηγορεί τις ξένες κριτικές για έλλειψη πειθαρχίας καλώντας να την μιμηθούν.

Τα τέλη της δεκαετίας του 1940 οι γερμανικές αρχές έλαβαν δύο καθοριστικές αποφάσεις: την απελευθέρωση του εγχώριου και ξένου εμπορίου και την σταθερότητα των τιμών. Η επιλογή της σταθερότητας των τιμών που διασφαλίστηκε από μία ανεξάρτητη κεντρική τράπεζα στο πλαίσιο σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών, χαρακτηρίζεται ως «Νομισματικός Μερκαντισμός». Ο φόβος του πληθωρισμού δεν ήταν η κύρια αιτία της «μάχης» για τη διατήρηση σταθερών τιμών από την πλευρά της Κεντρικής Τράπεζας. Ο πραγματικός λόγος ήταν η αύξηση της

ανταγωνιστικότητας που θα εξασφαλιζόταν από μία τέτοια πολιτική τιμών, την οποία αμέσως αξιοποίησε ο Πρόεδρος της τότε Γερμανικής Κεντρικής Τράπεζας Wilhelm Voocke, το 1949. Το 1951, (Emmer R.,1955) ο Πόλεμος της Κορέας έδωσε το έναυσμα στη Γερμανία να απαγκιστρωθεί από τις αυστηρές πολιτικές της και ξεκίνησε την εξαγωγική της επιτυχία. Έτσι, το εμπορικό πλεόνασμα έγινε στόχος της γερμανικής πολιτικής. Η δημοσιονομική πολιτική διατήρησε την στρατηγική μερκαντιλισμού με τα συνεχή πλεονάσματα τα οποία συνέβαλλαν στην καταστολή της εγχώριας ζήτησης.

Στη γερμανική εκδοχή (Touffut.P., 2008), του νεοκλασικού μη παρεμβατισμού η κύρια ιδέα είναι ότι η οικονομία της αγοράς είναι το καλύτερο μέσο για να πετύχει κάποιος κοινωνική πρόνοια αλλά ο ανταγωνισμός δεν μπορεί να υπάρξει χωρίς κρατική παρουσία. Έτσι, δίνεται έμφαση στον ρόλο του κράτους για την ίδρυση και προστασία των θεσμών υπέρ της αγοράς.

Το δίλημμα (Wadbrook W.,1972) της εποχής μας είναι το εξής: η μαζική ανεργία απαιτεί πολιτική πλήρους απασχόλησης. Από την άλλη, η πολιτική αυτή προκαλεί αστάθεια στις αγορές και οδηγεί τις οικονομικές πολιτικές στην κατεύθυνση του κεντρικού σχεδιασμού. Η κύρια διατάραξη της σταθερότητας των τιμών είναι η απειθαρχία των μισθών. Η επιδίωξη πλήρους απασχόλησης αποτελεί κύρια αιτία της εργασιακής απειθαρχίας. Τα συνδικάτα πιέζουν για μεγαλύτερους μισθούς γεγονός που δημιουργεί ανεργία ακόμη και σε περιόδους ευημερίας. Οι κυβερνήσεις δεσμεύονται για πλήρη απασχόληση και τελικά η ανεργία απομακρύνεται με νομισματικά μέτρα και πληθωριστικές τάσεις μισθών.

Η επιλογή της ανάπτυξης (Boarman P.,1964) μέσω εξαγωγών είναι ένα λογικό αποτέλεσμα των επιλογών των γερμανικών αρχών για επίτευξη πλήρους απασχόλησης. Ο κεϋνσιανισμός ευνοεί την εργασιακή απειθαρχία ενώ η διατήρηση της συνολικής ζήτησης μέσω εξαγωγών καθώς και η σταθερότητα τιμών ευνοούν την εργασιακή πειθαρχία.

Οι χαμηλοί μισθοί αποτελούν προστασία (Touffut.P.,2008) έναντι στην διείδυση εισαγωγών καθώς αποθαρρύνουν την κατανάλωση ξένων αγαθών και δημιουργούν

καταθλιπτική εγχώρια αγορά αναγκάζοντας έτσι τις επιχειρήσεις να βρίσκουν εξωτερικές αγορές και να παράγουν «υπερτροφία εξαγωγών».

Το εμπορικό πλεόνασμα, που είναι αποτέλεσμα ανάπτυξης από εξαγωγές και συμπίεσης μισθών και εγχώριας κατανάλωσης, έγινε σημείο αναφοράς έναντι των ανταγωνιστών. Από αυτή την άποψη η Γερμανία μπορεί να θεωρηθεί μερκαντιλιστική χώρα.

Η Γερμανία (Yeager L.,1976) θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως μια χώρα που εκμεταλλευόταν

ευκαιριακά τις πολιτικές πλήρους απασχόλησης των άλλων βιομηχανικών χωρών. Οι γερμανικές εσωτερικές πολιτικές είχαν προσαρμοστεί στις πληθωριστικές συνθήκες που επικρατούσαν στις ελλειμματικές χώρες. Οι εξαγωγές κεφαλαίου θεωρούνταν συμβολή στην διατήρηση της βιωσιμότητας των εμπορικών ανισοροπιών. Οι καθαρές εξαγωγές (Holtfrerich C.,1999) έχουν επεκτατική επίδραση στην παραγωγή και στις τιμές. Επιπλέον, οδηγούν σε συσσώρευση αποθεμάτων τα οποία μπορούν να γίνουν πόροι δανεισμού στο εξωτερικό. Οι εξαγωγές κεφαλαίου έχουν την λειτουργία της επαναχρηματοδότησης των χωρών-οφειλετών. Αν οι ελλειμματικές χώρες δεν προσπαθήσουν να έχουν ένα αποπληθωριστικό πρόγραμμα, τότε τα ελλείμματα θα επιμένουν και ο ξένος δανεισμός θα χρησιμοποιείται συνεχώς για την χρηματοδότηση των εισαγωγών. Οι εξαγωγές κεφαλαίου διαιώνισαν την αιτία του εισαγόμενου πληθωρισμού κρατώντας το γερμανικό μάρκο σχετικά υποτιμημένο. Η Γερμανία κατέφυγε δύο φορές σε ανατίμηση του νομίσματός και σε περισσότερα μέτρα που προορίζονταν για την απελευθέρωση των εισαγωγών και τη μείωση της δημοσιονομικής στήριξης στις εξαγωγές.

Η Γερμανία (Emmer R., 1955) χαρακτήρισε τον εαυτό της ως χώρα που παραδίδει τον πραγματικό της πλούτο ως αντάλλαγμα του οικονομικού της πλούτου ώστε να διατηρήσει την σταθερότητα των τιμών, υπερηφανευόμενη για την νομισματική πειθαρχία και την εξαγωγική της σταθερότητα. Με τον όρο «εξαγωγική σταθερότητα» σημαίνει ότι το εμπορικό ισοζύγιο της άγγιζε την κατάσταση ισορροπίας. Επομένως, οι Γερμανοί φορείς χάραξης πολιτικής είναι πολύ καλά ενήμεροι ότι σταθερότητα εξαγωγών σημαίνει ανταγωνιστικό αποπληθωρισμό.

Η Bundesbank ως πρότυπο νομισματικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας

Η ONE (Γεωργακόπουλος Θ., Τσαλακωτός Α., 1996) ορίζοντας την ΕΚΤ υπεύθυνη για την άσκηση της ενιαίας νομισματικής πολιτικής, οι ηγέτες των ευρωπαϊκών χωρών που συμμετείχαν στις διαβουλεύσεις για της συνθήκης του Μάαστριχτ, κλήθηκαν να επιλέξουν τα πρότυπα τα οποία θα ακολουθούσε η ΕΚΤ, τόσο σε θεσμικό πλαίσιο όσο και σε πολιτικό. Τα επικρατέστερα ήταν το αγγλο-γαλλικό και το γερμανικό. Σύμφωνα με το πρώτο η Κεντρική Τράπεζα θέτει και επιδιώκει πολλούς στόχους όπως η σταθερότητα των τιμών, η διατήρηση υψηλού επιπέδου απασχόλησης και η οικονομική σταθερότητα. Στο πρότυπο αυτό η σταθερότητα τιμών είναι μόνο ένας από τους στόχους και δεν τυγχάνει κάποιας προνομιακής μεταχείρισης. Το πρότυπο αυτό έχει το χαρακτηριστικό ότι οι αποφάσεις της Κεντρικής Τράπεζας εξαρτώνται από την έγκριση της κυβέρνησης.

Αντιθέτως, το γερμανικό πρότυπο (Μαραβέγιας Ν., Τσινισιζέλης Μ., 1999) έχει ως πρωταρχικό στόχο τη διατήρηση της σταθερότητας των τιμών. Εν συνεχεία στο γερμανικό πρότυπο, η σχέση Κεντρικής Τράπεζας και πολιτικής τράπεζας βασίζεται στο γεγονός της πολιτικής ανεξαρτησίας. Οι αποφάσεις που αφορούν τα επιτόκια λαμβάνονται πάντα από την Κεντρική Τράπεζα χωρίς να παρεμβαίνουν οι πολιτικές αρχές.

Οι ευρωπαίοι ηγέτες κλήθηκαν να αποφασίσουν τι θα είναι καταλληλότερο να επιλέξουν, την επιδίωξη πολλών και διαφορετικών στόχων και πολιτική εξάρτηση ή την επιδίωξη ενός κύριου στόχου την σταθερότητα των τιμών και της πολιτικής ανεξαρτησίας. Από τα δύο πρότυπα τελικά επιλέχθηκε το γερμανικό, της Bundesbank, λόγω της γερμανικής πορείας στην ONE και της στρατηγικής της θέσης.

Η Κεντρική Τράπεζα της Γερμανίας Bundesbank, (Ευθυμιάδης Γ., 1996) εξαρχής είχε στηρίξει τη στρατηγική της διατήρησης ενός χαμηλού πληθωρισμού με κάθε κόστος, κάτι το οποίο κατάφερε να επιτύχει. Έτσι οι γερμανικές αρχές, με την είσοδο τους στην νομισματική ένωση, ήρθαν αντιμέτωπες με τον κίνδυνο να αναγκαστούν να δεχθούν υψηλότερο πληθωρισμό. Για να αποφύγουν αυτό το κίνδυνο επέμειναν να δημιουργηθεί ακόμα μια τράπεζα που θα ήταν πιο αυστηρή όσον αφορά τον

πληθωρισμό από ότι οι ίδιες, ούτως ώστε να αποδεχθούν τη συμμετοχή τους στη νομισματική ένωση και να δίνει ακόμη μεγαλύτερη βαρύτητα στη σταθερότητα των τιμών απ' ότι η Bundesbank. Υπό την απειλή της μη-συμμετοχής τους, οι γερμανικές αρχές πέτυχαν τελικώς τον στόχο τους, κάτι που αναμφισβήτητα το οφείλουν στις μονεταριστικές προσεγγίσεις των περισσότερων διοικητών των κεντρικών τραπεζών.

Έτσι με την υιοθέτηση του γερμανικού προτύπου, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα ως πυρήνας του ευρωσυστήματος αναλαμβάνει δράση την 1^η Ιανουαρίου 1999, την άσκηση νομισματικής πολιτικής στη ζώνη του ευρώ.

Το Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών (ΕΣΚΤ) (Αργεΐτης Γ.,1999) το οποίο αποτελείται από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και τις εθνικές κεντρικές τράπεζες των κρατών-μελών. Το Ευρωσύστημα που αποτελείται από την ΕΚΤ και τις εθνικές κεντρικές τράπεζες, από τα κράτη-μέλη που έχουν υιοθετήσει το ευρώ, αποφασίστηκε να συνυπάρχουν όσο διάστημα υπάρχουν κράτη-μέλη που δεν ανήκουν στη ζώνη του ευρώ.

Το ΕΣΚΤ διοικείται (Μαραβέγιας Ν., Τσινισιζέλης Μ., 1999) από τα όργανα λήψεων αποφάσεων της ΕΚΤ, τα οποία είναι το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ και η Εκτελεστική Επιτροπή. Το πρώτο είναι υπεύθυνο για τη χάραξη της νομισματικής πολιτικής, ενώ η Εκτελεστική Επιτροπή είναι εξουσιοδοτημένη να εφαρμόζει τη νομισματική πολιτική σύμφωνα με τις αποφάσεις και τις κατευθυντήριες γραμμές του Διοικητικού Συμβουλίου. Το συμβούλιο συνεδριάζει δύο φορές το μήνα και αποτελείται από τα έξι μέλη της εκτελεστικής επιτροπής και από τους διοικητές των κεντρικών τραπεζών των κρατών της Ευρωζώνης. Οι περισσότερες συνεδριάσεις λαμβάνουν χώρα στη Φρανκφούρτη και κάποιες φορές συμμετέχει και ο επίτροπος για τα Οικονομικά και Νομισματικά θέματα, προκειμένου να διασφαλιστεί η αποτελεσματική λειτουργία.

Κύριος και πρωταρχικός στόχος της ΕΚΤ (Αργεΐτης Γ.,1999) και του Ευρωσυστήματος είναι η διατήρηση της σταθερότητας των τιμών και ο πληθωρισμός δεν πρέπει να ξεπεράσει το 2%. Ο δεύτερος στόχος της νομισματικής πολιτικής της ΕΚΤ είναι ο έλεγχος της ποσότητας του χρήματος που κυκλοφορεί, δηλαδή την προσφορά χρήματος. Ο έλεγχος της προσφοράς χρήματος σημαίνει επίσης και τον

καθορισμό των επιτοκίων για ολόκληρη τη ζώνη του ευρώ. Μια αύξηση ενέχει τον κίνδυνο του πληθωρισμού μακροπρόθεσμα. Η τιμή αναφοράς της προσφοράς χρήματος ανέρχεται στα 4,5% αν και συνήθως γίνεται υπέρβαση αυτού του ποσοστού.

Για να επιτευχθούν οι παραπάνω στόχοι, η νομισματική πολιτική της ΕΚΤ περιλαμβάνει μια αναλυτική αξιολόγηση των κινδύνων διατάραξης της σταθερότητας των τιμών η οποία βασίζεται στην οικονομική και νομισματική ανάλυση, οι οποίες αποτελούν δύο πυλώνες στρατηγικής της. Πριν από κάθε απόφαση νομισματικής πολιτικής πραγματοποιείται διασταύρωση και αξιολόγηση πληροφοριών που προέρχονται από τις δύο αναλύσεις.

Στο πλαίσιο της οικονομικής ανάλυσης, η ΕΚΤ (Ευθυμιάδης Τ.,1996) επικεντρώνεται κυρίως στην αξιολόγηση των τρεχουσών χρηματοοικονομικών εξελίξεων, εξετάζοντας τους αντίστοιχους δείκτες, καθώς και τους βραχυπρόθεσμους κινδύνων. Τέτοιοι οικονομικοί χρηματοοικονομικοί δείκτες μπορούν να είναι οι μισθοί, οι τιμές πετρελαίου, η συναλλαγματική ισοτιμία, τα μακροπρόθεσμα επιτόκια, οι τιμές ακινήτων και γενικά πραγματικά μεγέθη της οικονομίας. Όλοι αυτοί οι παράγοντες είναι χρήσιμοι για την αξιολόγηση της δυναμικής της πραγματικής οικονομίας και της εξέλιξης των τιμών λόγω της αλληλεπίδρασης προσφοράς και ζήτησης στις αγορές αγαθών, υπηρεσιών και συντελεστών παραγωγής σε βραχυπρόθεσμο επίπεδο. Ωστόσο ο συνεχής πληθωρισμός μπορεί να υπάρχει μακροπρόθεσμα στο βαθμό που το επιτρέπει η ΕΚΤ αυξάνοντας την ποσότητα του χρήματος σε κυκλοφορία. Εάν η ποσότητα του χρήματος αυξάνεται πολύ γρήγορα σε σχέση με τη ποσότητα των διαθέσιμων, τότε οι τιμές των αγαθών αυξάνονται σε μακροπρόθεσμο ορίζοντα. Αυτός είναι και ο λόγος που η οικονομική ανάλυση συμπληρώνεται από τη νομισματική ανάλυση. Η νομισματική ανάλυση βασίζεται σε μια μονάδα μέτρησης της ποσότητας του χρήματος σε κυκλοφορία και περιλαμβάνει τραπεζογραμμάτια, τραπεζικές καταθέσεις και άλλα τραπεζικά στοιχεία που μετατρέπονται εύκολα σε μετρητά. Ο κυριότερος σκοπός της οικονομικής ανάλυσης είναι η διασταύρωση των βραχυπρόθεσμων ενδείξεων που παρέχει η οικονομική ανάλυση από μια περισσότερο μακροοικονομική σκοπιά.

Με βάση τα στοιχεία που λαμβάνει η ΕΚΤ από την οικονομική και νομισματική ανάλυση, το διοικητικό συμβούλιο αξιολογεί τους κινδύνους διατάραξης της σταθερότητας των τιμών και μπορεί να προβεί σε ενέργειες που θα επηρεάσουν τις μελλοντικές εξελίξεις.

Άρα, η νομισματική πολιτική (Μούσης Ν., 2000) χρειάζεται να εκτελείται με προσανατολισμό προς το μέλλον για να μπορεί να διατηρεί τη σταθερότητα των τιμών και αυτός είναι ο κυριότερος λόγος που αιτιολογεί το μακροπρόθεσμο προσανατολισμό της ΕΚΤ. Η έννοια μεσοπρόθεσμος εμπεριέχει εσκεμμένα μια ευελιξία ως προς τον ακριβή προσδιορισμό του χρονικού συστήματος. Έτσι δεν ορίζεται εκ των προτέρων ένας χρονικός ορίζοντας για την άσκηση νομισματικής πολιτικής. Μια επιθετική αντίδραση για αντιμετώπιση της αποκατάστασης των τιμών μέσα σε ένα σύντομο χρονικό διάστημα, ενδέχεται υπό αυτές τις συνθήκες, να προκαλέσει σημαντικό κόστος, υπό την έννοια της μεταβλητότητας της παραγωγής και της απασχόλησης, που θα μπορούσε σε ένα πιο μακροπρόθεσμο ορίζοντα να επηρεάσει και την εξέλιξη των τιμών. Σε αυτές τις περιπτώσεις, είναι ευρέως αποδεκτό ότι η σταδιακή εφαρμογή μιας νομισματικής πολιτικής είναι ενδεδειγμένη τόσο για την αποφυγή μιας άσκοπης υψηλής μεταβλητότητας της πραγματικής δραστηριότητας όσο και για τη διατήρηση της σταθερότητας των τιμών σε πιο μακροπρόθεσμο ορίζοντα. Επομένως, ο μεσοπρόθεσμος προσανατολισμός παρέχει επίσης στην ΕΚΤ την ευελιξία που χρειάζεται για να ανταποκρίνεται κατάλληλα στις διαφορετικές οικονομικές διαταραχές που ενδέχεται να προκύψουν.

Εν συνεχεία, το Ευρωσύστημα οφείλει να ενεργεί σύμφωνα με την αρχή της οικονομίας της ανοικτής αγοράς, με ελεύθερο ανταγωνισμό, που ευνοεί την αποτελεσματική κατανομή των πόρων και να στηρίζει τις γενικές οικονομικές πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Για να επιτευχθούν όλα τα παραπάνω το ΕΣΚΤ (Ευθυμιάδης Τ.,1996) χρησιμοποιεί κάποια μέσα νομισματικής πολιτικής, τα οποία είναι η διενέργεια πράξεων ανοικτής αγοράς, η παροχή πάγιων διευκολύνσεων καθώς και η απαίτηση από τα πιστωτικά ιδρύματα να τηρούν υποχρεωτικά ελάχιστα αποθεματικά σε λογαριασμούς στο Ευρωσύστημα.

- Οι πράξεις ανοικτής αγοράς παίζουν σημαντικό ρόλο στη νομισματική πολιτική του Ευρωσυστήματος και αποσκοπούν στον επηρεασμό των επιτοκίων, τη διαχείριση των συνθηκών ρευστότητας στην αγορά και τη σηματοδότηση της κατεύθυνσης της νομισματικής πολιτικής.
- Οι πάγιες διευκολύνσεις, σκοπός τους είναι η παροχή και απορρόφηση της ρευστότητας με διάρκεια μιας ημέρας, η σηματοδότηση της γενικής κατεύθυνσης της νομισματικής πολιτικής όπως επίσης κι ο επηρεασμός των επιτοκίων της αγοράς για τοποθετήσεις διάρκειας μιας ημέρας. Προβλέπονται δύο πάγιες διευκολύνσεις, τις οποίες οι αποδεκτοί αντισυμβαλλόμενοι χρησιμοποιούν με δική τους πρωτοβουλία, εφόσον πληρούν ορισμένες λειτουργικές προϋποθέσεις.
- Το σύστημα υποχρεωτικών ελαχίστων αποθεματικών, ισχύει για τα πιστωτικά ιδρύματα της ζώνης του ευρώ και αποσκοπεί κυρίως στη σταθεροποίηση των επιτοκίων της αγοράς χρήματος και στη δημιουργία διαρθρωτικού ελλείμματος ρευστότητας. Τα υποχρεωτικά ελάχιστα αποθεματικά κάθε ιδρύματος καθορίζονται με βάση ορισμένα στοιχεία του ισολογισμού του. Προκειμένου να επιτύχει τη σταθεροποίηση των επιτοκίων, το σύστημα υποχρεωτικών ελαχίστων αποθεματικών του Ευρωσυστήματος παρέχει στα ιδρύματα τη δυνατότητα να τηρούν τα υποχρεωτικά ελάχιστα αποθεματικά τους σε μέσα επίπεδα. Η συμμόρφωση με την υποχρέωση τήρησης υποχρεωτικών ελαχίστων αποθεματικών διαπιστώνεται με βάση τα μέσα ημερήσια υπόλοιπα κατά τη διάρκεια της περιόδου τήρησης. Επί των υποχρεωτικών αποθεματικών τα οποία τηρούν τα ιδρύματα καταβάλλεται τόκος, με το επιτόκιο των πράξεων κυρίας αναχρηματοδότησης του Ευρωσυστήματος.

Η Ανεξαρτησία και Διαφάνεια της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας

Σημαντική για την εύρυθμη λειτουργία της ΕΚΤ (Ευθυμιάδης Τ.,2006) είναι η ανεξαρτησία της, δηλαδή η δυνατότητα να χαράζει και να εφαρμόζει την πολιτική της χωρίς να παρεμβαίνει κανένας στο έργο της. Η ανεξαρτησία της και η ανεξαρτησία των Εθνικών Κεντρικών Τραπεζών της ζώνης του ευρώ από πολιτικές επιρροές αποτελεί ίσως το σημαντικότερο ρόλο του νομισματικού συστήματος στη ζώνη του ευρώ, καθώς συντελεί στην διατήρηση της σταθερότητας των τιμών. Η εν λόγω ανεξαρτησία θεμελιώνεται και κατοχυρώνεται συνταγματικά, κάτι που της προσδίδει συνταγματική υπόσταση.

Πιο συγκεκριμένα, ορίζεται (Νούσης Ν.,2000) πως «κατά την άσκηση εξουσιών και την εκτέλεση των καθηκόντων και υποχρεώσεων που τους ανατίθεται από την παρούσα συνθήκη και το καταστατικό του ΕΣΚΤ, ούτε η ΕΚΤ, ούτε οι Εθνικές Κεντρικές Τράπεζες, ούτε κανένα μέλος των οργάνων λήψης αποφάσεων των ιδρυμάτων αυτών δεν μπορεί να ζητεί ή να δέχεται υποδείξεις από κοινοτικά όργανα ή οργανισμούς, από οποιαδήποτε κυβέρνηση κράτους-μέλους της ΕΕ ή από οποιοδήποτε άλλο οργανισμό». Η απαγόρευση αποδοχής υποδείξεων συμπληρώνεται με την αυτοδέσμευση των κοινοτικών οργάνων και οργανισμών καθώς και των κυβερνήσεων των κρατών-μελών (άρθρο 108 της Συνθήκης).

Η ισχυρή θεσμική κατοχύρωση της ανεξαρτησίας της ΕΚΤ (Αργείτης Γ.,1999) οφείλεται στην υιοθέτηση του γερμανικού προτύπου της Bundesbank. Κατά την γερμανική άποψη που έχει αποδείξει την ορθότητα της χάρη στην ανεξαρτησία της Bundesbank, το νόμισμα είναι ένα πολύ σοβαρό πράγμα για να αφήνεται στους πολιτικούς, οι οποίοι υπό την πίεση της ανεργίας, ξεχνούν κακές εμπειρίες του παρελθόντος και μπαίνουν στο πειρασμό να χειριστούν τη συναλλαγματική ισοτιμία του νομίσματος ή τα επιτόκια σαν εργαλείο ανάκαμψης της οικονομίας.

Στην ανεξαρτησία της ΕΚΤ (Ευθυμιάδης Τ.,1996) συμβάλλει και ο διαχωρισμός της οικονομικής διαχείρισης της ΕΚΤ από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η ΕΚΤ διαθέτει τον δικό της προϋπολογισμό, ο οποίος είναι ανεξάρτητος από τον προϋπολογισμό των άλλων ευρωπαϊκών κοινοτικών οργάνων. Δεν επιτρέπεται στο ευρωσύστημα να χορηγεί δάνεια σε κοινοτικούς οργανισμούς ή εθνικούς δημοσίους φορείς, γεγονός

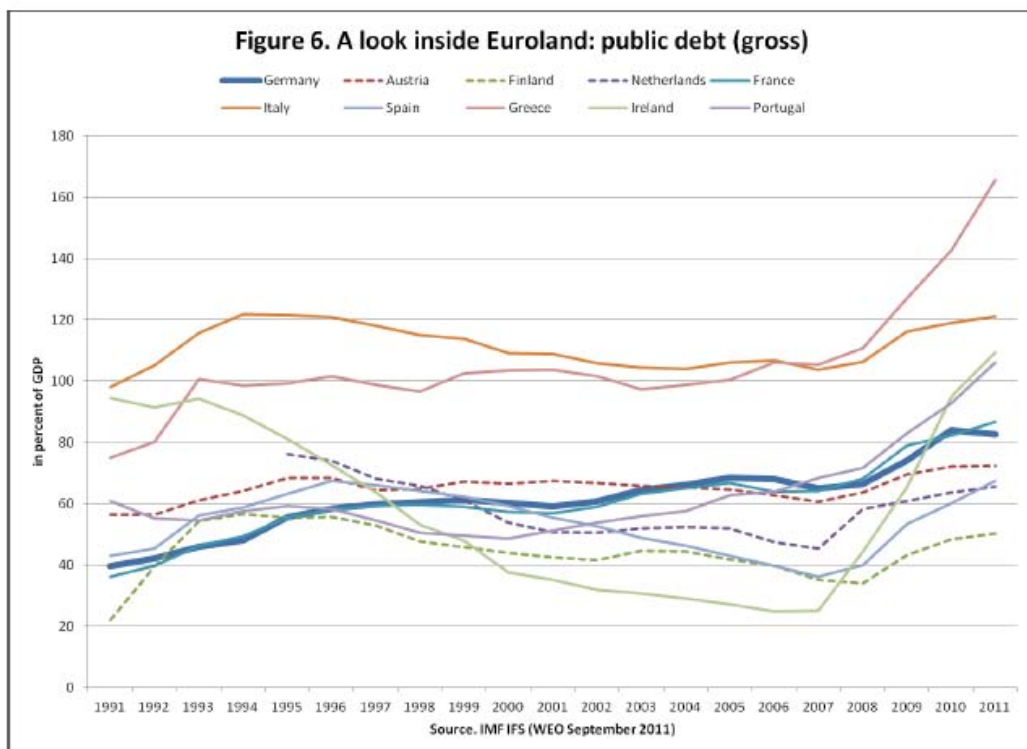
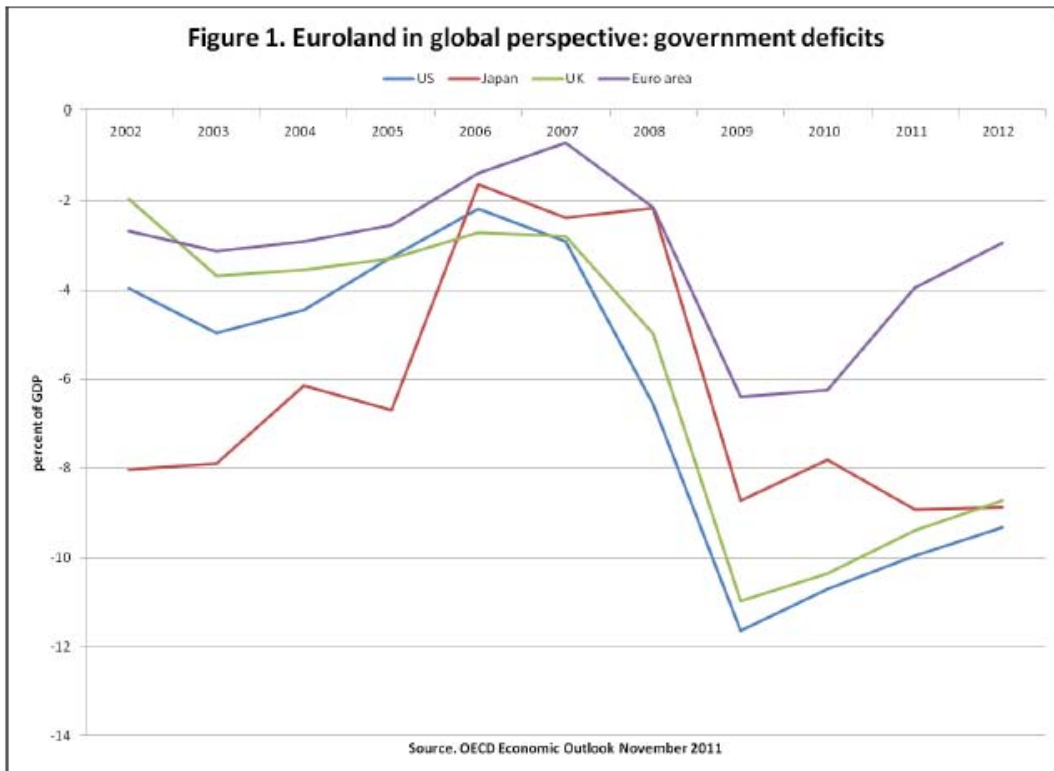
που το προφυλάσσει περαιτέρω από οποιαδήποτε επιρροή ασκούν οι δημόσιες αρχές. Ακόμη, το ευρωσύστημα έχει την αποκλειστική αρμοδιότητα για την άσκηση της νομισματικής πολιτικής, καθώς και το μονοπώλιο στην έκδοση τραπεζογραμματίων. Επομένως δεν μπορεί να εκδοθεί νόμιμο χρήμα ενάντια στη θέληση της ΕΚΤ, κάτι που σημαίνει ότι η ΕΚΤ έχει το πλήρη έλεγχο επί της νομισματικής βάσης του ευρώ.

Όσον αφορά την νομική ανεξαρτησία της ΕΚΤ, περιλαμβάνει το δικαίωμα προσφυγής ενώπιον του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου με σκοπό την προστασία των προνομίων της σε περίπτωση που τεθούν σε κίνδυνο από τα κοινοτικά όργανα ή από κάποιο κράτος-μέλος.

Ένα άλλο σημαντικό (Ευθυμιάδης Τ.,2006) θέμα στην έως τώρα ύπαρξη και λειτουργία της ΕΚΤ, αλληλένδετο της ανεξαρτησίας υπήρξε το ζήτημα της διαφάνειας των πολιτικών της ΕΚΤ. Προς ενδυνάμωση της διαφάνειας, η ΕΚΤ πρέπει να δημοσιεύει τριμηνιαία έκθεση για τις δραστηριότητες στο Ευρωσύστημα, καθώς και εβδομαδιαίο δελτίο οικονομικής κατάστασης. Επιπλέον, υποχρεούται να δημοσιεύει ετήσια έκθεση που να απευθύνεται στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Προκειμένου να ενισχύσει τη διαφάνεια της, η ΕΚΤ έχει αναλάβει και κάποιες άλλες πρωτοβουλίες όπως η δημοσίευση μηνιαίας έκθεσης, μηνιαία συνάντηση του Προέδρου και Αντιπροέδρου της ΕΚΤ με εκπροσώπους του τύπου όπου τα πρακτικά αυτών των συναντήσεων δημοσιεύονται στην ιστοσελίδα της ΕΚΤ την ίδια μέρα. Κατά καιρούς από μέλη της επιτροπής για τα Οικονομικά και Νομισματικά Θέματα έχουν διατυπωθεί παράπονα ότι η ΕΚΤ παίρνει τις αποφάσεις της κεκλεισμένων των θυρών. Ο ισχυρισμός αυτός έχει διαψευστεί από τον Πρόεδρο της ΕΚΤ, ο οποίος έχει υποστηρίξει ότι ο πρόεδρος του Eurogroup συνήθως είναι παρών στις συνεδριάσεις και ότι ο Πρόεδρος της ΕΚΤ συχνά παρίσταται στις συνελεύσεις του Eurogroup.

Η πορεία της Γερμανίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Την άνοιξη του 1998, (Barell R., Pain N., Hurst I., 1996) η Γερμανία μόλις και κάλυπτε το έλλειμμα του -3% που επέβαλαν οι κανόνες της Συνθήκης του Μάαστριχτ, ένα εμπόδιο που ήταν ιδιαίτερα κρίσιμο να ξεπεραστεί για το ξεκίνημα του ευρώ ως ενιαίο νόμισμα το 1999. Ξεκινώντας από έναν ισοσκελισμένο προϋπολογισμό, ο αρχικός δημοσιονομικός αντίκτυπος της ενοποίησης της Γερμανίας, που ουσιαστικά οδήγησε σε χρεοκοπία το μεγαλύτερο μέρος της οικονομίας της Ανατολικής Γερμανίας, ήταν ένα έλλειμμα της τάξης του 2,8% το 1991. Εξαιτίας της λανθασμένης μακροοικονομικής πολιτικής που εφαρμόστηκε, η οικονομία της Δυτικής Γερμανίας, και ένα μεγάλο μέρος της υπόλοιπης Ευρώπης, ωθήθηκε σε ύφεση το 1992–93. Η αγορά εργασίας και οι δημοσιονομικές συνέπειες της λανθασμένης πολιτικής που εφαρμόστηκε για την ενοποίηση διαμόρφωσαν τις οικονομικές πολιτικές της χώρας έως την παγκόσμια οικονομική κρίση του 2008–09, με την άνευ όρων δημοσιονομική εξυγίανση να αποτελεί τον ένα και αναμφισβήτητο πυλώνα της γερμανικής χάραξης πολιτικής και τη συγκράτηση των μισθών τον δεύτερο πυλώνα. Μια σοβαρά μη ισορροπημένη οικονομία, με υψηλή ανεργία, και συνεχιζόμενη δημοσιονομική πίεση ήταν τα αναμενόμενα αποτελέσματα μιας πολιτικής που δεν λαμβάνει υπόψη την εγχώρια διαχείριση της ζήτησης.

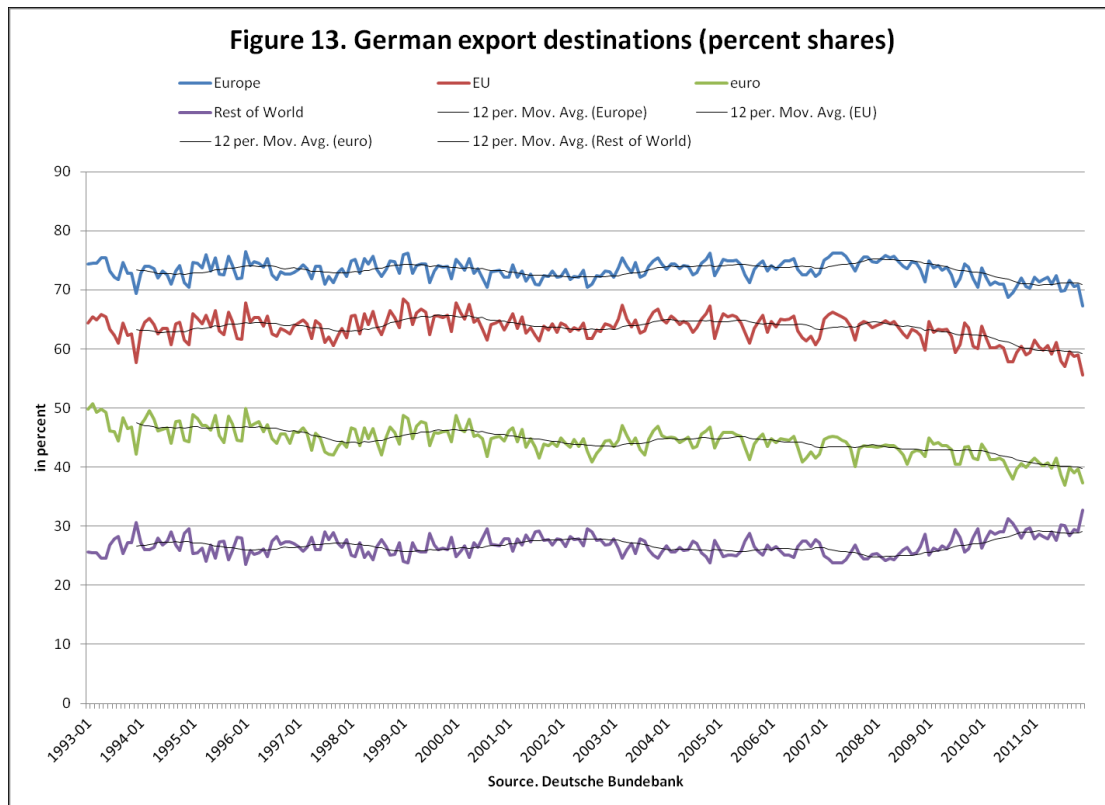
Εκτός από δύο περιόδους το 2000 και το 2007, (Anderson C., Hecht J., 2011) όταν οικονομικές αναταράξεις καθοδηγούμενες από τις εξαγωγές ισοσκέλισαν προσωρινά τον κρατικό προϋπολογισμό της Γερμανίας, οι υπουργοί Οικονομικών της χώρας βρέθηκαν εμπλεκόμενοι σε μια μάχη με το 3% όριο του Μάαστριχτ, επιβραδύνοντας την ανάπτυξη μέσω μέτρων λιτότητας και συγκράτησης των μισθών, και παρακολουθώντας το έλλειμμα, ως αποτέλεσμα, να αντιστέκεται τη μείωση. Η Γερμανία ήταν μεταξύ των πρώτων χωρών που παραβίασαν τον αριθμό του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης στις αρχές της δεκαετίας του 2000, παρακάμπτοντας τις διαδικασίες της γραφειοκρατίας των Βρυξελλών περί υπερβολικού ελλείμματος κατόπιν συνεννόησης γύρω από το ίδιο θέμα με τη Γαλλία.

Κατά την περίοδο 2001–05, η Γερμανία αναπτυσσόταν αποκλειστικά και μόνο στον τομέα των εξαγωγών. Ακόμα και όταν ενισχύθηκε η εγχώρια ζήτηση στο αποκορύφωμα της παγκόσμιας οικονομικής έκρηξης το 2006–07, αυτό οφειλόταν κυρίως στις τροφοδοτούμενες από επενδύσεις εξαγωγές, ενώ η ιδιωτική κατανάλωση παρέμεινε εξαιρετικά αδύναμη. Με την εγχώρια ζήτηση να είναι σε δύσκολη κατάσταση, χάρη στην άνευ όρων λιτότητα και στη συγκράτηση των μισθών, οι εξαγωγές ήταν η σανίδα σωτηρίας της Γερμανίας και η μοναδική λύση ανάπτυξης. Από τη στιγμή που η εθνική τάση των μισθών στη Γερμανία απέκλινε από τον κανόνα σταθερότητας του Μάαστριχτ, η επαναλαμβανόμενη αρνητική ανάδραση λόγω των εγγενών δυνάμεων του συστήματος έκανε το χάσμα μεταξύ των μελών κρατών ακόμα μεγαλύτερο.

Ειδικότερα, καθώς η Γερμανία (Holtfrerich, C., 1999) ξεκίνησε την πολιτική του σχετικού αποπληθωρισμού των μισθών, η νομισματική στάση της ΕΚΤ έγινε σχετικά σφιχτότερη για τη Γερμανία από ότι στις χώρες με υψηλότερα επίπεδα μισθών και πληθωρισμού, περιορίζοντας την πιστωτική επέκταση και τις τιμές των περιουσιακών στοιχείων ενεργητικού σε ακολουθία με τον αποπληθωρισμό των μισθών. Επίσης, προέκυψαν επιπλέον αντιξοότητες καθώς η στάσιμη οικονομία προκάλεσε συμπίεση του προϋπολογισμού, σε συμμόρφωση με το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης, καθώς το έλλειμμα ξεπερνούσε το 3% την περίοδο μεταξύ 2002 και 2005. Οι χώρες με υψηλότερες εθνικές τάσεις μισθών θα βιώσουν το αντίθετο είδος επιπτώσεων από

τις εγγενείς δυνάμεις του συστήματος, και με ακόμα μεγαλύτερη ορμή καθώς οι δυναμικότερες τάσεις ανάπτυξης κάνουν τους μισθούς να αποκλίνουν από τον κανόνα εξαιτίας της ανοδικής τους πορείας.

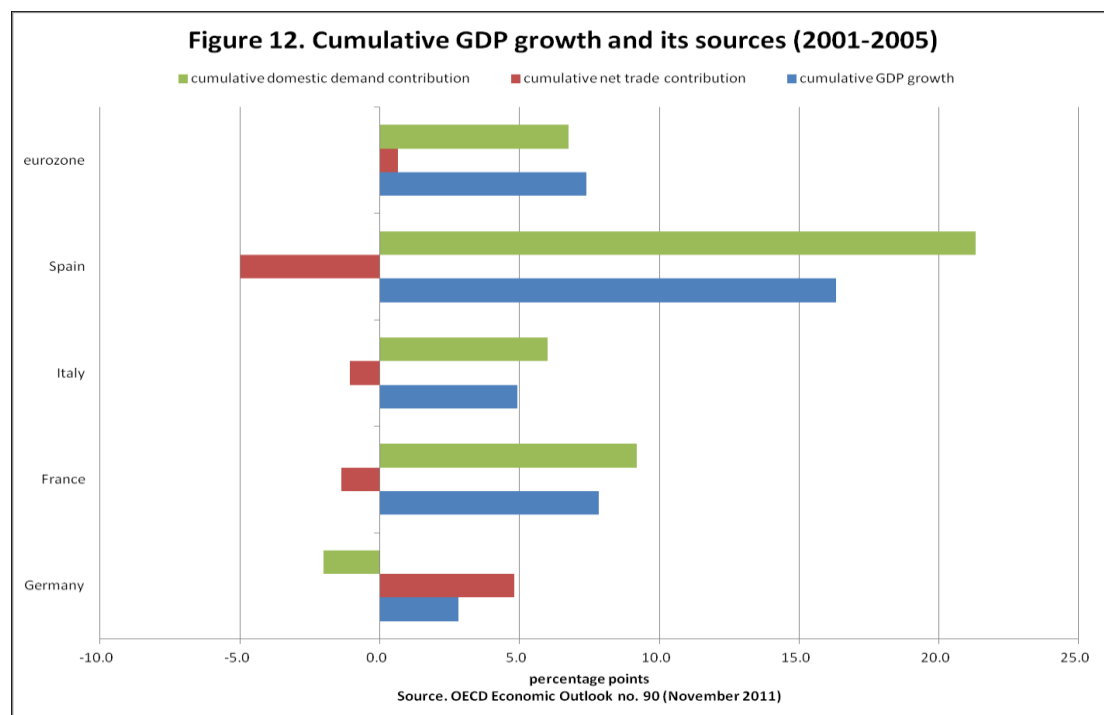
Παραδοσιακά τα τρία τέταρτα των γερμανικών εξαγωγών (Anderson C., Hecht J., 2011) κατευθύνονται προς ευρωπαϊκούς προορισμούς. Στη δεκαετία του 1990, τα μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης λάμβαναν περίπου τα δύο τρίτα των γερμανικών εξαγωγών. Από το 2008, τα μερίδια των παραδοσιακών εξαγωγικών αγορών της Γερμανίας εμφανίζουν πτωτικές τάσεις, ενώ το μερίδιο των μη-ευρωπαϊκών προορισμών των εξαγωγών βρίσκεται σε άνοδο, φθάνοντας το 30% στις αρχές του 2012. Έτσι τα εμπορικά πλεονάσματα στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ευρωζώνη είχαν ανοδική πορεία από τις αρχές του 2000 έως και το ξέσπασμα της κρίσης, καθώς η ανατίμηση του ευρώ έκανε αρχικά τις γερμανικές εξαγωγές λιγότερο ανταγωνιστικές σε διεθνές επίπεδο, ενώ η Γερμανία άρχισε να κερδίζει σταδιακά έδαφος έναντι των Ευρωπαίων εταίρων της, με τις τάσεις να κορυφώνονται ως ποσοστά του μεριδίου του γερμανικού εμπορικού πλεονάσματος σε άνω του 80% και δύο τρίτα, αντίστοιχα. Στο πλαίσιο της συνεχιζόμενης κρίσης στην Ευρώπη, οι τάσεις αυτές έχουν αντιστραφεί, με την άνθηση των γερμανικών εξαγωγών προς την Κίνα και σε άλλες ταχέως αναπτυσσόμενες αναδυόμενες οικονομίες της αγοράς να αντισταθμίζουν εν μέρει την πτώση στις παραδοσιακές ευρωπαϊκές εξαγωγικές αγορές της Γερμανίας. Εντός της Ευρωζώνης, οι εξαγωγές προς τη Γαλλία και τα πλεονάσματα εξαγωγών έναντι της Γαλλίας συνέχισαν να αυξάνονται στις αρχές του 2012, ενώ η οικονομική κρίση στη νότια περιφέρεια είχε αρχίσει ήδη από νωρίτερα να επηρεάζει αρνητικά τις γερμανικές εξαγωγές.

Ενώ η ευρωπαϊκή κρίση πλήττει τη Γερμανία (Drechsel K., Scheufele R., 2012) μέσω της άμεσης έκθεσής της σε εξαγωγές προς την περιφέρεια, η κρίση επίσης ωφελεί τη χώρα με δύο σημαντικούς τρόπους: πρώτον, με τη πτώση του ευρώ, που τονώνει τις καθαρές εξαγωγές σε χώρες εκτός ευρώ, και δεύτερον με τη πτώση των γερμανικών επιτοκίων λόγω της αντίληψης των αγορών για τη Γερμανία ως ένα ασφαλές καταφύγιο. Η μείωση των επιτοκίων έχει συμβάλει σε μία πιο ισορροπημένη ανάπτυξη της γερμανικής οικονομίας από ότι λάμβανε μέρος την τελευταία δεκαετία, με τις καθαρές εξαγωγές να συμβάλλουν «μόνο» στο ένα τρίτο της αύξησης του ΑΕΠ από το 2010, αλλά η ευπάθεια της Γερμανίας προς τους ευρωπαίους εταίρους της μέσω χρηματοδοτικών ανοιγμάτων μπορεί κάποια στιγμή να προκαλέσει έντονες ανησυχίες στις αγορές.

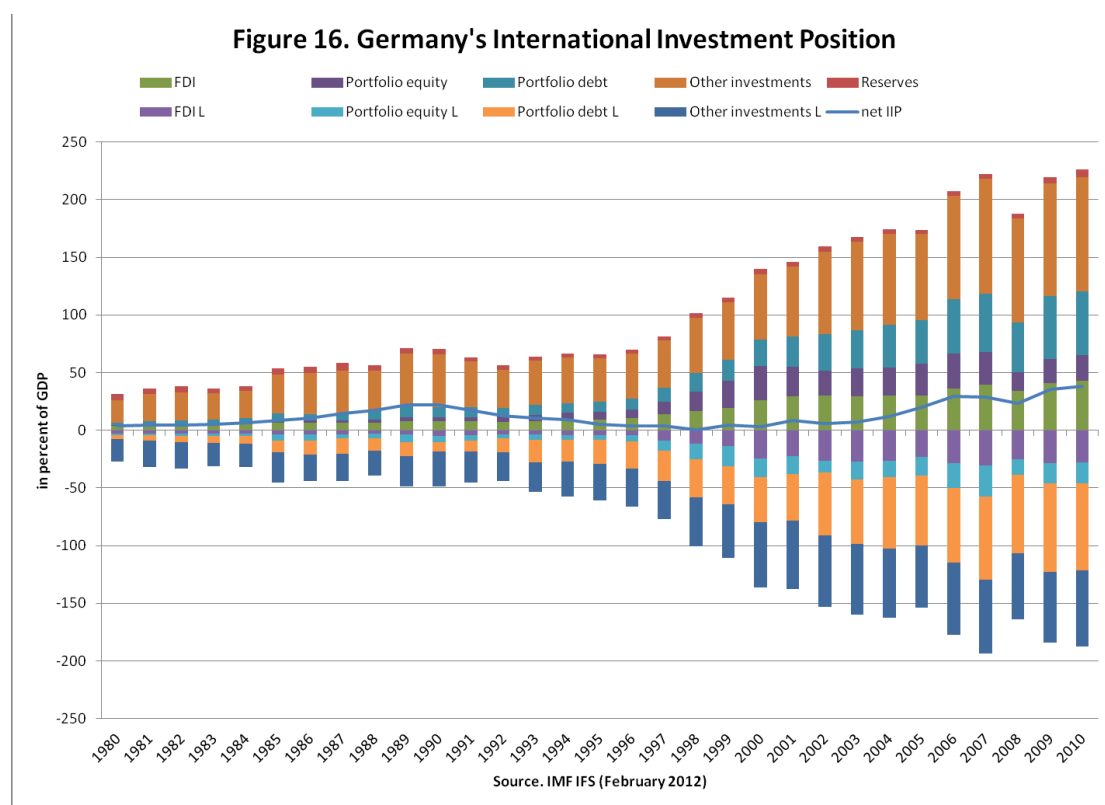
Η αλματώδης αύξηση του γερμανικού ΑΕΠ (Lawniczak R., 2007) και η γρήγορη βελτίωση του κρατικού προϋπολογισμού των τελευταίων ετών έχουν εντυπωσιάσει πολύ τις αγορές. Οι επαναλαμβανόμενες κρίσεις πανικού των αγορών, οδήγησαν κεφάλαια στη Γερμανία, ανταμείβοντας την με ιστορικά χαμηλά επιτόκια. Η θέση της

Γερμανίας ως ένα ασφαλές καταφύγιο, κατά την άποψη των αγορών, προκύπτει μέσα από ένα ιστορικό παρελθόν, όπου η Bundesbank αποτελούσε τον εγγυητή της σταθερότητας του μάρκου και της δημοσιονομικής σταθερότητας στην προ ευρώ εποχή.

Η Γερμανία πλέον θεωρείται μια χώρα με πλεονάσματα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών και έτσι βελτιώνει την καθαρή διεθνή επενδυτική θέση της είτε με την αποπληρωμή του εξωτερικού χρέους ή με την απόκτηση ξένων περιουσιακών στοιχείων ενεργητικού. Ξεκινώντας με σχεδόν μηδενικά καθαρά περιουσιακά στοιχεία ενεργητικού στα τέλη της δεκαετίας του 1990, η θέση πιστωτή της Γερμανίας έφτασε στο 40% του ΑΕΠ στο τέλος του 2010. Έτσι έχει βελτιωθεί σημαντικά η θέση της Γερμανίας στον τομέα των ξένων περιουσιακών στοιχείων ενεργητικού και η εισαγωγή του ευρώ έχει προκαλέσει επίσης μια απότομη αύξηση στις ακαθάριστες διασυννοριακές θέσεις, που προσελκύουν ακαθάριστες ροές κεφαλαίων όλων των ειδών όπως άμεσες ξένες επενδύσεις, χαρτοφυλάκιο ιδίων

κεφαλαίων, χαρτοφυλάκιο χρέους, καθώς και άλλες επενδύσεις, περιλαμβανομένων των τραπεζικών δανείων.

Η Γερμανία σχεδίασε το καθεστώς του Μάαστριχτ (Drechsel K., Scheufele R., 2012) έτσι ώστε να αποκλείσει τόσο τις μεταβιβάσεις όσο και τις διασώσεις των εταιρών, αλλά αγνόησε το γεγονός ότι αν τρέχει διαρκή εμπορικά πλεονάσματα θα χρεοκοπούσε τους εμπορικούς εταίρους της. Το αληθινό δίλημμα που αντιμετωπίζει σήμερα η Γερμανία είναι είτε να διασώσει τους χρεοκοπημένους εταίρους της στην ONE ή τις δικές της τράπεζες, μετά το χτύπημα που δέχθηκαν οι τράπεζές της μετά την προοπτική μιας χρεοκοπίας των εταιρών της στην ONE.

Τα τριμηνιαία στοιχεία δείχνουν την καθαρή διεθνή επενδυτική θέση της Γερμανίας να έχει ανέλθει στο 40% του ΑΕΠ στο αποκορύφωμά της στο τέλος του 2010, και να μειώνεται στο 33% προς το τέλος του τρίτου τριμήνου του 2011 λόγω των αρνητικών

επιπτώσεων της αποτίμησης. Ενώ η καθαρή χρεωστική θέση της Γερμανίας στο χαρτοφυλάκιο χρέους αντικατοπτρίζει σε μεγάλο βαθμό το ρόλο των ομολόγων ως αποθεματικά περιουσιακά στοιχεία, η άνοδος της θέσης της Γερμανίας στις καθαρές ξένες επενδύσεις αντισταθμίζουν την πτώση στην καθαρή θέση του χαρτοφυλακίου ιδίων κεφαλαίων που κατέχει. Το μεγαλύτερο ενδιαφέρον έχει η κατηγορία «άλλες επενδύσεις», που αποσυντίθενται εδώ ανά τομέα (τράπεζες, κυβέρνηση, και νομισματική αρχή, δηλαδή η Bundesbank). Μετά την πενταπλάσια αύξηση από το 5% του ΑΕΠ το 2004 στο 25% προς το τέλος του 2008, η συνολική καθαρή πιστωτική θέση των γερμανικών τραπεζών έχει τελευταία πέσει ξανά κάτω από το 15% του ΑΕΠ. Ωστόσο, ενώ οι γερμανικές τράπεζες περιορίζουν όσο πιο γρήγορα μπορούν τα διεθνή ανοίγματά τους, που είναι συγκεντρωμένα στην Ευρώπη, η καθαρή ξένη θέση περιουσιακών στοιχείων ενεργητικού της Bundesbank έχει εκτοξευθεί, λαμβάνοντας κυρίως τη μορφή μιας δυναμικής στη θέση πιστωτή της γερμανικής κεντρικής τράπεζας μέσα στο ευρωσύστημα, όπως αντανακλάται από την αύξηση ανισορροπιών στο Διευρωπαϊκό Αυτοματοποιημένο Σύστημα Ταχείας Μεταφοράς Κεφαλαίων και Διακανονισμού σε Συνεχή Χρόνο.

Ανακεφαλαιωτικά, η μέχρι τώρα πορεία της Γερμανίας (Anderson C., Hecht J., 2011) είναι αρκετά ικανοποιητική σε επίπεδο απασχόλησης και ανάπτυξης. Τα τελευταία χρόνια η ανάπτυξη του ΑΕΠ ήταν ραγδαία για τα έτη 2005 και 2006, η οποία οφείλεται στην ιδιωτική κατανάλωση και την ανάπτυξη της αγοράς κατοικιών. Με την απασχόληση να αναπτύσσεται ταχύτατα, η ανεργία πλησίασε το 3,3% στα μέσα του 2007, ποσοστό που είναι το χαμηλότερο επίπεδο τα τελευταία 30 έτη και το χαμηλότερο στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Μεταξύ των ετών 2005-2007, η Γερμανία σημείωσε μεγάλη πρόοδο εφαρμόζοντας το Εθνικό Πρόγραμμα Αναμόρφωσης. Σε σύγκριση με τις πολλές δραστηριότητες που ελήφθησαν υπόψη κατά το πρώτο εξάμηνο του 2006, ο ρυθμός της προόδου έχει μειωθεί τα τελευταία χρόνια. Εντούτοις η πρόοδος είναι σε ικανοποιητικό επίπεδο και τον Αύγουστο του 2007, παρουσίασε τη Γερμανία του 2015, με ένα πλάνο που καθορίζει τους μεσοπρόθεσμους στόχους και τις απαιτήσεις που χρειάζονται προκειμένου να εξασφαλιστεί μια μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα.

Η Διεθνής Οικονομική Κρίση του 2008

Προτού αναφερθούμε στην παγκόσμια οικονομική κρίση και τα αίτια της, ας αναφερθούμε στο όρο «Οικονομική Κρίση» και τι σημαίνει αυτός. Έτσι, Οικονομική Κρίση (Κουφάρης, 2010) είναι το φαινόμενο κατά το οποίο μια οικονομία χαρακτηρίζεται από μια διαρκή και αισθητή μείωση της οικονομικής της δραστηριότητας. Όταν λέμε οικονομική δραστηριότητα αναφερόμαστε σε όλα τα μακροοικονομικά μεγέθη της οικονομίας, όπως η απασχόληση, το εθνικό προϊόν, οι τιμές, οι επενδύσεις κ.λπ. Ο βασικότερος δείκτης οικονομικής δραστηριότητας είναι οι επενδύσεις, οι οποίες, όταν αυξομειώνονται, συμπαρασύρουν μαζί τους και όλα τα υπόλοιπα οικονομικά μεγέθη. Η οικονομική κρίση (European Commission, 2009). αποτελεί τη μία από τις δύο φάσεις των οικονομικών διακυμάνσεων και συγκεκριμένα τη φάση της καθόδου, όταν δηλαδή η οικονομική δραστηριότητα βρίσκεται σε μια συνεχή συρρίκνωση. Οι οικονομικές διακυμάνσεις ορίζονται ως οι διαδοχικές αυξομειώσεις της οικονομικής δραστηριότητας μέσα σε μια οικονομία. Λέγονται αλλιώς και κυκλικές διακυμάνσεις ή οικονομικοί κύκλοι. Οι Άγγλοι αποδίδουν το φαινόμενο με τον όρο «business cycles», ακριβώς για να τονίσουν την ιδιαίτερη βαρύτητα των επενδύσεων στην εξέλιξη του οικονομικού κύκλου. Από πολύχρονες στατιστικές παρατηρήσεις διαπιστώθηκε ότι οι οικονομικοί κύκλοι διαρκούν περίπου από 7 έως 11 χρόνια.

Η παγκόσμια οικονομία (Birdsall, 2009). αντιμετωπίζει μιας μεγάλης έντασης οικονομική κρίση από το «κραχ» της δεκαετίας του 1930, η οποία αν και εκδηλώθηκε αρχικά στις Ηνωμένες πολιτείες,, σύντομα έλαβε διαστάσεις επιδημίας. Ως κύρια αίτια της σημερινής οικονομικής κρίσης θεωρείται η μη αποπληρωμή των ενυπόθηκων δανείων τον Αύγουστο του 2007 στις ΗΠΑ, η οποία στη συνέχεια διαμορφώθηκε ως μια πιστωτική κρίση που εξελίχθηκε σε σημαντική οικονομική κρίση που επηρέασε σημαντικά τόσο την ζώνη του Ευρώ, όσο και την Ευρωπαϊκή Ένωση. Όπως κάθε κρίση, έτσι και αυτή ήταν απρόβλεπτη και αναπόφευκτη. Ωστόσο πολλοί επιστήμονες ενώ περίμεναν τον ερχομό της, δεν την είχαν προβλέψει εγκαίρως και δεν μπόρεσαν να την αντιμετωπίσουν ούτε οι ίδιοι, ούτε οι κυβερνήσεις και οι εποπτικές αρχές. Έτσι, η χρηματοπιστωτική κρίση επεκτάθηκε ταχύτατα στις αναπτυγμένες χώρες και στη συνέχεια σε ολόκληρο τον κόσμο, με δραματικές

επιπτώσεις στο τραπεζικό σύστημα και τις επιχειρήσεις. Σύμφωνα με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, η κρίση μεταφέρεται με σφοδρότητα στην πραγματική οικονομία, με αποτέλεσμα την ύφεση και την πτώση της απασχόλησης. Η αντίδραση των χωρών ήταν άμεση σε ότι αφορά στη λήψη μέτρων για την αντιμετώπιση της κρίσης. Τα μέτρα αυτά, αν και διέφεραν από χώρα σε χώρα, ωστόσο είχαν έναν κοινό στόχο, τη βελτίωση της ρευστότητας, την κινητοποίηση των επενδύσεων με σκοπό την αναθέρμανση της οικονομίας και τη συγκράτηση της απασχόλησης.

Πιο συγκεκριμένα, (Stiglitz J.,2010) η ιδιαίτερα χαλαρή νομισματική πολιτική της Ομοσπονδιακής Κεντρικής Τράπεζας-FED για αρκετό χρονικό διάστημα ευθύνεται για την εμφάνιση υπερβολικής ρευστότητας και «μόχλευσης», με αποτέλεσμα την εμφάνιση ανισορροπιών και τελικά μιας «φούσκας» στην αγορά κατοικίας. Έχοντας επιδοθεί στην αγορά κατοικιών εκατομμύρια αμερικανοί πολίτες και στη μη δυνατότητα αποπληρωμής των στεγαστικών τους δανείων, έφτασαν να χρωστούν για τα ενυπόθηκα δάνεια τους ποσά μεγαλύτερα από την αξία των σπιτιών τους. Χάνοντας τα σπίτια τους, πολλοί έχαναν και τις οικονομίες μιας ζωής καθώς και τα όνειρα για το μέλλον τους.

Οι αστοχίες της αγοράς ενυπόθηκου δανεισμού αποτελούσαν συμπτώματα των ευρύτερων αστοχιών που παρατηρούνταν απ'άκρη σ'άκρη του χρηματοπιστωτικού συστήματος, σημαντικό μέρος του οποίου αποτελούν οι τράπεζες. Το τραπεζικό σύστημα επιτελεί δύο βασικές λειτουργίες. Η πρώτη αφορά την παροχή ενός αποτελεσματικού μηχανισμού πληρωμών, στο πλαίσιο του οποίου η τράπεζα διευκολύνει τις συναλλαγές, μεταβιβάζοντας τα χρήματα των καταθετών της σε εκείνους από τους οποίους αυτοί αγοράζουν προϊόντα και υπηρεσίες. Η δεύτερη βασική λειτουργία αφορά την αποτίμηση και διαχείριση κινδύνων και τη χορήγηση δανείων. Αν μια τράπεζα κάνει σωστά τη δουλειά της, τότε παρέχει χρήμα για τη σύσταση νέων επιχειρήσεων και την επέκταση παλιών, η οικονομία μεγεθύνεται, νέες θέσεις εργασίας δημιουργούνται, ενώ ταυτόχρονα η ίδια αποκομίζει υψηλές αποδόσεις, επαρκείς για να ξεπληρώσει τους καταθέτες, με τόκο για να αποφέρει ικανοποιητικά κέρδη σε όσους έχουν επενδύσει τα χρήματα τους σε αυτή.

Το τραπεζικό σύστημα των ΗΠΑ και πολλών άλλων χωρών έπαψαν να επικεντρώνονται στο δανεισμό μικρομεσαίων επιχειρήσεων που αποτελούν βάση για τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης αλλά εστίασαν την προσοχή τους στη προώθηση τιτλοποιήσεων, ιδίως στην αγορά ενυπόθηκου δανεισμού.

Αυτή η εμπλοκή αποδείχτηκε μοιραία, με τις επιπτώσεις (Βαρουφάκης Γ., 2011) από το σκάσιμο της φούσκας διογκώθηκαν επειδή οι τράπεζες είχαν δημιουργήσει πολύπλοκα χρηματοπιστωτικά προϊόντα βασισμένα στα ενυπόθηκα δάνεια.

Έτσι αυτά τα δάνεια τιτλοποιήθηκαν και πωλήθηκαν σε ανύποπτους αγοραστές. Οι υπερβολικές ποσότητες χρήματος που εισέρρευσαν στις ΗΠΑ, χρησιμοποιήθηκαν για ρισκοκίνδυνες επενδύσεις, δημιουργώντας τα νέα χρηματοπιστωτικά προϊόντα, τα δομημένα ομόλογα CDO. Τα CDO παίρνοντας υψηλές βαθμολογίες από τους διάφορους οίκους αξιολόγησης, θεωρούνταν ασφαλή και φερέγγυα παραπλανώντας τους αγοραστές τους και οδήγησαν στον υπερδανεισμό από τραπεζικές επιχειρήσεις που δεν διέθεταν τα αναγκαία κεφάλαια και κατά κύριο λόγο η απληστία, επιδίωξη όλου και μεγαλύτερου κέρδους χωρίς φραγμούς, χωρίς ενδιασμούς, χωρίς προσοχή.

Η πολυπλοκότητα αυτή, (Stiglitz J., 2010) σε συνδυασμό με την ταχύτητα με την οποία επιδειωνόταν η κατάσταση και με την υψηλή μόχλευση των τραπεζών, όπως τα νοικοκυριά, έτσι και αυτές είχαν χρηματοδοτήσει τις επενδύσεις τους με πολύ υψηλό δανεισμό, σήμαινε ότι οι τράπεζες δεν γνώριζαν αν όσα όφειλαν στους καταθέτες τους και στους ομολογιούχους τους ξεπερνούσαν την αξία του ενεργητικού τους. Και αντιστοίχως ήταν δύσκολο να γνωρίζουν τη θέση οποιαδήποτε άλλης τράπεζας. Η επιτυχία αυτού του μοντέλου βασίστηκε σε πολύ εξελιγμένα συστήματα διαχείρισης κινδύνου και στην αξιολόγηση όλων αυτών των προϊόντων και των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων από τις εταιρείες αξιολόγησης πιστοληπτικού κινδύνου (rating agencies), ενώ ήταν φανερό ότι υπήρχαν πολλές περιπτώσεις παραβίασης του ισχύοντος κανονιστικού πλαισίου π.χ. λόγω «σύγκρουσης συμφερόντων» (conflict of interest). Ωστόσο η εμπιστοσύνη και η πίστη που στηρίζουν το τραπεζικό σύστημα εξανεμίστηκαν. Οι τράπεζες αρνούταν να

δανείσουν η μία στην άλλη ή απαιτούσαν πολύ υψηλά επιτόκια ως ανταμοιβή για την ανάληψη κινδύνου.

Έτσι, η αναστροφή της (Βαρουφάκης Γ., 2011) τάσης συνεχούς ανόδου των τιμών των ακινήτων στις ΗΠΑ συνοδεύτηκε με την κρίση στην αγορά ενυπόθηκων δανείων υψηλού κινδύνου (“subprime loans”). Η αγορά χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών άρχισε να κλυδωνίζεται καθώς αρκετά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα ήταν εκτεθειμένα σε πολύπλοκα δομημένα προϊόντα τα οποία, αν και είχαν βαθμολογηθεί με άριστα (AAA ή “triple A”) από τις εταιρίες αξιολόγησης πιστοληπτικού κινδύνου βασίζονταν σε δανειακές συμβάσεις οι οποίες ήταν στο μεγαλύτερο ποσοστό τους επισφαλείς. Ως αποτέλεσμα αυτών, το διεθνές χρηματοπιστωτικό σύστημα μετατράπηκε σε ένα τεράστιο κερδοσκοπικό παιχνίδι, που δεν ανταποκρινόταν στις πραγματικές ανάγκες της οικονομίας και δεν εξυπηρετούσε τη πραγματική παραγωγή. Δηλαδή η πορεία του συστήματος εξελίχθηκε σε μια τεράστια φούσκα.

Όταν η φούσκα έσκασε το καλοκαίρι του 2007, (Naude W.,2009) πολλά μεγάλα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα κατέρρευσαν το ένα μετά το άλλο. Τον Αύγουστο η American Home Mortgage, ένας από τους μεγαλύτερους χορηγούς στεγαστικών δανείων των ΗΠΑ υπέβαλλε αίτηση χρεοκοπίας, έχοντας ήδη απολύσει το μεγαλύτερο μέρος του προσωπικού της. Η εταιρεία ισχυρίστηκε ότι ήταν θύμα της κρίσης στη στεγαστική αγορά των ΗΠΑ, η οποία έπληξε πολλούς δανειολήπτες και δανειστές ενυπόθηκων δανείων χαμηλής ασφάλισης. Εν συνεχεία στις 9 Αυγούστου, οι αγορές πάγωσαν όταν η γαλλική τράπεζα BNP Paribas, διέκοψε τη λειτουργία τριών από τα επενδυτικά κεφάλαια, αξίας 2 δισεκατομμυρίων ευρώ, επικαλούμενη τα προβλήματα στον τομέα των ενυπόθηκων δανείων χαμηλής εξασφάλισης των ΗΠΑ. Η BPN ισχυρίστηκε ότι δεν μπορούσε να εκτιμήσει την αξία των περιουσιακών στοιχείων στα κεφάλαια επειδή η αγορά είχε πάψει να υφίσταται. Στις 16 Αυγούστου, η Countrywide Financial, ο μεγαλύτερος χορηγός ενυπόθηκων δανείων στις ΗΠΑ, ρευστοποίησε το πιστωτικό σύνολο της που ανερχόταν σε αξία στα 11,5 δις δολάρια. Η αυστραλιανή εταιρεία Rams και αυτή παραδέχτηκε ότι αντιμετώπιζε προβλήματα ρευστότητας. Στις 13 Σεπτεμβρίου ήρθε το πρώτο μεγάλο πλήγμα όπου αποκαλύφθηκε ότι η Northern Rock, η μεγαλύτερη βρετανική εταιρεία χορήγησης ενυπόθηκων στεγαστικών δανείων βρισκόταν στα όρια να χαρακτηριστεί ως

αφερέγγυα, γεγονός που αποτέλεσε το έναυσμα για την πρώτη μαζική ανάληψη καταθέσεων.

Στη συνέχεια το δεύτερο μεγάλο πλήγμα επήλθε (Βαρουφάκης Γ., 2011) με την Bear Stearns, πέμπτη μεγαλύτερη επενδυτική τράπεζα των ΗΠΑ, η οποία για να αποφύγει την πτώχευση, εξαγοράστηκε από την J.P. Morgan με τη μεσολάβηση της Fed και την εγγύηση του αμερικανικού δημοσίου. Οι αρχές των ΗΠΑ επίσης επενέβησαν για να σώσουν δύο επιχειρήσεις χορήγησης στεγαστικών δανείων Fannie May και Freddy Mac και το Σεπτέμβριο του 2008, η αμερικανική Κεντρική Τράπεζα προσέφερε έκτατη οικονομική ενίσχυση 85 δισεκατομμυρίων δολαρίων στην ασφαλιστική εταιρεία AIG για την αποφυγή κατάρρευσης της.

Στις 10 Σεπτεμβρίου, (Χουρδουβέλης Γ., 2009) η Lehman Brothers ανακοινώνει τεράστιες απώλειες για το τελευταίο τρίμηνο και, έπειτα από ένα πενήνήμερο αγωνιώδους αναζήτησης αγοραστή, αναγκάζεται να κηρύξει πτώχευση στις 15 Σεπτεμβρίου. Ήταν η πρώτη μεγάλη τράπεζα που χρεοκοπούσε. Είχε προηγηθεί ένα Σαββατοκύριακο έντονων διαβουλεύσεων στο κεντρικό κτήριο της Ομοσπονδιακής Τράπεζας της Νέας Υόρκης στη Liberty Street, με παρουσία του επικεφαλής της Fed και μετέπειτα υπουργού οικονομικών Timothy Geithner, του Προέδρου της Fed Ben Bernanke, και του υπουργού Οικονομικών Henry Paulson. Δεν βρέθηκε αγοραστής για τη Lehman αφού ο επίδοξος αγοραστής, που ήταν η Barclays, επέμενε σε παρόμοιες εγγυήσεις με αυτές που είχαν δοθεί στην JP Morgan για την εξαγορά της Bear Stearns τον προηγούμενο Μάρτιο. Έτσι αποφασίστηκε να αφηθεί η Lehman να καταρρεύσει. Η απόφαση να αφηθεί η Lehman να καταρρεύσει είχε σκοπό να μειώσει τον ηθικό κίνδυνο (moral hazard), αλλά ξαφνικά δημιουργήθηκε ένα ντόμινο ανησυχιών. Η ανησυχία μεταφέρθηκε κυρίως στους ασφαλιστικούς οργανισμούς που είχαν πουλήσει ασφάλειες έναντι του κινδύνου χρεοκοπίας οργανισμών όπως η Lehman, χρησιμοποιώντας παράγωγα προϊόντα.

Μεγαλύτερος κίνδυνος υπήρχε για την αμερικανική AIG, τη μεγαλύτερη ασφαλιστική εταιρία του κόσμου, της οποίας ο κομβικός ρόλος απειλούσε να προκαλέσει την πλήρη κατάρρευση του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού συστήματος. Ο συστηματικός κίνδυνος ήταν πλέον τεράστιος, αφού το κόστος της κατάρρευσής της ήταν πολύ μεγαλύτερο από ότι της διάσωσής της. Έτσι, την επόμενη μέρα μετά

τη χρεοκοπία της Lehman, στις 16 Σεπτεμβρίου 2008, η αμερικανική κυβέρνηση ανακοινώνει ένα πακέτο σωτηρίας \$85 δις. για την AIG με αντάλλαγμα το 80% της εταιρείας. Η AIG κρατικοποιείται, κάτι πρωτοφανές για την αμερικανική αγορά.

Τέλος, με την κατάρρευση της Lehman Brothers, (Buti M.,2009) τέταρτης μεγαλύτερης επενδυτικής τράπεζας των ΗΠΑ σκόρπισε το πανικό και πάγωσε την διατραπεζική αγορά διαχέοντας την κρίση και στην πραγματική αγορά μέσω του τραπεζικού συστήματος και της πιστωτικής ασφυξίας που προκλήθηκε. Η κρίση πέρασε πολύ γρήγορα στην πραγματική οικονομία των ΗΠΑ και του υπόλοιπου κόσμου επηρεάζοντας παγκοσμίως το εμπόριο, τις επενδύσεις, την κατανάλωση, τις θέσεις εργασίας και το βιοτικό επίπεδο. Η κρίση εξαπλώθηκε και στην άλλη πλευρά του Ατλαντικού με πρώτο θύμα την επενδυτική τράπεζα Northern Rock του Ηνωμένου Βασιλείου (Σεπτέμβριος 2007), αλλά και ελβετικές και γερμανικές τράπεζες. Ουσιαστικά μετά την κατάρρευση της Lehman Brothers σηματοδοτήθηκε η μεγαλύτερη μεταπολεμική παγκόσμια οικονομική κρίση και με αποκορύφωμα τη σημερινή ύφεση που αποτελεί την πιο μακρόχρονη και βαθιά ύφεση από τα τέλη του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου.

Κοντολογίς, (Stiglitz J.,2010) οι χρηματοπιστωτικές αγορές των ΗΠΑ είχαν αποφύγει σε ότι αφορούσε τις ουσιαστικές κοινωνικές λειτουργίες της διαχείρισης κινδύνων, κατανομής κεφαλαίων και κινητοποίησης αποταμιεύσεων, με παράλληλη διατήρηση του κόστους συναλλαγών σε χαμηλά επίπεδα. Αντιθέτως, είχαν δημιουργήσει κινδύνους, είχαν καταναείμει τα κεφάλαια με λάθος τρόπο και είχαν ενθαρρύνει την υπερχρέωση, επιβάλλοντας ταυτόχρονα υψηλό κόστος συναλλαγών.

Ένας από τους λόγους για τους οποίους απέτυχε το χρηματοπιστωτικό σύστημα να διαχειριστεί τους κινδύνους ήταν ότι η αγορά τους τιμολόγησε εσφαλμένα και τους παρερμήνευσε. Η αγορά παρερμήνευσε σε μεγάλο βαθμό τον κίνδυνο να αθετηθεί η εξόφληση των ενυπόθηκων δανείων και έκανε ένα ακόμα χειρότερο λάθος να εμπιστευτεί τους οίκους πιστοληπτικής αξιολόγησης και τις τράπεζες επενδύσεων όταν αυτές τιτλοποιούσαν τα εν λόγω δάνεια, βαθμολογώντας με AAA τα νέα προϊόντα. Επίσης οι τράπεζες παρερμήνευσαν σε μεγάλο βαθμό τον κίνδυνο που συνεπάγεται η υψηλή τραπεζική μόχλευση. Επιπλέον, επισφαλή στοιχεία ενεργητικού, που φυσιολογικά θα χρειαζόταν κατά πολύ υψηλότερες αποδόσεις για

να πείσουν τον κόσμο να διατηρήσει στην κατοχή του, απέφεραν χαμηλό ασφάλιστρο κινδύνου. Σε μερικές περιπτώσεις η κατά τα φαινόμενα λάθος τιμολόγηση και παρερμηνεία του κινδύνου βασιζόταν σε μια έξυπνη τακτική, οι τράπεζες πίστευαν ότι αν προέκυπταν προβλήματα, η FED και το Υπουργείο Οικονομικών θα έσπευδαν να τις σώσουν, όπως και έγινε.

Σύντομα η κρίση αυτή έγινε παγκόσμια, (Buti M.,2009) αναμενόμενο γεγονός, μιας και σχεδόν το ένα τέταρτο των αμερικανικών ενυπόθηκων δανείων είχε καταλήξει στο εξωτερικό. Αυτό βοήθησε αθέλητα τις ΗΠΑ διότι αν τα ιδρύματα του εξωτερικού δεν είχαν αγοράσει τόσα πολλά από τα τοξικά δάνεια και χρηματοπιστωτικά μέσα των ΗΠΑ, η κατάσταση στο εσωτερικό της χώρας μπορεί να ήταν χειρότερη. Αυτός ήταν και ένας από τους πολλούς λόγους που η αμερικανική κρίση έγινε παγκόσμια, ωστόσο η οικονομία των ΗΠΑ εξακολουθεί να είναι η μεγαλύτερη και δύσκολα μια τόσο μεγάλη κάμψη της οικονομικής δραστηριότητας δεν θα είχε παγκόσμιο αντίκτυπο.

Η παγκόσμια οικονομία (Πέτσας Σ.,2009) πλέον δεν είχε να αντιμετωπίσει μόνο τη χρηματοπιστωτική κρίση αλλά και άλλα δύο γεγονότα: την άνοδο των τιμών των εμπορευμάτων, ιδίως του πετρελαίου και των τροφίμων, και τις ανισορροπίες που προκλήθηκαν στις αγορές κατοικίας όχι μόνο στις ΗΠΑ, αλλά και σε πολλές χώρες της ευρωζώνης όπως η Ιρλανδία και η Ισπανία από την ιδιαίτερα χαλαρή νομισματική πολιτική των περασμένων χρόνων. Επιπλέον, αποπροσανατόλισε προσωρινά τη συζήτηση από τη διαπίστωση ότι το ισχύον ρυθμιστικό πλαίσιο είχε αποδειχθεί ακατάλληλο ενώ, ταυτόχρονα, ήταν συστηματική η παραβίασή του και όχι μόνο λόγω της εγγενούς σύγκρουσης συμφερόντων που αντιμετώπιζαν οι εταιρίες αξιολόγησης πιστοληπτικού κινδύνου. Παράλληλα, η «όρεξη» για αναζήτηση ολοένα και περισσότερο επικίνδυνων επενδυτικών ευκαιριών από τους διαχειριστές των επενδυτικών κεφαλαίων που είχε καλλιεργηθεί από τα ιδιαίτερα χαμηλά επιτόκια, αντιστράφηκε απότομα σε αναζήτηση πιο ασφαλών επενδύσεων (“flying to quality”) προκαλώντας χάος σε αγορές χρήματος και κεφαλαίου αλλά και σε ολόκληρες αναδυόμενες οικονομίες.

Όταν αποφάσισαν να αφήσουν τη Lehman (Χαρδούβελης Γ., 2009) Brothers να πτωχεύσει (15/09/2008), η αβεβαιότητα έδωσε τη θέση της σε πανικό και ουσιαστικό

πάγωμα της διατραπεζικής αγοράς επεκτείνοντας ραγδαία την κρίση και στην πραγματική οικονομία μέσω του καναλιού του τραπεζικού συστήματος και της «πιστωτικής ασφυξίας» (credit crunch) που προκλήθηκε. Έτσι τα spreads εκτοξεύθηκαν και οι επενδυτές θορυβήθηκαν για τα επενδυτικά τους χαρτοφυλάκια. Τα ιδρύματα ανέκανα να χρηματοδοτηθούν πούλησαν τα επενδυτικά προϊόντα που είχαν συγκεντρώσει σε πολύ χαμηλές τιμές περιορίζοντας έτσι τα διαθέσιμα τους. Με μια κίνηση «ντόμινο» στην αγορά έπεσαν οι τιμές και στα αντίστοιχα προϊόντα μειώνοντας παράλληλα τα έσοδα και τα δανειακά κεφάλαια. Η αντίδραση των τραπεζικών οργανισμών ήταν να μειώσουν άμεσα τα επενδυτικά κεφάλαια για τις τράπεζες και να διαθέσουν ρευστότητα ώστε να αποφευχθεί μια νέα προσφυγή σε μαζικές πωλήσεις ρίχνοντας και άλλο τις τιμές.

Έτσι η κατάρρευση της Lehman Brothers (Obstfeld M., Rogoff K., 2009) έφερε στο φώς τα προβλήματα που ήδη υπήρχαν επί χρόνια, το γεγονός ότι οι τράπεζες δεν γνώριζαν ποια ήταν η καθαρά θέση τους και αντίστοιχα το ίδιο συνέβαινε για οποιαδήποτε άλλη επιχείρηση στην οποία δάνειζαν και ως επακόλουθο προκλήθηκε μαζική απόσυρση χρημάτων από το τραπεζικό σύστημα.

Μετά την κατάρρευση της Lehman Brothers, την εθνικοποίηση των Fannie Mae και Freddie Mac, και την επιχείρηση διάσωσης της AIG, η αμερικανική κυβέρνηση έσπευσε να ενισχύσει τις τράπεζες με ένα τεράστιο πρόγραμμα διάσωσης, ύψους 700 δισεκατομμυρίων δολαρίων, στο πλαίσιο του προγράμματος που ονομάστηκε “Troubled Asset Relief Program-TARP”. Η πολιτική που εφαρμόστηκε βοήθησε κατά πολύ τις τράπεζες, αλλά αγνόησε τις εκατομμύρια κατασχέσεις κατοικιών. Έτσι η απώλεια πλούτου (Stiglitz J., 2010) προκάλεσε πιέσεις σε πολλά τμήματα της οικονομίας, σημειώθηκαν χρεωκοπίες και αν ακόμα οι εταιρίες ή τα άτομα δεν πτώχευαν, περιόρισαν τις δαπάνες τους. Έτσι οι αμερικανοί πολίτες ήταν απίθανο να συνεχίσουν να ζουν όπως και πρώτα χωρίς να αποταμιεύουν. Κάποιοι ήλπιζαν ότι οι εξαγωγές θα μπορούσαν να σώσουν την αμερικανική οικονομία, διότι είχαν βοηθήσει για να μετριαστεί η πτώση κατά τη διάρκεια του 2008. Όμως σε ένα παγκοσμιοποιημένο κόσμο, τα προβλήματα σε ένα μέρος του συστήματος αντανακλώνται και αλλού. Αυτό σήμαινε ότι ήταν μάλλον απίθανο να καταφέρουν οι

ΗΠΑ να βγουν από την κρίση χάρη στις εξαγωγές, όπως είχε κάνει η Ασία μια δεκαετία νωρίτερα.

Το Εθνικό Γραφείο Οικονομικών Ερευνών² ορίζει την ύφεση ως σημαντική συρρίκνωση της οικονομικής δραστηριότητας που εξαπλώνεται σε ολόκληρη την οικονομία και διαρκεί περισσότερους από ολίγους μήνες. Μεταξύ των δεικτών που παρακολουθεί είναι το ΑΕΠ και η απασχόληση, οι οποίοι είναι οι βασικοί, όπως επίσης και το εισόδημα, τις πωλήσεις και τη βιομηχανική παραγωγή. Είναι αξιοσημείωτο πως βασικά μακροοικονομικά μεγέθη το πρώτο τρίμηνο του 2009 ήταν χειρότερα από τα αντίστοιχα του τελευταίου τριμήνου του 2008. Τα στοιχεία είναι ενδεικτικά και συντριπτικά διότι υπάρχει δραστική περιστολή των καταναλωτικών και επενδυτικών δαπανών, κατάρρευση του διεθνούς εμπορίου, δραματική συρρίκνωση της βιομηχανικής παραγωγής και του ΑΕΠ, εκτίναξη της ανεργίας και της μερικής απασχόλησης. Ωστόσο η ανεργία αποτελεί την κύρια αιτία αύξησης των κατασχέσεων κατοικιών στις ΗΠΑ, που σημείωσαν άνοδο 32% σε ετήσια βάση. Τα μη εξυπηρετούμενα στεγαστικά δάνεια παρά τα συνεχιζόμενα ομοσπονδιακά και πολιτειακά προγράμματα για την αποφυγή των κατασχέσεων πληθαίνουν.

Η Κρίση στην Ευρώπη

Στην αρχή πολλοί (Stiglitz J.,2010) στην Ευρώπη πίστευαν ότι η ευρωπαϊκή οικονομία θα μπορέσει να μείνει ανεπηρέαστη και ότι θα μπορέσει να συνεχίσει να διατηρεί τους ρυθμούς μεγέθυνσης της παρά το γεγονός ότι η Αμερική αντιμετωπίζει κάμψη της οικονομικής δραστηριότητας της, πιστεύοντας ότι η οικονομική μεγέθυνση της Ασίας θα τις έσωζε από την ύφεση. Οι οικονομίες της Ασίας εξακολουθούν να είναι πολύ μικρές, διότι ολόκληρη η κατανάλωση της Ασίας αντιστοιχεί μόλις στο 40% της κατανάλωσης των ΗΠΑ και η μεγέθυνση τους εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τις εξαγωγές των ΗΠΑ. Παρ' όλα αυτά τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα της Ευρώπης υπέφεραν επειδή είχαν αγοράσει τοξικά ενυπόθηκα δάνεια.

²Μακροβιότερη από τις μεταπολεμικές η σημερινή ύφεση 29/7/2009, Ειδήσεις Wall street journal, Χρηματοπιστωτική κρίση, www.naftemporikh.gr

Έτσι , η κρίση μεταδόθηκε (Zambramowicz K.,Brooks K.,Touray F., 2009) στην πραγματική οικονομία μετά την κατάρρευση της επενδυτικής τράπεζας Lehman τον Σεπτέμβριο του 2008.

Η κρίση μεταφέρθηκε στην Ευρώπη, κυρίως, μέσω του βρετανικού χρηματοπιστωτικού συστήματος. Η εξαγορά της αγγλικής τράπεζας HBOS, η οποία πτώχευσε, από την Lloyds TSB, έδωσε το έναυσμα για μια αλληλουχία εξαγορών. Ο διεθνής χαρακτήρας της κρίσης επιβεβαιώθηκε όταν η κεντρική Τράπεζα της Αγγλίας υποχρεώθηκε, στις 14 Σεπτεμβρίου του 2007, να παραχωρήσει δάνειο στην ιδιωτική Northern Rock, έναν από τους πιο κεντρικούς άξονες στον χώρο των στεγαστικών δανείων. Οι πελάτες της τράπεζας εκταμίευσαν ένα δισεκατομμύριο στερλίνες σε διάστημα λίγων ωρών. Μερικούς μήνες αργότερα, στις 17 Φεβρουαρίου του 2008 η Northern Rock, δεν ξεπερνούσε τα προβλήματα της και κρατικοποιούνταν. Η σύνδεση των αγορών μετέφερε την κρίση του τραπεζικού συστήματος στην Ευρώπη, ωστόσο οι διαφορετικές συνθήκες της Ευρωζώνης μετέτρεπαν το πρόβλημα σε ακόμα πιο σύνθετο. Ένα σύνολο από παράγωγα που δημιούργησαν Αμερικανικές Τράπεζες (Goldman Sachs) είχαν αγοραστεί από Αγγλικές, Γαλλικές ακόμα και από συντηρητικές Ελβετικές τράπεζες.

Η Goldman Sachs (Βαρουφάκης Γ.,2011) δημιούργησε CDO's (δομημένα πάνω σε στεγαστικά δάνεια φτωχών που γνώριζε ότι δεν θα αποπληρωθούν) αλλά και κάποια τοξικά παράγωγα (CDS) (που αφορούσαν επί της ουσίας στοιχήματα ότι τα CDO's θα καταρρεύσουν) τα οποία είχαν περάσει στα χέρια μεγάλων Ευρωπαϊκών Τραπεζών όπως η Γερμανική IKB και η Royal Bank of Scotland δημιουργώντας ζημιές πολλών εκατομμυρίων. Τα παράγωγα αυτά που χρησιμοποιούνταν εντός του χρηματοπιστωτικού συστήματος δίκην ιδιωτικού χρήματος αποδείχθηκαν «μολυσμένα». Η συνειδητοποίηση του προβλήματος προκάλεσε έλλειψη εμπιστοσύνης αναφορικά με την φερεγγυότητα των τίτλων, η οποία ακολούθως προκάλεσε ξαφνική έλλειψη ρευστότητας στην αγορά. Η ανάγκη να αντικατασταθούν τα προϊόντα αυτά με πραγματικό χρήμα, ήταν επιτακτική, σε διαφορετική περίπτωση, θα κατέρρεαν άμεσα και για πάντα, τράπεζες με τεράστια οικονομική επιφάνεια. Μπροστά σε αυτό το δίλημμα, η Ευρώπη επέλεξε να αντιγράψει την πολιτική της Αμερικής.

Έτσι, οι πραγματικές οικονομίες ΕΕ (Naude W.,2009) άρχισαν να βιώνουν τις αρνητικές συνέπειες της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης μέσα από δύο βασικά κανάλια, το κανάλι του χρηματοπιστωτικού τομέα, συμπεριλαμβανομένης της κινήσεως κεφαλαίων, και το κανάλι του διεθνούς εμπορίου. Η μετάδοση της κρίσης αντικατοπτρίστηκε στην επιβράδυνση των κεφαλαιακών εισροών, την πτώση της πιστωτικής επέκτασης και της ανόδου των δανείων σε καθυστέρηση. Έτσι, όπως έχουν σήμερα διαμορφωθεί οι παγκόσμιες συνθήκες, οι κίνδυνοι βρίσκονται εν ισχύ για τη ΟΝΕ και, κατά συνέπεια, για τις τράπεζες που δραστηριοποιούνται στην περιοχή.

Το μοντέλο ανάπτυξης (Γκιώνης Ι.,2009) των οικονομιών τους βασίστηκε στις εισροές κεφαλαίων που υποστήριζαν μια γρήγορη ανάπτυξη, γεγονός που συνέβαλλε στην δημιουργία τεράστιων ελλειμμάτων του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών και σημαντικού εξωτερικού, κυρίως ιδιωτικού χρέους. Τα μεγάλα εξωτερικά ελλείμματα σε συνδυασμό με το εξωτερικό χρέος που λήγει έφεραν στο προσκήνιο τις αυξημένες ανάγκες εξωτερικής αναχρηματοδότησης των χωρών της ΟΝΕ. Επιπλέον, η στενότητα ρευστότητας, το κακό επενδυτικό κλίμα στις παγκόσμιες αγορές και η συνεπαγόμενη επιβράδυνση στην κίνηση κεφαλαίων δημιούργησαν την ανάγκη για άμεση εύρεση χρηματοδοτικών πόρων. Έτσι η επιβράδυνση των κεφαλαιακών εισροών έχει άμεση αρνητική επίπτωση στην οικονομική δραστηριότητα, λόγω της αδυναμίας χρηματοδότησης της εγχώριας κατανάλωσης και των εγχώριων επενδύσεων. Η επιβράδυνση της οικονομικής δραστηριότητας έχει αντίκτυπο στα δημοσιονομικά μεγέθη και αυτό ενέχει τον κίνδυνο να χρειαστεί επιπρόσθετη χρηματοδότηση από το ΔΝΤ, όπως και έγινε..

Η πιστωτική επέκταση στην ΟΝΕ βασίστηκε κατά κύριο λόγο στην εξωτερική χρηματοδότηση παρά στις εγχώριες καταθέσεις. Η επιδείνωση των συνθηκών εξωτερικής χρηματοδότησης (Obstfeld M., Rogoff K.,2009) είχε ως συνέπεια η πιστωτική επέκταση στις περισσότερες χώρες να σημειώσει τα πρώτα ορατά σημάδια κάμψης το φθινόπωρο του 2008. Η επιβράδυνση παρουσιάστηκε πιο έντονη στις χώρες όπου ο λόγος των εγχώριων δανείων προς τις εγχώριες καταθέσεις ήταν σημαντικά μεγαλύτερος της μονάδος. Στις περιπτώσεις των οικονομιών αυτών το κόστος δανεισμού αυξήθηκε της πτώσης των μακροοικονομικών δεικτών ως ένδειξη

μη-φερεγγυότητας, γεγονός που αύξησε τα spreads τους. Ακόμα, η αναμενόμενη αύξηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων λόγω της κάμψης της οικονομικής δραστηριότητας και τα δάνεια σε ξένο νόμισμα ώθησαν τις τράπεζες να αυστηροποιήσουν τα κριτήρια δανεισμού. Ο ρυθμός πιστωτικής επέκτασης σημείωσε κατακόρυφη κάμψη ώστε να επικρατούν συνθήκες πιστωτικής ασφυξίας.

Η προσδοκία της ένταξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Μαρκεζίνης Β., 2010) και αργότερα στην Ευρωζώνη, ώθησε τους καταναλωτές και τις επιχειρήσεις των χωρών αυτών να αναλάβουν το ρίσκο δανεισμού με ελκυστικά μεν επιτόκια, αλλά σε ξένο νόμισμα. Οι υποτιμητικές τάσεις των τοπικών νομισμάτων διογκώνουν το πραγματικό κόστος δανεισμού, γιατί ένα σημαντικό ποσοστό των δανείων περίπου το μισό σε πολλές χώρες είναι σε ξένο νόμισμα. Κατά συνέπεια, αναμένονται προβλήματα στην εξυπηρέτηση των δανείων των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων. Αυτό που έχει παρατηρηθεί είναι αύξηση των δανείων σε καθυστέρηση. Η αμφισβήτηση και η αφερεγγυότητα οδήγησαν πανικόβλητους καταθέτες, προκειμένου να αποσύρουν τα χρήματά τους.

Όσον αφορά το κανάλι του διεθνές εμπορίου, (Naude W., 2009) οι περισσότερες αναπτυσσόμενες οικονομίες της ΕΕ έθεσαν τα θεμέλια της οικονομικής τους ανάπτυξης στις εξαγωγές. Συνέπεια της κρίσης είναι, επομένως, η μείωση των εσόδων από εξαγωγές. Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο αναμένει μείωση του όγκου των εμπορικών συναλλαγών από 12.9 τοις εκατό το 2010 σε 5.6 τοις εκατό το 2013. Αυτό θα προκύψει μέσα από τη μείωση των τιμών των βασικών προϊόντων, την περιορισμένη ζήτηση στις προηγμένες οικονομίες και τη μείωση του τουρισμού. Συγκεκριμένα, η υποχώρηση στις τιμές των εμπορευμάτων επιφέρει ζημίες στις χώρες που είναι σημαντικοί εξαγωγείς εμπορευμάτων, διότι επιδεινώνει το ισοζύγιο πληρωμών και ασκεί πιέσεις για υποτίμηση της αξίας του νομίσματος.

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Cameron D., 2010) το σχέδιο για την αντιμετώπιση της κρίσης, τη στήριξη και την ανάκαμψη της οικονομίας κατατέθηκε το Δεκέμβριο του 2008. Η ανάπτυξη κοινών στρατηγικών σε συνδυασμό με την προώθηση των μακροπρόθεσμων στόχων της Ευρωπαϊκής Ένωσης ήταν το βασικό χαρακτηριστικό αυτού του σχεδίου. Στόχος είναι η τόνωση της αγοράς και η λήψη μέτρων για τη στήριξη των επιχειρήσεων και της απασχόλησης. Οι βασικοί άξονες για την

αντιμετώπιση της κρίσης είναι η εισαγωγή ρευστότητας στην οικονομία ώστε να τονωθεί η ζήτηση και η προώθηση των επενδύσεων με μακροπρόθεσμο στόχο την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της Ευρώπης, πάντα όμως λαμβάνοντας υπόψη τους περιορισμούς του Συμφώνου Σταθερότητας, το οποίο δίνει έμφαση στη δημοσιονομική πειθαρχία και τη νομισματική σταθερότητα.

Παρά την εισροή εκατομμυρίων (Jackson K.,2009) στην αγορά από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα για την ενίσχυση της ρευστότητας και τη σταδιακή μείωση του επιτοκίου της σε 1%, το χαμηλότερο από την καθιέρωση του ευρώ, οι οικονομίες των ευρωπαϊκών χωρών τόσο εντός όσο και των εκτός ευρωζώνης δεν έμειναν ανεπηρέαστες.

Αντίθετα, πολλές από αυτές επλήγησαν με κάθετη πτώση του ρυθμού ανάπτυξης τους, εκτίναξη της ανεργίας τους, αύξηση των ελλειμμάτων και χρεών τους, ενώ ορισμένες κινδύνευσαν με κατάρρευση με κατάρρευση του χρηματοπιστωτικού τους συστήματος και κατ' επέκταση με χρεοκοπία. Άλλες από αυτές επηρεάστηκαν περισσότερο και άλλες σε μικρότερο βαθμό από την εκδήλωση της κρίσης. Οι χώρες που επλήγησαν θα μπορούσαν να χωριστούν να χωριστούν σε τέσσερις κατηγορίες, ανάλογα με το βαθμό που επηρεάστηκαν.

Στην **πρώτη κατηγορία**³ περιλαμβάνονται οι χώρες οι οποίες οι οικονομίες τους είχαν ισχυρούς δεσμούς με την αγορά παραγωγών των Ηνωμένων Πολιτειών όπως το Ηνωμένο Βασίλειο, η Ισλανδία, η Ιρλανδία και η Ελβετία.

Στη **δεύτερη κατηγορία**³ περιλαμβάνονται σχεδόν όλες οι μεσογειακές χώρες της Νότιας Ευρώπης Ελλάδα, Ισπανία, Πορτογαλία, Ιταλία και σε μικρότερο βαθμό την Γαλλία. Ωστόσο σε αυτή τη κατηγορία συμπεριλαμβάνονται οι χώρες αυτές για διάφορους λόγους. Ένας λόγος πολύ χαρακτηριστικός είναι το ελλειμματικό ισοζύγιο πληρωμών (Ελλάδα), η κατασκευαστική φούσκα των ακινήτων (Ισπανία), τη μεγάλη ζήτηση παραθεριστικής κατοικίας και δεύτερης κατοικίας που σημειώνεται στο ευρωπαϊκό Νότο μετά την έναρξη κυκλοφορίας του ευρώ.

³ Χριστοδουλάκης Ν.,(29/5/2009) Ανοικτή συζήτηση «Η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Πρόκληση της Οικονομικής Κρίσης», <http://icp-forum.gr/wp/?p=937>

Στην **τρίτη κατηγορία** ³ ανήκουν οι Βαλτικές χώρες και Βαλκάνια που αντιμετωπίζουν πολύ μεγάλα ελλείμματα στο ισοζύγιο πληρωμών όχι λόγω της υπερκατανάλωσης και της κατασκευαστικής έκρηξης του Νότου, αλλά λόγω του γεγονότος ότι υπερδανείστηκαν για να εισάγουν μηχανολογικό και παραγωγικό εξοπλισμό θέλοντας να κάνουν τις επενδύσεις και να εισέλθουν σε μια βιομηχανική ανάπτυξη. Η οικονομική ανάπτυξη αυτών των χωρών είναι άμεσα εξαρτημένη από τις τράπεζες των χωρών από τις οποίες δανείστηκαν τεράστια ποσά, που σε συνάλλαγμα, κυρίως από τράπεζες της ευρωζώνης αγγίζουν συνολικά τα 1,3 τρις δολάρια.

Τέλος, στην **τέταρτη κατηγορία** ³ ανήκουν οι χώρες όπως η Αυστρία ή η Σουηδία, οι οποίες δεν ήταν ιδιαίτερα εκτεθειμένες στο εσωτερικό τους, ούτε υπερκατανάλωσαν, αλλά εκτέθηκαν δανείζοντας στις μεταβατικές οικονομίες της προηγούμενης κατηγορίας. Παραδείγματος χάριν, μόνο τα δάνεια της Αυστρίας προς άλλες χώρες ανέρχονται στα 270 δις δολάρια, ποσό που ισοδυναμεί με το 80% του αυστριακού ΑΕΠ.

Οι πρωτοβουλίες της Ευρώπης (Jackson K.,2009) απαιτούσαν και απαιτούν πιο σύνθετες αποφάσεις. Αρχικά, η νομισματική πολιτική της Ευρώπης απαιτεί πιο συντηρητικές πολιτικές καθώς το ευρώ, σε αντίθεση με το δολάριο, δεν έχει το πλεονέκτημα να αποτελεί το παγκόσμιο νόμισμα και να παίρνει αξία από τις συναλλαγές που γίνονται σε κάθε γωνιά του πλανήτη. Συνεπώς κάθε αύξηση-μείωση της προσφοράς χρήματος πρέπει να γίνεται ελεγχόμενα και σταδιακά για να αποφεύγονται απρόβλεπτες μεταβολές στην οικονομία της Ευρωζώνης. Επιπλέον η Ευρώπη δεν διαθέτει εσωτερικό μηχανισμό ανανέωσης των πλεονασμάτων που θα επέτρεπε να επενδύονται τα κέρδη των πλεονασματικών χωρών (Γερμανία) στις ελλειμματικές (Ελλάδα) ώστε να λειτουργήσει η ευρωζώνη σε ρυθμούς πραγματικής σύγκλισης. Το γεγονός αυτό γίνεται ακόμα πιο έντονο αν αναλογιστούμε ότι στην Ευρώπη λειτουργούν ταυτόχρονα χώρες με τεράστιες ανισορροπίες που διαθέτουν το ίδιο νόμισμα και τελείως διαφορετική ανταγωνιστικότητα.

Οι χώρες της Ευρωζώνης (Buti M.,2009) λειτουργούν υπό καθεστώς νομισματικής σύγκλισης καθώς ΕΚΤ είναι υπεύθυνη για το κοινό νόμισμα και την αξία του. Ταυτόχρονα όμως κάθε κράτος-μέλος είναι υπεύθυνο για τα χρέη του, τα έσοδά του (δηλαδή τους φόρους του) και για το πού ξοδεύει τα χρήματά του. Σε αντίθεση

λοιπόν με τις ΗΠΑ που έχουν ενιαία δημοσιονομική και νομισματική πολιτική τα κράτη της Ευρωζώνης δεν έχουν την ευελιξία του δικού τους νομίσματος και δεν μπορούν να αυξήσουν την ανταγωνιστικότητά τους με αποτέλεσμα να αμβλύνονται οι ανισοροπίες.

Η ενοποιημένη και με κοινό όραμα πλέον Ευρώπη ήρθε αντιμέτωπη με σημαντικές αποφάσεις την στιγμή που τα θεμέλια της έτριζαν και η αμφισβήτηση ως προς την βιωσιμότητά της εντεινόταν. Από το 1980, η προσπάθεια οικονομικής και πολιτικής συγκρότησης της Ευρώπης γεννούσε συνεχώς νέα διογκούμενα εμπόδια, κάνοντάς την ακόμα πιο ευάλωτη σε μια τόσο ισχυρή δόνηση όπως αυτή του 2008. Η κατάρρευση του χρηματοπιστωτικού συστήματος στην Αμερική ήταν απλά η αφορμή να βγουν στην επιφάνεια οι ανισοροπίες που υπήρχαν τόσα χρόνια κυρίως λόγω του ενδο-ευρωπαϊκού ανταγωνισμού.

Έτσι ήρθαν στο φως (Schelkle W.,2012) οι δομικές και λειτουργικές αδυναμίες στο σύστημα διακυβέρνησης της ΟΝΕ. Πρώτον, μια πρώτη αδυναμία που διαφάνηκε είναι ο περιορισμός της παρεμβατικής ικανότητας της κοινής νομισματικής πολιτικής. Σε αντίθεση με άλλες χώρες όπως οι ΗΠΑ η νομισματική πολιτική της Ευρωζώνης έχει ως αποκλειστικό στόχο τη διασφάλιση της νομισματικής σταθερότητας, με ανώτατο μέσο ετήσιο πληθωρισμό το 2%. Έτσι με τη δημιουργία του ευρώ, η ευθύνη χάραξης και εφαρμογής της νομισματικής πολιτικής περνάει πλήρως στη δικαιοδοσία της ΕΚΤ και του ΕΣΚΤ, τα οποία λειτουργούν ανεξάρτητα από τις επιλογές των εθνικών κυβερνήσεων και των οργάνων της ΕΕ. Αυτό έχει (Αλαβάνος Α.1999) ως συνέπεια να αποκλείονται άλλοι στόχοι όπως αυτός της οικονομικής μεγέθυνσης και της απασχόλησης, στερώνοντας έτσι από τα κράτη-μέλη ένα σημαντικό εργαλείο της αντικυκλικής πολιτικής. Η συγκεκριμένη στόχευση της νομισματικής πολιτικής ήταν αποτέλεσμα της γερμανικής επιμονής προκειμένου να συμμετάσχει στην ΟΝΕ. Στην ουσία, πρόκειται για μεταφορά του μονεταριστικού μοντέλου της Bundesbank από το γερμανικό εθνικό επίπεδο στο υπερεθνικό.

Δεύτερον, με την επίτευξη της ΟΝΕ (Αργείτης Γ.1999) είναι σταδιακή η απώλεια των μεσών της νομισματικής και συναλλαγματικής πολιτικής σε εθνικό επίπεδο των κρατών-μελών. Θεωρούνται ιδιαίτερης σημασίας στην επίτευξη του σκοπού της μακροοικονομικής σταθερότητας σε εθνικό επίπεδο. Με την απώλεια της

νομισματικής αυτονομίας θυσιάζονται ως ένα βαθμό οι στόχοι της εθνικής οικονομικής πολιτικής, έτσι όπως αυτοί οριοθετούνται από την εκάστοτε κυβέρνηση. Έτσι η άσκηση μια ενιαίας νομισματικής πολιτικής μπορεί να μην ικανοποιεί τις μακροοικονομικές ανάγκες κάποιων χωρών κάθε χρονική στιγμή. Μετά την κυκλοφορία του ευρώ, κανένα εργαλείο νομισματικής πολιτικής δεν είναι διαθέσιμο για την επίτευξη εθνικών στόχων, αφού τα επιτόκια καθορίζονται από την ΕΚΤ και το ΕΣΚΤ, ενώ οι συναλλαγματικές ισοτιμίες είναι διαχρονικά σταθερές.

Τρίτον, η μείωση της δυνατότητας (Αλαβάνος Α.,1999) των κρατών-μελών να ασκήσουν αντι-κυκλικές μακροοικονομικές πολιτικές. Αυτό συνεπάγεται ότι σε περίπτωση κρισιακών καταστάσεων σε ορισμένες χώρες ή και στο σύνολο της ΕΕ, οι εθνικές κυβερνήσεις δεν έχουν ουσιαστικά περιθώρια άσκησης αντι-κυκλικής πολιτικής (τόνωση της παραγωγής, της απασχόλησης, της κατανάλωσης κτλ.) με αποτέλεσμα την ένταση των οικονομικών και κοινωνικών αδιεξόδων. Από την άλλη οι υπερεθνικοί μηχανισμοί ρύθμισης και ιδιαίτερα η δημοσιονομική πολιτική, σε επίπεδο ΕΕ είναι πολύ αδύναμοι να ανταποκριθούν σε απαιτήσεις τέτοιας πολιτικής και προώθησης της πραγματικής σύγκλισης και κοινωνικής συνοχής. Κατά συνέπεια η διαδικασία επίλυσης των συσσωρευμένων αντιθέσεων της κεφαλαιοκρατικής αναπαραγωγής, θα γίνεται κυρίως με όρους αγοράς, η οποία για αδύναμες οικονομίες, συνεπάγεται παρατεταμένη ύφεση και στασιμότητα, διαίωνηση του αναπτυξιακού χάσματος, υψηλή ανεργία, μείωση πραγματικών μισθών και τελικά απομάκρυνση αντί προσέγγιση οικονομιών και αναπαραγωγή κοινωνικών και περιφερειακών ανισοτήτων.

Τέταρτον, η απουσία μηχανισμών (Eichengreen B.,2009) πρόληψης και διαχείρισης κρίσεων. Η απουσία αυτή μπορεί να αποδοθεί στην προσδοκία των τότε πολιτικών ηγεσιών των κρατών-μελών, ότι η νομισματική σταθερότητα και η δημοσιονομική πειθαρχία, σε συνδυασμό με το συντονισμό της οικονομικής πολιτικής, θα απέτρεπαν την εμφάνιση διαταραχών ή κρίσεων στο εσωτερικό της Ευρωζώνης ή θα τις περιόριζαν στην επικράτεια μεμονωμένων κρατών, χωρίς κινδύνους μετάδοσης στα άλλα κράτη-μέλη. Η ανυπαρξία θεσμοθετημένων μηχανισμών πρόληψης και διαχείρισης κρίσεων, ενδεχομένως, να ήταν σκόπιμη, προκειμένου να μην υπάρξει ανασφάλεια στις αγορές.

Πέμπτον, ιδιαίτερα προβλήματα (Μπίστη Ν.,1999) προκαλούνται με τα κράτη-μέλη που δεν έχουν κατορθώσει να εξισορροπήσουν σε μακροπρόθεσμη βάση τα δημοσιονομικά τους, καθώς και στα λιγότερο αναπτυγμένα κράτη-μέλη των οποίων οι παραγωγικές δομές και η διάρθρωση των εμπορικών συναλλαγών είναι διαφορετικές από αυτές των περισσότερο αναπτυγμένων χωρών. Η περιορισμένη κινητικότητα του παραγωγικού κεφαλαίου και της εργασίας μεταξύ των πλουσιότερων και των φτωχότερων κρατών-μελών της ζώνης του ευρώ, δείχνει ότι η λειτουργία της αγοράς από μόνης της δεν επαρκεί για την αντιμετώπιση των οικονομικών διαταραχών που συνήθως πλήττουν τις φτωχότερες χώρες με μεγαλύτερη ένταση. Έτσι διαφαίνεται πιο έντονα η έλλειψη μηχανισμών αλληλεγγύης μεταφοράς εισοδημάτων από τις χώρες που ωφελούνται περισσότερο από την νομισματική ένωση, προς τις χώρες που αντιμετωπίζουν προβλήματα στον εσωτερικό ανταγωνισμό και εμφανίζουν ελλείμματα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών τους με άλλες χώρες της Ευρωζώνης. Προφανώς, αγνοήθηκε η σημασία της εξισορρόπησης του ισοζυγίου πληρωμών εντός της Ευρωζώνης και θεωρήθηκε ότι το βάρος της προσαρμογής οφείλουν να το φέρουν αποκλειστικά τα ελλειμματικά κράτη-μέλη.

Έκτον, έγινε εμφανής (De Grauwe P.,2012) η εξάρτηση των κρατών-μελών από τις ιδιωτικές χρηματοπιστωτικές αγορές λόγω της απουσίας «έσχατου καταφύγιου» σε περιόδους κρίσεων. Τα κράτη-μέλη, σε αντίθεση με όλα σχεδόν τα άλλα κράτη του κόσμου, δεν έχουν καμία δυνατότητα προσφυγής στις κεντρικές τους τράπεζες σε περιόδους κρίσεων. Συνεπώς, ο δανεισμός τους σε ευρώ είναι ουσιαστικά ανάλογος του δανεισμού σε ξένο νόμισμα. Εάν οι αγορές σταματήσουν το δανεισμό τότε η μόνη λύση είναι ο εξωτερικός δημόσιος δανεισμός ή η χρεοκοπία (De Grauwe 2011 and 2012).

Το σύστημα (Wolf M.,2012) διακυβέρνησης της Ευρωζώνης, πέραν των δομικών αδυναμιών και ελλειμμάτων του, απέτυχε ως ένα βαθμό, να λειτουργήσει αποτελεσματικά. Έτσι, για παράδειγμα, η περιβόητη δημοσιονομική πειθαρχία καταργήθηκε στην πράξη, κυρίως όταν η Γερμανία και η Γαλλία αρνήθηκαν το 2003/4 να μειώσουν τα δημοσιονομικά ελλείμματά τους. Η «αλληλεγγύη» μεταξύ των υπουργών οικονομικών (Eichengreen B.,2012) επέφερε μία άκρως ελαστική

εφαρμογή των διαδικασιών και των κυρώσεων. Η αναθεώρηση του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης το 2005 εισήγαγε ρήτρες εξαιρέσεων από τα κριτήρια δημοσιονομικής πειθαρχίας, με αποτέλεσμα οι περισσότερες χώρες να κάνουν χρήση αυτών, ειδικά μετά το 2008. Σήμερα, οι περισσότερες χώρες της Ένωσης δεν θα μπορούσαν να ενταχθούν στην ΟΝΕ. Από τα στατιστικά στοιχεία που καταγράφονται μηνιαίως αποδεικνύουν συνεχώς τη δυσμενή κατάσταση την οποία έχει περιέλθει η Ευρώπη κατά τη διάρκεια της κρίσης. Σύμφωνα με το ΔΝΤ, η παρατηρούμενη κρίση είναι η βαθύτερη κρίση των 13 τελευταίων ετών τουλάχιστον.

Μακροοικονομική αντιμετώπιση της κρίσης ΗΠΑ-Ευρωπαϊκή Ένωση

Μετά το ξέσπασμα της κρίσης στο παγκόσμιο οικονομικό χάρτη ως επακόλουθο ήταν η άμεση αντιμετώπιση της. Ωστόσο υπήρξαν διαφορετικές προσεγγίσεις για την αντιμετώπιση και τη διαχείριση της κρίσης τόσο από τις ΗΠΑ όσο και από την ΕΕ.

Έτσι, καθώς ξεσπούσε (Cameron D.,2010) η κρίση στα τέλη του 2007 και τις αρχές του 2008, η αμερικανική κυβέρνηση υπό την προεδρεία του Μπους φάνηκαν να κινούνται χωρίς κάποιο ευδιάκριτο σχέδιο ή αρχές. Έτσι στην οικονομική αβεβαιότητα ήρθαν να προσθέσουν και την πολιτική αβεβαιότητα. Κάποιες από τις πρώτες επιχειρήσεις διάσωσης πραγματοποιήθηκαν μέσω της FED, οδηγώντας το συγκεκριμένο φορέα στη λήψη μέτρων που ήταν εντελώς αδιανόητα λίγους μήνες νωρίτερα. Η FED είναι κυρίως υπεύθυνη έναντι των εμπορικών τραπεζών. Τις εποπτεύει ενώ το κράτος διασφαλίζει τις καταθέσεις.

Το πρόβλημα με τις αμερικανικές τράπεζες δεν είχε να κάνει μόνο με το έλλειμμα ρευστότητας. Με την απερίσκεπτη συμπεριφορά χρόνων, η οποία περιλάμβανε τη χορήγηση επισφαλών δανείων και τον τζόγο με τα παράγωγα προϊόντα, είχαν οδηγήσει κάποιες τράπεζες στη χρεωκοπία. Η μακροχρόνια χρήση αδιαφανών λογιστικών μεθόδων και περίπλοκων προϊόντων, σχεδιασμένων να ξεγελούν τις ρυθμιστικές αρχές και του επενδυτές, είχε τις επιπτώσεις να μην ξέρουν πλέον ούτε οι ίδιες οι τράπεζες τι έκρυβαν οι ισολογισμοί τους. Και εφόσον δεν ήξεραν αν ήταν οι ίδιες φερέγγυες, τότε δεν ήταν δυνατόν να γνωρίζουν τη φερεγγυότητα οποιουδήποτε άλλου δάνειζαν.

Η εμπιστοσύνη ωστόσο (Stiglitz J.,2010) δεν μπόρεσε να αποκατασταθεί με την εκφώνηση λόγων που εξέφραζαν εμπιστοσύνη στη αμερικανική οικονομία. Έτσι στα τέλη του Σεπτεμβρίου του 2008 έγινε σαφές ότι χρειαζόταν κάτι παραπάνω από τις συγκαλυμμένες επιχειρήσεις διάσωσης μέσω της FED και ο πρόεδρος Μπους αναγκάστηκε να απευθυνθεί στο Κογκρέσο. Η Αμερική θέλοντας να περιορίσει τη βαθιά χρηματοπιστωτική κρίση που συγκλόνισε την αμερικανική οικονομία, η κυβέρνηση Μπους καταθέτει στις 19 Σεπτεμβρίου, προσχέδιο νόμου για τη μεγαλύτερη κρατική παρέμβαση στην οικονομία από την εποχή της Μεγάλης Ύφεσης (δεκαετία 30').

Το λεγόμενο «σχέδιο Paulson» του υπουργού οικονομικών Χένρι Πόλσον των ΗΠΑ, το οποίο προέβλεπε την αγορά ενυπόθηκων περιουσιακών στοιχείων τραπεζών και χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, με έδρα τις Ηνωμένες Πολιτείες, από το αμερικανικό δημόσιο, με πλαφόν τα 700 δις δολάρια και σε κλειστό ορίζοντα 2ετίας, όπως επίσης και την αύξηση και του ανώτατου ορίου δανεισμού της Κεντρικής Τράπεζας, για το οικονομικό έτος 2009 (1/10/2008-1/10/2009) από 10,6 σε 11,315 τρις δολάρια, προκειμένου να χρηματοδοτηθεί το σχέδιο αυτό.

Από την ημέρα κατάθεσης του νομοσχεδίου υπήρξαν πυρετώδεις διαβουλεύσεις και σειρά συγκρούσεων στη Γερουσία και την Βουλή των Αντιπροσώπων γύρω από τα προτεινόμενα μέτρα. Μετά την αρχική καταμήφιση του νομοσχεδίου στις 29/9/2008 ο δείκτης Dow Jones σημείωσε τη μεγαλύτερη ημερήσια πτώση (-778 μονάδες) ξεπερνώντας ακόμα και τις απώλειες της 12^η Σεπτεμβρίου 2001. Τελικώς το αναθεωρημένο και τροποποιημένο «σχέδιο Paulson» υπερψηφίστηκε από τη Γερουσία στις 1/10/2008 και υιοθετήθηκε από τη Βουλή των Αντιπροσώπων στις 3/10. Η αλλαγή στάσης των βουλευτών υπαγορεύτηκε εν μέρει από το φόβο της παγκόσμιας οικονομικής κατάρρευσης, καθώς από την ένταξη στο νομοσχέδιο διατάξεων που εξασφάλιζαν καλύτερη εποπτεία, όμως υπήρχε και μια σαφής αντιπαροχή, το αναθεωρημένο σχέδιο περιλάμβανε ειδικές φορολογικές διατάξεις με τις οποίες μοιραζόταν 150 δισεκατομμύρια δολάρια στις εκλογικές περιφέρειες τους.

Τους αμέσους επόμενους μήνες (Cameron D.,2010) οι μακροοικονομικοί δείκτες της αμερικανικής οικονομίας επιδεινώθηκαν ακόμα παραπάνω, με την ανεργία να

εκτινάσσετε στο 7,2% , το υψηλότερο ποσοστό από τον Ιανουάριου του 1993, ποσοστό που αντιστοιχεί σε 11,1 εκατομμύρια άνεργους.

Τον Οκτώβριο του 2009 (György Csáki, 2010) το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο ανακοίνωσε ότι οι ζημιές του τραπεζικού τομέα ανερχόταν παγκοσμίως σε 3,6 τρισεκατομμύρια δολάρια. Οι τράπεζες είχαν αναγνωρίσει πολύ πιο περιορισμένες ζημιές. Το υπόλοιπο ποσό περιφερόταν στο σύστημα, αλλά κανείς δεν ήξερε που βρισκόταν.

Το 2008 καταγράφεται (Stiglitz J.,2010) στην ιστορία ως το χειρότερο έτος για αμερικανική αγορά εργασίας από το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Έτσι με την κατάσταση ολοένα και να χειροτερεύει ήταν επιτακτική η ανάγκη για νέα παρεμβατικά μέτρα για την «αναζωογόνηση της αμερικανικής οικονομίας». Το νομοσχέδιο για την αναζωογόνηση της αμερικανικής οικονομίας (American Recovery and Reinvestment Bill-ARRB) ήρθε προς συζήτηση στο Κογκρέσο στις 9/1/2009 και ψηφίστηκε στις 13/2/2009 από τη Βουλή των Αντιπροσώπων και τη Γερουσία. Το συγκεκριμένο νομοσχέδιο προβλέπει ένα μείγμα επενδύσεων σε δημόσια έργα, φοροελαφρύνσεων για τη μεσαία εισοδηματική κατηγορία, κοινωνικών παροχών κυρίως για τους άνεργους και περιβαλλοντικών και ενεργειακών προγραμμάτων περίπου 787 δις δολάρια.

Εφόσον το σχέδιο Πόλσον δεν κατάφερε να επιτύχει τους προβλεπόμενους στόχους , η αμερικανική κυβέρνηση υπό την προεδρεία του Ομπάμα ανακοίνωσε ένα νέο πρόγραμμα, το Πρόγραμμα Επενδύσεων Δημοσίου-Ιδιωτικού Τομέα (Public-Private Investment Program-PPIP) το οποίο θα αξιοποιούσε κεφάλαια του TARP, ύψους 75-100 δισεκατομμυρίων δολαρίων, καθώς και τα κεφάλαια ιδιωτών επενδυτών, για την αγορά τοξικών στοιχείων ενεργητικού από τις τράπεζες. Η κυβέρνηση υποστήριζε πως το PPIP ήταν απαραίτητο για να παρασχεθεί ρευστότητα στην αγορά. Υποστήριζαν πως η έλλειψη ρευστότητας συμπίεζε τις τιμές και προκαλούσε ένα τεχνητό πλήγμα στους τραπεζικούς λογαριασμούς. Είχαν χαθεί κεφάλαια κ έπρεπε να αναπληρωθούν.

Από την άλλη πλευρά, ο ερχομός της χρηματοπιστωτικής κρίσης (Μαρκεζίνης Β.,2010) βρήκε την ΟΝΕ απροετοίμαστη και χωρίς την ύπαρξη ενός κοινού σχεδίου αντιμετώπισης της. Τα αρμόδια ευρωπαϊκά όργανα άργησαν να συνειδητοποιήσουν ότι η κρίση εξαπλώνεται και θα πλήξει άμεσα την Ευρώπη. Αρχικά θεώρησαν πως η κρίση αποτελεί πρόβλημα της Αμερικής και προέβλεπαν ότι ήταν δύσκολο ή μακρινό η εξάπλωση της. Έτσι στην αρχή απέφευγαν να μιλήσουν για με ενδεχόμενη κρίση στην Ευρώπη, πόσο μάλλον για τη λήψη άμεσων μέτρων. Με το που φάνηκε ότι υπήρχαν προβλήματα το καλοκαίρι του 2007 και ότι η κρίση εξαπλώνεται η ΕΚΤ διοχετεύσει τεράστιες ποσότητες ρευστότητας στην αγορά, ύψους 274 δισεκατομμυρίων δολαρίων.

Όσον αφορά την ΕΕ (Fuest C.,Peichl A., 2012) πρωταρχικός σκοπός της ΕΚΤ είναι η «διατήρηση της σταθερότητας των τιμών», πράγμα που σημαίνει όπως προαναφέρθηκε ο πληθωρισμός να είναι στα όρια του 2%. Αυτό συμβαίνει διότι με ένα προβλέψιμο ποσοστό πληθωρισμού, οι πολίτες μπορούν να λαμβάνουν αποφάσεις για τις μελλοντικές αγορές και επενδύσεις τους όντας καλά ενημερωμένοι. Η διατήρηση της σταθερότητας των τιμών αποτρέπει επίσης τις παρατεταμένες περιόδους πληθωρισμού ή αποπληθωρισμού, δηλαδή μια μόνιμη και αυτο-ενισχυόμενη ύφεση σε πολύ μεγάλη δέσμη τιμών. Αυτή η εξισορροπητική κίνηση είναι ιδιαίτερα δύσκολη επειδή τα πλήρη αποτελέσματα της νομισματικής πολιτικής κάνουν μήνες να υλοποιηθούν και για αυτό οι αρμόδιοι για τη χάραξη της νομισματικής πολιτικής συνήθως λένε πως πρέπει να ενεργούν προτού γίνει εμφανής ο πληθωρισμός.

Έτσι από τη μια πλευρά, η αμερικανική κεντρική (Stiglitz J.,2010) κυβέρνηση ακολούθησαν μια επεκτατική δημοσιονομική πολιτική, υιοθετώντας και εφαρμόζοντας σχέδια πολλών δισεκατομμυρίων δολαρίων. Ωστόσο η FED είναι εγκλωβισμένη σε ένα δίλημμα. Αν διοχετεύσει ρευστότητα πολύ γρήγορα, προτού εδραιωθεί η ανάκαμψη, η οικονομία μπορεί να πέσει σε βαθύτερη ύφεση. Αν τη διοχετεύσει με πολύ αργό ρυθμό ελλοχεύει πραγματικός κίνδυνος πληθωρισμού, ιδίως με δεδομένο το μέγεθος της υπερβάλλουσας ρευστότητας στο σύστημα.

Από την άλλη πλευρά η ΕΕ, (Bunea-Bontas C.,Petre M.,2008) χωρίς μια ενιαία οικονομική κυβέρνηση, προσπαθεί να τονώσει την οικονομία της μέσω της

χορήγησης ρευστότητας των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων και κατ' επέκταση των χρηματαγορών. Παρατηρείται μια φειδωλή στάση της ΕΕ ως προς την παροχή κοινοτικών πόρων έναντι της αμερικανικής κυβέρνησης. Για αυτή της στάση η ΕΕ επικαλέστηκε τους αυτόματους κοινωνικούς σταθεροποιητές που προβλέπονται από το Σύμφωνο Σταθερότητας και ενεργοποιούνται σε περίοδο κρίσης για να διασφαλιστεί η κοινωνική σταθερότητα της ΕΕ.

Σε επίπεδο κεντρικών τραπεζών, (Stiglitz J.,2010) παραδοσιακά η FED αγοράζει και πουλά έντοκα γραμμάτια του αμερικανικού δημοσίου, βραχυπρόθεσμα κρατικά ομόλογα. Όταν αγοράζει τα έντοκα γραμμάτια ρίχνει χρήμα στην οικονομία και αυτό οδηγεί σε μείωση των επιτοκίων. Η FED επίσης δανείζει απευθείας τις τράπεζες και δίνοντας τους χρήματα, τους επιτρέπει να δανείζουν άλλους. Αλλά όταν η FED δανείζει σε μια τράπεζα, κανονικά ζητάει πρόσθετες ασφάλειες, έντοκα γραμμάτια. Άρα η FED δεν είναι τράπεζα με τη συνήθη έννοια του όρου, δεν αξιολογεί την πιστοληπτική ικανότητα, αν και ως ρυθμιστική αρχή του τραπεζικού τομέα πρέπει να κλείνει τις τράπεζες που βρίσκονται σε κίνδυνο να μην εξοφλήσουν τους καταθέτες τους ή να τις υποχρεώνει να βρίσκουν τα απαιτούμενα κεφάλαια. Η FED ονομάζεται δανειστής έσχατης ανάγκης επειδή μερικές φορές κάποιες τράπεζες που είναι «φερέγγυες» στερούνται ρευστότητας, μπορεί να μην είναι σε θέση να εξασφαλίσουν ρευστά διαθέσιμα. Η FED παρέχει αυτή τη ρευστότητα.

Έτσι η FED υπό την προεδρία του Μπεν Μπερνάκι⁴ και ειδήμων για το μεγάλο κραχ του 30', είχε μια πιο επιθετική στάση, καθώς εξελισσόταν η κρίση πλημμύρισε την αγορά με ρευστότητα, σπρώχνοντας έτσι τα επιτόκια σε σχεδόν μηδενικά επίπεδα, παρά τις ανησυχίες που διατύπωναν κάποια στελέχη.

⁴ Ralph Atkins, Krishna Guha (4/7/2009) «Τέσσερα σενάρια για την έξοδο από την χρηματοπιστωτική κρίση. Μεταξύ των μελών της ΕΚΤ και της FED υπάρχει μια αίσθηση ότι ο ασυνήθιστος κύκλος χαλάρωσης έχει ολοκληρωθεί» Οι FT στην Ημερησία, Ειδήσεις <http://www.imerisia.gr>

Πρόθεση της ήταν να αποτρέψει την επιδείνωση της κατάστασης, να διασφαλίσει ότι το χρηματοπιστωτικό σύστημα δεν θα κατέρρευε. Όμως η μείωση των επιτοκίων δεν αναζωογόνησε την αγορά όπως αναμενόταν.

Στην Ευρώπη, η πιο συντηρητική στάση της ΕΚΤ, υπό την ηγεσία του Ζαν Κλοντ Τρισέ⁴, δεν δίστασε να υιοθετήσει ορισμένες αντισυμβατικές προσεγγίσεις. Αντί να επιδοθεί σε μεγάλης κλίμακας αγορές ενεργητικού που θα παράκαμπταν τις τράπεζες όπως έκανε η FED, η ΕΚΤ επικεντρώθηκε στο να διοχετεύσει ρευστότητα στο τραπεζικό σύστημα. Πράγμα που σημαίνει ότι ΕΚΤ λειτουργεί κυρίως βάσει αρχών σε σχέση με τη FED που λειτουργεί πιο επιθετικά με σκοπό την άμεση επιδιόρθωση του προβλήματος. Η αντιμετώπιση της κρίσης απαιτούσε την υιοθέτηση μέτρων τόσο σε επίπεδο νομισματικής πολιτικής όσο και δημοσιονομικής με σκοπό την αποφυγή μιας πιθανής οικονομικής καταστροφής.

Σε επίπεδο **νομισματικής πολιτικής**, οι δύο κεντρικές τράπεζες (Watt A.,2008) και κυρίως η ευρωπαϊκή, αντέδρασαν κυρίως με την προσοχή τους στραμμένη στο πληθωρισμό. Με το ξέσπασμα της κρίσης, η Ευρώπη βρέθηκε αντιμέτωπη με το πληθωριστικό κίνδυνο. Υπήρξε ραγδαία αύξηση της τιμής του πετρελαίου και των εμπορευμάτων, πρώτων υλών και αγαθών. Αυτές οι μεταβολές των τιμών προκαλούσαν τον κίνδυνο εκτίναξης του ρυθμού πληθωρισμού πάνω από το ανώτατο όριο του 2% που έχει θέσει ως στόχο η ΕΚΤ. Έτσι οι ενέργειες και τα μέτρα που εφαρμόστηκαν, πάρθηκαν δεδομένου του υψηλού πληθωριστικού κινδύνου.

Ωστόσο όσο η ύφεση (Naude W.,2009) έφτανε σε κατώτατα επίπεδα, η επιδείνωση μακροοικονομικών δεικτών είχαν ως αποτέλεσμα την κάθετη πτώση των τιμών και την ύπαρξη πλέον ορατού αντιπληθωριστικού κινδύνου. Η αύξηση της ανεργίας, η επιβράδυνση του ρυθμού ανάπτυξης, η μείωση των επενδύσεων, η απότομη πτώση στις εισαγωγές και εξαγωγές προϊόντων, μείωση της ιδιωτικής κατανάλωσης και ζήτηση διαμόρφωσαν ένα νέο σκληρό αντιπληθωριστικού κινδύνου. Αξίζει να αναφερθεί πως τον Ιούνιο του 2009 ο ετήσιος ρυθμός πληθωρισμού στην ευρωζώνη κυμάνθηκε στο -0,1%, ενώ στην ΕΕ στο 0,6% ενώ ένα χρόνο πριν ήταν σε επίπεδα 4,0% και 4,3% αντίστοιχα.

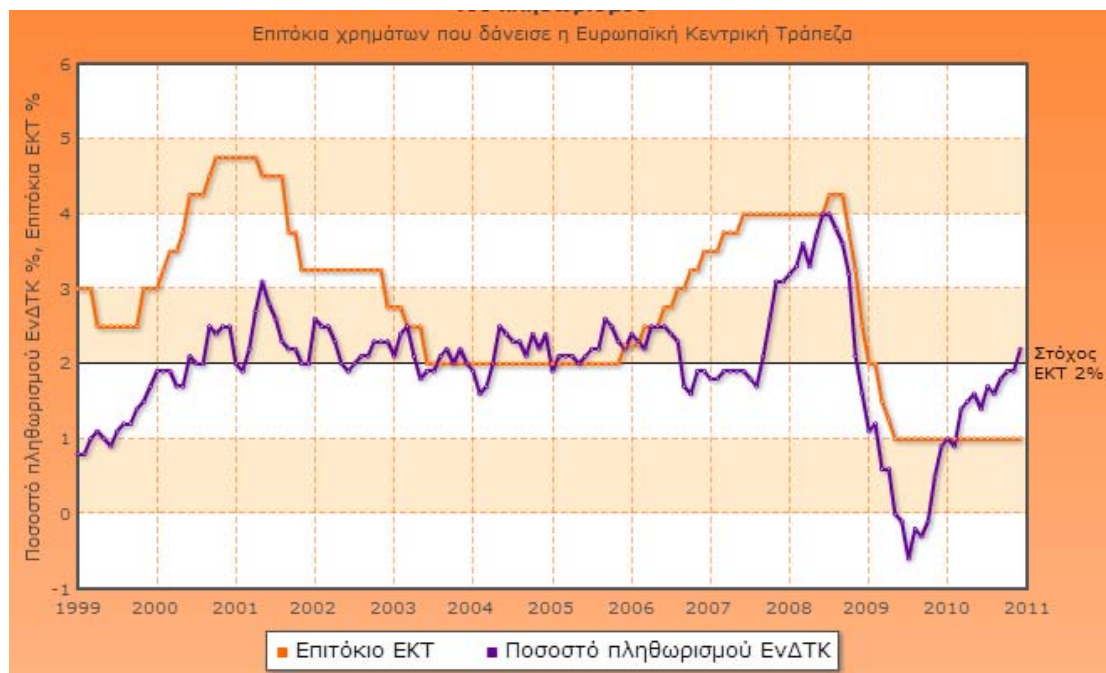
Έτσι για την αντιμετώπιση (Watt A.,2008) της χρηματοπιστωτικής κρίσης σε νομισματικό επίπεδο δύο ήταν οι κύριες αντιδράσεις των κεντρικών τραπεζών, η χορήγηση ρευστότητας στο χρηματοπιστωτικό σύστημα και η χαλάρωση της νομισματικής πολιτικής μέσω της μείωσης των επιτοκίων.

Η ενίσχυση της ρευστότητας των τραπεζών, (Κόλλιτζας Τ.,Ψαλιδόπουλος Μ.,2009) σε συνδυασμό με την απομόχλευση της οικονομίας και την ενίσχυση των εποπτικών κεφαλαίων τους, αποτελεί βασική προϋπόθεση για την αποκατάσταση της ομαλής λειτουργίας του τραπεζικού συστήματος. Οι πολιτικές αυτές σε μεγάλο βαθμό έχουν αποκαταστήσει την ισορροπία στους ισολογισμούς των τραπεζών, όμως δεν έχουν οδηγήσει σε αύξηση της πιστωτικής επέκτασης και χρηματοδότηση της πραγματικής οικονομίας. Αυτό συμβαίνει διότι η ύφεση δημιουργεί μείωση της ζήτησης για τραπεζικά προϊόντα, αυξάνει τους κινδύνους δανειοδότησης, τις καθυστερήσεις των δανείων, τον αριθμό των μη εξυπηρετούμενων δανείων και αυξάνει τις προβλέψεις με αποτέλεσμα να επηρεάζεται αρνητικά η κερδοφορία των τραπεζών. Έτσι τα επιτόκια χορηγήσεων παραμένουν σχετικά υψηλά παρά την εξαιρετικά χαλαρή νομισματική πολιτική (πρακτικά πολιτική μηδενικών επιτοκίων).

Πιο συγκεκριμένα, η ΕΕ (Buti M.,2009) στην αρχή της κρίσης τον Αύγουστο του 2007 τόνωσε την ρευστότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος με το ποσό των 274 δις ενώ η συνολική ρευστότητα που παρείχε ξεπέρασε το ποσό των 440 δις ευρώ. Με την τακτική αυτή, προσπάθησε να επιτύχει τρεις στόχους. Αυτοί ήταν να διευκολύνει την αντιμετώπιση των τριγμών στο τομέα της στεγαστικής πίστωσης χαμηλής εξασφάλισης, δεύτερον να αποκαταστήσει την εμπιστοσύνη μεταξύ των συναλλασσόμενων και τρίτον να τονώσει την αποδοτικότητα της ευρωζώνης. Εν συνεχεία με το φόβο του αντιπληθωρισμού, ΕΚΤ προχώρησε στην αγορά καλυμμένων ομολόγων ύψους 60 δις. Ένα μέτρο όχι τόσο συμβατικού χαρακτήρα όμως με σκοπό να ενισχύσει περαιτέρω τη ρευστότητα του τραπεζικού συστήματος και να παρακινήσει την αύξηση του τραπεζικού δανεισμού σε ιδιώτες και επιχειρήσεις. Η FED ήταν η πρώτη που (Stiglitz J.,2010) εφάρμοσε τέτοια μη-συμβατικά μέτρα για την αντιμετώπιση της κρίσης και την ενίσχυση της οικονομίας.

Όσον αφορά (Buti M.,2009) την πολιτική που ακολούθησε η ΕΚΤ στη διαμόρφωση των επιτοκίων, προχώρησε σε πρωτοφανή μείωση των επιτοκίων. Από τον Ιούλιο του

2008 το βασικό επιτόκιο έχει μειωθεί κατά 3,25% , με το βασικό της επιτόκιο να κυμαίνεται από το Μάιο του 2009 στο ιστορικό επίπεδο του 1%. Η FED προέβη σε μεγαλύτερες μειώσεις της τάξεως από το 4,75% σε 0-0,25%. Αυτή η (Stiglitz J.,2010) μείωση συνέβη γιατί τα βασικά επιτόκια είναι σε γενικές γραμμές η τιμή στην οποία οι κεντρικές τράπεζες δανείζουν χρήματα στις εμπορικές τράπεζες. Καθορίζουν την ποσότητα χρημάτων που δανείζονται οι εμπορικές από τις κεντρικές τράπεζες, και αντίστοιχα, τα επιτόκια που επιβάλλουν στους πολίτες και στις επιχειρήσεις για δάνεια. Με αυτό τον τρόπο, η κεντρική τράπεζα διαχειρίζεται την προσφορά χρήματος ή τη "ρευστότητα" στην οικονομία. Έτσι, η FED με το ξέσπασμα της κρίσης προχωρεί σε σταδιακή αλλά δραστική μείωση των επιτοκίων και στη συνέχεια τα διατηρεί σε μηδενικά επίπεδα. Ενώ η ΕΚΤ, από τη στιγμή που η FED άρχισε να μειώνει τα επιτόκια της, αυτή προχώρησε σε αύξηση του βασικού της επιτοκίου και αργότερα όταν το επέβαλλαν οι συνθήκες, μείωσε το επιτόκιο της με μεγάλη καθυστέρηση.

Πηγή: Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, Eurostat

Συμπερασματικά, η επιθετική πολιτική της FED (Χαρδούβελης Γ,2009) είναι εμφανώς διαφορετική από την πολιτική που ακολουθήθηκε από την ΕΚΤ στο ίδιο

διάστημα και πάνω στο ίδιο ζήτημα. Η ΕΚΤ όπως προαναφέρθηκε κράτησε μια πιο συντηρητική στάση με απώτερο σκοπό τη διασφάλιση της σταθερότητας του πληθωρισμού στα επιθυμητά επίπεδα του 2%. Με αυτή την πολιτική όμως, έθεσε σε δεύτερη μοίρα την ανάπτυξη και απασχόληση. Μια ενδεχόμενη μείωση των επιτοκίων, σε συνδυασμό με αύξηση τιμών των προϊόντων και την εκτόξευση της τιμής του πετρελαίου, όλα αυτά συνεπάγουν τον κίνδυνο διατάραξης της σταθερότητας του πληθωρισμού στα επιθυμητά επίπεδα και αποτέλεσε το προφανή λόγο που η ΕΚΤ καθυστέρησε ένα έτος στη μείωση του κεντρικού επιτοκίου της. Από την άλλη η FED, με δεδομένο τα υψηλά ποσοστά ανεργίας και σειρά γεγονότων όπως η υπερπροσφορά επαγγελματικών ακινήτων που συγκρατούν τους μισθούς και την άνοδο των τιμών, η FED επιμένει στο χαμηλότοκο δανεισμό, καθώς η μείωση της ζήτησης μπορεί να οδηγήσει σε περαιτέρω πτώση τιμών και μισθών.

Ωστόσο παρά τις νομισματικές πολιτικές (Χαρδούβελης Γ,2007) που εφαρμόστηκαν, η εξομάλυνση της κατάστασης στις κεφαλαιαγορές και χρηματαγορές ήταν αργή και εύθραυστη. Εφόσον νομισματική πολιτική δεν ήταν αρκετή για την εξομάλυνση της κατάστασης και κρίθηκε αναγκαία η παρέμβαση των κυβερνήσεων μέσω της **δημοσιονομικής πολιτικής**. Η δημοσιονομική πολιτική είναι το πεδίο όπου οι διαφορές μεταξύ των κρατών μελών είναι οι πιο έντονες. Αυτό οφείλεται (Τόλιος Γ.,1999) στο γεγονός ότι ο προϋπολογισμός είναι η πιο χαρακτηριστική εκδήλωση της εθνικής κυριαρχίας στο οικονομικό πεδίο. Ο προϋπολογισμός είναι πράγματι το κύριο μέσο προσανατολισμού της οικονομίας γενικά και των ειδικών κυβερνητικών πολιτικών ειδικά, όπως η περιφερειακή, η κοινωνική, η βιομηχανική, κλπ. Από την πλευρά των δαπανών, ο προϋπολογισμός επηρεάζει άμεσα τις δημόσιες επενδύσεις και έμμεσα, μέσω των διαφόρων κρατικών ενισχύσεων, τις ιδιωτικές επενδύσεις. Από την πλευρά των εσόδων, ο προϋπολογισμός ενεργεί επί της αποταμίευσης και της κυκλοφορίας του χρήματος. Η δημοσιονομική πολιτική ενός κράτους μπορεί να επιδιώκει συγκυριακούς στόχους (την αποφυγή της ύφεσης ή τον περιορισμό του πληθωρισμού) ή στόχους διαρθρωτικής βελτίωσης της εθνικής οικονομίας μέσω των παραγωγικών επενδύσεων. Αλλά εάν, γι' αυτούς τους λόγους, ο συντονισμός των δημοσιονομικών πολιτικών είναι πολύ δύσκολος, είναι συγχρόνως απαραίτητος για την οικονομική σύγκλιση. Ωστόσο, τα 27 κράτη μέλη (Αργεΐτης Γ.,1999) έχουν

συμφωνήσει να συντονίζουν τις δημοσιονομικές τους πολιτικές μέσω των κατευθυντήριων οδηγιών που ορίζει το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης (ΣΣΑ) και η Συνθήκη. Τα σημαντικότερα στοιχεία του Συμφώνου είναι η αξίωση για περιορισμό των κρατικών ελλειμμάτων κάτω από το 3% του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος (ΑΕΠ), και για ένα κρατικό χρέος κάτω του 60% του ΑΕΠ.

Όμως τα κράτη-μέλη της ευρωζώνης (Χαρδούβελης Γ.,2007) ακολουθώντας κοινή νομισματική πολιτική έχουν απώλεια των εργαλείων της νομισματικής και συναλλαγματικής πολιτικής, γεγονός που αυξάνει τη σημασία της δημοσιονομικής πολιτικής. Όμως σε πιθανές μεγάλες εξωτερικές διαταράξεις και περιόδους κρίσης, χάνει τη δυνατότητα αντίδρασης εξαιτίας ενός υψηλού δημόσιου χρέους, το οποίο περιορίζει το εύρος και την ευελιξία της απαιτούμενης αντίδρασης. Αιτία αποτελεί το γεγονός ότι το υψηλό χρέος συνεπάγεται και υψηλές δαπάνες για τόκους, μια αφαίμαξη των φορολογικών εσόδων προς δαπάνες μόνιμου χαρακτήρα, που δεν βοηθούν την ανάπτυξη.

Έτσι οι διεθνείς οργανισμοί όπως ΔΝΤ και του ΟΟΣΑ που επιβλέπουν την πορεία της παγκόσμιας οικονομίας, (Jonathan E. Sanford, Martin A.Weiss, 2004) για τη εξομάλυνση της κατάστασης παρέπεμψαν τις χώρες που το είχαν ανάγκη στην εφαρμογή «δημοσιονομικών πακέτων». Τέτοια δημοσιονομικά πακέτα υιοθετήθηκαν από οικονομίες όπως των ΗΠΑ, της ΕΕ, της Ιαπωνία, του Ηνωμένο Βασίλειο, ακόμη και της Κίνας, συνδυασμένου ύψους τρισεκατομμυρίων δολαρίων ΗΠΑ.

Τα «δημοσιονομικά πακέτα» περιλαμβάνουν, εκτός από μέτρα διασφάλισης της σταθερότητας του χρηματοπιστωτικού συστήματος (π.χ. παροχή εγγύησης του δημοσίου σε τράπεζες), μέτρα όπως η μείωση της φορολογίας ή η ενίσχυση των δημοσίων δαπανών για την τόνωση της εσωτερικής ζήτησης (π.χ. από τη μείωση των φόρων κατανάλωσης, όπως του ΦΠΑ, έως την επιστροφή φόρου στη φορολογία εισοδήματος, και από την ενίσχυση των δημοσίων δαπανών για υποδομές έως την επιδότηση θέσεων εργασίας και την χορήγηση ευνοϊκών δανείων και επιδότηση επιτοκίων για συγκεκριμένους κλάδους).

Έτσι με την πορεία εξέλιξης (Χαρδούβελης Γ.,2009) της κρίσης για τη διαχείριση της όπως προαναφέρθηκε εκτός από την νομισματική πολιτική κρίθηκε αναγκαία και

η χρήση του εργαλείου της δημοσιονομικής πολιτικής. Η δημοσιονομική πολιτική παραμένει το σημαντικότερο εργαλείο αναζωπύρωσης των οικονομιών κάτω από τις σημερινές συνθήκες και ιδίως σε μια περίοδο με δυσλειτουργίες στο χρηματοπιστωτικό σύστημα. Όμως, οι δημοσιονομικές πολιτικές έχουν κόστος και δημιουργούν με τη σειρά τους νέους κινδύνους. Τα συνεχώς διογκούμενα δημοσιονομικά χρέη απειλούν να ξεφύγουν εκτός ελέγχου και η μελλοντική τους εξυπηρέτηση σε ένα διεθνές περιβάλλον χαμηλής ανάπτυξης θα επιβαρύνει τις μελλοντικές αναπτυξιακές δυνατότητες.

Η αύξηση των δημοσίων επενδύσεων (Πέτσας Σ.,2009) αποτελεί το «ορθόδοξο επιχείρημα» ότι σε περιόδους ύφεσης οι κυβερνήσεις θα πρέπει να τονώσουν την οικονομία μέσω αύξησης των δαπανών για υποδομές. Για να λειτουργήσει αυτή η τακτική σε περίοδο κρίσης απαραίτητη προϋπόθεση είναι ύπαρξη «ώριμων» επενδυτικών σχεδίων, ώστε η επιτάχυνση υλοποίησής τους να έχει άμεσα αποτελέσματα. Όμως τέτοιου είδους επενδύσεων είναι σπάνιο να υπάρχουν ακόμα και για τις ΗΠΑ ή για το Ηνωμένο Βασίλειο, πόσο μάλλον για χώρες του Νότου. Έτσι, ο χρόνος που μεσολαβεί από την λήψη της απόφασης για τη χρηματοδότηση ενός έργου υποδομής μέχρι την εκταμίευση των σχετικών κονδυλίων, είναι τέτοιος που δεν θα συμβάλει στην άμεση αντιμετώπιση της κρίσης αλλά θα λειτουργήσει πιθανότατα πληθωριστικά, σε άλλη φάση του οικονομικού κύκλου. Επιπλέον, υπάρχει σοβαρός κίνδυνος να επιλεγούν βιαστικά δημόσιες επενδύσεις με κριτήριο τις προτιμήσεις ισχυρών πολιτικών παραγόντων, αμφίβολου άμεσου ή μελλοντικού πολλαπλασιαστικού αποτελέσματος για την κοινωνία.

Ωστόσο, μεταξύ ΗΠΑ και Ευρώπης διαπιστώθηκε σημαντική διάσταση απόψεων ως προς τη δημοσιονομική αντιμετώπιση της κρίσης. Από τη μία η κεντρική κυβέρνηση των ΗΠΑ προχώρησε σε εκτεταμένη χρήση επιθετικής δημοσιονομικής πολιτικής, τονώνοντας τις χρηματαγορές με πολλά δισεκατομμύρια ευρώ και υιοθετώντας πρακτικές κρατισμού. Μια πολιτική όμως που συνεπαγόταν αύξηση του δημοσίου ελλείμματος και χρέους των ΗΠΑ.

Από την άλλη πλευρά, η ΕΕ χωρίς (Μελάς Κ.,2013) κάποια στοιχειώδη μορφή συγκεντρωτικής και οργανωμένης οικονομικής διακυβέρνησης δεν ακολούθησε την επεκτατική πολιτική της Αμερικής. Αρκέστηκε στη τόνωση του χρηματοπιστωτικού

συστήματος μέσω της ΕΚΤ και άφησε τα κράτη-μέλη να πάρουν μέτρα που τα ίδια έκριναν απαραίτητα για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της κρίσης στην οικονομία τους. Τα μέτρα που πάρθηκαν, ήταν εντός πλαισίου κανόνων ΣΣΑ, δηλαδή της συγκράτησης του ελλείμματος και του χρέους.

Στην πραγματικότητα, η ΕΕ και η ΟΝΕ (Buti M., Carnot N., 2013) κλήθηκαν να βρουν λύσεις και ένα κοινό τρόπο αντιμετώπισης των επιπτώσεων της κρίσης, χωρίς όμως να διαθέτουν τους κατάλληλους μηχανισμούς, όργανα και συντονισμό για την αντιμετώπιση της. Η έλλειψη οικονομικής διακυβέρνησης και συνεπώς ενιαίας δημοσιονομικής πολιτικής και η αδυναμία του Συμφώνου να ανταποκριθεί σε μια τέτοια κατάσταση, έφεραν την ΟΝΕ μπροστά σε ένα αδιέξοδο και τα κράτη-μέλη της ενώπιον ενός διλήματος. Από τη μία η ΟΝΕ, μη μπορώντας να διαμορφώσει ένα ενιαίο σχέδιο εξόδου από την κρίση, έπρεπε να λάβει μέτρα σύμφωνα με τους κανόνες του Συμφώνου όπου οι «αδύναμες οικονομίες» ζητούσαν αρωγή της Ένωσης και της χαλάρωσης του Συμφώνου. Και από την άλλη πλευρά, τα κράτη-μέλη είχαν να αντιμετωπίσουν το δίλημμα αν θα ακολουθήσουν μια επεκτατική πολιτική που θα τους επιτρέψει να διοχετεύσουν χρήμα στους πολίτες ή θα μείνουν πιστοί στη δημοσιονομική προσαρμογή στο Σύμφωνο.

Έτσι ως αποτέλεσμα αυτού του διλήματος (Cameron D., 2010) ήταν η δημιουργία δύο ισχυρών μπλοκ εντός της ΕΕ, όπου το πρώτο αποτελούταν από Γαλλία, Ιρλανδία, Ελλάδα, Σλοβακία, Σλοβενία, Ιταλία, Ισπανία, Πορτογαλία και Μάλτα όπου ζητούσε τη χαλάρωση του Συμφώνου και το δεύτερο αποτελούταν από Γερμανία, Φιλανδία, Ολλανδία που επέμενε στη σφιχτή δημοσιονομική προσαρμογή. Υπέρ αυτή της άποψης τασσόταν η ΕΚΤ και η Επιτροπή. Εν τέλει, υπό το φόβο της αποσταθεροποίησης και με τις εκτιμήσεις της Επιτροπής και της Eurostat να προβλέπουν την αύξηση του ορίου του 3% του ελλείμματος και του ορίου του 60% του χρέους στις περισσότερες χώρες της ευρωζώνης έως το τέλος του 2009, επιδιώχθηκε να βρεθεί μια λύση που από τη μία δεν θα θίγει το Σύμφωνο και από την άλλη να δοθεί περισσότερος χρόνος προσαρμογής στα κράτη-μέλη που το είχαν ανάγκη. Έτσι υπήρξε (Calmfors L., 2012) μια σχετική χαλάρωση του Συμφώνου κ επιτρέπει η Κομισιόν εμμέσως πλην σαφώς την αύξηση του ορίου του 3% στο έλλειμμα, χωρίς την επιβολή ποινών.

Δυστυχώς, το Σύμφωνο αποδείχθηκε σε ακόμα μια δύσκολη περίπτωση αδύναμο να συμβάλλει στην αντιμετώπιση σοβαρών οικονομικών διαταραχών, όπως η πρόσφατη κρίση, καθώς συμπεραίνεται ότι δεν έχει την ευελιξία να λειτουργήσει και να ικανοποιήσει τις διαφορετικές οικονομικές και δημοσιονομικές ανάγκες όλων των μελών της ΟΝΕ. Ωστόσο παρά την έλλειψη μιας ενιαίας δημοσιονομικής πολιτικής και την αδυναμία Συμφώνου, οι ηγέτες των κρατών-μελών της Ευρωζώνης, σε διαφορετικό βαθμό ο καθένας και με τα αρμόδια ευρωπαϊκά όργανα της ΕΕ, προσπάθησαν να βρουν λύσεις μέσω των συχνών διαβουλεύσεων και της ανάληψης πρωτοβουλιών.

Η αντιμετώπιση (Χαρδούβελης Γ.,2009) της κρίσης απαιτούσε διεθνή συντονισμό. Αυτό έγινε εμφανές πολύ σύντομα. Το ρόλο του συντονισμού ανέλαβε να παίξει η ομάδα χωρών των G-20, η ομάδα των 19 πολυπληθέστερων κρατών συν την Ε.Ε.. Επειδή η κρίση ήταν διεθνής, η ομάδα των G-20 αναδείχτηκε φυσιολογικά ως το κυριότερο όργανο διαβούλευσης και συντονισμού των οικονομικών πολιτικών σε διεθνές επίπεδο, υπέρ-σκιάζοντας την παραδοσιακή ομάδα των πλουσιότερων χωρών, των G -8. Στις Συνόδους G20 όπου τέθηκαν επί τάπητος όλα τα ζητήματα γύρω από τη Διεθνή Χρηματοπιστωτική Κρίση και εκτός από τα μέτρα τα οποία πάρθηκαν για την έξοδο από την Κρίση, έγινε προσπάθεια να βρεθεί ένα κοινό σημείο επαφής τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε διεθνές επίπεδο και τη σύσταση ενός νέου και αυστηρότερου χρηματοπιστωτικού συστήματος με περισσότερες δικλείδες ασφαλείας. Για πρώτη φορά οι συναντήσεις των G20 έφερε τις αναπτυγμένες χώρες και τις αναδυόμενες οικονομίες της αγοράς στο ίδιο τραπέζι για να λύσουν το παγκόσμιο πρόβλημα.

Ωστόσο οι εργασίες των G20 (György Csáki, 2010) δεν απέδωσαν όπως προσδοκούσαν για την αποκατάσταση της ισορροπίας αλλά υπήρξε ένα συμβιβασμός στη βάση της αρχής «ελεύθερη αγορά με έλεγχο» ώστε να υπάρχει αυστηρότερη εποπτεία των χρηματοπιστωτικών αγορών με σκοπό την αποφυγή φορολογικών παραδείσων, κερδοσκοπικών κεφαλαίων κτλ. και σημαντική ενίσχυση των διεθνών πόρων, κυρίως μέσω του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ).

Εντός ΕΕ, η πρώτη Σύνοδος Κορυφής (Καζάκος Π.,2008) εν περίοδο κρίσης, συγκλήθηκε από το Πρόεδρο Nicola Sarkozy στο Παρίσι στις 4 Οκτωβρίου 2008 με συμμετοχή της ομάδας G4 (Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία, Αγγλία, τα ευρωπαϊκά μέλη των G8). Στη σύνοδο αυτή υπήρξε έντονο το ενδιαφέρον της Γαλλικής Προεδρίας να δράσει, χωρίς όμως να προτείνει κάποιο ξεκάθαρο σχέδιο δράσης. Ακόμη ξεχώρισε έντονα η πρόταση της Γαλλίας για τη δημιουργία ενός κοινού ταμείου τραπεζών, τραπεζών που το έχουν ανάγκη αλλά η πρόταση αυτή απορρίφθηκε από την Γερμανία λόγω του φόβου της ότι θα κληθεί να πληρώσει ελλείμματα άλλων χωρών. Στη συνέχεια, στις 12 Οκτωβρίου 2008 οι δεκαπέντε ηγέτες της Ευρωζώνης, μαζί με το Ηνωμένο Βασίλειο συναντήθηκαν στο Παρίσι με στόχο την παροχή ενός πακέτου για την ενίσχυση της ρευστότητας στο σύστημα και την αντιμετώπιση της έλλειψης εμπιστοσύνης στις χρηματοπιστωτικές αγορές. Το σχέδιο που προτάθηκε από το Βρετανό Πρωθυπουργό Gordon Brown, προσαρμόστηκε γρήγορα και στη πορεία υιοθετήθηκε από τους 16 και πέρασε στη συνέχεια από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο.

Έτσι εντός ΕΕ⁵ δύο ήταν οι κυρίαρχες θέσεις που επικρατούσαν και η στάση τους την ευρωπαϊκή κρίση. Από τη μια ήταν η Γαλλία, με πρόεδρο τον Nicola Sarkozy πρότειναν τολμηρές και καινοτόμες ιδέες για την διαχείριση της κρίσης τόσο σε μακροοικονομικό και πολιτικό επίπεδο. Κύρια θέση της ήταν η δημιουργία μιας ενιαίας-κοινής πολιτικής αντιμετώπισης της κρίσης με τη σύσταση επιτροπής οικονομικής διαχείρισης ή και οικονομικής κυβέρνησης στην Ευρωζώνη. Τόνισε επίσης ότι η χρηματοπιστωτική κρίση επέδειξε την απουσία μιας ενιαίας ευρωπαϊκής οικονομικής κυβέρνησης, η οποία θα συμμετείχε και στο διάλογο με την ΕΚΤ. Η πρόταση όμως αυτή ερχόταν σε αντίθεση με τους κανονισμούς του Συμφώνου, το οποίο προέβλεπε την ΕΚΤ ως μια ανεξάρτητα αρχή. Ο Γάλλος πρόεδρος ήταν από τους λίγους που έδειξε ουσιαστικό ενδιαφέρον για τις αδύναμες οικονομίες της Ευρωζώνης τασσόμενος από νωρίς υπέρ της άμεσης βοήθειας αυτών από την ΕΕ και την ΕΚΤ.

⁵«Κρατικός παρεμβατισμός αλά Σαρκοζί»,25/10/08, αφιερώματα-οικονομία, <http://kathimerini.gr>

Η άλλη χώρα που είχε κυρίαρχη θέση (Καζάκος Π.,2008) και στάση ήταν φυσικά η Γερμανία, η ισχυρότερη οικονομίας της ΕΕ, με τη καγκελάριο Άνγκελα Μέρκελ. Η Γερμανία παρέμεινε πιστή στη πιο συντηρητική πολιτική της και αντιτάχθηκε σε πολλές από τις προτάσεις, πολλές από τις οποίες ήταν γαλλικής προέλευσης, που έγιναν τόσο για την ενίσχυση των αγορών χρήματος και κεφαλαίων μέσω περισσότερων κοινοτικών πόρων όσο και για την ενίσχυση των αδύναμων ευρωπαϊκών οικονομιών με χορήγηση χρημάτων από την ΕΚΤ.

Στην πρώτη πρόταση επικαλέστηκε το επιχείρημα για το άμεσο κίνδυνο αύξησης του πληθωρισμού, ενώ στη δεύτερη επικαλέστηκε το Σύμφωνο, σύμφωνα με το οποίο απαγορεύει στην ΕΚΤ ή τα άλλα κράτη-μέλη να παρέχουν βοήθεια σε κράτη-μέλη που το έχουν ανάγκη και να χρηματοδοτούν το χρέος και τα ελλείμματα τους. Ωστόσο η ραγδαία αύξηση της κρίσης, ανάγκασε ακόμα τη Μέρκελ να υιοθετήσει μια πιο μετριοπαθή και διαλλακτική στάση υπέρ της βοήθειας των αδύναμων οικονομιών της Ευρωζώνης.

Οι «αδύναμες οικονομίες» και ανισοροπίες στην Ευρωζώνη

Η σημερινή ευρωπαϊκή κρίση, που ξεκίνησε ως ελληνική, (Χαρδούβελης Γ.,2012) δεν είναι μόνο δημοσιονομική. Είναι και αποτέλεσμα των ανισοροπιών στην ανταγωνιστικότητα αλλά και άλλων τοπικών προβλημάτων με κυριότερο το πρόβλημα σε πολλές χώρες του χρηματοοικονομικού τομέα. Στην Ελλάδα, η κρίση είναι δημοσιονομική και πηγάζει από το έλλειμμα ανταγωνιστικότητας.. Έτσι στην ίδια κατάσταση με την Ελλάδα βρίσκονται και οι εξής χώρες Ιταλία, Ισπανία, Πορτογαλία και Ιρλανδία. Η Διεθνής Χρηματοπιστωτική Κρίση έφερε στο προσκήνιο της αδυναμίες των ασθενέστερων οικονομιών της Ευρωζώνης, γεγονός που επαληθεύεται τόσο με την υποβάθμιση των παραπάνω χωρών από τους διεθνείς οίκους της πιστοληπτικής ικανότητας των οικονομιών και στην αύξηση περιθωρίων στα επιτόκια δανεισμού τους σε σχέση με τα αντίστοιχα επιτόκια της Γερμανίας.

Χαρακτηριστική περίπτωση απώλειας της πιστοληπτικής της ικανότητας είναι η Ελλάδα, που θα αναφερθούμε εκτενέστερα σε παρακάτω ενότητα και αυτό φαίνεται από το άνοιγμα διαφοράς των δεκαετών ομολόγων μεταξύ Ελλάδας και Γερμανίας. Η

Ελλάδα υποστηρίζεται ότι είναι ο πιο αδύναμος κρίκος της Ευρωζώνης με τους μακροοικονομικούς δείκτες της να εκτροχιάζονται.

Σε αντίστοιχη θέση (Χαρδούβελης Γ.,2012) είναι και οι υπόλοιπες οικονομίες της Ευρωζώνης, με την Ισπανία να διέρχεται ολοένα σε βαθύτερη κρίση. Η Ισπανία, η 4^η μεγαλύτερη οικονομία της ζώνης του ευρώ και η 5^η μεγαλύτερη στην ΕΕ-27. . Ελλάδα, Ιρλανδία και Πορτογαλία μαζί αποτελούν το 4,8% της οικονομικής δραστηριότητας στην ΕΕ-27, ενώ η Ισπανία από μόνη της το 8,9%. Η Ισπανία είχε λοιπόν κομβική σημασία για την εξέλιξη της κρίσης, τόσο λόγω του μεγέθους της, όσο και του υψηλού βαθμού διασύνδεσης της οικονομίας της με τις υπόλοιπες οικονομίες της Ευρωζώνης. Έπειτα από μια δεκαετία υψηλής ανάπτυξης, εισήλθε το 2008 σε βαθιά ύφεση. Η ανάπτυξη που σημειώθηκε το 2010 συνέχισε να απειλείται από τις εξελίξεις στην αγορά ακινήτων και το υψηλό χρέος του ιδιωτικού τομέα. Η Ισπανία είχε πολλά ισχυρά σημεία για να στηρίξει την ανάκαμψη. Η δημοσιονομική κατάσταση προ της κρίσης ήταν θετική, αλλά η επιδείνωση θεαματική: από πλεόνασμα 1,9% του ΑΕΠ το 2007 σε έλλειμμα -11,1% το 2009. Το χρέος ήταν χαμηλότερο της Γερμανίας στο 36% του ΑΕΠ το 2007, αλλά αυξήθηκε στο 64,4% το 2010. Το τραπεζικό σύστημα, παρά τις ανησυχίες για την έκθεσή του στην αγορά ακινήτων, αποδείχτηκε ιδιαίτερα ανθεκτικό στην κρίση, χάρη και στην αποτελεσματική εποπτεία και τις ενέργειες της κεντρικής τράπεζας. Έτσι η φούσκα στην αγορά ακινήτων δεν επηρέασε τις μεγάλες τράπεζες. Υπό την αδιάλειπτη πίεση των αγορών, η ισπανική κυβέρνηση έσπευσε να λάβει δραστικά μέτρα για την μείωση του ελλείμματος κάτω του 3% μέχρι το 2013, συμπεριλαμβανομένων μειώσεων 5% στους μισθούς των δημοσίων υπαλλήλων και προσλήψεις με αναλογία 1 για κάθε 10 αποχωρήσεις. Επιπλέον, ανακοινώθηκαν μέτρα για τον αποτελεσματικότερο δημοσιονομικό έλεγχο των περιφερειακών κυβερνήσεων.

Στην Ισπανία το πρόβλημα (Stiglitz J.,2010) δεν είναι δημοσιονομικό αλλά πηγάζει από το έλλειμμα ανταγωνιστικότητας και την υπερθέρμανση από την αγορά κατοικίας. Η Ισπανία άφησε να αναπτυχθεί μια τεράστια φούσκα στην αγορά κατοικίας και τώρα υποφέρει από τη σχεδόν πλήρη κατάρρευση της αγοράς ακινήτων της. Ωστόσο η Ισπανία διέθετε ισχυρό ρυθμιστικό πλαίσιο για το τραπεζικό κλάδο ,

γεγονός που επέτρεψε στις τράπεζες της να αντέξουν ένα πολύ μεγαλύτερο χτύπημα με πολύ καλύτερα αποτελέσματα έναντι των ΗΠΑ.

Εν συνεχεία, η Ιταλία⁶ είναι η τρίτη μεγαλύτερη οικονομία στην Ευρωζώνη και μία από τις επτά μεγαλύτερες βιομηχανικά ανεπτυγμένες του πλανήτη. Η ιταλική αγορά κρατικού χρέους είναι η τρίτη μεγαλύτερη στον κόσμο, μετά την αμερικανική και την ιαπωνική και με ένα κρατικό χρέος που υπερβαίνει τα 2 τρισ. ευρώ. Η Ιταλία εκπροσωπεί περίπου το ένα τέταρτο του συνολικού δημοσίου χρέους της Ευρωζώνης και γι' αυτό θεωρείται υπερβολικά μεγάλη για να διασωθεί από τις άλλες ευρωπαϊκές κυβερνήσεις. Μία αναδιάρθρωση του ιταλικού χρέους θα αποδεικνυόταν καταστροφική, καθώς θα οδηγούσε την Ευρωζώνη σε βαθιά ύφεση και θα πυροδοτούσε παγκόσμια αστάθεια. Σύμφωνα με εκτιμήσεις του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ), μία διάσωση της Ιταλίας θα έφθανε το δυσθεώρητο ποσό των 600 δισ. ευρώ, ποσό το οποίο θα ήταν πραγματικά πολύ δύσκολο να συγκεντρωθεί και για το λόγο αυτό εξετάστηκαν σε επίπεδα εργασίας διαφορετικές επιλογές, μεταξύ των οποίων πιθανή κοινή δράση με την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ), στην οποία το ΔΝΤ θα ήταν εγγυητής.

Η οικονομία της Ιρλανδίας (Κουμαρτζή Θ., 2011) χαρακτηρίστηκε ως υποδειγματική ή ακόμα «φαινόμενο οικονομία» καθώς κατάφερε να προσελκύσει πολυεθνικές επιχειρήσεις και διεθνείς επενδύσεις. Είχαν υπερβεί τα μειονεκτήματα των της απομονωμένης τοποθεσίας, των αντίξοων καιρικών. Αυτή η μικρή χώρα είχε τράπεζες, οι οποίες δεχόταν καταθέσεις και είχαν αγοράσει στοιχεία του ενεργητικού συνολικής αξίας περίπου 176 δισεκατομμυρίων δολαρίων, ποσό ίσο με 11 φορές το ΑΕΠ της.

Όταν οι χρηματοπιστωτικές αγορές συνειδητοποίησαν τον κίνδυνο και άρχισαν να αποσύρουν τα χρήματα τους, το τραπεζικό σύστημα της Ισλανδίας κατάρρευσε και μην έχοντας τη δυνατότητα να ρίξει εκατοντάδες δισεκατομμύρια δολάρια να σώσει τις τράπεζες της, έγινε η πρώτη ανεπτυγμένη χώρα που στράφηκε στο ΔΝΤ για βοήθεια τα τελευταία 30 χρόνια.

⁶«Πυρετό στις Αγορές προκαλεί η ιταλική κρίση» 4/3/2013, <http://www.dealnews.gr>

Έτσι στη συνέχεια με το ξέσπασμα της κρίσης, η ευημερούσα αγορά κατασκευών που απασχολούσε μεγάλο μέρος του ενεργού πληθυσμού της χώρας, κατέρρευσε οδηγώντας χιλιάδες στην ανεργία. Οι πολυεθνικές προσελκύονται από ακόμη φθηνότερους φορολογικούς παραδείσους και μετακομίζουν. Η Ιρλανδία υπήρξε η πρώτη χώρα εντός Ευρωζώνης που επλήγη σοβαρά από την οικονομική κρίση καθώς η οικονομία της Ισλανδίας ήταν η πρώτη που μπήκε στη φάση της ύφεσης βλέποντας τους μακροοικονομικούς της δείκτες να συρρικνώνονται δραματικά..

Η περίπτωση της Πορτογαλίας (Χαρδούβελης Γ., 2012) δεν έχει σχέση με το χρέος. Η χώρα είχε μια πολύ καλή οικονομική απόδοση τη δεκαετία του 1990, και τα κατάφερε μια χαρά απέναντι στη παγκόσμια ύφεση. Υπέστη όμως μια άδικη πίεση από τις αγορές ομολόγων, τους κερδοσκόπους, και τους οίκους αξιολόγησης, που για κάποιους λόγους, κατάφεραν να διώξουν την δημοκρατικά εκλεγμένη κυβέρνηση και να δέσουν τα χέρια της επόμενης. Η Πορτογαλία είχε αναιμικούς ρυθμούς ανάπτυξης ήδη από το 2002 και έτσι πολλοί προεξοφλούσαν ως βέβαιη την προσφυγή της στο μηχανισμό. Στις 23 Δεκεμβρίου 2010, η Fitch υποβάθμισε την πιστοληπτική αξιολόγηση της Πορτογαλίας από AA- σε A+ με αρνητικές προοπτικές – εξαιτίας της αργής μείωσης του ελλείμματός της και των συνεχώς επιδεινούμενων συνθηκών για τη χρηματοδότηση της χώρας και των τραπεζών της.

Ωστόσο ο φόβος (Καζάκος Π.,2008) για την διάσπαση της Ευρωζώνης έδειχνε να μην λαμβάνεται σοβαρά από το σύνολο των Ευρωπαίων αρχηγών και των αρμόδιων ευρωπαϊκών φορέων καθώς θεωρήθηκε ακραίο σενάριο. Αυτός που φάνηκε να αντιλαμβάνεται περισσότερο τη σοβαρότητα της κατάστασης για το ενδεχόμενο μια διάσπασης ήταν ο γάλλος Πρόεδρος Σαρκοζί σε αντίθεση με τον Τρισέ και τη Μέρκελ, οι οποίοι περίμεναν περίμεναν να λειτουργήσει η αγορά για να αναγκάσει τα κράτη να λογικευθούν ή να τιμωρήσει τους δημοσιονομικά ατάσθαλους. Έτσι στόχος του Σαρκοζί ήταν να επιδειχθεί αλληλεγγύη μεταξύ της νομισματικής ένωσης και να υπάρξει μια ελάχιστη δημοσιονομική αυστηρότητα ώστε να αποτραπούν οι επιθέσεις των νομισματικών αγορών εναντίον των πιο αδύνατων. Ακόμη είχε αναλάβει αυτή την πρωτοβουλία μπροστά στο ενδεχόμενο παρέμβασης του ΔΝΤ που θα ερμηνευόταν ως το πρώτο βήμα για τη διάλυση του ευρώ. Για να είχε αποφύγει μια τέτοια παρέμβαση από το ΔΝΤ, δύο ήταν οι λύσεις που υπήρχαν.

Η μία ήταν να επιβληθεί ένα (Σημίτης Κ.,2013) τεράστιο μέτρο λιτότητας στο προβληματικό κράτος και να εγκαταλειφτεί στη τύχη του. Μια λύση που αντιπροσώπευε τη Γερμανία για λύση μέσω της λειτουργίας των αγορών. Η άλλη ήταν να οργανωθεί ένα σχέδιο ανάκαμψης στο εσωτερικό της Ευρώπης, πράγμα όμως που δημιουργούσε νομικά και πολιτικά προβλήματα. Ωστόσο όμως το Σύμφωνο απαγόρευε οι κεντρικές τράπεζες να σπεύδουν σε βοήθεια κρατών. Μια θέση που υποστήριζε η Γερμανία, διότι δεν ήθελε να χρηματοδοτήσει τις προβληματικές χώρες, Ιταλία, Ισπανία, Πορτογαλία, Ελλάδα. Μια ακόμη λύση ήταν η έκδοση κρατικών ευρωομολόγων (Χαρδούβελης Γ.,2011) από μια ευρωπαϊκή υπηρεσία, κάτι που θα μείωνε το κόστος δανεισμού για τις αδύναμες χώρες. Η ιδέα του ευρωομολόγου, συναντά αντιρρήσεις, με το σκεπτικό ότι η εφαρμογή κοινού επιτοκίου για όλες τις χώρες ανεξαρτήτως της υγείας των μακροοικονομικών και δημοσιονομικών μεγεθών τους, μειώνει το κίνητρο συμμόρφωσης των προβληματικών χωρών. Η ιδέα θα μπορούσε να επανέλθει όταν έχει εξασφαλιστεί η αποφυγή ανισορροπιών μέσω της δόμησης ενός σχετικού μηχανισμού. Πάντως, πρέπει να τονιστεί ότι το EFSF εκδίδει στην ουσία ευρωομόλογα όταν δανειζεται από τις αγορές. Συνεπώς, τα ευρωομόλογα ήδη υπάρχουν, αλλά σε μικρές ποσότητες. Όμως αυτή η λύση δεν συνέφερε τη Γερμανία και απορρίφθηκε από την Μέρκελ.

Ωστόσο είναι άξιο (Stiglitz J.,2010) να αναφερθεί πως όταν η Ευρώπη ως σύνολο οικονομίας βρίσκεται σε μια γενική ισορροπία, το γεγονός ότι η Γερμανία παρουσιάζει πλεόνασμα συνεπάγεται ότι η υπόλοιπη Ευρώπη παρουσιάζει έλλειμμα. Το σύστημα του ευρώ σημαίνει πως η συναλλαγματική ισοτιμία της Γερμανίας δεν μπορεί να αυξηθεί έναντι άλλων νομισμάτων της ευρωζώνης. Αν όντως αυξανόταν, η Γερμανία θα δυσκολευόταν να εξάγει, το πλεόνασμα της θα συρρικνωνόταν και το οικονομικό της μοντέλο που βασίζει τις εξαγωγές της θα κλονιζόταν. Η ηγεμονική θέση που κατέχει η Γερμανία ως την ισχυρότερη οικονομία στην Ευρώπη είναι και ο λόγος που επικρατούν οι σκληροπυρηνικές προσεγγίσεις της για την αντιμετώπιση της κρίσης.

Όμως όσο η κρίση ολοένα (Dullien S., Guerot U. ,2012) και εξαπλωνόταν και η ύφεση απειλούσε τη ζώνη του ευρώ ήταν πλέον επιτακτική η ανάγκη για βοήθεια των αδύναμων. Η ευρωζώνη είχε ανάγκη από μεγαλύτερη οικονομική συνεργασία, όχι

μόνο συνεργασία που απλώς επιβάλλει τους δημοσιονομικούς κανόνες αλλά συνεργασία που διασφαλίζει ότι η Ευρώπη παραμένει σε κατάσταση πλήρους απασχόλησης και πώς όταν κάποια χώρα βιώνει μεγάλα δυσμενή σοκ δέχεται βοήθεια από τις άλλες. Η Ευρώπη δημιούργησε ένα ταμείο αλληλεγγύης που θα βοηθά κάθε μέλος της ΕΕ, που στην πλειονότητα τους ήταν φτωχότερα από τα άλλα. Αμέλησε όμως να δημιουργήσει και ένα ταμείο αλληλεγγύης που θα βοηθά κάθε μέλος που θα δέχεται πιέσεις.

Εντούτοις, η Γερμανία⁷ ενώ προηγουμένως ήταν αντίθετη στη βοήθεια των αδύναμων, βλέποντας την οικονομία της να αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα και να οδηγούνται σε ύφεση, άλλαξε τελείως τη στάση με το να δηλώνοντας δημοσίως ότι πλέον ήταν επιτακτική η ανάγκη βοήθειας των αδύναμων οικονομιών.

Έτσι, τα αρμόδια όργανα της ΕΕ εκτός από την επίβλεψη της επίτευξης των δημοσιονομικών νόμων το ταχύτερο δυνατό, εξέφραζαν και την ετοιμότητα της ΕΕ να δράσει στη περίπτωση που ένα κράτος-μέλος βρεθεί σε κατάσταση ανάγκης, η βοήθεια της θα είναι άμεση.

Η ΕΕ θέλησε να καθησυχάσει τους τις «αδύναμες οικονομίες» τονίζοντας πως δεν πρόκειται να τις εγκαταλείψει και στη περίπτωση που κρίνουν πως απαιτείται η αρωγή της ΕΕ, τόσο το ECOFIN όσο και το Συμβούλιο, θα είναι σε θέση να την προετοιμάσουν. Επί της ουσίας είναι η πρώτη φορά που οι «27» συμφωνούν για κοινοτική αλληλεγγύη, και αυτό παρά το γεγονός ότι το Σύμφωνο απαγορεύει στα κράτη-μέλη της ζώνης του ευρώ να αναλαμβάνουν και χρηματοδοτούν χρέη άλλων κρατών-μελών.

⁷ «Στροφή της Γερμανίας προς ένα σχέδιο στήριξης των «αδύναμων κρίκων» της ευρωζώνης», 19/2/2009, <http://www.in.gr>

Μέσοι όροι δημοσίων δαπανών, φόρων και δημοσίων ελλειμμάτων ως ποσοστό του ΑΕΠ στις χώρες της Νοτίου Ευρώπης και της Ε.Ε.-15 (1995-2009).

Κατηγορίες	Ε.Ε.-15	Ελλάδα	Πορτογαλία	Ιταλία	Ισπανία	Γαλλία
1. Δημόσιες δαπάνες/ΑΕΠ	47.7	45.9	43.1	49.1	40.5	53.2
2. Δημόσια έσοδα/ΑΕΠ	45.1	39.4	39.1	45.5	38.3	49.9
3. Δημόσιο έλλειμμα/ΑΕΠ	-2.6	-6.5	-4.1	-3.5	-2.2	-3.3
Δημόσιες δαπάνες / ΑΕΠ						
4. Μισθοί δημοσίων υπαλλήλων	10.8	11.0	13.0	10.9	10.5	13.3
5. Δαπάνες εκπαίδευσης	5.2	2.9	6.8	4.7	4.4	6.3
6. Δαπάνες υγείας	6.4	4.4	6.5	6.2	5.4	7.5
7. Δαπάνες κοινωνικής προστασίας	18.8	17.2	14.0	18.0	13.4	21.4
8. Τόκοι δημοσίου χρέους	3.6	6.7	3.2	6.6	3.0	3.0
9. Δαπάνες γενικής κυβέρνησης	7.1	10.6	6.8	10.3	5.7	7.6
10. Άμυνα	1.6	2.6	1.4	1.2	1.1	2.1
Φόροι/ΑΕΠ						
11. Συνολικά έσοδα από φόρους και εισφορές στην κοινωνική ασφάλιση	41.3	34.1	35.3	41.9	34.9	45.4
12. Φορολογικά έσοδα	27.2	21.2	23.7	28.9	22.5	27.1
13. Σύνολο (πραγματικών και τεκμαρτών) εισφορών στην κοινωνική ασφάλιση	14.3	12.9	11.6	13.1	12.9	18.5
14. Φόροι επί του εισοδήματος, πλούτου κ.λπ.	13.2	8.0	9.1	14.4	10.5	10.9
15. Φόροι εισοδήματος	12.3	7.6	8.8	13.9	10.2	9.9
16. Φόροι προσωπικού εισοδήματος	9.7	4.5	5.5	10.9	7.0	7.4
17. Φόροι κερδών Α.Ε.	n.a.	2.9	3.2	2.9	3.1	2.5
18. Έμμεσοι φόροι	13.7	13.0	14.6	14.2	11.6	15.8

Πηγή: Eurostat, Government finance statistics.

Το ιστορικό του Ελληνικού δημοσίου χρέους (1974 μέχρι σήμερα)

Η μεταπολεμική ανάπτυξη (Γκόγκας Π., 2010) που γνώρισε η Ελλάδα, επέτρεψε τη λειτουργία του κράτους χωρίς ουσιαστικά δημοσιονομικά ελλείμματα, την κανονική χρηματοδότηση της οικονομίας, αλλά και την εξυπηρέτηση του δανεισμού των παλαιότερων δεκαετιών (αφορά στο χρέος που είχε οδηγήσει στη χρεοκοπία κατά το 1932) - το οποίο και αποπληρώθηκε κανονικά λόγω του διακανονισμού 1962-67. Στα μέσα της δεκαετίας του 1970, (Έρευνα Harvard, 2011) το δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ κυμαίνονταν κοντά στο 20,3% (1974), ποσοστό συνηθισμένο για ένα αναπτυσσόμενο ευρωπαϊκό κράτος. Εξ' αιτίας της οικονομικής κρίσης της περιόδου, έως τα τέλη της δεκαετίας του 1970, το χρέος αυξήθηκε στο 27,6% του ΑΕΠ, όμως κατά κύριο λόγο, παρέμενε εσωτερικό. Το 1978 το δημοσιονομικό έλλειμμα ήταν λιγότερο από 3% του ΑΕΠ, ο ρυθμός ανάπτυξης έφτασε στο 7,8% και η ανεργία κυμαινόταν μεταξύ 2% και 3% του εργατικού δυναμικού.

Το πρόβλημα της μεγέθυνσης (Σιατράς Ι., 2011) του ελληνικού χρέους έχει τις ρίζες του στο 1974, χρονιά που κατέρρευσε η στρατιωτική χούντα και επανήλθε στη χώρα η Δημοκρατία. Ο ανταγωνισμός των πολιτικών κομμάτων για την εξουσία, οδήγησε σε ένα σύστημα πελατειακών σχέσεων μεταξύ κομμάτων και ψηφοφόρων, με υψηλότατο δημοσιονομικό κόστος, αλλά και μεταβολή πολλών πολιτικών κανόνων και κοινωνικών θεσμών .

Η περίοδος, λοιπόν, μετά το 1974 (Γεωργακόπουλος, 1997) υπήρξε περίοδος μεγάλου δανεισμού για την Ελλάδα με συνέπεια τη γρήγορη διόγκωση του χρέους. Όμως, στο μεγαλύτερο μέρος του, το χρέος ήταν εσωτερικό. Συνεπώς, το πρόβλημα που αυτό δημιουργούσε, μπορούσε να συντηρηθεί και σταδιακά να ξεπεραστεί, μέσα από τον αυξημένο πληθωρισμό που προκαλούσε ο συνδυασμός υψηλών ελλειμμάτων και υψηλού χρέους. Έτσι η χρονική περίοδος 1967-1974 (Κορρές Γ., Κοκκίνου Α., Τσομπανόγλου Γ., 2003) διακρίνεται ιδιαίτερα για τον υπέρογκο εσωτερικό δανεισμό, ο οποίος και τετραπλασιάστηκε, ενώ αντίθετα ο εξωτερικός δανεισμός σημειώνει σχετικά μικρή αύξηση.

Δηλαδή, συνολικά απαριθμούνται δεκαεννέα εξωτερικά δάνεια που αντιστοιχούν μόλις στο 6,4 % του νέου δημόσιου χρέους εξ αυτών το 92,2% ήταν σε δολάρια.. Ο

εξωτερικός δανεισμός γινόταν κυρίως μέσα από τα δάνεια των εργοληπτικών εταιρειών, τα οποία έπαιρναν από το εξωτερικό, υπό την εγγύηση του Ελληνικού Δημοσίου και στη συνέχεια τα παραχωρούσαν στο Ελληνικό Δημόσιο προς εκτέλεση δημοσίων έργων (όπου τυπικά το Ελληνικό Δημόσιο δεν είναι ο δανειολήπτης και έτσι δεν θεωρούταν ως εξωτερικός δανεισμός).

Το προπολεμικό εξωτερικό δημόσιο χρέος, λόγω του διακανονισμού 1962-1967 βαίνει συνεχώς μειούμενο και από το 4% του συνολικού δημοσίου χρέους το 1974 θα μειωθεί το 1981 στο 0,6%. Μετά το 1974 ο δημόσιος τομέας διευρύνεται εντυπωσιακά.

Στην πρώτη μεταπολιτευτική χρονική περίοδο 1975-1981 αυτή συνολικά έχουμε εικοσιτέσσερα εξωτερικά δάνεια, εκ των οποίων τα τρία προέρχονται από την γαλλική κυβέρνηση και τα υπόλοιπα από διεθνείς τράπεζες και οργανισμούς. Κατά την χρονική περίοδο 1978-1987 οι απασχολούμενοι στην κεντρική διοίκηση και ΔΕΚΟ από 300.000 θα αυξηθούν σε 460.000. Μαζί δε με τις δημόσιες τράπεζες, προβληματικές και τις ελεγχόμενες από το Δημόσιο επιχειρήσεις θα φθάσουν τις 640.000. Σα ελλείμματα του ευρύτερου δημόσιου τομέα, από το 13,4% ως ποσοστό του ΑΕΠ το 1981 θα φθάσουν το 1989 στο 26,1%. Τα ελλείμματα θα καλυφθούν κατά 106% από τον δανεισμό. Σο 1985 η Ελλάδα ήταν παγκόσμια πρώτη στο κατά κεφαλήν δημόσιο χρέος. Σο χρονικό διάστημα 1982-89, κατά μέσο όρο, η συνολική εξυπηρέτηση του δημοσίου χρέους ανήλθε στο 33,61% των τακτικών εσόδων. Την χρονική περίοδο 1975-1987 ο εξωτερικός δανεισμός ανήλθε σε 18,4 δις δολάρια (από τα οποία το 81% αντιστοιχούσε στην εξυπηρέτηση των παλαιότερων δανείων). Έτσι το εσωτερικό δημόσιο χρέος καλύπτεται από την Τράπεζα της Ελλάδας, από τα έντοκα γραμμάτια και από τα ομόλογα του Δημοσίου. Το εξωτερικό δημόσιο χρέος της Ελλάδας ενώ το 1974 ήταν 1.585 εκ. δολάρια, το 1992 έφθασε τα 22 δις. δολάρια (δηλαδή δωδεκαπλασιάστηκε).

Μεταξύ του 1980 και 1993 (Γεωργακόπουλος, 1997) το χρέος εκτινάχτηκε από 28,6% σε 111,6% του ΑΕΠ. Το έλλειμμα την ίδια περίοδο ήταν επίσης υψηλό. Μετά το 1993 η οικονομία μπήκε σε έναν πιο ομαλό δρόμο με στόχο να ικανοποιήσει τα κριτήρια σύγκλισης της συνθήκης του Μάαστριχτ.

Χάρη στην επίτευξη υψηλότερων ρυθμών ανάπτυξης (Eurostat, 2010) και αποκρατικοποιήσεων το χρέος άρχισε να μειώνεται ελαφρά ως ποσοστό του ΑΕΠ και το έλλειμμα έπεσε μέχρι το 1999 κάτω από 3%, πετυχαίνοντας τελικά η Ελλάδα να γίνει μέλος της ΟΝΕ. Στις 3 Μαΐου του 2000, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αποφασίζει την ένταξη της Ελλάδας στην ΟΝΕ, καθώς πληροί όλα τα κριτήρια, πλην του δημοσίου χρέους. Το δημοσιονομικό έλλειμμα (με τους τόκους) ήταν μόλις 1,6% του ΑΕΠ και ο πληθωρισμός στο 2%. Οι Κυβερνήσεις της περιόδου εκείνης κατόρθωσαν να μειώσουν σημαντικά το κόστος εξυπηρέτησης του χρέους. Αυτό οδήγησε σε μία περίοδο (περίπου δέκα ετών) πρωτογενών δημοσιονομικών πλεονασμάτων. Στην πραγματικότητα ήταν τα πρώτα δημοσιονομικά πλεονάσματα που εμφάνιζε η χώρα από τις αρχές της δεκαετίας του 1900, δηλαδή μία περίοδο περίπου 100 ετών. Αργότερα αποκαλύφθηκε πως οι σχετικά υψηλές επιδόσεις που παρουσιάζονταν αυτή την περίοδο οφείλονταν σε αποκρύψεις ελλειμμάτων και δανείων, πρακτική που ονομάστηκε δημιουργική λογιστική ή Greek Statistics.

Το φθινόπωρο του 2004, ο τότε υπουργός οικονομικών προχώρησε σε οικονομική απογραφή κατόπιν πίεσης από την Eurostat. Η απογραφή αποκάλυψε αποκρύψεις δαπανών των προηγούμενων κυβερνήσεων με αποτέλεσμα να αναθεωρηθούν τα ελλείμματα των προηγούμενων ετών προς τα πάνω. Το γεγονός αυτό οδήγησε σε μείωση της αξιοπιστίας της χώρας και σε τριετή επιτήρηση από την ΕΕ. Την ίδια χρονιά η Eurostat προχώρησε σε αναθεώρηση παλαιότερων ελλειμμάτων της Ελλάδας, από τα οποία προέκυπτε ότι η Ελλάδα δεν ικανοποιούσε ποτέ τα κριτήρια σύγκλισης του Μάαστριχτ αφού ακόμα και την κρίσιμη χρονιά του 1999 εξακολουθούσε να έχει έλλειμμα πάνω από 3%.

Την τριετία 2004-2007 το χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ μειώνεται ενώ σημειώνονται υψηλοί ρυθμοί ανάπτυξης με το εθνικό εισόδημα να αυξάνεται κατά 12-15 δις. τον χρόνο. Από το φθινόπωρο του 2008 όμως, λόγω και της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης που ξέσπασε τότε, η ελληνική οικονομία εκτροχιάζεται και το έλλειμμα αλλά και το χρέος αρχίζουν να αυξάνονται με γρήγορους ρυθμούς.

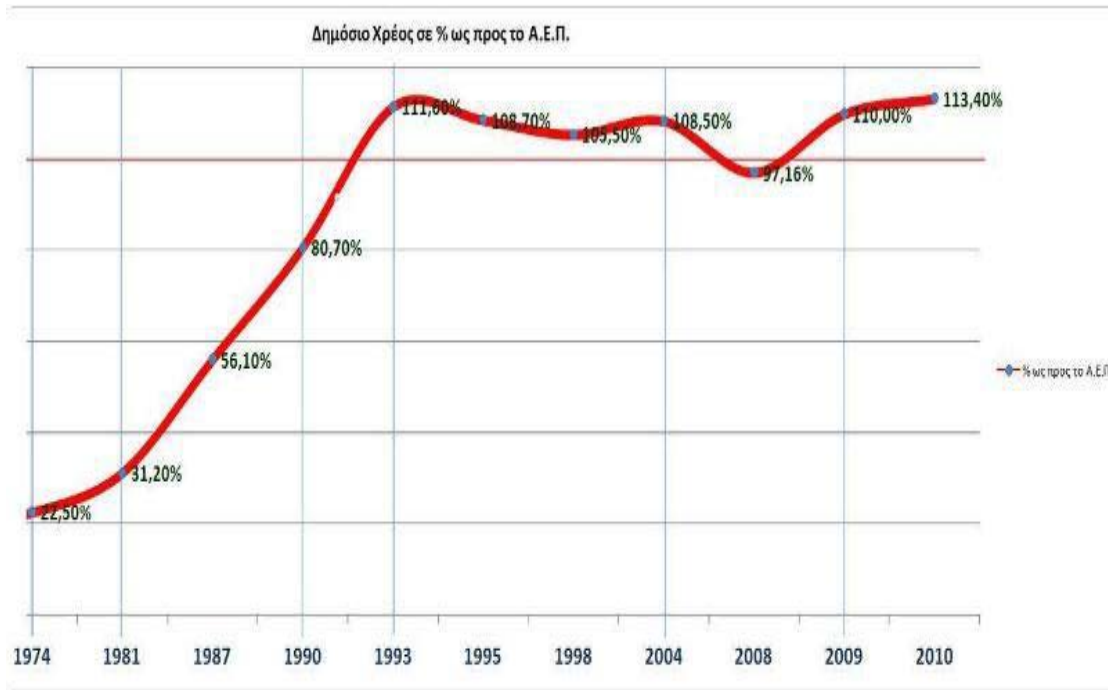
Τον Νοέμβριο του 2010 η Eurostat προχώρησε σε αναθεώρηση των ελληνικών ελλειμμάτων των τελευταίων ετών. Σύμφωνα με τα στοιχεία αυτά το έλλειμμα του 2006 τοποθετήθηκε στο 5,7% του ΑΕΠ (12,1 δις ευρώ), του 2007 στο 6,4% του ΑΕΠ

(14,4 δις ευρώ), του 2008 στο 9,4% του ΑΕΠ (22,3 δις ευρώ) και του 2009 στο 15,4% του ΑΕΠ (36,1 δις ευρώ).

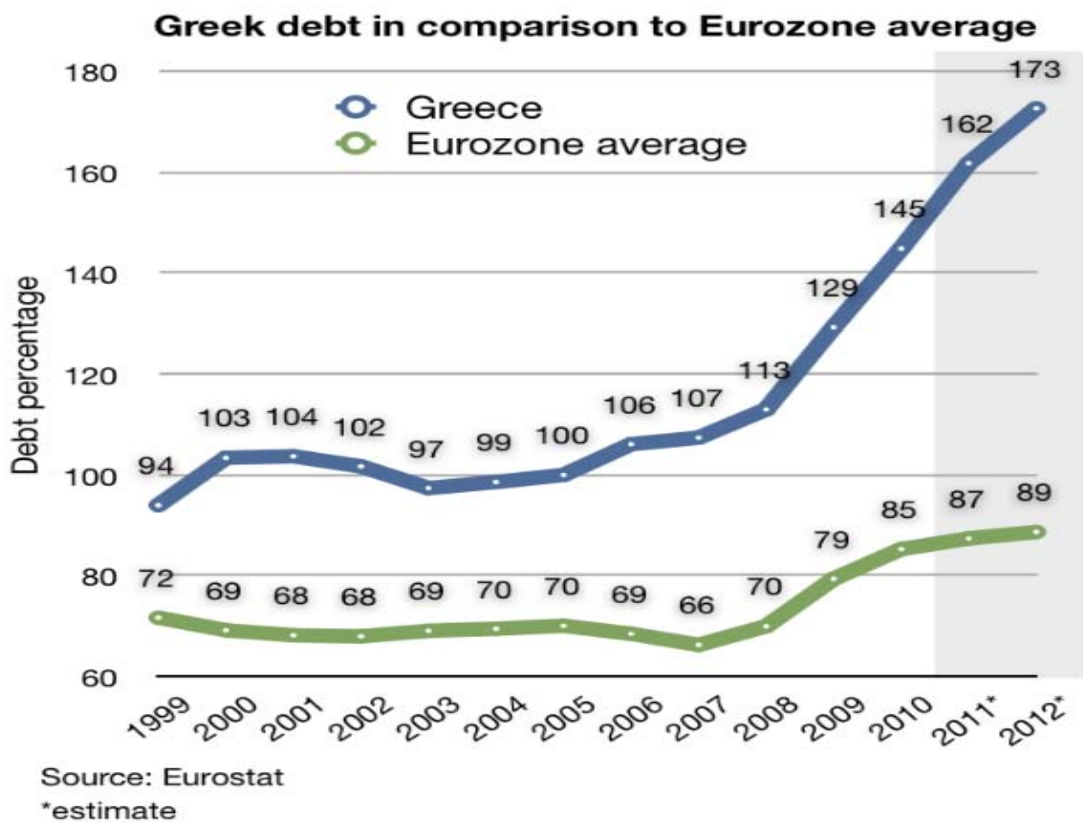
Αντίστοιχα αναθεωρήθηκε προς τα πάνω και το χρέος, με το χρέος του 2009 να αναθεωρείται στο 126,8% του ΑΕΠ που αντιστοιχεί σε 298 δις Ευρώ.

Από τα τέλη του 2006 δημιουργήθηκαν οι υποψίες ότι θα υπάρξει αντίδραση της Ευρωπαϊκής Ένωσης και κυρίως των αγορών απέναντι στα υψηλότατα δημοσιονομικά ελλείμματα της χώρας.

Η απροσεξία των αγορών στο να επισημάνουν τη δυσμενή κατάσταση της Ελλάδας, η ανοχή των υπηρεσιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης απέναντι στις Ελληνικές πρακτικές, η οικονομική κρίση των ετών 2008-2009 και κυρίως, η εγκληματική αμέλεια των κυβερνήσεων, οι οποίες συνέχιζαν να παράγουν μεγάλα δημοσιονομικά ελλείμματα (και να τα αποκρύπτουν), οδήγησαν στην αποκάλυψη της πραγματικότητας γύρω από το ελληνικό έλλειμμα και το δημόσιο χρέος, στα τέλη του 2009. Όμως, την περίοδο εκείνη, οι διεθνείς αγορές, οι οποίες μόλις είχαν βγει από μία μεγάλη κρίση, ήταν ιδιαίτερα ευαίσθητες σε ζητήματα χρέους.

Πηγή: Eurostat

Η ένταξη της Ελλάδας στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση (Ο.Ν.Ε)

Μετά την ένταξη της Ελλάδας (Έρευνα Harvard) στην Ευρωπαϊκή Ένωση, τότε ΕΟΚ, ο επόμενος μεγάλος στόχος των μεγάλων πολιτικών δυνάμεων της χώρας ήταν η ένταξη στη Νομισματική Ένωση των χωρών μελών της ΕΕ με σκοπό την Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Οι Ευρωπαίοι ηγέτες στις αρχές της δεκαετίας του '90 με την υπογραφή της Συνθήκης του Μάαστριχτ αποφασίζουν τη δημιουργία της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης (ΟΝΕ).

Το 1998 συμφωνείται η Ελλάδα (Γκόγκας Π., 2010) να ενταχθεί στην Ευρωζώνη και το κοινό νόμισμα, εάν βέβαια τηρεί τις προϋποθέσεις του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης. Το 1998, όταν συμφωνήθηκε η είσοδος της Ελλάδας στην Ευρωζώνη, το δημόσιο χρέος έφθανε στο 115,3% το ΑΕΠ και διατηρήθηκε κοντά στα επίπεδα αυτά έως και το 2002. Από εκεί έπειτα η πολιτική διακυβέρνησης που ασκήθηκε (Μελάς Κ. 2013) εξυπηρετούσε αποκλειστικά την επίτευξη του βασικού και κυρίαρχου στόχου της ένταξης της χώρας στο «σκληρό πυρήνα» της Ευρώπης και του εθνικού νομίσματος στη Ζώνη του Ευρώ. Στην συνέχεια όλες οι κυβερνητικές προσπάθειες επικεντρώθηκαν στη λειτουργία της ελληνικής οικονομίας εντός της οικονομίας της Ευρωζώνης. Οι εξελίξεις στην ελληνική οικονομία συντελέστηκαν σε ένα θεσμοποιημένο ευρωπαϊκό πλαίσιο γερμανικής νεοφιλελεύθερης έμπνευσης, δηλαδή πλήρη απελευθέρωση κεφαλαίων, αγορών προϊόντων και εργασίας σε συνδυασμό με τις απαιτήσεις του Συμφώνου.

Έτσι στις 3 Μαΐου του 2000 αποφασίζεται (Μελάς Κ., 2012) τελικά η Ελλάδα να γίνει μέλος της ΟΝΕ. Η Ελλάδα πληρούσε όλα τα κριτήρια του Μάαστριχτ και εντάχθηκε στο ευρώ τον Ιανουάριο του 2001, με την υποστήριξη του 70% του ελληνικού λαού. Αργότερα αποκαλύφθηκε ότι οι υψηλές επιδόσεις οφείλονταν σε αποκρύψεις ελλειμμάτων και δανείων, πρακτική γνωστή ως δημιουργική λογιστική. Στα τέλη 2004, η κυβέρνηση έκανε οικονομική απογραφή, η οποία αποκάλυψε αποκρύψεις δαπανών με αποτέλεσμα την αναθεώρηση των ελλειμμάτων των προηγούμενων ετών, τη μείωση της αξιοπιστίας της χώρας και την τριετή επιτήρηση από την Ε.Ε. Από τα τέλη του 2008 όμως, λόγω της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, η ελληνική οικονομία εκτροχιάζεται και το έλλειμμα, αλλά και το χρέος αρχίζουν να αυξάνονται με γρήγορους ρυθμούς. Το κλίμα της Ελληνικής οικονομίας είναι δυσάρεστο. Ο

πρωθυπουργός Κ.Καραμανλής, που κυβερνούσε με μία μικρή πλειοψηφία, εξαγγέλλει πρόωρες εκλογές για τις 4 Οκτωβρίου 2009. Τις εκλογές κέρδισε το ΠΑΣΟΚ.

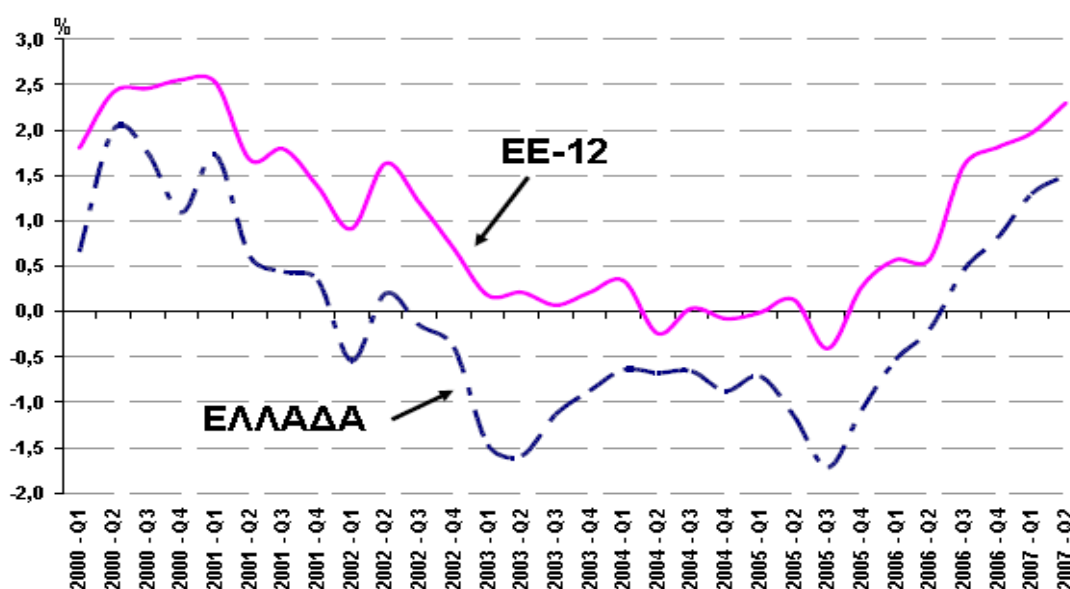
Το ισοζύγιο της ένταξης της Ελλάδας στην ΟΝΕ (Θετικά - Αρνητικά)

Η ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωζώνη (Χαρδούβελης Γ.,2007) έφερε μαζί με το νέο νόμισμα αυξημένη αξιοπιστία αλλά και σημαντικούς περιορισμούς στη μακροοικονομική πολιτική της χώρας. Η νομισματική πολιτική είναι πλέον αποκλειστική ευθύνη του Ευρωπαϊκού Συστήματος Κεντρικών Τραπεζών (ΕΣΚΤ) και δεν υπόκειται στις πολιτικές σκοπιμότητες του εκλογικού κύκλου, οι οποίες στο παρελθόν υπαγόρευαν προεκλογικά μια επεκτατική πολιτική ασχέτως της κατάστασης της οικονομίας. Τώρα, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) έχει το αποκλειστικό προνόμιο να εκδίδει χαρτονομίσματα, να ασκεί παρεμβάσεις στην αγορά συναλλάγματος, να διαχειρίζεται τα συναλλαγματικά διαθέσιμα των κεντρικών τραπεζών και, κυρίως, να χαράσσει και να εκτελεί την κοινή νομισματική πολιτική στην Ευρωζώνη. Με τις παρεμβάσεις της, η ΕΚΤ καθορίζει το ύψος των βραχυπρόθεσμων ονομαστικών επιτοκίων και επηρεάζει την πορεία του χρηματοοικονομικού τομέα όλων των οικονομιών της Ευρωζώνης. Οι επιμέρους κεντρικές τράπεζες δεν έχουν πλέον τη δυνατότητα να διαχειρίζονται την ποσότητα του χρήματος και τα επιτόκια στη χώρας τους κατά βούληση ή υπό την επιρροή των απαιτήσεων της εκάστοτε κυβέρνησης. Έχει κοπεί ο ομφάλιος λώρος μεταξύ νομισματικής πολιτικής και πολιτικών.

Πιο συγκεκριμένα, η Ελλάδα (Μελάς Κ.,2012) επωφελήθηκε από τα εξ' ορισμού πλεονεκτήματα του ενιαίου νομισματικού χώρου όπως η εξάλειψη των συναλλαγματικών κινδύνων και αβεβαιοτήτων και η εξουδετέρωση του κόστους μετατροπής νομισμάτων στις συναλλαγές της με τις άλλες χώρες της ευρωζώνης. Βελτίωσε τη ρευστότητά της για εξωτερικές συναλλαγές, μιας και το εμπόριό της εντός της Ευρωζώνης το διεκπεραίωσε σε ευρώ, ενώ και με τρίτες χώρες σημαντικό πλεονέκτημα είναι το γεγονός ότι μέρος της τιμολόγησης και πληρωμής των εισαγωγών γίνεται σε ευρώ. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα η συναλλαγματική στενότητα που χαρακτήριζε τη χώρα επί δεκαετίες σχεδόν να εξαφανιστεί. Διευκολύνθηκαν, όμως, και οι εισαγωγές, αφενός λόγω της απουσίας στενότητας συναλλάγματος,

αφετέρου λόγω της πραγματικής ανατίμησης του ευρώ έναντι του δολαρίου. Η απελευθέρωση της κίνησης (Mathes J.,2009) κεφαλαίων και η συμμετοχή της χώρας σε μια σταθερή νομισματική ένωση επέτρεψε την απρόσκοπτη εισροή κεφαλαίων και την τεράστια μείωση των επιτοκίων δανεισμού της χώρας με επιτόκια σχεδόν ίδια με τα Γερμανικά. Οι εισροές κεφαλαίων στη χώρα είχαν τη μορφή δανεισμού του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, πράγμα που επιβάρυνε πάρα πολύ το ισοζύγιο εισοδημάτων λόγω των υψηλών πληρωμών για τόκους.

Πραγματικά επιτόκια σε Ελλάδα και Ευρωζώνη, 2000-2007

Πηγή: Eurostat

Ως προς τη νομισματική σταθερότητα παρατηρείται ότι η χώρα κινήθηκε σε επίπεδα χαμηλότερα από τα επίπεδα των προηγούμενων δεκαετιών. Ο πληθωρισμός, όμως, ήταν ακάθι για την Ελλάδα μιας και ήταν σταθερά κατά περίπου 50% υψηλότερος από τον μέσο όρο της Ευρωζώνης, γεγονός που προκάλεσε μια συνολική αύξηση των ελληνικών τιμών κατά 32,8% την περίοδο 1999-2007 καθώς και μια συγκριτικά μεγάλη πραγματική ανατίμηση (ανάλογα με τους υπολογισμούς αυτή κυμαίνεται μεταξύ 15-20%) του ευρώ έναντι των άλλων εταίρων της. Συνεπώς, σε σχέση με το παρελθόν η χώρα βελτίωσε τη νομισματική της σταθερότητα, όχι όμως σε σχέση με

τις άλλες χώρες της ΟΝΕ, με αρνητικές συνέπειες για την ανταγωνιστικότητα τιμών και το εξωτερικό εμπόριό της.

Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (IMF,2011) εκτιμά ότι η απώλεια της ελληνικής ανταγωνιστικότητας την τελευταία δεκαετία είναι περίπου 25%. Οι χονδρικές τιμές (Lane R.,2006) των διεθνώς εμπορεύσιμων αγαθών της χώρας συνέχισαν την πορεία ισχυρής σύγκλισής τους με τις τιμές των άλλων χωρών της ΟΝΕ, με αποτέλεσμα το επίπεδο τιμών της χώρας να προσεγγίζει αυτό των πλέον αναπτυγμένων. Η σύγκλιση των εισοδημάτων υπήρξε, εν αντιθέσει με τους άλλους εταίρους, βραδύτερη.

Όσον αφορά τη δημοσιονομική πειθαρχία (Arghyrou G. Tsoukalas J.,2010) η χώρα απέτυχε παταγωδώς, όπως έδειξαν και οι δραματικές εξελίξεις μετά το 2008. Καθ' όλη την περίοδο μετά την ένταξη τα δημοσιονομικά ελλείμματα της χώρας ήταν σταθερά πάνω από το επιτρεπόμενο όριο του 3% ως προς το ΑΕΠ, πράγμα που επέφερε τη συνεχή αύξηση του δημόσιου χρέους. Παρόλο που η χώρα τέθηκε σε επιτήρηση τα έτη 2004-2007, εξήλθε αυτής με νέες τεράστιες δημοσιονομικές σπατάλες, με αποκορύφωμα το 2008 και το 2009. Υπό το βάρος αυτών των συσσωρευμένων χρεών σίγουρη πλέον ήταν η χρεοκοπία της χώρας. Μεγάλη προσδοκία από τη συμμετοχή της χώρας στην ΟΝΕ (Mathes J.,2009) ήταν η προώθηση της διαρθρωτικής προσαρμογής και του θεσμικού εκσυγχρονισμού της χώρας. Σύμφωνα με τις προσδοκίες, αλλά και τη νεότερη προσέγγιση της ενδογένειας της θεωρίας του βέλτιστου νομισματικού χώρου, η Ελλάδα εντός της Ευρωζώνης θα αναγκαζόταν να προβεί σε σημαντικές διαρθρωτικές και θεσμικές προσαρμογές, οι οποίες παρέμειναν ως ζητούμενο και μετά την ένταξή της στο ευρώ. Χωρίς αυτές τις προσαρμογές θα ήταν αδύνατη η μακροχρόνια επιβίωση της χώρας στο νέο ανταγωνιστικό περιβάλλον. Ήταν αναμενόμενο (OECD, 2009) και είχε προβλεφθεί ότι χωρίς τη συνολική προσαρμογή της χώρας στα νέα δεδομένα είναι αναπόφευκτη η έξοδος από την ΟΝΕ ή μια δύσκολη δημοσιονομική προσαρμογή. Οι νεότερες εξελίξεις, δυστυχώς, επιβεβαίωσαν την πρόβλεψή αυτή. Επίσης, επιβεβαίωσαν την αδυναμία της ΟΝΕ να αντιμετωπίσει μόνη μια εθνική διαταραχή ενός κράτους μέλους της, όπως αυτή της Ελλάδος και άλλων χωρών του Ευρωπαϊκού Νότου και της Ιρλανδίας.

Η απώλεια των εργαλείων της νομισματικής και συναλλαγματικής πολιτικής, (Χαρδούβελης Γ.,2007) αυξάνει τη σημασία της δημοσιονομικής πολιτικής. Και αυτή όμως έχει χάσει τη δυνατότητα αντίδρασης σε πιθανές μεγάλες εξωτερικές διαταράξεις, εξαιτίας του υψηλού δημόσιου χρέους της χώρας, το οποίο περιορίζει το εύρος και την ευελιξία της απαιτούμενης αντίδρασης. Αιτία αποτελεί το γεγονός ότι το υψηλό χρέος συνεπάγεται και υψηλές δαπάνες για τόκους, μια αφαίμαξη των φορολογικών εσόδων προς δαπάνες μόνιμου χαρακτήρα, που δεν βοηθούν την ανάπτυξη. Μια απλή σύγκριση των δαπανών για τόκους με τις δαπάνες για δημόσιες επενδύσεις φανερώνει και το μέγεθος του προβλήματος, το οποίο συνεχίζει να υφίσταται και σήμερα, παρά τη μεγάλη πτώση των επιτοκίων τα τελευταία χρόνια. Συνεπώς, είναι επιτακτική ανάγκη να μειωθεί το υψηλό χρέος ώστε να μπορεί να εφαρμοστεί επεκτατική δημοσιονομική πολιτική εφόσον δυνητικά χρειαστεί.

Με απύσχα την εθνική νομισματική πολιτική, με τη δημοσιονομική πολιτική να στερείται περιθωρίων αντίδρασης, η Ελλάδα ήταν ευάλωτη έναντι της σκληρής οικονομικής πραγματικότητας και έναντι των αγορών και των κερδοσκόπων.

Μια παράπλευρη απώλεια είναι και η έλλειψη μηχανισμών προειδοποίησης της πολιτικής ηγεσίας στις οικονομικές ανισορροπίες. Μια επίθεση στη δραχμή παλαιότερα θα αφύπνιζε τους οικονομικούς παράγοντες στο πρόβλημα της ανισορροπίας που έφερε την επίθεση και, ως αποτέλεσμα, οι οικονομικές αρχές λάμβαναν μέτρα. Σήμερα, οι ανισορροπίες δεν έχουν μεν άμεσες αρνητικές επιπτώσεις, αλλά ούτε και διορθώνονται εύκολα διότι δεν γίνονται άμεσα αντιληπτές. Σήμερα το έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών μπορεί να μεγεθύνεται χωρίς η αγορά να τιμωρεί την Ελλάδα για τη μεγέθυνση αυτή με υποτίμηση και άνοδο των επιτοκίων. Κατά συνέπεια, το αρχικό πρόβλημα που προκάλεσε την αύξηση του ελλείμματος παραμένει και σωρεύεται, επιτείνοντας τη μακροχρόνια ανισορροπία.

Τέλος, ιδιαίτερης μνείας χρήζει το ελληνικό παράδοξο (Mitsopoulos M.,Pelagidis Th., 2009) η χώρα παρόλο που δεν προχώρησε στις αναγκαίες προσαρμογές κατόρθωσε να επιδείξει σε σύγκριση με το μέσο όρο της ευρωζώνης υψηλούς ρυθμούς ετήσιας αύξησης του ΑΕΠ της και να συγκλίνει σε πραγματικούς όρους. Οι παράγοντες που συνέβαλαν σ' αυτήν την εξέλιξη ήταν, όμως, είτε συγκυριακοί, είτε μακροχρόνια μη βιώσιμοι. Ειδικότερα, στην πρόσκαιρη οικονομική μεγέθυνση της

χώρας κατά τα έτη 2001-2007 συνέβαλαν: η αύξηση της ρευστότητας της ελληνικής οικονομίας λόγω του εύκολου και φθηνού δανεισμού, τα υψηλά ελλείμματα του ελληνικού κράτους που ενίσχυσαν την εσωτερική δημόσια και ιδιωτική κατανάλωση, η αύξηση της παραγωγικότητας σε ορισμένους κλάδους της ελληνικής οικονομίας, η απελευθέρωση ορισμένων αγορών, η αξιοποίηση της αγοράς των βαλκανικών χωρών για εξαγωγές και επενδύσεις, οι εισροές από τα Κοινοτικά διαρθρωτικά ταμεία, οι Ολυμπιακές υποδομές κ.α.

Η κρίση στην Ελλάδα

Τα αίτια της κρίσης

Έτσι η ελληνική οικονομία, (Μελάς Κ.,2012) ενώ οι υπόλοιπες χώρες βίωναν μια σφοδρή οικονομική κρίση, συνέχιζε ακάθεκτη τη πορεία της. Με το ξέσπασμα της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης και με την αλλαγή των δεδομένων αποκαλύφθηκε ολόκληρη η αλήθεια, την οποία όμως τα πολιτικά κόμματα στην Ελλάδα, δεν θεώρησαν χρήσιμο να κοινοποιήσουν στον ελληνικό λαό.

Η κρίση της ελληνικής οικονομίας, (Kotios A.,Galanos G.,Pavlidis G.,2011) η οποία ξεκίνησε ως σοβαρή κρίση ρευστότητας, εξελίχθηκε σε κρίση δημόσιου χρέους και, ακολούθως, σε γενικευμένη οικονομική, κοινωνική και πολιτική κρίση, για να καταλήξει πλέον σε κρίση παραμονής στην Ευρωζώνη ή σε κρίση «δραχμοποίησης», αναμφισβήτητα, έχει πολλά εγχώρια αίτια. Καταρχάς, η Ελλάδα εντάχθηκε στην Ευρωζώνη απολύτως απροετοίμαστη. Η επίτευξη των κριτηρίων σύγκλισης επιδιώχθηκε μέσω μιας μακροοικονομικής πολιτικής προσαρμογής που στηρίχθηκε, κυρίως, στα υψηλά εσωτερικά πραγματικά επιτόκια, στην αύξηση των φορολογικών εσόδων και στη σκληρή δραχμή.

Η τελική ισοτιμία της δραχμής (Pisani-Ferry J.,2010) έναντι του Ευρώ υπήρξε υπερτιμημένη, με συνέπεια την ένταξη της χώρας στην ONE με μόνιμο ανταγωνιστικό μειονέκτημα. Πέραν τούτου, υπάρχουν αμφιβολίες για την πραγματική επίτευξη των κριτηρίων σύγκλισης και ιδιαίτερα του κριτηρίου του ελλείμματος του δημοσίου. Αναμφισβήτητο, όμως, γεγονός είναι ότι η χώρα εντάχθηκε με ένα υπερβολικά υψηλό δημόσιο χρέος. Επίσης, εντάχθηκε σ' ένα νέο ιδιαίτερα ανταγωνιστικό περιβάλλον χωρίς να προβεί έγκαιρα στις αναγκαίες

θεσμικές και διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις, χωρίς εξυγίανση του κράτους, χωρίς τη διασφάλιση της ανταγωνιστικότητάς της. Λόγω των χρόνιων διαρθρωτικών αδυναμιών της ελληνικής διοίκησης και οικονομίας ήταν σχεδόν βέβαιο ότι η Ελλάδα θα αντιμετώπιζε προβλήματα ανταγωνιστικότητας και, κατά συνέπεια, όξυνση των εμπορικών της ελλειμμάτων με τις υπόλοιπες χώρες της Ευρωζώνης.

Η χώρα, (Kotios A., Galanos G., Pavlidis G., 2011) όμως, πορεύτηκε λανθασμένα και μετά την ένταξή της στην ΟΝΕ, αγνοώντας ή παραμελώντας τους θεσμικούς και πραγματικούς κανόνες λειτουργίας μιας νομισματικής ένωσης άνισα αναπτυγμένων χωρών, με έντονα αποκλίνουσες πολιτικές και οικονομικό-πολιτικές κουλτούρες. Η ιδιότητα του κράτους ως μέλους της ΟΝΕ μείωσε δραστικά το κόστος δανεισμού, με αποτέλεσμα να αυξηθεί το συνολικό εξωτερικό χρέος, τόσο του δημοσίου, όσο και του ιδιωτικού τομέα. Όμως, αυτή η αύξηση της εισροής κεφαλαίων, κυρίως από τις ισχυρότερες οικονομίες της Ένωσης (π.χ. Γερμανία, Γαλλία), δεν προκάλεσε βελτίωση των όρων ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας, παρά μια αύξηση της εσωτερικής ζήτησης και της οικονομικής μεγέθυνσης, καθώς και διόγκωση των εξωτερικών ελλειμμάτων του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών. Παράλληλα, υπερβολικές (De Grauwe, P., 2012) αυξήσεις στο μοναδιαίο κόστος εργασίας και σταθερά υψηλότεροι ρυθμοί αύξησης των τιμών προκάλεσαν μείωση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας και, συγκριτικά, μεγαλύτερη πραγματική ανατίμηση του ευρώ έναντι άλλων νομισμάτων. Κατά συνέπεια, η χώρα βίωσε επί σειρά ετών έναν φαύλο κύκλο δίδυμων ελλειμμάτων: το έλλειμμα του δημοσίου και το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, όπου κυρίως το πρώτο τροφοδοτούσε το δεύτερο. Η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση προκάλεσε κρίση στο ελληνικό χρηματοπιστωτικό σύστημα, καθώς και ύφεση. Για την αντιμετώπισή τους επεκτάθηκε υπερβολικά ο κρατικός δανεισμός το 2009, με αποτέλεσμα την αύξηση του ήδη υπερβολικού ποσοστού του δημόσιου χρέους ως προς το ΑΕΠ. Η κρίση ήταν ήδη προ των πυλών.

Η κρίση ανέδειξε (Χαρδούβελης Γ., 2011) τις προϋπάρχουσες μεγάλες μακροοικονομικές ανισορροπίες και διαρθρωτικές αδυναμίες της ελληνικής οικονομίας, το έλλειμμα ανταγωνιστικότητας και την οργανωτική ανεπάρκεια του κράτους. Οι μακροοικονομικές ανισορροπίες της ελληνικής οικονομίας

αποτυπώνονται στη συνεχή επιβράδυνση του ρυθμού ανάπτυξης και στα διατηρούμενα και συνεχώς διογκούμενα ελλείμματα του δημοσίου και του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών. Οι δύο αυτές ανισορροπίες γίνονται εμφανείς στα μεγάλα «δίδυμα» ελλείμματα, που αναφέρθηκαν παραπάνω, το έλλειμμα ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών και το δημοσιονομικό έλλειμμα. Γίνονται εμφανείς και στα υψηλά «δίδυμα» χρέη (το δημόσιο και το εξωτερικό), που αποτελούν τη διαχρονική συσσώρευση των αντίστοιχων ετήσιων ελλειμμάτων.

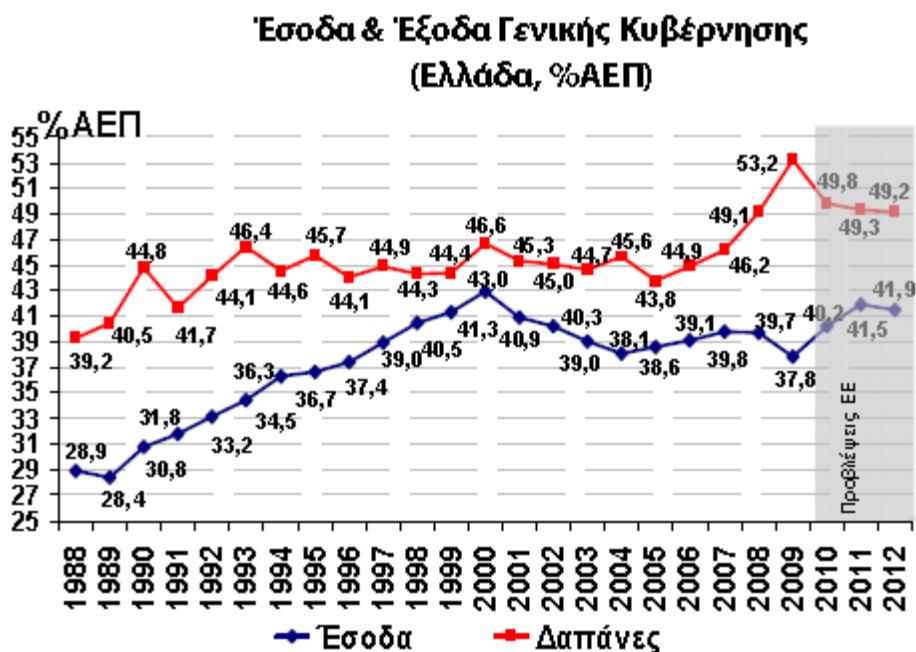
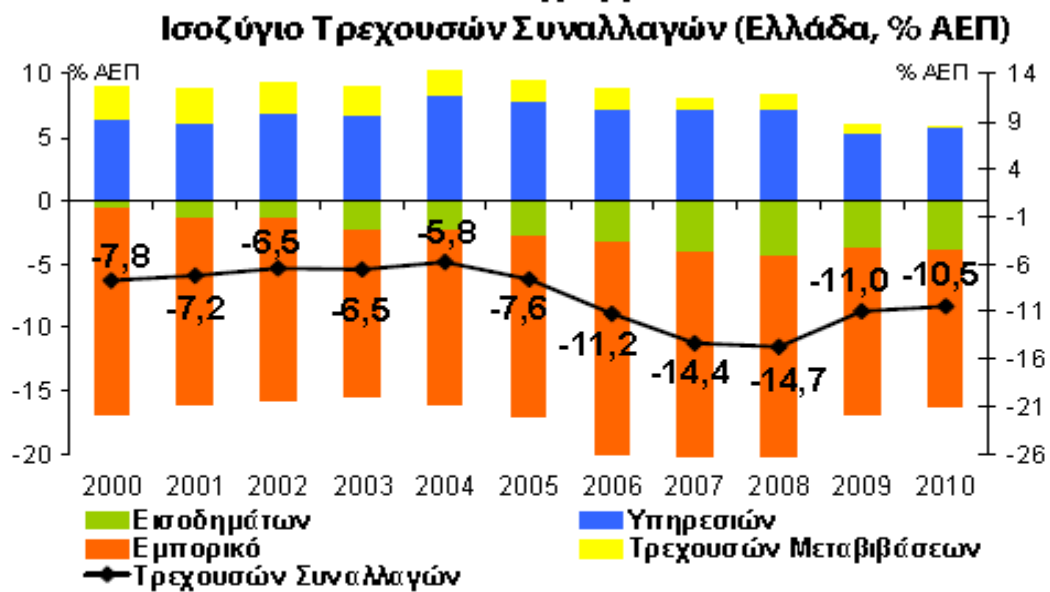
Μία χώρα συσσωρεύει εξωτερικό χρέος (Βαγιανός Δ., Βέττας Ν., Μεγήρ Κ.,2010) όταν η κυβέρνησή της ή ο ιδιωτικός τομέας (δηλ. επιχειρήσεις και πολίτες) δανείζονται από ξένους. Στην περίπτωση της Ελλάδας, ο ιδιωτικός τομέας δεν δανείστηκε από το εξωτερικό, οι αποταμιεύσεις των Ελλήνων επαρκούσαν για την κάλυψη των δανείων προς τον ιδιωτικό τομέα. Αντί για αυτό, ο εξωτερικός δανεισμός πραγματοποιούνταν από την κυβέρνηση. Η Ελλάδα ήταν σε θέση να εισάγει περισσότερο από ότι εξήγαγε λόγω του εξωτερικού δανεισμού της. Πράγματι, το εξωτερικό δημόσιο χρέος της Ελλάδας, το οποίο ορίζεται ως το τμήμα του εξωτερικού χρέους που συσσωρεύεται από την κυβέρνηση, κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990, το ετήσιο ποσοστό δανεισμού ανερχόταν κατά μέσο όρο σε 4,1% επί του ΑΕΠ. Αν και αυτό το ποσοστό είναι υψηλό, αυξήθηκε ακόμη περισσότερο, προσεγγίζοντας το 10,2%, κατά τη δεκαετία του 2000. Και όπως ήταν αναμενόμενο, το εξωτερικό χρέος αυξήθηκε ραγδαία: ανήλθε από 42,7% επί του ΑΕΠ το 2000 σε ποσοστό 82,5% το 2009. Ως εκ τούτου, το εξωτερικό χρέος της Ελλάδας ουσιαστικά ταυτίζεται με το εξωτερικό δημόσιο χρέος της.

Το έλλειμμα ανταγωνιστικότητας (Χαρδούβελης Γ.,2007) είναι ίσως το βαθύτερο πρόβλημα της ελληνικής οικονομίας αφού είναι διάχυτο παντού, σε ποικίλους τομείς, αγορές, δραστηριότητες και οικονομικές σχέσεις. Γίνεται ιδιαίτερα εμφανές όταν η χώρα μας συγκρίνεται με άλλες χώρες. Πηγάζει από σειρά αδυναμιών σε μικροοικονομικό και μακροοικονομικό επίπεδο και ιδιαίτερα από την αδυναμία του κράτους να επιβάλλει ένα πλαίσιο κανόνων στις οικονομικές και κοινωνικές σχέσεις των πολιτών μεταξύ τους καθώς και στις σχέσεις τους με το κράτος, με τρόπο που να διασφαλίζει, να εξυπηρετεί και να γίνεται σεβαστό από όλους, χωρίς συγχρόνως να εμποδίζει τη δημιουργικότητα και την επιχειρηματικότητα. Δυστυχώς, όμως, το

ελληνικό κράτος αδυνατεί να δημιουργήσει ένα πλαίσιο κινήτρων και εκούσιας υπακοής στην έννομη τάξη και αναγκάζεται να οχυρώνεται πίσω από δύσκαμπτους νόμους.

Οι δείκτες της Παγκόσμιας Τράπεζας (Χαρδούβελης Γ.,2011) δείχνουν συνεχή επιδείνωση τα τελευταία χρόνια ενώ η σταθμισμένη συναλλαγματική ισοτιμία της χώρας διαρκώς ανατιμάται. Το έλλειμμα ανταγωνιστικότητας αντικατοπτρίζεται τόσο στο τεράστιο έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών όσο και στον υψηλότερο ελληνικό πληθωρισμό σε σχέση με άλλες χώρες της Ευρωζώνης. Αγοράζουμε πολύ περισσότερα αγαθά και υπηρεσίες από ότι πουλάμε στους ξένους. Η ελληνική οικονομία δεν έχει τη δυνατότητα να παράγει ανταγωνιστικά αγαθά και υπηρεσίες. Το υψηλό εξωτερικό χρέος συνεπάγεται ότι το έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών επιβαρύνεται από την εκροή τόκων στο εξωτερικό, γεγονός που καθιστούν την οικονομία, ακόμη πιο ευάλωτη και σαθρή στους εξωτερικούς παράγοντες της διεθνούς οικονομικής κρίσης, λειτουργούν αποσταθεροποιητικά και περιορίζουν τα αποθέματα ανάπτυξης χώρας.

Ο συνδυασμός υψηλού χρέους, μεγάλου ελλείμματος και χαμηλής ανταγωνιστικότητας ευθύνεται για το γεγονός ότι η Ελλάδα μπορεί να δανειστεί μόνο με πολύ υψηλά επιτόκια στις χρηματοπιστωτικές αγορές. Οι αγορές δεν έχουν συνωμοτήσει κατά της Ελλάδας αλλά απλά αντανακλούν την οικονομική πραγματικότητα, προστατεύοντας παράλληλα και τα συμφέροντα όσων έχουν δανείσει τις αποταμιεύσεις τους στην Ελλάδα.

Εν συνεχεία, ένα μεγάλο αγκάθι για την ελληνική οικονομία (Βαγιανός Δ., Βέττας Ν., Μεγίρ Κ., 2010) είναι ο διευρυμένος δημόσιος τομέας. Το συνολικό μισθολογικό κόστος στον ελληνικό δημόσιο τομέα είναι πράγματι υψηλότερο από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο, για παράδειγμα, το 2007 η Ελλάδα δαπάνησε το 11,2% του ΑΕΠ της για

την πληρωμή των δημοσίων υπαλλήλων, ενώ το αντίστοιχο ευρωπαϊκό ποσοστό ήταν 10,4%. Ωστόσο πλην των δαπανών ένα άλλο θέμα που τίθεται είναι η παραγωγικότητα του δημοσίου τομέα.

Η παραγωγικότητα μετράται σε κάθε ιδιωτική επιχείρηση και το ίδιο θα πρέπει να ισχύει και στον δημόσιο τομέα. Φυσικά, ο δημόσιος τομέας διαφέρει από τις ιδιωτικές επιχειρήσεις διότι στοχεύει όχι στην επίτευξη υψηλού κέρδους αλλά στην παροχή υπηρεσιών που ωφελούν την κοινωνία, όπως η παιδεία, η προστασία του περιβάλλοντος, κτλ. Επιπλέον, η αξιολόγηση της ποιότητας των δημοσίων υπηρεσιών είναι πιο δύσκολη από τον υπολογισμό του κέρδους μιας ιδιωτικής επιχείρησης. Ωστόσο, δείκτες ποιότητας είναι εφικτό να υπολογιστούν, και οι δημόσιοι οργανισμοί θα πρέπει να αξιολογούνται με βάση την ποιότητα των υπηρεσιών που παρέχουν, ανάλογα με τους πόρους που τους διοχετεύονται. Γενικότερα, η άποψη ότι ο δημόσιος τομέας υπάρχει για να υπηρετεί την κοινωνία, και με οικονομικά αποδοτικό τρόπο, θα πρέπει να εμπεδωθεί στην Ελλάδα. Ο δημόσιος τομέας θα πρέπει να θεωρείται ως ένας αποτελεσματικός πάροχος υπηρεσιών και όχι ως ο εργοδότης ατόμων με πολιτικές διασυνδέσεις. Διότι είναι γνωστό ότι το κάθε κόμμα που ανέβαινε (Katsios S., 2006) στην εξουσία έκανε διορισμούς σε δημόσιες υπηρεσίες από στελέχη του κυβερνώντος κόμματος, ψηφοφόρων, συγγενών και φίλους τους. Με μια μεσολάβηση όχι απαραίτητα από υπουργό αλλά ακόμα και από κάποιο κατώτερο στέλεχος του κόμματος μπορούσε κάποιος να διοριστεί μόνιμος ή προσωρινός υπάλληλος οποιασδήποτε δημοσίας υπηρεσίας.

Όσον αφορά τον ιδιωτικό τομέα, (Moutos T., Katsimi M., 2010) οι αυξήσεις των πραγματικών μισθών στον ιδιωτικό τομέα, για μεγάλο χρονικό διάστημα, ήταν χαμηλότερη από την αύξηση της παραγωγικότητας. Οι εργαζόμενοι του ιδιωτικού τομέα, επομένως, δεν επωφελήθηκαν από την επέκταση του δημόσιου τομέα. Έτσι οι εργαζόμενοι του ιδιωτικού τομέα βρίσκονται σε μειονεκτική θέση λόγω των υψηλότερων μισθών στο δημόσιο τομέα μιας και υπάρχει αύξηση στους φόρους λόγω της αύξησης των μισθών (και αύξηση της απασχόλησης). Το αποτέλεσμα αυτών των εξελίξεων είναι η απώλεια της ελληνικής διεθνούς ανταγωνιστικότητας που οφείλεται στον αγώνα των εργαζομένων να διατηρηθούν οι πραγματικές, μετά φόρων, αποδοχές

τους μιας και η φορολογική επιβάρυνση έχει αυξηθεί, χωρίς αντίστοιχη αύξηση στην παροχή δημόσιων αγαθών.

Ο υπερ-καταναλωτισμός (Βαγιανός Δ., Βέττας Ν., Μεγύρ Κ.,2010) που χαρακτηρίζει τον έλληνα πολίτη αποτέλεσε ακόμη ένα αίτιο της κρίσης. Η αύξηση της κατανάλωσης οφείλεται στο γεγονός ότι οι παραλήπτες του κρατικού χρήματος αύξησαν την κατανάλωσή τους, λόγω των υψηλότερων εισοδημάτων τους. Οι επενδύσεις μειώθηκαν διότι υπήρχαν λιγότερα ιδιωτικά κεφάλαια για τη χρηματοδότησή τους. Η κυβέρνηση δανειζόταν πουλώντας ομόλογα στους Έλληνες πολίτες, οι οποίοι ουσιαστικά διαμοίραζαν τις αποταμιεύσεις τους μεταξύ ομολόγων που εκδίδονταν από την κυβέρνηση και ομολόγων ιδιωτικών επιχειρήσεων. Ως εκ τούτου, σημειώθηκε μείωση των διαθέσιμων αποταμιεύσεων για τη χρηματοδότηση παραγωγικών επενδύσεων από ιδιωτικές επιχειρήσεις. Και δεδομένου ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των χρημάτων που αντλούσε η κυβέρνηση εκδίδοντας ομόλογα δεν δαπανούνταν σε δημόσια έργα υποδομής, το σύνολο των παραγωγικών επενδύσεων του δημοσίου και ιδιωτικού τομέα μειώθηκε. Λόγω των υψηλότερων εισοδημάτων τους, οι πολίτες κατανάλωναν περισσότερο και στο σύνολό της η Ελλάδα κατανάλωνε περισσότερο από ότι παρήγαγε.

Σε ατομικό επίπεδο, ο ανεξέλικτος δανεισμός (Moutos T.,Katsimi M.,2010) από τις τράπεζες, με την εμφάνιση της πιστωτικής κάρτας, ο έλληνας άρχισε να ξοδεύει ανεξέλικτα με αποτέλεσμα δισεκατομμύρια χάθηκαν από αυτούς τους δανεισμούς εφόσον πολλοί αδυνατούσαν να πληρώσουν τις δόσεις. Χιλιάδες αυτοκίνητα και σπίτια κατασχέθηκαν από αδυναμία αποπληρωμής των δανείων.

Έτσι ένα άλλο αίτιο (Katsios S., 2006) αυτής της κρίσης ήταν η πολιτική διαφθορά και η αδιαφάνεια των συναλλαγών, πράγμα που συμβαίνει σε πολλές χώρες με αναθέσεις μεγάλων οικονομικών έργων σε επιχειρηματίες, κυβερνητικούς φίλους και άλλους παράγοντες, που για την ανάθεση του έργου έδωσαν και δίνουν ακόμα μεγάλα χρηματικά ποσά κάτω από το τραπέζι στους μεσολαβητές κυβερνητικούς υπαλλήλους. Η διαφθορά (Βαγιανός Δ., Βέττας Ν., Μεγύρ Κ.,2010) έχει σοβαρότατες επιπτώσεις. Εμποδίζει την κυβέρνηση από το να παρέχει δημόσιες υπηρεσίες υψηλής ποιότητας διότι κάποια από τα χρήματα που κατανέμονται για τέτοιες παροχές διοχετεύονται αλλού. Η κυβέρνηση υποχρεώνεται να επιβάλλει υψηλότερη

φορολογία ώστε να ανακτήσει τα χαμένα χρήματα, με αποτέλεσμα να αποθαρρύνονται οι παραγωγικές δραστηριότητες. Επίσης, η διαφθορά επιβαρύνει άμεσα τους πολίτες και τις επιχειρήσεις επειδή πρέπει να δωροδοκήσουν διεφθαρμένους δημοσίους λειτουργούς ώστε να εξυπηρετηθούν από αυτούς. Τέλος, η διαφθορά οδηγεί σε απώλεια της εμπιστοσύνης των πολιτών προς την κυβέρνηση και τους νόμους, με συνέπεια οι πολίτες να σταματούν να υπακούουν και να σέβονται τους νόμους. Οι επιπτώσεις της διαφθοράς είναι σε μεγάλο βαθμό παρόμοιες με αυτές της φοροδιαφυγής: και στις δύο περιπτώσεις, τα χρήματα που θα έπρεπε να εισπράττονται από την κυβέρνηση και να δαπανώνται σε δημόσιες υπηρεσίες καταλήγουν αντ' αυτού στις τσέπες ιδιωτών. Τα σκάνδαλα της (Katsios S., 2006) πολιτικής διαφθοράς στην Ελλάδα αποτέλεσαν τα πρωτοσέλιδα των εφημερίδων τα τελευταία 30 χρόνια με αποπομπές ακόμα και υπουργών. Ακόμη οι υπέρογκες εξοπλιστικές δαπάνες που πραγματοποιήθηκαν με γνώμονα την ασφάλεια της χώρας και την ισορροπία δυνάμεων και κατέληξαν στην κατασπατάληση δημοσίου χρήματος για την αγορά ακρήστων και πανάκριβων όπλων.

Ένα άλλο μεγάλο πρόβλημα που αποτελεί και ένα από τα κυριότερα αίτια της κρίσης, είναι η φοροδιαφυγή (Ματσαγγάνης Μ., Λεβέντη Χ., 2012). Από την εποχή της ίδρυσης του ελληνικού κράτους η φοροδιαφυγή αποτελεί ένα πάγιο καθεστώς στην Ελλάδα. Η έκταση της φοροδιαφυγής και της παραοικονομίας (που δεν ταυτίζεται με αυτήν αλλά την τροφοδοτεί) είναι ασυνήθιστα μεγάλη. Σύμφωνα με πρόσφατη μελέτη, το μερίδιο της παραοικονομίας στη χώρα ήταν το υψηλότερο στην ΕΕ 27,5% του ΑΕΠ την περίοδο 1999-2007. Έκθεση του ΔΝΤ αναφέρει ότι το 2006 διέφευγε το 30% του ΦΠΑ στην Ελλάδα έναντι μόνο 12% στην ΕΕ. Η τελευταία έκθεση του ΟΟΣΑ εκτιμά ότι «Εάν η Ελλάδα ήταν σε θέση να συλλέξει ΦΠΑ, εισφορές κοινωνικής ασφάλισης και φόρο εισοδήματος με τη μέση αποδοτικότητα των χωρών του ΟΟΣΑ, τα φορολογικά έσοδα θα αυξάνονταν κατά σχεδόν 5% του ΑΕΠ». Από την άλλη πλευρά, (Moutos T., Katsimi M., 2010) η μεγάλη αύξηση της φορολογίας (από το 1975, τα φορολογικά έσοδα έχουν αυξηθεί από περίπου 25% σε περίπου 40% του ΑΕΠ), χωρίς αντίστοιχη αύξηση στην παροχή δημοσίων υπηρεσιών έχει αποθαρρύνει τη φορολογική συμμόρφωση. Μια «καταγγελία» των πολιτών είναι ότι έχουν αναγκαστεί να ξοδεύουν όλο και μεγαλύτερο μερίδιο του εισοδήματός τους σε

ιδιωτικές υπηρεσίες που παρέχονται, προκειμένου να συμπληρώσουν την επιδείνωση της ποιότητας των δημοσίων αγαθών.

Ωστόσο η φοροδιαφυγή δεν γίνεται τόσο από την εργατική τάξη αλλά κυρίως από τα οικονομικά εύρωστα κοινωνικά στρώματα και ειδικότερα από επιχειρήσεις και επιχειρηματίες και επαγγελματίες όλων των κλάδων. Τα τελευταία 30 χρόνια χιλιάδες πολυτελείς βίλλες, κότερα, πολυτελή αυτοκίνητα γέμισαν την Ελλάδα από μια νέα γενιά νεόπλουτων. Παράνομες εξοχικές κατοικίες δημιουργήθηκαν σε δασικούς χώρους, παραλίες και αλλιά δημόσια εδάφη σχεδόν ανεξέλεγκτα.

Η καταπολέμηση της φοροδιαφυγής αποκτά ακόμη μεγαλύτερη σημασία σε συνθήκες κρίσης. Κατ' αρχήν, επειδή –όπως έδειξε μια πρόσφατη συνέντευξη της επικεφαλής του ΔΝΤ– μια χώρα που ζητά τη συμπαράσταση της διεθνούς κοινότητας για να είναι πειστική θα πρέπει πρώτα να εξασφαλίσει ότι οι πολίτες της είναι συνεπείς με τις φορολογικές τους υποχρεώσεις.

Τα γραφειοκρατικά εμπόδια (Βέττας Ν.,2011) εισόδου είναι ιδιαίτερα σημαντικά για τις ξένες επιχειρήσεις, οι οποίες δεν είναι οικείες με την ελληνική νομοθεσία και κουλτούρα. Πράγματι, οι άμεσες ξένες επενδύσεις στην Ελλάδα είναι εξαιρετικά περιορισμένες: μεταξύ του 2003 και του 2008 αντιπροσώπευαν μόνο το 1% του ΑΕΠ. Ο μέσος όρος στις 30 χώρες του ΟΟΣΑ ήταν 4,1%, και η Ελλάδα κατατάσσεται στις χώρες με το περισσότερο περιοριστικό ρυθμιστικό πλαίσιο στον ΟΟΣΑ και ειδικότερα η αγορά προϊόντων και υπηρεσιών είναι η αυστηρότερα ρυθμιζόμενη μεταξύ των 30 χωρών του ΟΟΣΑ.

Πολλές από τις ρυθμίσεις δημιουργούν σοβαρά εμπόδια στον ανταγωνισμό, τις επενδύσεις και την επιχειρηματικότητα. Ταυτόχρονα, οι λίγες ρυθμίσεις που θα ήταν χρήσιμες για τη εύρυθμη λειτουργία των αγορών δεν εφαρμόζονται όσο αυστηρά απαιτείται. Απαιτείται λοιπόν να περιορισθεί το ρυθμιστικό βάρος για τις επιχειρήσεις γεγονός που από μόνο του θα οδηγούσε σε σημαντική αύξηση του ανταγωνισμού. Ακόμη και χωρίς ρυθμιστικά εμπόδια, πολλοί κλάδοι μπορούν να υποστηρίξουν μόνο αριθμό επιχειρήσεων, διότι το μέγεθος της αγοράς είναι μικρό αναλογικά με την κλίμακα στην οποία οι επιχειρήσεις μπορούν να λειτουργούν σημειώνοντας κέρδος.

Τέτοιοι κλάδοι είναι φυσιολογικό να αναπτύσσονται ως ολιγοπώλια ή ακόμα και μονοπώλια. Στην δεύτερη περίπτωση απαιτείται κατάλληλη ρυθμιστική πολιτική, όπως στις περιπτώσεις της ενέργειας και των επικοινωνιών.

Στην Ελλάδα, αρμόδια για αυτή (Καπλάνης Σ., Νανούση Δ.) τη δραστηριότητα είναι η Επιτροπή Ανταγωνισμού (ΕΑ). Παρόλο που η ΕΑ έχει κάνει κάποια βήματα προόδου την τελευταία δεκαετία, υστερεί σε αποτελεσματικότητα συγκριτικά με αντίστοιχους οργανισμούς σε άλλες χώρες του ΟΟΣΑ. Οι επιχειρήσεις που ακολουθούν μονοπωλιακές πρακτικές συχνά δεν διώκονται ενώ επιχειρήσεις που δεν εμπλέκονται σε τέτοιες πρακτικές βρίσκονται κάποιες φορές στο στόχαστρο λόγω πολιτικών ή άλλων λόγων. Η ΕΑ πρέπει να επιδιώκει την εφαρμογή της νομοθεσίας με διαφάνεια και συνέπεια, τηρώντας τις βέλτιστες πρακτικές της ΕΕ. Τα οφέλη αυτής της στρατηγικής θα είναι σημαντικά, οι τιμές θα μειωθούν σε πολλούς κλάδους ενώ θα αυξηθεί η απασχόληση και η παραγωγικότητα στο σύνολο της οικονομίας. Η ΕΑ πρέπει να ενδυναμωθεί μέσω ανθρωπίνων πόρων, να καταστεί ανεξάρτητη από την κυβέρνηση και να λογοδοτεί για τις αποφάσεις της.

Ο δρόμος προς το Μνημόνιο

Επιβολή Πρώτου Μνημονίου

Η αρχή της σημερινής κρίσης στην Ελλάδα (Μελάς Κ., 2012) τοποθετείται το φθινόπωρο του 2009. Πρόκειται για την περίοδο κατά την οποία παραιτήθηκε η κυβέρνηση Κ. Καραμανλή και προκηρύχθηκαν πρόωρες εκλογές, τα αποτελέσματα των οποίων έφεραν στην κυβέρνηση το ΠΑΣΟΚ με τον Γ. Παπανδρέου. Ο τότε υπουργός Οικονομικών ανακοίνωσε στο ECOFIN ότι το έλλειμμα για το 2009 θα εκτιναχτεί στο 12,5% από 6% που εκτιμούσε η προηγούμενη κυβέρνηση (το 2010 αναθεωρήθηκε στο 15,4%). Οι διεθνείς οίκοι αξιολόγησης υποβαθμίζουν την Ελληνική οικονομία. Η κυβέρνηση αποφεύγει την άμεση λήψη μέτρων δημοσιονομικής εξυγίανσης για τον καθησυχασμό των αγορών και εφαρμόζει προεκλογικές υποσχέσεις (π.χ., επίδομα αλληλεγγύης). Ο προϋπολογισμός του 2010 είναι συνεπής στις προεκλογικές υποσχέσεις με αυξήσεις, στα όρια του πληθωρισμού, σε χαμηλούς μισθούς και συντάξεις. Μετά την κατάθεση του προϋπολογισμού νέα αρνητική εξέλιξη στην πιστοληπτική ικανότητα της Ελλάδας. Περαιτέρω

υποβαθμίσεις από τους διεθνείς οίκους και αναστάτωση των αγορών. Από τον Ιανουάριο του 2010 συνεχής άνοδος των spreads, ξεπερνώντας ακόμα και τις 1000 μονάδες τον Απρίλιο του 2010.

Ο πρωθυπουργός ευρισκόμενος (Χαρδούβελης Γ.,2012) στο Νταβός (Ελβετία, ετήσιο Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ) δέχτηκε έντονες πιέσεις από ξένους ηγέτες για την αναγνώριση της εξαιρετικά κρίσιμη κατάσταση της και για την άμεση λήψη μέτρων. Η κυβέρνηση ανακοίνωσε μέτρα για τον δημόσιο τομέα που περιλάμβαναν, πάγωμα μισθών, περικοπές επιδομάτων, υπερωριών και οδοιπορικών. Εν συνεχεία, ενώ υπάρχει το Μάρτιο του 2010 με έντονη φημολογία χρεοκοπίας, γίνεται ένα δεύτερο πακέτο λήψης νέων σκληρών μέτρων, όπως μειώσεις 30% δώρων, 12% επιδομάτων Δημοσίου, 7% αποδοχών υπαλλήλων ΔΕΚΟ, ΟΤΑ, ΝΠΙΔ, αυξήσεις ΦΠΑ και φόρου βενζίνης κτλ.

Μετά από πεντάμηνη διακυβέρνηση της νέας κυβέρνησης , (Μελάς Κ.,2012) οι δυσμενείς δημοσιονομικές εξελίξεις και η μη βελτιώσει την θέση της χώρας στις διεθνείς αγορές, παρά την λήψη των μέτρων, στις 23 Απριλίου ο πρωθυπουργός ανακοινώνει στο Καστελόριζο την προσφυγή της χώρας στο μηχανισμό στήριξης (ΟΝΕ,ΕΚΤ,ΔΝΤ) και στη νέα λήψη μέτρων αλλιώς η άλλη επιλογή ήταν η άτακτη χρεοκοπία.

Ωστόσο μέχρι να παρθεί η απόφαση της προσφυγής της Ελλάδας στο ΔΝΤ υπήρξαν πολύωρες διαβουλεύσεις των ευρωπαϊκών ηγετών εντός της ζώνης του ευρώ διότι είχαν τεθεί πολλά θέματα περί διάσωσης της Ελλάδας σύμφωνα με το τι προβλέπουν οι κανονισμοί του Συμφώνου. Κανόνες αλληλεγγύης εντός ΕΕ υπήρχαν σε περιορισμένο βαθμό και αφορούσαν κυρίως κοινοτικά προγράμματα στήριξης και ενισχύσεις για τις αδύναμες χώρες, αλλά δεν προέβλεπε ρύθμιση ανάλογη εκείνης που ισχύει σε ομοσπονδιακά κράτη όπως η ΗΠΑ και η Γερμανία. Η εξισορροπητική αλληλεγγύη είναι αναγκαία για να μην εξελίσσεται η κοινή προσπάθεια μονόπλευρα προς όφελος των πιο ισχυρών.

Η άποψη των βορείων χωρών της Ένωσης (Σιάτρας Ι.,2011) ήταν ότι η ελληνική κρίση δεν έθετε θέμα κοινοτικής αλληλεγγύης. Προκλήθηκε επειδή η Ελλάδα δεν τήρησε τις υποχρεώσεις της εφαρμογής των κανόνων του ευρωσυστήματος,

παρουσίασε αναληθή στοιχεία σε σχέση με το έλλειμμα και το χρέος. Αν η συμπεριφορά αυτή δεν είχε συνέπειες, αν δεν τιμωρούνταν, τότε κάθε χώρα της Ένωσης θα μπορούσε ανενόχλητα να φορτώνει τα χρέη της στα υπόλοιπα κράτη-μέλη.

Ενώ όντως η Ελλάδα παρέβη τους κανόνες τήρησης του Συμφώνου, ιδίως την περίοδο 2007-2009, τα όργανα όμως της Ένωσης δεν άσκησαν την εποπτεία που όφειλαν. Οι υπηρεσίες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής αδιαφόρησαν για τον αύξηση των ελλειμμάτων και του χρέους και δεν επενέβησαν εγκαίρως για να αποτρέψουν τις εξελίξεις. Έτσι μέρος της ευθύνης έφερε και η Ένωση, η οποία δεν έδωσε σημασία στη σαφή διαφορά επιπέδων ανάπτυξης ανάμεσα σε Βορρά και Νότο και δεν ακολούθησε πολιτικές για την αντιμετώπιση των συνεπειών.

Ενώ η ΕΕ είχε προσφύγει στις υπηρεσίες του ΔΝΤ (György Csáki, 2010) σε περιπτώσεις μελών που δεν άνηκαν στην ευρωζώνη, όπως η Λετονία και η Ουγγαρία, τόσο για τη χρηματοδότηση τους, όσο και την επίβλεψη γιατί το ΔΝΤ είχε μεγάλη πείρα σε παρακολούθηση χωρών υπό κρίση και στην αντιμετώπιση του οικονομικού αδιεδόξου τους. Ωστόσο η ΕΚΤ και η (Σημίτης Κ., 2012) Επιτροπή θεωρούσαν την επέμβαση του ΔΝΤ στη περίπτωση της Ελλάδας, μιας χώρας της Ευρωζώνης, ως ταπείνωση, η οποία θα έπρεπε να αποφευχθεί. Ένας πρωθυπουργός ανέφερε ότι «τη στιγμή που οι Ευρωπαίοι αναρωτιούνται πως θα βελτιώσουν τον συντονισμό τους, δεν θα πρέπει να θεσμοθετήσουμε μια οικονομική διακυβέρνηση που θα κατευθύνεται από την Ουάσινγκτον».

Οι κυρίαρχες στάσεις για την οικονομική διάσωση της Ελλάδας ήταν δύο. Από τη μία η αυστηρή στάση της Γερμανίδας Καγκελάριας Άνγκελας Μέρκελ, η οποία αρχικά είχε αρνηθεί οποιαδήποτε πολιτική λύση, υποστηρίζοντας η Γερμανία τα τελευταία χρόνια είχε κάνει ριζικές επεμβάσεις στην οικονομία της, περιορίζοντας συντάξεις, επιδόματα και δικαιώματα των εργαζομένων και δεν κατανοούσε γιατί άλλα κράτη δεν υιοθετούν παρόμοιες πολιτικές για να εξασφαλίσουν τη σταθερότητα τους όπως ορίζει το Σύμφωνο. Σε δηλώσεις της σε συνεδρίαση του ECOFIN επέμενε πως η ζώνη του ευρώ θα πρέπει να έχει τη δυνατότητα να αποκλείει ένα από τα κράτη-μέλη της, εάν επανειλημμένα δεν εκπληρώνει τις προϋποθέσεις που επιβάλλει το Σύμφωνο.

Από την άλλη η Γαλλία, επέμενε σε μια παρέμβαση υπέρ της Ελλάδας, ένα ευρωπαϊκό σχέδιο διάσωσης ήταν αναγκαίο. Έτσι θα προλάβαινε την επέκταση της κρίσης στην Πορτογαλία, την Ισπανία ή και άλλες χώρες με υψηλό δημόσιο χρέος. Η κρίση είναι αφορμή και μέσο για μια πραγματική οικονομική διακυβέρνηση.

Έτσι για να στηριχθεί η πορεία της Ελλάδας, η Σύνοδος αποφάσισε ότι η χώρα θα υπαγόταν στην από κοινού επιτήρηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, της ΕΚΤ και του ΔΝΤ. Έπειτα από μια περίοδο σχετική ηρεμίας, άρχισε να εντείνει και πάλι η ανησυχία για το αν η Ελλάδα θα τα καταφέρει να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις της. Το Απρίλιο και το Μάιο του 2010 θα έπρεπε να εξοφληθεί χρέος των 20 δις ευρώ. Στην αγορά θεωρούσαν απίθανο να μπορέσει να βρει αυτό το ποσό. Ταυτόχρονα πολλαπλασιαζόταν οι ενδείξεις μια εκτεταμένης ύφεσης, η οποία θα καθιστούσε ανέφικτη τη δημιουργία πλεονασμάτων για την πληρωμή του χρέους. Δανείστηκε το ποσό των 5 δις με έκδοση 10ετών ομολόγων, με επιτόκιο 6,37% αλλά και πάλι ήταν ένα επιτόκιο υψηλό και δεν επέτρεπε τη χώρα να ανασάνει και καθιστούσε απαγορευτική τη συνέχιση του δανεισμού. Η ανάγκη για χρηματοδοτική βοήθεια ήταν επιτακτική.

Έτσι μετά την ανακοίνωση⁸ του πρωθυπουργού στις 23 Απριλίου 2010 στο Καστελόριζο την προσφυγή της χώρας στο μηχανισμό στήριξης (ΔΝΤ,ΕΚΤ,ΟΝΕ), στις 3 Μαΐου 2010, η Ελλάδα αιτήθηκε €80δις από τις υπόλοιπες (15) χώρες του Ευρώ και €30δις από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ). Την αίτηση συνόδευαν 3 συνημμένα μνημόνια:

- "Μνημόνιο Οικονομικής και Χρηματοπιστωτικής Πολιτικής" (ΜΟΧΠ),
- "Τεχνικό Μνημόνιο Συνεννόησης" (ΤΜΣ) και
- "Μνημόνιο Συνεννόησης στις Συγκεκριμένες Προϋποθέσεις Οικονομικής Πολιτικής" (ΣΠΟΠ).

Στη συνέχεια σχηματίστηκε (European Commission, 2010) ομάδα εκπροσώπων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (ΕΕ), της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ) και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ), γνωστή και ως "Τρόικα",

⁸ http://el.wikipedia.org/wiki/Ελληνική_κρίση_χρέους_2010-2013

η οποία ανά τρίμηνο αξιολογεί την πρόοδο του προγράμματος εφαρμογής των όρων του "Μνημονίου" και αποφασίζει για την εκταμίευση της αντίστοιχης δόσης του δανείου.

Η χορήγηση του δανείου στην Ελλάδα (Μελάς Κ.,2013) ύψους 110 δις που αιτήθηκε η Ελλάδα από την Τρόικα ακολούθησε την παράδοση του ΔΝΤ όσον αφορά στις δεσμεύσεις εφαρμογής ενός προγράμματος δημοσιονομικής και διαρθρωτικής προσαρμογής. Απαιτούσε την υπογραφή του Μνημονίου Συνεννόησης, το οποίο επικυρώθηκε από το Ελληνικό Κοινοβούλιο με το Νόμο 3845/2010 στις 6 Μαΐου 2010. Υπογράφοντες για την ελληνική πλευρά ήταν ο Υπουργός Οικονομικών Γιώργος Παπακωνσταντίνου και ο Πρόεδρος της Τράπεζας της Ελλάδος Γεώργιος Προβόπουλος. Στις 8 Μαΐου 2010 εγκρίθηκε "Σύμβαση Δανειακής Διευκόλυνσης" ("Loan Facility Agreement") με τις χώρες του Ευρώ και "Διακανονισμός Χρηματοδότησης Αμέσου Ετοιμότητας" ("Stand-by Agreement") με το ΔΝΤ. Το σύνολο αυτών των συμφωνιών ονομάζεται συχνά για συντομία **"Μνημόνιο"**.

Το μνημόνιο ήταν ένα εξαιρετικά λεπτομερές κείμενο στο οποίο καταγραφόταν ένα μακροοικονομικό πρόγραμμα προσαρμογής των έντονων δημοσιονομικών ανισορροπιών της ελληνικής οικονομίας, οι αναγκαίες μεταρρυθμίσεις σύμφωνα με την κυρίαρχη οικονομική θεωρία που έχει θεσμοθετηθεί από την ΕΕ και στο πλαίσιο λειτουργίας της κοινής οικονομικής πολιτικής και ο χρόνος επίτευξης τους. Οι διαρθρωτικές αλλαγές διέπονται από τη λογική που διέπει την απελευθέρωση της οικονομίας από τις κρατικές παρεμβάσεις και την αποκατάσταση της απρόσκοπτης λειτουργίας του ιδιωτικού τομέα. Κάθε στόχος αναφερόταν με ακρίβεια, ώστε να είναι δυνατός ο έλεγχος της πραγματοποίησής του. Το μεγαλύτερο μέρος των μεταρρυθμίσεων προβλεπόταν να πραγματοποιηθεί τα δύο πρώτα χρόνια του προγράμματος, ώστε να ενισχυθεί η δυνατότητα ανάκαμψης. Η αξιολόγηση, όπως προαναφέρθηκε ήταν τριμηνιαία.

Το Μνημόνιο ανέφερε ως απαραίτητες ενέργειες για τη δημοσιονομική εξυγίανση τα παρακάτω μέτρα⁸ όπου ανακοινώθηκαν από τον πρωθυπουργό την Κυριακή 2 Μαΐου και προέβλεπαν:

⁸http://el.wikipedia.org/wiki/Ελληνική_κρίση_χρέους_2010-2013

- Αντικατάσταση του 13ου και 14ου μισθού των δημοσίων υπαλλήλων με επίδομα 500 Ευρώ σε όλους όσους έχουν αποδοχές μέχρι 3.000 Ευρώ και πλήρης κατάργησή των δύο μισθών για μεγαλύτερες αποδοχές
- Αντικατάσταση 13ης και 14ης σύνταξης με επίδομα 800 Ευρώ για συντάξεις ως 2500 Ευρώ.
- Περαιτέρω περικοπή επιδομάτων 8% στα επιδόματα των δημοσίων υπαλλήλων και 3% στους υπαλλήλους των ΔΕΚΟ όπου δεν υπάρχουν επιδόματα.
- Αύξηση του υψηλού συντελεστή ΦΠΑ από 21% σε 23%, του μεσαίου από 10% σε 11% (από 1η Ιουλίου 2010) και από 11% σε 13% (από 1η Ιανουαρίου 2011) και αντίστοιχα του χαμηλού στο 6,5% (από 1η Ιανουαρίου 2011).
- Αύξηση στον ειδικό φόρο κατανάλωσης σε καύσιμα, τσιγάρα και ποτά κατά 10%
- Αύξηση στις αντικειμενικές τιμές ακινήτων
- Πρόσθεση ενός επιπλέον 10% στους φόρους εισαγωγής επί της αξίας των περισσότερων εισαγόμενων αυτοκινήτων.

Επίσης, προέβλεπε και αλλαγές στα εργασιακά με αύξηση του ορίου απολύσεων και μείωση του κατώτατου μισθού. Επιπλέον, στο ασφαλιστικό προέβλεπε αύξηση στα όρια ηλικίας συνταξιοδότησης των γυναικών στον δημόσιο τομέα στα 65 χρόνια έως το τέλος του 2013 με έναρξη το 2011.

Έτσι από το μνημόνιο, (European Commission, 2010) αλλά και τις σχετικές εκθέσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του ΔΝΤ, προβλεπόταν η υποχρέωση εκτεταμένων μεταρρυθμίσεων που θα είχαν, μεταξύ των άλλων να περιορίσουν το ετήσιο έλλειμμα της κυβέρνησης από το 15% του ΑΕΠ το 2009 σε ποσοστό κάτω του 3% το 2014. Η επίτευξη αυτού του στόχου προϋπόθετε συνολική εξοικονόμηση πόρων, το διάστημα 2009-2014, ύψους περίπου 18% του ΑΕΠ και όχι μόνο 12% του ΑΕΠ όσο και η μείωση του ελλείματος από το 15% στο 3%. Η αυξημένη αυτή εξοικονόμηση ήταν επιβεβλημένη για να αντισταθμιστούν οι επιπτώσεις από τον περιορισμό των εσόδων εξαιτίας της ύφεσης, τη μη πραγματοποίηση των προβλεπόμενων εσόδων, την καθυστέρηση της είσπραξης των φόρων και τα κλπ.

Η επιθυμητή συνέπεια αυτής της πολιτικής ήταν η συγκράτηση του δημοσίου χρέους στο 146% του ΑΕΠ το 2014.

Η κυβέρνηση δεν τήρησε με αυστηρότητα (Σημίτης Κ.,2012) τις επιταγές του Μνημονίου, προσπάθησε να περιορίσει τις αντιδράσεις με προσαρμογές τις οποίες θεωρούσε πολιτικά και κοινωνικά επιβεβλημένες. Ρύθμισε πολλές φορές με κριτήριο το πολιτικό κόστος. Στη πρώτη τριμηνιαία έκθεση για την πρόοδο του προγράμματος διαπιστώθηκε τόσο από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή τόσο και από το ΔΝΤ ότι είχε συντελεσθεί εντυπωσιακή πρόοδος στη σταθεροποίηση της οικονομίας. Ωστόσο ήταν έντονη η άποψη της ελληνικής κοινής γνώμης ότι η επέμβαση του ΔΝΤ αναπόφευκτα θα οδηγούσε σε συμπίεση εισοδημάτων και αύξηση της φτώχειας, αλλά και στη περίπτωση του Μνημονίου το οποίο προέβλεπε περικοπές μισθών και παροχών, αύξηση του ορίου ηλικίας συνταξιοδότησης και μείωση συντάξεων, έναν συστηματικό περιορισμό ειδικών ρυθμίσεων, δυνατοτήτων και δικαιωμάτων.

Οι προβλέψεις του Μνημονίου δεν ήταν ιδιαίτερα ρεαλιστικές, η κύρια επιδίωξη μείωση του ελλείμματος προϋπόθετε μια εξοικονόμηση πόρων 18% του ΑΕΠ, περίπου μέχρι το τέλος του 2013. Τέτοιου μεγέθους μειώσεις δεν είναι δυνατές σε ένα κράτος ενταγμένο σε κύκλο των ανεπτυγμένων χωρών. Η συμπίεση δαπανών και εισοδημάτων σε τόσο μεγάλη έκταση προκαλεί τις αντιδράσεις των πολιτών, που ματαιώνουν την επιδιωκόμενη προσαρμογή του προγράμματος.

Το 2009, το χρέος της (European Commission, 2010), Ελλάδας είχε φτάσει το 129% του ΑΕΠ, με πρόβλεψη ότι το 2014 θα ανέλθει στο 160% του ΑΕΠ, μια χώρα με τέτοιο χρέος χρειάζεται ρυθμούς ανάπτυξης που να υπερβαίνουν τουλάχιστον κατά μία μονάδα του ΑΕΠ το επιτόκιο το οποίο καταβάλλει κάθε χρόνο για την εξυπηρέτηση των δανείων της, ώστε να διαθέτει πόρους για τη μείωση του χρέους και για επενδύσεις. Στην περίπτωση της Ελλάδας το επιτόκιο δανεισμού ήταν κατά μέσο όρο στο 5%. Το επιτόκιο που έπρεπε να πληρώσει η Ελλάδα ήταν χαμηλότερο σε σχέση με το επιτόκιο που θα κατέβαλλε αν δανειζόταν από την αγορά. Συνιστούσε όμως μια τιμωρία, γιατί ήταν υψηλότερο εκείνου που εξασφάλιζε την ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας. Χρειάστηκε να περάσει ένας και πλέον χρόνος για να

διαπιστωθεί επίσημα, τον Ιούλιο του 2011, ότι το επιτόκιο αυτό είχε αρνητικές επιπτώσεις στην ελληνική οικονομία, και να μειωθεί στη συνέχεια. Από την απόδειξη των εσφαλμένων προβλέψεων ότι η Ελλάδα θα παρουσιάσει πρωτογενές πλεόνασμα για την κάλυψη των δανειακών της υποχρεώσεων και με την ύφεση τριπλάσια της προβλεπόμενης ξεκίνησε ένα νέο κύμα διαβουλεύσεων.

Ωστόσο από την έναρξη του προγράμματος, (Σημίτης Κ., 2013) δημιουργήθηκαν «μαύρες τρύπες» στα φορολογικά έσοδα και παρατηρήθηκαν αποκλίσεις στις προβλέψεις περί αύξησης τους. Το Υπουργείο Οικονομικών επικαλέσθηκε ως κύριες αιτίες της αύξησης της φοροδιαφυγής και την αδράνεια των φοροεισπρακτικών αρχών, την άρνηση των φορολογούμενων να καταβάλλουν φόρους. Ενώ και αυτοί οι λόγοι συνέβαλλαν η κύρια αιτία βρισκόταν στη μείωση της ζήτησης και στην ύφεση. Όταν μειώνεται το ΑΕΠ κατά 2%, 4% αυξήσεις φόρων δεν αποδίδουν 4% αυξήσεις εσόδων Δημοσίου και αντίστοιχη μείωση του ελλείμματος 4%. Η Τρόικα δεν ήθελε να επιμηκύνει το χρόνο προσαρμογής της Ελλάδας πέραν του 2013 για να πιέσει και να παραδειγματίσει άλλες χώρες.

Προβλέψιμο αποτέλεσμα της κρίσης και του Μνημονίου ήταν η απώλεια εμπιστοσύνης των πολιτών, η ανησυχία για τις μελλοντικές εξελίξεις και η απόσυρση καταθέσεων ήταν μαζική. Η ανασφάλεια μεταδόθηκε στο τραπεζικό σύστημα, με αποτέλεσμα η πιστωτική επέκταση προς τον ιδιωτικό τομέα να είναι ήδη από το 2010 μηδενική και να συρρικνώνονται με τη πάροδο του χρόνου. Οι τράπεζες δεν δάνειζαν και οι ιδιωτικές επιχειρήσεις δεν δανειζόταν. Η ύφεση βάραινε σε απρόβλεπτη έκταση και ήταν πια απλή η διόρθωση που προέβλεπε το Μνημόνιο.

Επιβολή Δεύτερου Μνημονίου και το PSI

Ένα χρόνο μετά την υιοθέτηση του Μνημονίου (Council of the EU 2011a) διαπιστώθηκε η απόκλιση στόχων, με συνέπεια να είναι επιτακτική μια νέα συμφωνία δημοσιονομικής και διαρθρωτικής προσαρμογής, καθώς και ενός πακέτου ιδιωτικοποιήσεων, στο πλαίσιο ενός Μεσοπρόθεσμου Σταθεροποιητικού Προγράμματος (2012-2015), το οποίο υιοθετήθηκε τον Ιούνιο του 2011, εν μέσω σφοδρών κοινωνικών και πολιτικών αντιδράσεων. Οι έντονες αποκλίσεις από τους θεθέντες στόχους, οι κίνδυνοι μιας χρεοκοπίας της χώρας για τη συνοχή της

Ευρωζώνης και η σταδιακή συνειδητοποίηση ότι δεν πρόκειται απλώς για κρίση χρέους μιας χώρας αλλά για συστημική κρίση της Ευρωζώνης, προκάλεσαν τις αποφάσεις της Συνόδου Κορυφής της 21ης Ιουλίου 2011.

Ήδη από τη Σύνοδο Κορυφής της 21^{ης} Ιουλίου 2011 (Μελάς Κ.,2012) οι Ευρωπαίοι είχαν αποφασίσει να προχωρήσουν σε απομείωση του ελληνικού Δημόσιου Χρέους (ποσοστό απομείωσης 21%), ενδεχόμενο που στη πορεία εγκαταλείφτηκε επειδή θεωρήθηκε ότι με το συγκεκριμένο ποσοστό απομείωσης δεν επιτυγχάνεται η βιωσιμότητα του ελληνικού Δημοσίου Χρέους. Ωστόσο αποφασίζεται και εφαρμόζεται ένα Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2012-2015. Το οποίο προβλέπει σειρά μέτρων περιορισμού δαπανών και αύξησης εσόδων, περιορίζονται μισθολογικές και λειτουργικές δαπάνες και νέα φορολογικά μέτρα όπως αλλαγή φορολογικής κλίμακας, έκτακτη εισφορά για όσους έχουν εισόδημα πάνω από 12.000€, αύξηση κλίμακας ΦΠΑ εστίασης, αύξηση ποσοστού παρακράτησης ΛΑΦΚΑ σε όλες τις συντάξεις άνω των 1450€ κλπ.

Ιδρύεται Οργανισμός Αποκρατικοποιήσεων για την αξιοποίηση της δημόσιας περιουσίας. Στο τέλος Αυγούστου ανακοινώθηκε πως η οικονομία της Ελλάδας βρισκόταν εκτός στόχων, καθώς υπήρχε μεγάλη υστέρηση εσόδων και αύξηση δαπανών. Εξαγγέλλονται νέα μέτρα όπως: διεύρυνση εργασιακής εφεδρείας, νέος έκτακτος φόρος κατοικιών μέσω του λογαριασμού της ΔΕΗ, περικοπή συντάξεων και μεγάλες περικοπές στο εφάπαξ, άνοιγμα όλων των κλειστών επαγγελμάτων κλπ.

Εν συνεχεία, η Σύνοδος Κορυφής της 26^{ης} Οκτωβρίου (Council of EU 2011b) γίνεται με κύριο σκοπό την κατάρτιση ενός σχεδίου αντιμετώπισης της κρίσης χρέους στην Ευρωζώνη. Οι αποφάσεις που είχαν παρθεί είχαν δημιουργήσει ένα πρόγραμμα δράσης με διάρκεια μέχρι το 2021, με ορισμένες ενέργειες να προχωρούν παράλληλα και άλλες να πραγματοποιούνται με συγκεκριμένη σειρά. Οι επιμέρους στόχοι ήταν διαπραγμάτευση με την Τρόικα και συμφωνία του νέου Μνημονίου, όπου προβλεπόταν χορήγηση νέου δανείου προς την Ελλάδα ύψους 130 δις Ευρώ, «εθελοντικό» κούρεμα του ιδιωτικού χρέους κατά 50%, ανακεφαλαιοποίηση των ελληνικών τραπεζών με κεφάλαια ύψους 30 δις ευρώ, καθώς και την υπογραφή νέου Μνημονίου.

Με αφορμή την κρίση η ONE (Μελάς Κ.,2012) δημιούργησε ένα μηχανισμό χρηματοδοτικής στήριξης, χωρίς να χρειαστούν θεσμικές αλλαγές. Εν συνεχεία, και με αφορμή τους φόβους για κατάρρευση και άλλων χωρών της Κοινοτικής περιφέρειας η Ευρωζώνη ανέπτυξε και άλλα μέσα αντιμετώπισης κρίσεων, όπως τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Χρηματοπιστωτικής Σταθεροποίησης (European Financial Stabilization Mechanism) και την Ευρωπαϊκή Διευκόλυνση Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (European Financial Stability Facility). Ακολούθως, προκειμένου να θεσπιστεί μόνιμος μηχανισμός από τα κράτη-μέλη της ευρωζώνης, ο οποίος θα διασφαλίζει τη χρηματοοικονομική σταθερότητα του συνόλου της ευρωζώνης διαχρονικά, υιοθετήθηκε ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας (ESM).

Έτσι από τους επικεφαλής⁹ των κρατών μελών της ευρωζώνης και των οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης συστάθηκε στις 7 Ιουνίου 2011 το «Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας» (Ε.Τ.Χ.Σ.) “European Financial Stability Facility” (EFSF), με σκοπό την εξασφάλιση σταθερότητας στα κράτη μέλη της Ευρωζώνης. Το EFSF μπορεί να παρέχει χρηματοδοτική ενίσχυση με τις ακόλουθες μορφές:

- «Συμβάσεις Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης» “Financial Assistance Facility Agreement”.
- Με τη μορφή εκταμίευσης δανείων σύμφωνα με ένα πρόγραμμα.
- Προληπτικές διευκολύνσεις
- Διευκολύνσεις για τη χρηματοδότηση της ανακεφαλαιοποίησης πιστωτικών ιδρυμάτων κράτους μέλους της Ευρωζώνης (μέσω δανείων στις κυβερνήσεις αυτών των κρατών μελών, συμπεριλαμβανομένων χωρών εκτός προγράμματος).
- Διευκολύνσεις για την αγορά ομολόγων στις δευτερογενείς αγορές επί τη βάση ανάλυσης της ΕΚΤ, που αναγνωρίζει την ύπαρξη εξαιρετικών συνθηκών και κινδύνων της χρηματοπιστωτικής αγοράς που απειλούν την οικονομική σταθερότητα ή
- Διευκολύνσεις για την αγορά ομολόγων στην πρωτογενή αγορά.

⁹«Όλο το μνημόνιο με τα μέτρα και τις επιστολές», Αιτιολογική Έκθεση Στο Σχέδιο Νόμου», euro2day.gr

Σύμφωνα με τη δήλωση των Αρχηγών Κρατών και Κυβερνήσεων της Ευρωζώνης και των οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 21ης Ιουλίου και 26ης Οκτωβρίου 2011, το ΕΤΧΣ θα χρησιμοποιηθεί ως φορέας χρηματοδότησης για μελλοντικές εκταμιεύσεις από την Ελλάδα υπό την χρηματοδοτική ενίσχυση των κρατών μελών της Ευρωζώνης.

Έτσι, στη Σύνοδο Κορυφής (Μελάς Κ., 2012) για την επίτευξη και βιωσιμότητα του Χρέους και συνέχιση της χρηματοδότησης προβλεπόταν:

- Η περικοπή (κούρεμα) του χρέους κατά 50%
- Η επίτευξη λόγου χρέους προς ποσοστό του ΑΕΠ κάτω του 120% έως το 2020
- Την επέκταση της διάρκειας των δανείων των κρατών της Ευρωζώνης ύψους 52,9 δις ευρώ, που είχαν ήδη εκταμιευθεί, από 10 σε 15 έτη και της περιόδου χάριτος από 5 σε 10 έτη, καθώς και μέσω της μείωσης του περιθωρίου δανεισμού από 2,75% (μεσοσταθμικό) πάνω από το τρίμηνο Euribor σε 1,5% πάνω από το τρίμηνο Euribor, με αναδρομική ισχύ από 30/6/2011. Το τρέχον κόστος δανεισμού ανήλθε σε 2,2% περίπου.
- Παροχή μακροχρόνιων δανείων από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (ΕΤΧΣ) με μέση διάρκεια 15 χρόνια κατ' ελάχιστον, λήξη μέχρι 30 χρόνια και περίοδο χάριτος 10 χρόνια. Το επιτόκιο των δανείων θα είναι ίσο με το κόστος δανεισμού του ΕΤΧΣ πλέον λειτουργικού περιθωρίου περί 15 μονάδες βάση (0,15%). Το τρέχον αυτό κόστος δανεισμού δεν ξεπερνά το 2%.
- Επέκταση της διάρκειας των νέων δανείων του ΔΝΤ από 5 σε 10 έτη και της περιόδου χάριτος από 3 έτη σε 4,5 έτη.

Στα πλαίσια αναδιάρθρωσης του ελληνικού χρέους (Σημίτης Κ., 2013) και αντικατάστασης των Ομολόγων Ελληνικού Δημοσίου με νέους τίτλους, πρέπει να ρυθμιστεί το θέμα μεταφοράς των νέων τίτλων στους δικαιούχους τους. Στο πλαίσιο της Συμμετοχής του Ιδιωτικού Τομέα (Private Sector Involvement – PSI) τα υφιστάμενα Ομόλογα του Ελληνικού Δημοσίου (ΟΕΔ) πρόκειται, μετά από συμφωνία των Ομολογιούχων να αντικατασταθούν από νέους τίτλους του Ελληνικού

Δημοσίου, καθώς και από ομόλογα που θα εκδώσει το Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (ΕΤΧΣ/ΕΦΣΦ). Έτσι με το PSI έγινε ανταλλαγή ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου συνολικής ονομαστικής αξίας 198.045 εκατομμύρια ευρώ έναντι νέων ομολόγων συνολικής ονομαστικής αξίας 92.072 εκατομμύρια ευρώ, δηλαδή το Δημόσιο Χρέος μειώθηκε κατά 105.973 εκατομμύρια ευρώ. Ομόλογα ονομαστικής αξίας 56.675 εκατομμύρια ευρώ που είχαν στο χαρτοφυλάκιο τους η ΕΚΤ, οι εθνικές Κεντρικές Τράπεζες, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων δεν συμμετείχαν στην ανταλλαγή ομολόγων.

Έτσι η αναδιάρθρωση του Δημοσίου Χρέους (Μελάς Κ.,2012) με την συμμετοχή των ιδιωτών ομολογιούχων (PSI) δημιούργησε και την ανάγκη για επιπλέον χρηματοδότηση των συνολικών δανειακών αναγκών της χώρας για τη περίοδο 2012-2014, δηλαδή η χώρα δανείστηκε εκ νέου για τις ανάγκες που δημιούργησε η απομείωση του χρέους. Για την αντιμετώπιση αυτών υπεγράφη η **νέα δανειακή σύμβαση** η οποία περιλαμβάνει:

- Τη χρηματοδότηση μέρους της εθελοντικής ανταλλαγής των ομολόγων ύψους 30 δις ευρώ.
- Τη χρηματοδότηση της επαναγοράς τίτλων που έχουν παρασχεθεί ως ενέχυρό στο Ευρωσύστημα, ύψους 35 δις ευρώ.
- Τη χρηματοδότηση της αποπληρωμής των δεδουλευμένων τόκων, ύψους 5,7 δις ευρώ.
- Τη χρηματοδότηση της ανακεφαλαιοποίησης των τραπεζών ύψους 23 δις ευρώ.
- Τη χρηματοδότηση των δανειακών αναγκών μέχρι του ποσού των 109,1 δις ευρώ, εκ των οποίων ποσό ύψους 24,4 δις ευρώ προέρχεται από το μη χρησιμοποιηθέν ονομαστικό κεφάλαιο της πρώτης δανειακής σύμβασης και ποσό ύψους 23 δις ευρώ προέρχεται από μη χρησιμοποιηθέν ονομαστικό κεφάλαιο της ανακεφαλαιοποίησης των τραπεζών.

Η υλοποίηση των αποφάσεων της συνόδου Κορυφής της 26^{ης} Οκτωβρίου 2011, οι διαδικασίες ανταλλαγής των παλαιών ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου με την έκδοση νέων, οι νέες δανειακές συμβάσεις που θα υπογραφούν και η εφαρμογή τους,

περιλαμβάνουν μια αλληλουχία γεγονότων που πρέπει να ακολουθηθεί και να υλοποιηθεί σε πολύ στενά χρονικά περιθώρια.

Ο πρωθυπουργός Γ. Παπανδρέου ανακοινώνει (Μπασάρας Α.,2013) ξαφνικά διεξαγωγή δημοψηφίσματος με θέμα την νέα δανειακή σύμβαση. Η απόφαση προκαλεί έντονες αντιδράσεις της αντιπολίτευσης, άλλα και στο εσωτερικό του κυβερνώντος κόμματος. Οι εξελίξεις στην Ελλάδα υπήρξαν (Σημίτης Κ., 2013) κύριο θέμα συζήτησης της συνόδου των G-20, στην οποία κλήθηκε και ο Έλληνας πρωθυπουργός. Οι Μέρκελ και Σαρκοζί ανακοίνωσαν πως το δημοψήφισμα θα κρίνει την παραμονή της Ελλάδας στην Ευρωζώνη. Ακολούθησαν τετραήμερες (Μπασάρας Α.,2013) διαβουλεύσεις με συμμετοχή των κομματικών επιτελείων του ΠΑΣΟΚ, της ΝΔ και του ΛΑΟΣ, για την επιλογή προσώπου που θα ηγηθεί στο νέο κυβερνητικό σχήμα. Στις 10/11 επιλέχτηκε ο Λ. Παπαδήμος ως νέος πρωθυπουργός. Στις 11 Απριλίου ο πρωθυπουργός ανακοίνωσε την ημερομηνία των εκλογών (6 Μαΐου). Το αποτέλεσμα των εκλογών οδήγησε σε ριζική αλλαγή του πολιτικού τοπίου και κατακερματισμό του πολιτικού σκηνικού χωρίς κυβέρνηση. Στις 16 Μαΐου ορίστηκε υπηρεσιακή κυβέρνηση (πρωθυπουργός Π. Πικραμμένος) και προκηρύχθηκαν νέες εκλογές (17 Ιουνίου). Οι εκλογές ανέδειξαν την ΝΔ πρώτο κόμμα, χωρίς αυτοδυναμία. Με την συνεργασία ΠΑΣΟΚ/ΔΗΜΑΡ, σχηματίστηκε κυβέρνηση συνεργασίας με πρωθυπουργό Α. Σαμαράς.

Όλα τα μέλη της Ευρωζώνης εκφράσθηκαν (Σημίτης Κ.,2013) θετικά για τα αποτελέσματα των διαπραγματεύσεων. Ο πρόεδρος του Eurogroup ανέφερε ότι η Ελλάδα κέρδισε τον απαραίτητο χρόνο για τις διαρθρωτικές αλλαγές. Ο Σόιμπλε θεώρησε ότι υπάρχουν πλέον προϋποθέσεις για να ελέγξει η χώρα τα χρέη της, να γίνει η οικονομία πιο ανταγωνιστική και να επιστρέψει στην ανάπτυξη. Οι περισσότεροι όμως διαπίστωναν ότι η συμφωνία απέτρεψε την άτακτη χρεωκοπία της Ελλάδας. Ωστόσο δεν λυνόταν τα προβλήματα αφού δεν συνέβαλλε στην υπέρβαση ούτε των ελληνικών αδυναμιών ούτε εκείνων της Ευρωζώνης. Η Ελλάδα πάσχει από διαρθρωτικές υστερήσεις και η συμφωνία δεν προϋπόθετε ότι Ελλάδα θα ξεπεράσει της δυσκολίες της. Όπως είναι γνωστό η Ελλάδα δεν διαθέτει αξιόλογη βιομηχανία, η οποία συμβάλλει στο ΑΕΠ της μόλις 13,5%. Η χώρα υπό αυτές τις συνθήκες μπορεί να ανατρέψει τη μειονεκτική της θέση μόνο αυξάνοντας τις εξαγωγές της. Αλλά η

βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και οι αναγκαίες επενδύσεις απαιτούν χρόνο και χρήματα.

Από τον Αύγουστο και μετά ξεκίνησαν (Μπασάρας Α.,2013) εκ νέου τρίμηνες σκληρές διαπραγματεύσεις κυβέρνησης και Τρόικας κατέληξαν στην κατάρτιση του **Μεσοπρόθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013-16** (προβλέπει μέτρα ύψους 18,9 δις ευρώ, από τα οποία τα 9,4 δις ευρώ αφορούν το έτος 2013). Το πολυνομοσχέδιο κατατέθηκε στη Βουλή και υπερψηφίστηκε στις 7 Νοεμβρίου με 153 ψήφοι ΝΔ, ΠΑΣΟΚ. Το νέο πακέτο μέτρων περιλαμβάνει μεταξύ άλλων: αύξηση των ορίων ηλικίας συνταξιοδότησης κατά 2 έτη, από 1-1-2013, μείωση συντάξεων από 5-15%, από τα 1.000€ και άνω, περικοπές στα ειδικά μισθολόγια , ένταξη στο ενιαίο μισθολόγιο εργαζομένων στις ΔΕΚΟ κλπ.

Στις 27 Νοεμβρίου, το Eurogroup με στόχο να διασφαλίσει ότι η Ελλάδα θα έχει χρέος στο 124% του ΑΕΠ το 2020 και χαμηλότερο του 110% του ΑΕΠ στο 2022:

- χαιρετίζει την αξιολόγηση της Τρόικας ότι η Ελλάδα έχει υλοποιήσει ικανοποιητικά ένα ευρύ σύνολο μεταρρυθμίσεων και μέτρων και επικυρώνει τον προϋπολογισμό 2013 και μια φιλόδοξη μεσοπρόθεσμη δημοσιονομική στρατηγική για την περίοδο 2013-16.
- αποφασίζει τη σταδιακή διευκόλυνση της Ελλάδας για να μπορέσει να μειώσει το υπέρογκο δημόσιο χρέος της, υπό την προϋπόθεση ότι θα εφαρμόζει αυστηρά τα συμφωνηθέντα διαρθρωτικά μέτρα τόσο κατά τη διάρκεια του προγράμματος, όσο και μετά τη λήξη του. Οι διευκολύνσεις περιλαμβάνουν: αποδέσμευση της επόμενης δόσης του 43.7 δις ευρώ για τη στήριξη του προϋπολογισμού και την τραπεζική ανακεφαλαίωση, μείωση των επιτοκίων των διμερών δανείων στα πλαίσια του πρώτου Μνημονίου κατά 1%, μείωση κατά 0,1% της αμοιβής του ΕΜΣ για τα δάνεια στην Ελλάδα, επιμήκυνση του χρόνου αποπληρωμής των δανείων του ΕΜΣ κατά 15 έτη, αναβολή για 10 έτη της πληρωμής των τόκων στο ΕΜΣ για τα διατεθέντα και διατιθέμενα δάνεια.

Δυστυχώς τα πακέτα διάσωσης (Μελάς Κ.,2012) δεν δίνουν την επιβεβλημένη σημασία στην ανάπτυξη. Τα μέτρα λιτότητας προκαλούν αντίθετα κοινωνική και πολιτική ανασφάλεια, αποτρεπτική για επενδύσεις. Επιπλέον δεν είναι σίγουρο αν θα επιτευχθεί το ύψος του χρέους να είναι το 2020 στο 117%. Ακόμη οι ρυθμίσεις του Μνημονίου αγνόησαν πάγιους κανόνες για την εκτίμηση των δυνατοτήτων εξόδου από μια κρίση, όπως βασικού του επιτοκίου δανεισμού το οποίο δεν πρέπει να είναι σταθερά υψηλότερο από τους προβλεπόμενους ρυθμούς ανάπτυξης. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εκτιμά ότι το χρέος θα ανέλθει φέτος και το 2014 σε 175% του ΑΕΠ, και θα αποκλιμακωθεί στο 160% του ΑΕΠ το 2016.

Πολλές κυβερνήσεις στις χώρες της ΟΝΕ (Aslund A.,2011) καθόρισαν την στάση τους έναντι της κρίσης με βάση την εσωτερική τους πολιτική και όχι το κοινό συμφέρον. Εξάλλου, όπως δείχνει η ιστορία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, σε περιόδους κρίσεων, κάθε κυβέρνηση ενδιαφέρεται περισσότερο για τα του οίκου της και λιγότερο για την πορεία της ενοποίησης και την ευρωπαϊκή πολιτική. Οργανωμένες εθνικές ομάδες πίεσης και αντιευρωπαϊκά πολιτικά κόμματα ασκούν πιέσεις στις κυβερνήσεις τους για προστασία του εθνικού συμφέροντος και θεωρούν την Κοινοτική αλληλεγγύη ως βλαβερή αυτού. Προκειμένου να κερδίσουν τη εσωτερική δημόσια γνώμη, πολλές από αυτές τις ομάδες πίεσης δεν δίστασαν να χρησιμοποιήσουν σοβινιστικά επιχειρήματα και συνθήματα κατά της Ελλάδας και άλλων χωρών της περιφέρειας. Έτσι η Ευρωζώνη (Kotios A., Galanos G., Pavlidis G.,2011) το Μάιο του 2010 δεν ενδιαφερόταν να λύσει οριστικά το ελληνικό πρόβλημα αλλά την απασχολούσε να αποτρέψει την επαπειλούμενη στάση πληρωμών της Ελλάδας και ήθελε να υποχρεώσει τη χώρα να ασκήσει μια ιδιαίτερα αυστηρή δημοσιονομική πολιτική και να εποπτεύει την πορεία της. Κύριος στόχος ήταν η εξοικονόμηση χρόνου ώστε αρχικά να διαμορφώσει ένα συνολικό σχέδιο αντιμετώπισης κρίσεων στις περιφερειακές χώρες της Ένωσης και έπειτα να επανεξετάσει το ελληνικό πρόβλημα υπό συνθήκες που θα επέτρεπαν μια μονιμότερη λύση. Πολλοί υποστηρίζουν ότι με την εφαρμογή των προγραμμάτων διάσωσης, το μόνο που άλλαξε είναι οι πιστωτές μας: Αντί να χρωστάει σε διεθνείς τράπεζες και άλλους κατόχους ομολόγων, το ελληνικό Δημόσιο χρωστάει τώρα στο ΔΝΤ, στον EFSF, στην EKT και στους εταίρους της ΕΕ.

Σύμφωνα με την έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (European Commission, 2012b) για το ελληνικό πρόγραμμα, από ΕΕ και ΔΝΤ έχουν δοθεί στην Ελλάδα 205,1 δισ. ευρώ. Αναλυτικά, δόθηκαν 73 δισ. ευρώ από το πρώτο πρόγραμμα (52,9 δισ. από κράτη μέλη ευρωζώνης και 20,1 δισ. από το ΔΝΤ) και 132,1 δισ. ευρώ από το δεύτερο πρόγραμμα από το 2012 και μετά 127,3 από το EFSF 4,84 από το ΔΝΤ. Μέχρι τις 31/12/2020 η Ελλάδα πρέπει να αποπληρώσει 82 δισ. ευρώ σε ομόλογα και δάνεια. Φέτος πρέπει να καταβληθούν 11,3 δισ. ευρώ. Ακολουθούν 25 δισ. ευρώ το 2014 και 16,1 δισ. ευρώ το 2015. Στη συνέχεια οι ετήσιες πληρωμές πέφτουν στα επίπεδα των 4-8 δις ετησίως.

Ουσιαστικά το Μνημόνιο (Σημίτης Κ.,2013) για την Ελλάδα ήταν ένα δάνειο χρηματοδότησης ενός κράτους και ενός ιδιώτη που βρισκόταν στα όρια της πτώχευσης και δεν γινόταν χωρίς σκληρά μέτρα γιατί διαφορετικά ο δανειστή κινδύνευε να χάσει τα λεφτά του. Οι όροι του Μνημονίου ήταν συνήθεις για το ΔΝΤ αλλά καθόλου ρεαλιστικοί για την Ελλάδα. Το δάνειο όμως δεν ήταν σαν μια απλή οικονομική συναλλαγή αλλά δημιουργούσε μια πολιτικο-οικονομική σχέση στο πλαίσιο της Ευρωζώνης με ένα μέλος της. Η Ελλάδα υπέμεινε τους όρους του Μνημονίου λόγω του σεναρίου εξόδου της χώρας από το ευρώ και επιστροφή στη δραχμή. Ένα ακραίο σενάριο που πιθανότατα θα οδηγούσε την Ελλάδα σε πτώχευση και οπωσδήποτε σε αλληπάλληλες υποτιμήσεις της δραχμής με αποτέλεσμα χειρότερα στα εισοδήματα των πολιτών από εκείνα της υποτίμησης.

Έτσι στην Ελλάδα¹⁰ προωθήθηκε η εφαρμογή προγραμμάτων πολύ σκληρής λιτότητας σε συνδυασμό με την υλοποίηση «διαρθρωτικών αλλαγών», και κυρίως ιδιωτικοποιήσεων, ως η ενδεδειγμένη λύση για την επίτευξη των παραπάνω στόχων. Θεωρήθηκε απαραίτητο να γίνει εσωτερική υποτίμηση, να υποβαθμιστεί το επίπεδο διαβίωσης των πολιτών και να μειωθεί η ζήτηση, αφού υποτίμηση του ευρώ δεν ήταν εφικτή.

Αυτό όμως που συμβαίνει τα τελευταία χρόνια, είναι μετατροπή της κρίσης ελλειμμάτων σε κρίση χρέους και σε οικονομική και κοινωνική κρίση.

¹⁰«Και αν τα μέτρα που προωθεί η τρόικα βασίζονται σε λάθος υποθέσεις κι οδηγούν σε αύξηση χρέους και κρίσης;», www.chrysogelos.g

Τα πρώτα μέτρα για μείωση του ελλείμματος οδήγησαν σε αύξηση του χρέους. Προκειμένου να ξεπεραστεί η κρίση (χρέους) έχουν εφαρμοστεί στη χώρα προγράμματα δημοσιονομικής προσαρμογής με δηλωμένο στόχο αφενός τη βελτίωση των μεγεθών που επηρεάζουν το ποσοστό του χρέους προς το ΑΕΠ, αφετέρου τη βελτίωση της εικόνας της χώρας, δηλαδή της αξιοπιστίας, της εμπιστοσύνης των επενδυτών, ώστε ο δανεισμός να γίνεται με ευνοϊκούς όρους από τις αγορές και σταδιακά το χρέος της χώρας να βρεθεί σε βιώσιμο επίπεδο.

Ωστόσο, τα μέτρα που προωθεί η τρόικα στην Ελλάδα, βασίστηκαν σε λάθος υποθέσεις και οδήγησαν σε αύξηση του χρέους και επιδείνωση της κρίσης, δείχνουν μελέτες του ΔΝΤ και της Κομισιόν. Στην έκθεση του ΔΝΤ, World Economic Outlook τον Οκτώβριο του 2012, γίνεται αναλυτική αναφορά σε άστοχες εκτιμήσεις για το δημοσιονομικό πολλαπλασιαστή που χρησιμοποιείται στις προβλέψεις όταν σχεδιάζονται προγράμματα δημοσιονομικής προσαρμογής. Ο «δημοσιονομικός πολλαπλασιαστής»¹¹ είναι μία μακροοικονομική μεταβλητή, την οποία χρησιμοποιούν οικονομολόγοι για να υπολογίσουν το ποσοστό μείωσης του εθνικού προϊόντος μιας χώρας σε περίπτωση λήψης διαφόρων μέτρων δημοσιονομικής ή άλλης φύσεως. Η έκθεση αναφέρει, χωρίς να μελετά την περίπτωση της Ελλάδας, ότι με ασφάλεια μπορεί να εκτιμηθεί πως ο δημοσιονομικός πολλαπλασιαστής ειδικά σε περιόδους ύφεσης, αντί του 0,5 που αρχικά θεωρείτο, κινείται μεταξύ 0,9 και 1,7. Στην περίπτωση της Ελλάδος¹², ο συντελεστής του «δημοσιονομικού πολλαπλασιαστή» που υπολογίστηκε κατ' αρχήν για την τελευταία τριετία ήταν 0,5, ενώ εκ του αποτελέσματος κρίνοντας, αποδείχθηκε ότι η επίδραση στη γενικότερη οικονομία ήταν σχεδόν τριπλάσια της τάξεως του 1,7. Ο πολλαπλασιαστής 1,7 σημαίνει ότι με την επιβολή 100 ευρώ φόρων, η μείωση του εισοδήματος και του εθνικού προϊόντος θα ανέβει στα 170 ευρώ, πράγμα το οποίο συνεπάγεται μία τεράστια πολλαπλασιαστική μείωση του επιπέδου ζωής και της εν γένει οικονομικής δραστηριότητας, κάτι ανάλογο το οποίο συμβαίνει σήμερα στην Ελλάδα.

¹¹ Παπαδημητρίου Μ., 17/6/2013, «Λάθος πολλαπλασιαστές και βολικές πολιτικές», Καθημερινή, <http://www.kathimerini.gr>

¹² Πώς κατέληξε αυτογκόλ ο πολλαπλασιαστής του ΔΝΤ», 13/2/2013, EnetΕλευθεροτυπία <http://www.enet.gr/>

Οι προβλέψεις της Τρόικας για την εξέλιξη της ελληνικής κρίσης δεν επιβεβαιώνονται μέχρι τώρα. Το χρέος ανέβαινε δυσανάλογα με τις εκτιμήσεις. Ένα δεύτερο μνημόνιο διαδέχθηκε το πρώτο και περιείχε πιο σκληρά μέτρα λιτότητας. Η ύφεση όλο και βάθαινε, το χρέος διογκώνεται και καθίσταται πλέον μη βιώσιμο. Ένα τρίτο πακέτο μέτρων επιβάλλει ακόμα πιο αυστηρή λιτότητα. Παράλληλα με τη δημοσιονομική αναποτελεσματικότητα, διαμορφώνεται μια δυσάρεστη κοινωνική και οικονομική κατάσταση, μείωση του ΑΕΠ κατά 19% από το 2008-2011, ανεργία 24%, ανεργία μεταξύ των νέων 55%, κατάρρευση της πραγματικής οικονομίας παρά την μείωση μισθών και συντάξεων κατά 15-30% μείωση των εσόδων του κράτους και αύξηση ελλειμμάτων ασφαλιστικών ταμείων παρά τη μεγάλη φοροεπιδρομή.

Το συμπέρασμα¹³ που προκύπτει είναι η παραδοχή του «λάθους» που συνεπάγεται την παραδοχή του λάθους μοντέλου οικονομικής θεωρίας και οικονομικής πολιτικής και, ακόμη πιο σημαντικό, την παραδοχή της λάθους πολιτικής ιδεολογίας. Έτσι πλέον το ίδιο το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο με την επίσημη παραδοχή του «λάθους» και μιλώντας για την αποτυχία της δημοσιονομικής αυστηρότητας, δημιουργούνται προσδοκίες περί επαναδιαπραγμάτευσης του προγράμματος οικονομικής προσαρμογής. Γίνεται λόγος για δύο πιθανά σενάρια εξελίξεων, το πρώτο είναι η επαναδιαπραγμάτευση, εφόσον γίνει, να γίνει από την τρικομματική κυβέρνηση Σαμαρά ή κάποιο άλλο μόρφωμα της. Το αποτέλεσμα, πιθανότατα, θα ήταν ίσως μια πιο ήπια λιτότητα, κάποιο νέο κούρεμα και ένα νέο πρόγραμμα χρηματοδότησης του ελληνικού χρέους. Η ελληνική οικονομία και κοινωνία θα συνέχιζε την πορεία της με την εφαρμογή των Μνημονίων επιβραδύνοντας το ρυθμό της λιτότητας ανάλογα με τις αντοχές και τις αντιδράσεις της ελληνική κοινωνίας. Η δεύτερη επιλογή είναι η επαναδιαπραγμάτευση να γίνει από αριστερή κυβέρνηση πιθανά τον ΣΥΡΙΖΑ, η όποια κυβέρνηση αριστερή θα προσεγγίσει το ζήτημα που προκύπτει από τον πολλαπλασιαστή από μια διαφορετική οπτική γωνία.

¹³Αργεϊτής Γ., 26/3/2013, «Η πολιτική οικονομία του δημοσιονομικού πολλαπλασιαστή», <http://tvxs.gr>

Ωστόσο και απορρέουν και κάποια θετικά πράγματα (Σημίτης Κ.,2013) που με την εφαρμογή του Μνημονίου, ένα είναι το γεγονός ότι η Ελλάδα μπήκε πολύ γρήγορα σε μια τροχιά αναδιάρθρωσης και ανάγκης εκσυγχρονισμού της χώρας και κατάλαβε το μέγεθος της υστέρησης σε πολλά θέματα όπως της φοροδιαφυγής και της έκτασης του δανεισμού της. Αναδείχθηκαν ακόμα αναγκαίες μεταβολές όπως η ρύθμιση του ασφαλιστικού συστήματος, η απελευθέρωση των αγορών, το ενιαίο μισθολόγιο, η αναμόρφωση των φοροελεγκτικών μηχανισμών. Πολλές μεταβολές προχώρησαν ικανοποιητικά άλλες είναι σε εξέλιξη. Πλέον είναι ευρέως αποδεκτό από τους έλληνες πολίτες ακόμα και από τα κόμματα ΝΔ και ΠΑΣΟΚ που δεν ήθελαν να παραδεχτούν μέχρι το 2010 ότι υπάρχει οικονομικό πρόβλημα και είναι άμεση λύση του για την ευημερία του κράτους.

Οι προβλέψεις της ΕΕ/ΕΚΤ/ΔΝΤ για την Ελλάδα

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2020
ΑΕΠ πραγματικό (% μεταβολή)	-2,0	-4,5	-3,0	1,1	2,1	2,1	2,7	2,7
ΑΕΠ αποπληθωριστής (%)	1,3	2,2	1,5	0,4	0,8	1,2	1,3	1,8
ΑΕΠ ονομαστικό (€ δισ.)	235	229	227	230	237	244	254	311
Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών (% ΑΕΠ)	-11,1	-10,4	-7,1	-6,1	-5,2	-4,3	-3,3	---
Ονομαστικό Επιτόκιο Δημοσίου Χρέους (% μέσος όρος)	4,8	4,9	4,6	5,0	5,4	5,7	5,7	5,7
Επιτόκιο 10-ετούς Γερμανικού Ομολόγου (μονάδες βάσης)		225	275	350	350	350	350	350
Περιθώριο Επιτοκίου επιπλέον 10-ετούς γερμανικού ομολόγου (μονάδες βάσης)		550	525	350	300	300	300	250
Δαπάνες για Τόκους (€ δισ.)	12,4	14,6	14,9	17,2	19,6	21,3	21,4	23,1
Δαπάνες για Τόκους (% ΑΕΠ)	5,3	6,4	6,6	7,5	8,3	8,7	8,4	7,4
Πρωτογενείς Δαπάνες (% ΑΕΠ)	47,9	43,1	43,2	42,2	40,7	37,3	36,1	34,4
Έσοδα Γ.Κ. (% ΑΕΠ)	37,8	39,8	42,4	43,2	44,2	43,4	42,0	40,3
Πρωτογενές Ισοζύγιο (% ΑΕΠ)	-10,1	-3,3	-0,8	1,1	3,5	6,0	6,0	6,0
Ισοζύγιο Γενική Κυβέρνησης (% ΑΕΠ)	-15,4	-9,6	-7,4	-6,4	-4,8	-2,7	-2,4	-1,4
Ισοζύγιο Γενική Κυβέρνησης (€ δισ.)	-36,1	-22,2	-16,7	-14,7	-11,3	-6,6	-6,2	-4,4
Δημόσιο Χρέος (% ΑΕΠ)	127	141	152	158	158	154	150	131
Δημόσιο Χρέος (€ δισ.)	298	324	344	363	374	376	381	408
Δημόσιο Χρέος (% ΑΕΠ με 2% υψηλότερο επιτόκιο)	127	141	152	158	159	155	153	145
Δημόσιο Χρέος (% ΑΕΠ με 1% υψηλότερη ανάπτυξη)	127	139	148	151	147	140	132	91

Πηγή: IMF Country Report No. 10/372, December 2010, υπολογισμοί Eurobank EFG Research

Η περίπτωση της Κύπρου

Οι κυβερνήσεις της Κύπρου¹⁴ μέσα στα πλαίσια των προσπαθειών τους για ανασυγκρότηση της οικονομίας της μετά το πλήγμα της τουρκικής εισβολής το 1974, κινήθηκαν στην κατεύθυνση προσέλκυσης κεφαλαίων από το εξωτερικό. Γι' αυτό το σκοπό προσέθεσαν στο νομοθεσία του κράτους ειδικές ρυθμίσεις για τη χαμηλή φορολόγηση ξένων κεφαλαίων, αρχής γενομένης με την προσθήκη διατάξεων στον «Περί Φορολογίας Νόμου Εισοδήματος» το 1975 και 1977 στις οποίες ορίστηκε ότι ο φόρος που θα επιβαλλόταν στις διεθνείς επιχειρηματικές εταιρίες με τμήμα της δραστηριοποίησης τους στην Κύπρο θα ανερχόταν στο 4,25%. Η ψήφιση αυτών των νομοσχεδίων συνέπεσε χρονικά με την καλπάζουσα άνοδο των τιμών του πετρελαίου και την παρελκόμενη ανάπτυξη των οικονομιών των γειτονικών αραβικών χωρών, αρκετές εταιρίες των οποίων προτίμησαν το ευνοϊκό φορολογικό περιβάλλον της Κύπρου για να τοποθετήσουν τα κεφάλαια τους.

Έχοντας ως σημείο εκκίνησης τα κεφάλαια των αραβικών χωρών, η Κύπρος με την πάροδο των ετών κατάφερε να προσελκύσει κεφάλαια και από άλλες χώρες καθώς είχε δημιουργήσει ένα ευρύ δίκτυο διακρατικών συνθηκών αποφυγής διπλής φορολογίας στο οποίο συγκαταλεγόταν και χώρες με ισχυρό κεφαλαιακό υπόβαθρο όπως π.χ. η Ρωσία και η Κίνα.

Με τη θέσπιση της φορολογικής νομοθεσίας την 1/1/2003 και με την κατάργηση του καθεστώτος των υπεράκτιων εταιριών, η Κύπρος ως μέλος της ΕΕ από το Μάιο του 2004 και ως μέλος της ΟΝΕ από την 1/1/2008 είχε το χαμηλότερο φορολογικό συντελεστή εταιρειών μεταξύ των χωρών της ΕΕ της τάξεως του 10%, συνεχίζοντας έτσι να αποτελεί πόλο έλξης για ξένα κεφάλαια. Επιπλέον ώθηση έδωσε στη κυπριακή οικονομία η προσέλκυση ναυτιλιακών εταιριών, καθιστώντας την Κύπρο τρίτη ναυτιλιακή δύναμη στην ΕΕ και δέκατη στο κόσμο καθώς το 2010 είχε 1040 πλοία εγγεγραμμένα στο νηολόγιο της με χωρητικότητα που υπερέβαινε τους 10 εκατομμύρια τόνους.

¹⁴«Κυπριακή Οικονομία-Ανασκόπηση/Προοπτικές/Προκλήσεις», (2012) Συγγραφείς: Τμήμα Οικονομικών Ερευνών Κεντρικής Τράπεζας Κύπρου

Απότοκος μια τέτοιας οικονομικής ανάπτυξης¹⁵ ήταν και η διεύρυνση του τραπεζικού τομέα. Όμως η έκθεση των τριών μεγαλύτερων κυπριακών τραπεζών στην ελληνική αγορά επέφερε τις συνεχείς υποβαθμίσεις της πιστοληπτικής ικανότητας της Κύπρου από τους διεθνείς οίκους αξιολόγησης. Οι αντίστοιχες υποβαθμίσεις των κυπριακών τραπεζών δημιούργησαν ιδιαίτερο πρόβλημα ρευστότητας στη Λαϊκή Τράπεζα έτσι ώστε από τον Οκτώβριο του 2011 να αιτηθεί στην ΚΤΚ παροχή επείγουσας ρευστότητας Emergency Liquidity Assistance (ELA) με τη σύμφωνη γνώμη της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας. Την ίδια περίοδο¹⁶ στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής οδηγίας για τις κεφαλαιακές απαιτήσεις το Κολλέγιο Εποπτικών Αρχών για τη Λαϊκή Τράπεζα, μετά από εποπτική αξιολόγηση και απόφαση, καθόρισε το έλλειμμα κεφαλαίου της Τράπεζας σε €3,1 δις.

Η ΚΤΚ ζήτησε¹⁷ από την Λαϊκή Τράπεζα να καλύψει το εν λόγω έλλειμμα, προς τούτο δε η τελευταία παρουσίασε σχέδιο ανάκαμψης που στηριζόταν σε απομείωση περιουσιακών στοιχείων, καθώς και αύξηση κεφαλαίου ύψους €1,8 δις από ιδιώτες επενδυτές. Η όλη προσπάθεια¹⁸ προσέλκυσης ιδιωτών επενδυτών διήρκεσε από το τέλος του 2011 μέχρι τον Ιούνιο του 2012 χωρίς κανένα αποτέλεσμα. Δεδομένης της αποτυχίας προσέλκυσης ιδιωτών επενδυτών το Διοικητικό Συμβούλιο της Λαϊκής Τράπεζας ζήτησε από την κυβέρνηση να καλύψει κεφαλαιακό έλλειμμα ύψους €1,8 δις. Το εν λόγω αίτημα ικανοποίησε η κυβέρνηση μετά από ψήφιση σχετικού νομοσχεδίου από τη Βουλή των Αντιπροσώπων και τη σύμφωνη γνώμη του νέου Διοικητή της ΚΤΚ Πανίκου Δημητριάδη, ο οποίος είχε αναλάβει τα καθήκοντά του τον Μάιο του 2012. Το κεφαλαιακό έλλειμμα καλύφθηκε από την κυβέρνηση με την έκδοση ομολόγου αξίας €1,8 δις με την απόκτηση ίσης αξίας μετοχικού κεφαλαίου. Με τη διαδικασία αυτή ουσιαστικά κρατικοποιήθηκε η Λαϊκή Τράπεζα με την κυβέρνηση να αποκτά το 84% του μετοχικού κεφαλαίου της.

¹⁵ Φιλελεύθερος, 26/3/2013, Η εξέλιξη της πορείας του ELA στη Λαϊκή Τράπεζα

¹⁶ Δημοσίευση Τύπου Κεντρικής Τράπεζας Κύπρου 30/3/2013-Πρόγραμμα διάσωσης της Λαϊκής Τράπεζας

¹⁷ Ημερησία, 13/6/2012-Λαϊκή Τράπεζα: Σε αναζήτηση 1,8 δις ευρώ για την ανακεφαλαιοποίησή της

¹⁸ Το Βήμα, 15/7/2012-Αναταράξεις στις κυπριακές τράπεζες

Λόγω της πολιτικής ρευστότητας¹⁹ στην Ελλάδα και τις διπλές εκλογές (Μάιος και Ιούνιος 2012) και των φημών περί πιθανής εξόδου της από το ευρώ, σημειώθηκαν πολύ μεγάλες εκροές καταθέσεων από τα παραρτήματα της Λαϊκής Τράπεζας στην Ελλάδα ύψους €2 δις. Συνέπεια του γεγονότος αυτού ήταν η περαιτέρω αύξηση του ποσού που διοχετεύτηκε στην τράπεζα μέσω του μηχανισμού ELA.

Τον Μάιο του 2012 υποβαθμίστηκαν τα καλυμμένα ελληνικά ομόλογα τα οποία είχε στην κατοχή της η Λαϊκή Τράπεζα ύψους €1,2 δις. Και αυτή η εξέλιξη οδήγησε σε αντίστοιχη αύξηση ρευστότητας μέσω του ELA. Την 25 Ιουνίου 2012²⁰ πραγματοποιήθηκε η τρίτη και τελευταία υποβάθμιση της πιστοληπτικής ικανότητας της Κυπριακής Δημοκρατίας από τον διεθνή οίκο πιστοληπτικής αξιολόγησης Fitch (από BBB- σε BB+ για μακροπρόθεσμη αξιολόγηση και από F3 σε B για βραχυπρόθεσμη αξιολόγηση). Εξαιτίας της εν λόγω υποβάθμισης τα κυπριακά κρατικά ομόλογα σταμάτησαν να γίνονται δεκτά ως αποδεκτό ενέχυρο από την ΕΚΤ για πράξεις νομισματικής πολιτικής του Ευρωσυστήματος. Έτσι, όλη η μέχρι τότε οφειλή της Λαϊκής Τράπεζας προς την ΕΚΤ ύψους €2,6 δις μεταφέρθηκε στην κατηγορία της επείγουσας ρευστότητας (ELA).

Ως εκ τούτου, από τρία²¹ προαναφερθέντα γεγονότα (απώλεια καταθέσεων στην Ελλάδα ύψους €2 δις, υποβάθμιση καλυμμένων ελληνικών ομολόγων €1,2 δις και υποβάθμιση κυπριακών ομολόγων ύψους €2,6 δις) προκύπτει αύξηση του ELA κατά €5,8 δις. Η συνολική οφειλή προς τον ELA ανήλθε από €3,8 δις τον Μάιο του 2012 σε €9,6 δις την 3^η Ιουλίου 2012. Ως αποτέλεσμα της παραπάνω²² εξέλιξης, η κυβέρνηση μετά και από εισηγήσεις του Διοικητή της ΚΤΚ και απόφαση της Βουλής αιτήθηκε την ένταξη στο Μηχανισμό Στήριξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με αποτέλεσμα τον Ιούλιο του 2012 να ξεκινήσουν διαπραγματεύσεις με την Τρόικα.

¹⁹ Χαραυγή,2/4/2013-Απάντηση ΚΤΚ στις αιτιάσεις περί διατήρησης της Λαϊκής

²⁰ Reuters,25/6/2012-Fitch cuts Cyprus to BB+,outlook negative

²¹ Cyprusnewsreport.com,23/4/2013-Member of economic crash probe steps down,citing conflict of interest

²² Το Βήμα,23/7/2012-Στη μέγερνη της τρόικας η Κύπρος. Αρχίζουν οι διαπραγματεύσεις για το πακέτο στήριξης

Στις 18 Νοεμβρίου 2012, η ΚΤΚ²³ ανακοίνωσε την κατ' αρχήν δική της συμφωνία με την τρόικα ως προς με την ενότητα του προγράμματος που αφορούσε τον χρηματοπιστωτικό τομέα. Επειδή δεν επακολούθησε συμφωνία και με την κυβέρνηση αναφορικά με τα δημοσιονομικά θέματα, με αποτέλεσμα την αποχώρηση της τρόικα από την Κύπρο, στις 22 Νοεμβρίου 2012 η Λαϊκή Τράπεζα τέθηκε κάτω από πρωτοφανή πίεση λόγω μαζικών εντολών για εκροή καταθέσεων.

Η τελική συμφωνία για το μνημόνιο²⁴ δεν μπορούσε ωστόσο να υπογραφεί πριν την ολοκλήρωση του ανεξάρτητου διαγνωστικού ελέγχου των χαρτοφυλακίων των κυπριακών τραπεζών από τον διεθνή οίκο PIMCO, με τον οποίο θα προσδιορίζονταν οι κεφαλαιακές ανάγκες των κυπριακών τραπεζών, όρος που προβλέπονταν στο μνημόνιο. Όταν κατατέθηκε το πόρισμα²⁵ της PIMCO (Ιανουάριος 2013) η χώρα βρισκόταν ήδη σε προεκλογική περίοδο και ως εκ τούτου η τρόικα απείχε από κάθε ενέργεια που θα μπορούσε να λειτουργήσει ή να εκληφθεί ως πολιτική παρέμβαση. Επιπλέον, το ΔΣ της ΕΚΤ σε συνεδρία κατά το τέλος Ιανουαρίου 2013 έκρινε ορθό, λαμβάνοντας υπ' όψιν και τις επερχόμενες Προεδρικές εκλογές, να επεκτείνει τη διορία αναστολής της Λαϊκής Τράπεζας στο ELA μέχρι τις 21 Μαρτίου 2013. Κατά τη λήψη της απόφασής του το ΔΣ της ΕΚΤ υπέδειξε ότι η εν λόγω απόφαση λαμβάνεται σύμφωνα με τους Όρους Αναφοράς (Terms of Reference) του Eurogroup έτσι ώστε να παροτρυνθεί η νέα Κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας να ολοκληρώσει τη συμφωνία για το πρόγραμμα στήριξης σύντομα μετά τις εκλογές του Φεβρουαρίου 2013.

Επακολούθησε η πρώτη απόφαση²⁶ του Eurogroup της 16^{ης} Μαρτίου 2013 για γενικό κούρεμα των καταθέσεων όλων των τραπεζών που δραστηριοποιούνται στην Κύπρο. Η Βουλή των Αντιπροσώπων²⁷ απέρριψε το κυβερνητικό νομοσχέδιο για την υλοποίηση της απόφασης του Eurogroup την 19^η Μαρτίου 2013.

²³ Financialmirror.com,19/11/2012-Cyprus:Troika final deal on bank supervision, capital ratio

²⁴ EurActiv.com,19/11/2012-Cyprus,Troika agree bank recapitalization

²⁵ Reuters,17/2/2013-Asmussen hopeful about Cyprus agreement by end of March

²⁶ Deutsche Welle,16/3/2013-Αναστάτωση στην Κύπρο μετά το Eurogroup

²⁷ Ελευθεροτυπία,19/3/2013-Κύπρος:ΟΧΙ στο «κούρεμα»

Την 21 Μαρτίου²⁸ το ΔΣ της ΕΚΤ υλοποίησε την απόφασή του περί τερματισμού παροχής ρευστότητας στην Λαϊκή Τράπεζα μέσω του ELA με απαίτηση αποπληρωμής την 26^η Μαρτίου 2013. Η υλοποίηση αυτής της απόφασης θα οδηγούσε σε ανεξέλεγκτη χρεωκοπία της Λαϊκής Τράπεζας στην άμεση ενεργοποίηση του Ταμείου Προστασίας Καταθέσεων του οποίου τα κεφάλαια ανέρχονται μόνο σε €125 εκατ. με αποτέλεσμα η υποχρέωση αποπληρωμής των €6,4 δις ασφαλισμένων καταθέσεων της Λαϊκής Τράπεζας να μετακυλιστεί στην Κυπριακή Δημοκρατία, γεγονός που θα προκαλούσε την χρεωκοπία του ίδιου του κράτους.

Επακολούθησε η δεύτερη απόφαση²⁹ του Eurogroup της 25^{ης} Μαρτίου 2013 βάσει της οποίας συμφωνήθηκε το πρόγραμμα στήριξης της κυπριακής οικονομίας από την Τρόικα που συμπεριλάμβανε την άμεση εξυγίανση της Λαϊκής Τράπεζας και την μετέπειτα απορρόφηση των εργασιών της στην Κύπρο από την Τράπεζα Κύπρου.

²⁸ Καθημερινή, 21/3/2013-ΕΚΤ: Κόβει τη ρευστότητα μετά τις 25 Μαρτίου στη Κύπρο

²⁹ Έθνος, 26/3/2013-Οδυνηρή διάσωση. Ολόκληρη η απόφαση

Συμπεράσματα

ONE

Η ίδρυση της Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα κομμάτια της ιστορίας, διότι αποτελεί μια από τις μεγαλύτερες δυνάμεις του παγκόσμιου οικονομικού χάρτη. Αποτελείται από 27 κράτη και το βασικό κομμάτι της επιτυχίας της είναι ότι απαρτίζεται από τη συνένωση μικρών και μεγάλων δυνάμεων σε διαφόρους οικονομικούς κοινωνικούς και πολιτικούς τομείς, προκειμένου να είναι ανταγωνιστική με υπερδυνάμεις όπως είναι η ΗΠΑ και η Ιαπωνία ενώ ταυτόχρονα συμβάλλουν στην ανάπτυξη φτωχότερων οικονομικά περιφερειών.

Έτσι μέσω αυτού του σκοπού θεσπίστηκαν και δημιουργήθηκαν διάφορα όργανα και οργανισμοί προκειμένου να δημιουργήσουν μια ενιαία αγορά και να εναρμονίσουν τα διάφορα πρότυπα των κρατών-μελών. Έτσι οι Συνθήκες, οι Σύνοδοι Κορυφής και τα ευρωπαϊκά όργανα συστάθηκαν για να καταρτίζουν ένα ρυθμιστικό πλαίσιο στα κράτη-μέλη ώστε να λαμβάνουν μέτρα φορολογικής και οικονομικής πολιτικής και κοινωνικής προστασίας με απώτερο σκοπό την επίτευξη μιας οικονομικής εναρμόνισης εντός της ΕΕ.

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ αποτέλεσε κυρίως το επιστέγασμα μιας σειράς προσπαθειών και σταθερών βημάτων για την επίτευξη μιας ενιαίας νομισματικής και οικονομικής ενοποίησης. Έτσι μέσω της Συνθήκης οριζόταν ένα χρονοδιάγραμμα προσαρμογής σε τρία στάδια. Με την ολοκλήρωση των τριών σταδίων ένα νέο κράτος-μέλος είχε το δικαίωμα να εισέλθει εντός της ONE και υιοθετήσει ως εθνικό νόμισμα το ευρώ. Ωστόσο με τη συμμετοχή στην ONE ενός κράτους-μέλους συνεπάγονται δυνητικώς οφέλη και κόστη, τόσο βραχυχρόνια όσο και μακροχρόνια. Στα οφέλη συγκαταλέγονται η σταθεροποίηση του πληθωρισμού, η μείωση των επιτοκίων, την εξάλειψη του συναλλαγματικού κινδύνου στις συναλλαγές με τα υπόλοιπα κράτη-μέλη και στη σταθεροποίηση των προσδοκιών για τη πορεία της συναλλαγματικής ισοτιμίας έναντι των υπολοίπων νομισμάτων. Ωστόσο, με τη συμμετοχή στην ONE χάνεται το εργαλείο της νομισματικής πολιτικής που χρησιμοποιείται από κράτη για την αντιστάθμιση τυχόν μακροοικονομικών ανισορροπιών. Μια χώρα που εντάσσεται στην ONE δεν μπορεί να αλλάξει την ισοτιμία του νομίσματος και δεν μπορεί να καθορίσει την προσφορά χρήματος στην

οικονομία του. Η δημοσιονομική πολιτική παραμένει στη δικαιοδοσία των κρατών-μελών αλλά οφείλει να τη προσαρμόζει σύμφωνα με αυτά που προτάζουν η Συνθήκη του Μάαστριχτ και το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης.

Λόγω της κυριαρχικής θέσης εντός ΟΝΕ που κατέχει η Γερμανία λόγω της ισχυρής βιομηχανικής της οικονομίας, το ΣΣΑ και η ΕΚΤ θεσμοθετήθηκαν σύμφωνα με γερμανικά πρότυπα, πράγμα που εξηγεί την αντιπληθωριστική πολιτική που ακολουθεί ΕΚΤ και την αυστηρότητα του ΣΣΑ. Μια πολιτική που έχει κατακριθεί για το γεγονός ότι δεν συμβάλλει στην οικονομική ανάπτυξη και την απασχόληση και για το ότι το 2% που θέτει ως ανώτατο όριο του επιδιωκόμενου πληθωρισμού αποτελεί ένα χαμηλό όριο, που δύσκολα μπορεί να διατηρηθεί και μειώνει έτσι τα περιθώρια ευελιξίας. Εν συνεχεία η ΕΚΤ λειτουργεί ως μια ανεξάρτητη αρχή, πράγμα που σημαίνει ότι είναι πιο ανεξάρτητα Κεντρική Τράπεζα στο πλανήτη, ο κανονισμός της μπορεί να αλλάξει μόνο από την πλειοψηφία του Γερμανικού Κοινοβουλίου.

Παγκόσμια κρίση

Η αρχή της Παγκόσμια Χρηματοπιστωτικής Κρίσης που διανύουμε τοποθετείται το Σεπτέμβριο του 2008 μετά τη κατάρρευση της Lehman Brothers. Κύριος λόγος της κρίσης θεωρείται η αδυναμία πολλών δανειοληπτών να αντεπεξέλθουν στις υποχρεώσεις τους απέναντι στις τράπεζες σχετικά με την αποπληρωμή ενυπόθηκων δανείων. Ωστόσο για την παρούσα κατάσταση δεν συνέβαλλε μόνο αυτό. Τα δάνεια τιτλοποιήθηκαν στη πορεία, δημιουργώντας νέα χρηματοπιστωτικά προϊόντα τα λεγόμενα δομημένα ομόλογα CDO. Αυτά τα ομόλογα βαθμολογήθηκαν από τους διάφορους οίκους αξιολόγησης ως ασφαλή προϊόντα και έτσι άρχισαν να διαχέονται στην αγορά, παραπλανώντας έτσι τους αγοραστές τους. Αυτά πουλήθηκαν σε όλο τον κόσμο και χρησιμοποιήθηκαν σε ριψοκίνδυνες επενδύσεις, προκάλεσαν υπερδανεισμό από τραπεζικές επιχειρήσεις που δεν διέθεταν τα αναγκαία κεφάλαια και κατά κύριο λόγο η απληστία και η επιδίωξη κέρδους χωρίς ηθικούς φραγμούς και χωρίς την απαιτούμενη προσοχή μετατρέποντας έτσι το παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα σε ένα κερδοσκοπικό παιχνίδι. Όπου αυτή η τεράστια φούσκα έσκασε το καλοκαίρι του 2007 προκαλώντας σοβαρούς τριγμούς σε πολλά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα.

Ακολούθησε ένα ντόμινο χρεοκοπίας και κατάρρευση σημαντικών τραπεζικών ιδρυμάτων όπως της American Home Mortgage, Bern Stearns, Freddy Mac, Fannie May, όπου και διασώθηκαν τελευταία στιγμή μέσω αμερικανικής κρατικής παρέμβασης. Η κρίση πέρασε πολύ γρήγορα στην πραγματική οικονομία των ΗΠΑ και εν συνέχεια στην Ευρωπαϊκή Ήπειρο. Η κρίση μεταφέρθηκε στην Ευρώπη, κυρίως, μέσω του βρετανικού χρηματοπιστωτικού συστήματος. Η εξαγορά της αγγλικής τράπεζας HBOS, η οποία πτώχευσε, από την Lloyds TSB, έδωσε το έναυσμα για μια αλληλουχία εξαγορών

Ωστόσο οι προσεγγίσεις για τον διαχείρισης και αντιμετώπισης της κρίσης έναντι ΗΠΑ και ΕΕ ήταν πολύ διαφορετικές. Η αμερικανική κεντρική κυβέρνηση μαζί με την FED σε μια προσπάθεια να περιορίσουν τη βαθιά χρηματοπιστωτική κρίση, έσπευσαν σε μια επιθετική επεκτατική δημοσιονομική πολιτική, προχώρησαν σε μια σειρά κρατικοποιήσεων και παρεμβάσεων σώζοντας μεγάλα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα όπως η Fannie May, και προέβησαν στη θεσμοθέτηση δύο παρεμβατικών νομοσχεδίων, του σχεδίου «Paulson» και του ARRB.

Από την άλλη, η ΕΕ και η ΕΚΤ κράτησε μια πιο συντηρητική στάση, με στόχο τη διαφύλαξη του επιδιωκόμενου πληθωρισμού, χωρίς την ύπαρξη ενός ενιαίου σχεδίου και τα κράτη-μέλη κλήθηκαν να πάρουν μέτρα αυτά που έκριναν σκόπιμα και εντός ορίων ΣΣΑ. Η κρίση επέδειξε την αδυναμία των Συμφώνου σε περιόδους κρίσεων, όπου στη πορεία χώρες όπως η Γαλλία και Ελλάδα να επιθυμούν τα χαλάρωση του.

Όσο βάθαινε η κρίση άρχισαν να πλήγονται πρώτες οι αδύναμες οικονομίες της Ευρωζώνης όπως η Ελλάδα, η Πορτογαλία, η Ιταλία και Ισπανία, αναδεικνύοντας έτσι τις αδυναμίες της Ευρωζώνης. Η ΕΕ έβλεπε πλέον ότι η ανάγκη ύπαρξης ενός ενιαίου σχεδίου δράσης ήταν επιτακτική. Η ενοποιημένη και με κοινό όραμα πλέον Ευρώπη ήρθε αντιμέτωπη με σημαντικές αποφάσεις την στιγμή που τα θεμέλια της έτριζαν και η αμφισβήτηση ως προς την βιωσιμότητά της εντεινόταν. Το 2010 οι χώρες της Ευρωζώνης τρέχουν πίσω από τα γεγονότα, χωρίς να μπορούν να συμφωνήσουν γρήγορα στο εύρος της απαιτούμενης διακυβερνητικής συνεργασίας. Σήμερα όλες οι χώρες της αντιλαμβάνονται ότι η διάλυσή της δεν αποτελεί επιλογή: τεράστια κόστη για το εξωτερικό εμπόριο, τη χρηματοδότηση, την πολιτική προοπτική και την ευημερία ολόκληρης της ηπείρου. Συνεπώς, επεξεργάζονται ένα

συνολικό σχέδιο επίλυσης του προβλήματος: Ενδυνάμωση της εποπτείας του χρηματοοικονομικού τομέα, καθώς και ενδυνάμωση της διαδικασίας ενοποίησης με την εναρμόνιση των εθνικών πολιτικών στα πεδία της δημοσιονομικής πολιτικής και των πολιτικών επαύξησης της ανταγωνιστικότητας, ως απαραίτητων συμπληρωμάτων της κοινής νομισματικής πολιτικής.

Ελλάδα

Η Ελλάδα όπως και πολλά άλλα κράτη-μέλη ωφελήθηκαν σημαντικά από την δημιουργία της ONE. Η ένταξη της στην ONE είχε ως αποτέλεσμα η Ελλάδα να κερδίσει αξιοπιστία στη μακροοικονομική της πολιτική και να επιτύχει χαμηλά επιτόκια και πληθωρισμό, καθώς και περιορισμένα δημοσιονομικά ελλείμματα. Όμως, η ένταξη έχει και κόστος, που είναι η απώλεια σημαντικών εργαλείων άσκησης της μακροοικονομικής διαχείρισης. Ωστόσο οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις που πρέπει να γίνουν για να αντιμετωπιστούν οι ανισορροπίες είναι πολλές. Συναντούν όμως δυσκολίες και, έτσι, απαιτείται ιεράρχησή τους. Ενώ η ένταξη της χώρας μας στην Ευρωζώνη κατέστησε τις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις επιτακτικές, η ίδια η ένταξη έχει αποκρύψει την αναγκαιότητά τους. Η σωστή στρατηγική μεταρρυθμίσεων είναι να ξεκινήσουν εκεί που μπορούν να πραγματοποιηθούν με μεγαλύτερη ευκολία, δηλαδή στον δημόσιο τομέα και τις αγορές αγαθών και υπηρεσιών. Ωστόσο οι μεταρρυθμίσεις αυτές παραμένουν ημιτελείς στη χώρα μας. Για την ακρίβεια, η Ελλάδα όχι μόνον δεν προχώρησε σε διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις, που ήταν για την οικονομία της μέσα στην ONE μια πολιτική-μονόδρομος, αλλά απεναντίας, σταδιακά φούσκωσε το κράτος με δαπάνες και υπαλλήλους, χωρίς αντίστοιχη βελτίωση των υπηρεσιών του. Τα εσωτερικά και εξωτερικά ελλείμματα επιδεινώθηκαν. Η διεθνής κρίση έφερε την ύφεση στην Ελλάδα και τον πανικό στις αγορές αφού ξεσκέπασε το εγχώριο δημοσιονομικό πρόβλημα, το οποίο γιγαντώθηκε εν μέσω εγχώριας ύφεσης. Η διεθνής κρίση έσπασε τη φούσκα μιας περιόδου ελληνικής ανάπτυξης με δανεικά και υψηλές απαιτήσεις της ελληνικής κοινωνίας για ένα βιοτικό επίπεδο που δεν μπορούσε να στηρίξει η

εγχώρια παραγωγή. Έτσι η Ελλάδα μπήκε σε μηχανισμό στήριξης λαμβάνοντας δημοσιονομικά πακέτα από ΔΝΤ και ΕΕ σε συνδυασμό με την επίβλεψη της Τρόικας. Για την οριστική επίλυση της Ελληνικής κρίση εντός της Ευρωζώνης απαιτούνται προσπάθειες και από τις δύο πλευρές. Από την πλευρά της Ελλάδας απαιτούνται σοβαρές προσπάθειες για την ανασυγκρότηση της χώρας, μέσα από ένα ευρύτατο πλέγμα μεταρρυθμίσεων σχεδόν σε όλα τα επίπεδα της οικονομίας, της πολιτικής και της κοινωνίας. Η χώρα δεν θα εξέλθει ποτέ από την κρίση εάν δεν θεραπεύσει τα δομικά αίτια που την οδήγησαν σε κατάρρευση. Από την πλευρά της Ευρωζώνης, χρειάζονται περισσότερες πράξεις και λιγότερες αποσταθεροποιητικές και υποτιμητικές δηλώσεις. Χρειάζεται επιμήκυνση της δημοσιονομικής προσαρμογής, με αναδιάρθρωση ή και άφεση ενός μέρους του δημόσιου χρέους, μεγάλη παροχή ρευστότητας ώστε η χώρα να ξαναμπει σε τροχιά ανάπτυξης.

Βιβλιογραφία

Argyrou M, Tsoukalas D., (2010), “The Greek Debt Crisis: Likely Causes, Mechanics and Outcomes”, *Cardiff Business School Working Papers Series*, E2010/3

Anderson C., Hecht J., (2011), “Voting when the economy goes bad, everyone is in charge, and no one is to blame: The case of the 2009 German election.”, *Elsevier Electoral Studies* 31 (2012) 5–19

Aslund, A. (2011), “ The Failed Political Economy of the Euro Crisis”.
http://www.casereasearch.eu/sites/default/files/publications/Ebrief_2011_10_Aslund

Blejer, M.I., Levy-Yeyati, (2010), “Leaving the Euro: What Is in the Box?”, Available at www.vox.org.

Boarman, P.M.,(1964), “Germany’s Economic Dilemma: Inflation and the Balance of Payments”, New Haven: Yale University Press.

Birdsall N.,(2009), “How to unlock the \$1 trillion that developing countries urgently need to cope with the crisis.”, Center for Global development

Bjorvatn K. and Eckel, C., (2006), “Policy competition for foreign direct investment between asymmetric countries” , *European Economic Review* 50, 1891–1907.

Begg, I., (2006), "Subsidiarity in Regional Policy", European Institute, LSE, London.

Barell R., Pain N., Hurst I., (1996), “German Monetary Union: A historical counterfactual analysis.” *ELSEVIER Economic Modelling* 13 (1996) 499-518

Bakaert G.,Harvey C., Lundbland C.,Siegel C., (2012), “The European Union, the Euro, and Equity Market Integration”, <http://ssrn.com/abstract=1573308>

Bird G., (2007), “The IMF: A Bird’s eye view of its role and operations”, *Journal of Economics Surveys*, Vol.21, pp 683-745

Cristina Aurora, Bunea-Bontas, Mihaela Cosmina Petre, (2008), “Fiscal Policy during the current crisis.” , *Romanian Economic and Business Review* – Vol. 5, No. 4

Clemens Fuest, Andreas Peichl, (2012), “European Fiscal Union:What Is It? Does It Work? And Are There Really ‘No Alternatives’?” *IZA Policy Paper* No. 39

Campbell J. L., (2005), “Fiscal Sociology in an Age of Globalization: Comparing Tax Regimes in Advanced Capitalist Countries” , *The Economic Sociology of Capitalism*, 391–418.

Council of the European Union (2011a). Statement by the Heads of State or Government of the Euro Area and Institutions, Brussels, 21 July 2011. http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/123978.pdf

David R. Cameron, (2010), “Fiscal Responses to the Economic Contraction of 2008-09”, Yale University

Dullien S, Guerot U., (2012) “ The Long Shadow of Ordoliberalism: Germany’s Approach to the Euro Crisis.” ECFR/49. http://www.ecfr.eu/page/-/ECFR49_GERMANY_BRIEF_AW.pdf

De Grauwe P., 31 May 2012, “A self-inflicted crisis”, *CEPS Commentary*

Drechsel K., Scheufele R.,(2012), “The performance of short-term forecasts of the German economy before and during the 2008/2009 recession”, *Elsevier International Journal of Forecasting* 28 (2012) 428–445

Eichengreen B.,(2012), “European Monetary Integration with Benefit of Hindsight”, *Journal of Common Market Studies*, 50 (1), p. 123-136.

Eichengreen, B. (2009), “Was the euro a mistake?”, <http://voxeu.org/index.php?q=node/2815>

Emmer, R.E., (1955), “West German Monetary Policy, 1948–54” , *Journal of Political Economy* 63: 52–69.

European Commission (2008) “A European Economic Recovery Plan, Communication from the Commission to the European Council”, http://ec.europa.eu/commission_barroso/president/pdf/Comm_20081126.pdf

European Commission (1997). “Towards Tax Co-Ordination in the European Union: A Package to Tackle Harmful Tax Competition,” COM(97) 495 Final, Brussels.

European Commission, (2007) “Growing regions, growing Europe. Fourth report on economic and social cohesion” Luxembourg, 222p.

European Commission (2001).” Tax policy in the European Union Priorities for the years ahead” COM(2001) 260 final, Brussels.

European Commission, (2002), "A European Union strategy for sustainable development", Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.

European Commission, (2010), “The Economic Adjustment Programme for Greece”, *European Economy, Occasional Papers* 61.

European Commission, (2012a) “European Economic Forecast, Spring 2012”
European Economy 1/2012, Brussels

European Commission, (2012b) “The Second Economic Adjustment Programme for
Greece. European Economy”, Occasional Paper 94, March 2012

EUROSTAT (2010), Foreign Direct Investment Statistics

György Csáki, (2010), “The International Monetary Fund and the global economic
crisis, 2008–2009”, Public Finance Quarterly

Gábor Braun, Zoltán László Kovács, (2010), “The relationship between the Lisbon
Strategy and tax policy in the context of the economic crisis”, Public Finance
Quarterly

Garrett G., (1998), “Shrinking States? Globalization and National Autonomy in the
OECD” Oxford Development Studies 26, 71–97.

Holtfrerich, C., (1999), “Monetary Policy Under Fixed Exchange Rates (1948–70).”
In Fifty Years of the Deutsche Mark. Central Bank and the Currency in Germany
since 1948, ed. E. Baltensperger, 307–402. New York: Oxford University Press

IMF (2011), Greece, www.imf.org/external/np/exr/faq/greecefaqs.htm

James K. Jackson, (24 June 2009), “Financial Crisis: Impact on and Response by the
European Union”, congressional research service

Jonathan E. Sanford, Martin A. Weiss, (April 2004), “International Monetary Fund:
Organization, Functions and Role in the International Economy”, CRS Report for
Congress

Klemm A. and Griffith, R., (2004), “What has been the tax competition experience of
the last 20 years?” Tax notes International 34, 1299-1314.

Katsios S. (2006), “The Shadow Economy and Corruption in Greece”, South-Eastern
Europe Journal of Economics, Vol.1, pp. 61-80

Kotios A., Galanos G., Pavlidis G., (2011), “Greece and the Euro: The Chronicle of
an Expected Collapse.”, Intereconomics, Vol. 46 (5), pp. 263-269

Katsimi M., Moutos T., (2010), “EMU and the Greek crisis: The political–economy
perspective”, European Journal of Political Economy 26 (2010) 568-576

Lawniczak R, (2007), “Public relations role in a global competition “to sell”
alternative political and socio-economic models of market economy.” Elsevier Public
Relations Review 33 (2007) 377–386

Mathes, J. (2009), “Ten Years EMU – Reality Test for the OCA Endogeneity Hypothesis, Economic Divergences and Future Challenges”, *Intereconomics*, March/April, pp. 114-128

Marco Buti, Carnot N., March (2013), “The debate on fiscal policy in Europe: beyond the austerity myth” European Commission Issue 20

Marco Buti, (2009), “Economic Crisis in Europe: Causes, Consequences and Responses”, European commission 2009

Mitsopoulos M., Pelagidis Th., (2009), “Economic and Social Turbulence in Greece: the Product Markets are a No-Brainer, the Labour Market is Not”, *Intereconomics*, July/August, pp. 246-254

Naudé Wim ,(2009), “The Financial Crisis of 2008 and the Developing Countries”, United Nations University-World Institute for Development Economics Research

Obstfeld M., Rogoff K. (2009) “Global Imbalances and the Financial Crisis: Products of Common Causes” Federal Reserve Bank of San Francisco Asia Economic Policy Conference, Santa Barbara

OECD (2009), Economic Surveys: Greece, Paris

Pisani-Ferry J., (2010), “Banking crisis management in the EU: an early assessment”, *Economic Policy* Volume 25, Issue 62, pages 341–373

Perez S., Westrup J., (2008), “ Finance and the Macro-economy: The Politics of Regulatory Reform in Europe”, <http://ssrn.com/abstract=1090995>

Portes R. (2009) “Global Imbalances” in *Macroeconomic Stability and Financial Regulation: Key Issues for the G-20*, edited by Dewatripont M., Freixas X. and Portes R, CEPR March 2009.

Roepke, W. ,(1987), “Two Essays: The Problem of Economic Order, Welfare, Freedom and Inflation. Lanham”, MD: University Press of America.

Schelkle W.,(2012), “Good Governance in crisis or a good crisis for governance? A comparison of the EU and the US”, *Review of International Political Economy*, 19 (1), p. 34-58.

Touffut J.P, (2008), “Monetary Policy in Germany Since 1948—National Tradition, International Best Practice or Ideology.”

Wadbrook W.P., (1972), “West German Balance-of-Payments Policy—The Prelude to European Monetary Integration”, New York: Praeger.

Wolf M., (2012), “Why the Eurozone Crisis is Not Over”, http://www.iie.com/events/event_detail.cfm?EventID=225

Watt A., December (2008), “The economic and financial crisis in Europe: addressing the causes and the repercussions.”European Trade Union Institute <http://mpira.ub.uni-muenchen.de/12337/> MPRA Paper No. 12337

Winner H., (2005), “Has Tax Competition Emerged in OECD Countries? Evidence from Panel Data” *International Tax & Public Finance* 12, 667–687.

Wyplosz C., (2010), “The Eurozone in the current crisis”, ADBI Working Paper Series <http://ssrn.com/abstract=1589990>

Zambramowicz K., Brooks K., Touray F., (2009), “The Obama Administration’s plan for financial reform-Part2”

Ελληνική βιβλιογραφία

Βαγιανός Δ., Βέττας Ν. και Μεγή Κ., (2010), «Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα Μεταρρυθμίσεις και ευκαιρίες σε μία κρίσιμη συγκυρία.»

Βέττας Ν., (2011), «Ανταγωνισμός και ρύθμιση στις αγορές υπό το πρίσμα της κρίσης στην ελληνική οικονομία.», δημοσιεύτηκε στο «Η Διεθνής Κρίση στην Ευρωζώνη και το Ελληνικό Χρηματοπιστωτικό σύστημα» σελ. 347-358

Γκόκας Π., (2010), «Πως δημιουργήθηκε το Ελληνικό χρέος», *Ιστορικά Θέματα*

Γκιώνης Ι., (2009), «Η Χρηματοοικονομική Κρίση και η Νέα Ευρώπη», Eurobank Research, Οικονομία και αγορές

Καπλάνης Σ., Νανούση Δ., «Ευρωπαϊκή Ένωση, μια νέα πραγματικότητα», Jean Monnet programme, European Commission

Σιοκερλής Β., (2007), «Το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης στη ζώνη του ευρώ: Μήπως έφτασε η ώρα για αναθεώρηση;», *Αγορά χωρίς σύνορα Τόμος 13* σελ. 122-136

Κολλίντζας Γ., Ψαλιδόπουλος Μ., (2009), «Οι Κρίσεις του 1929 και του 2008 και οι πολιτικές αντιμετώπισής τους», Eurobank Research, Οικονομία και αγορές

Καραμούζης Ν., (2009), «Τα Αίτια της Διεθνούς Χρηματοπιστωτικής Κρίσης και Ο Ρόλος του Ελληνικού Τραπεζικού Συστήματος», Eurobank Research, Οικονομία και αγορές

Καζάκος Π., (2008), «Ευρωπαϊκές Εξελίξεις», Εργαστήριο Ευρωπαϊκής Ενοποίησης και Πολιτικής, τεύχος 44

Καμπόλης Χ., Τραυλός Ν., «Τα αίτια της πρόσφατης παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης»

Κουφάρης Γ.,(2010) , «Η παγκόσμια οικονομική κρίση και οι χρηματιστηριακές αγορές». Περιοδικό Χρήμα

Μπασαράς Α., (2013), «Ελληνική Οικονομική Κρίση. Ανασκόπηση, Ανάλυση και Προοπτική»

Ματσαγγάνης Μ., Λεβέντη Χ., (2012) «Διανεμητικές επιδράσεις της φοροδιαφυγής στην Ελλάδα», Ομάδα Ανάλυσης Δημόσιας Πολιτικής Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών Ενημερωτικό Δελτίο 2/2012

Χαρδούβελης Γ., (2009), «Η χρηματοοικονομική κρίση και το μέλλον της παγκόσμιας Οικονομίας», Eurobank Research, Οικονομία και αγορές

Χαρδούβελης Γ., (2007), «Μακροοικονομική Διαχείριση και η Ανάγκη Διαρθρωτικών Μεταρρυθμίσεων μετά την Είσοδο στη Νομισματική Ένωση», Eurobank Research, Οικονομία και αγορές

Χαρδούβελης Γ., (2011), «Η ελληνική και ευρωπαϊκή κρίση και η νέα αρχιτεκτονική της Ευρωζώνης», Eurobank Research, Οικονομία και αγορές

Χαρδούβελης Γ.,(2012), «Το χρονικό της διεθνούς και της συνακόλουθης ελληνικής και ευρωπαϊκής κρίσης: Αίτια, αντιδράσεις, επιπτώσεις, προοπτική»

Πέτσας Σ., (2009), « Παγκόσμια οικονομική κρίση: Οι αιτίες και η αντιμετώπισή της», Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής

«Όλο το μνημόνιο με τα μέτρα και τις επιστολές», Αιτιολογική Έκθεση Στο Σχέδιο Νόμου», euro2day.gr

Βιβλία

Αλαβάνος Α. Αργεΐτης Γ., Χλέτσος Μ., Κουζής Γ., Μπίστης Ν., (1999), «Ελληνική Οικονομία και Ενιαίο Νόμισμα Ευρώ», Εκδόσεις Αθήνα

Αργεΐτης Γ. (2002), «Παγκοσμιοποίηση, ΟΝΕ και οικονομική προσαρμογή: Η περίπτωση της Ελλάδας» Εκδόσεις Αθήνα Τυπωθήτω

Βαβούρας Ι., (1994), «Εθνική Οικονομική Πολιτική και ΟΝΕ», Εκδόσεις Παπαζήση

- Βαρουφάκης Γ., (2011), «Παγκόσμιος Μινώταυρος», Εκδόσεις Α.Α. Λιβάνη
- Γεωργακόπουλος Θ., Τσακαλωτός Α., (1996), «Οικονομικές πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης», Εκδόσεις Σταμούλη
- Ευθυμιάδης Τ., (1996), «Η ανεξαρτησία και η διαφάνεια της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας: μια θεωρητική και εμπειρική προσέγγιση», Πανεπιστήμιο Μακεδονίας Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών.
- «Κυπριακή Οικονομία-Ανασκόπηση/Προοπτικές/Προκλήσεις», (2012)
Συγγραφείς: Τμήμα Οικονομικών Ερευνών Κεντρικής Τράπεζας Κύπρου
- Μούσης Ν., (2000), «Εγχειρίδιο Ευρωπαϊκής Πολιτικής», Εκδόσεις Παπαζήση
- Μούσης Ν., (2011), «Ευρωπαϊκή Ένωση: Δίκαιο, Οικονομία, Πολιτική», Εκδόσεις Παπαζήση
- Μπιτζένης Α., (2009), «Παγκοσμιοποίηση, πολυεθνικές επενδύσεις και ευρωπαϊκή ολοκλήρωση στο νέο παγκόσμιο οικονομικό σύστημα», Εκδόσεις Σταμούλη
- Μελάς Κ., (2012), «Μικρά μαθήματα για την ελληνική οικονομία, Ιδιομορφίες, Ο δρόμος προς το Μνημόνιο, Η ύβρις και η νέμεσις», Εκδόσεις Πατάκη
- Μαρκεζίνης Β.,(2010), «Μια νέα εξωτερική πολιτική για την Ελλάδα», Εκδόσεις Α.Α. Λιβάνη
- Μαραβέγιας Ν., Τσινισιζέλης Μ., (1999), «Η ολοκλήρωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης», Εκδόσεις Θεμέλιο
- Σημίτης Κ., (2013), «Ο εκτροχιασμός», Εκδόσεις Πόλις
- Τσακαλογιάννης Π., (2000), «Ευρώ και Πολιτική Ολοκλήρωση», Εκδόσεις Σταμούλη
- Stiglitz J., (2010), «Ο Θρίαμβος της Απληστίας, η ελεύθερη αγορά και η κατάρρευση της παγκόσμιας οικονομίας», Εκδόσεις Παπαδόπουλος

Διαδικτυακές πηγές

- Αργείτης Γ., 26/3/2013, «Η πολιτική οικονομία του δημοσιονομικού πολλαπλασιαστή», <http://tvxs.gr>
- Δημοσίευση Τύπου Κεντρικής Τράπεζας Κύπρου 30/3/2013-Πρόγραμμα διάσωσης της Λαϊκής Τράπεζας
- Έρευνα Harvard, «Ελληνική Κρίση: Τραγωδία ή ευκαιρία;», <http://lerakis.blogspot.com/>, 2011

Ελευθεροτυπία,19/3/2013-Κύπρος:ΟΧΙ στο «κούρεμα»

«Ελληνική κρίση χρέους 2010-2013»
http://el.wikipedia.org/wiki/Ελληνικήκρίση_χρέους_2010-2013

Έθνος,26/3/2013-Οδυνηρή διάσωση. Ολόκληρη η απόφαση

Ημερησία,13/6/2012-Λαϊκή Τράπεζα: Σε αναζήτηση 1,8 δις ευρώ για την ανακεφαλαιοποίηση της

Καθημερινή,21/3/2013-ΕΚΤ:Κόβει τη ρευστότητα μετά τις 25 Μαρτίου στη Κύπρο

«Κρατικός παρεμβατισμός αλλά Σαρκοζί»,25/10/08, αφιερώματα-οικονομία,
<http://kathimerini.gr>

Κουμαρτζή Θ.,(2011) ,«Η κρίση στην Ιρλανδία, 21 Δεκεμβρίου 2011,
<http://humanact.gr>

«Και αν τα μέτρα που προωθεί η τρόικα βασίζονται σε λάθος υποθέσεις κι οδηγούν σε αύξηση χρέους και κρίσης;», Οικολόγοι Πράσινοι, www.chrysogelos.gr

Μακροβιότερη από τις μεταπολεμικές η σημερινή ύφεση 29/7/2009, Ειδήσεις Wall street journal, Χρηματοπιστωτική κρίση, www.naftemporikh.gr

«Στροφή της Γερμανίας προς ένα σχέδιο στήριξης των «αδύναμων κρίκων» της ευρωζώνης», 19/2/2009, <http://www.in.ge>

Το Βήμα,23/7/2012-Στη μέγγενη της τρόικας η Κύπρος. Αρχίζουν οι διαπραγματεύσεις για το πακέτο στήριξης

Το Βήμα,15/7/2012-Αναταράξεις στις κυπριακές τράπεζες

«Πυρετό στις Αγορές προκαλεί η ιταλική κρίση» 4/3/2013, <http://www.dealnews.gr>

Παπαδημητρίου Μ., 17/6/2013, «Λάθος πολλαπλασιαστές και βολικές πολιτικές», Καθημερινή, <http://www.kathimerini.gr>

«Πως κατέληξε αυτογκόλ ο πολλαπλασιαστής του ΔΝΤ», 13/2/2013, EnetΕλευθεροτυπία, <http://www.enet.gr/>

Χαραυγή, 2/4/2013, «Απάντηση ΚΤΚ στις αιτιάσεις περί διατήρησης της Λαϊκής»

Χριστοδουλάκης Ν.,(29/5/2009) Ανοικτή συζήτηση «Η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Πρόκληση της Οικονομικής Κρίσης», <http://icp-forum.gr/wp/?p=937>

Φιλελεύθερος, 26/3/2013, Η εξέλιξη της πορείας του ELA στη Λαϊκή Τράπεζα

Cyprusnewsreport.com,23/4/2013-Member of economic crash probe steps down, citing conflict of interest

Deutsche Welle, 16/3/2013-Αναστάτωση στην Κύπρο μετά το Eurogroup

Financialmirror.com,19/11/2012-Cyprus:Troika final deal on bank supervision, capital ratio

EurActiv.com,19/11/2012-Cyprus,Troika agree bank recapitalization

Reuters,17/2/2013-Asmussen hopeful about Cyprus agreement by end of March

Reuters,25/6/2012-Fitch cuts Cyprus to BB+, outlook negative

Ralph Atkins, Krishna Guha (4/7/2009) «Τέσσερα σενάρια για την έξοδο από την χρηματοπιστωτική κρίση. Μεταξύ των μελών της ΕΚΤ και της FED υπάρχει μια αίσθηση ότι ο ασυνήθιστος κύκλος χαλάρωσης έχει ολοκληρωθεί» Οι FT στην Ημερησία, Ειδήσεις <http://www.imerisia.gr>

http://europa.eu/index_el.htm

Στατιστικά στοιχεία

www.statistics.gr

<http://epp.eurostat.eu.europa.eu/>

<http://www.oecd.org/>

www.imf.org/external/np/exr/faq/greecefaqs.htm

